

170959

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MİMARLIK ANABİLİM DALI

**MİMARİDE SAYDAMLIK-OPAKLIK KAVRAMLARI ve CEPHELERİN
ALGILANMASINA ETKİLERİ**

Mimar Derya ELMALI

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
"Yüksek Mimar"
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih :29.12.2004

Tezin Savunma Tarihi :26.01.2005

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Ayşe SAĞSÖZ

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Sonay ÇEVİK

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ali ÖZBİLEN

Enstitü Müdürü :Prof. Dr. Emin Zeki BAŞKENT

Trabzon 2005

ÖNSÖZ

Mimaride Saydamlık-Opaklık Kavramları ve Cephelerin Algılanmasına Etkileri adlı bu çalışma, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.

Çalışmada başta tez danışmanlığımı üstlenen ve danışmanlığın ötesinde her anlamda desteğini benden esirgemeyen sevgili hocam Doç. Dr. Ayşe SAĞSÖZ olmak üzere, veri çözümlenmeleri sırasında yoğun çalışmaları arasında bana vakit ayıran Prof. Dr. Hakkı YAVUZ'a ve Dr. Arzu KALIN'a, çalışma boyunca deneyimlerinden faydalandığım, her başım sıkıştığında yardımına koşan Yüksek Mimar Süleyman ÖZGEN'e, varlığıyla her zaman bana güç veren Arş. Gör. Reyhan MİDİLLİ SARI'ya ve manevi desteğiyle her an yanımda hissettiğim arkadaşım TÜLAY ARMAĞAN'a teşekkür ederim. Ayrıca anket çalışması sırasında kıymetli vakitlerini bana ayırarak tezime büyük katkı sağlayan akademisyen, öğrenci ve serbest mimar, iç mimar ve peyzaj mimarı arkadaşlarıma yardımlarından ötürü minnettarlığımı belirtmek isterim.

Son olarak tez çalışması boyunca fiziki olarak yanımda olamasalar da maddi ve manevi destekleriyle bu açığı kapatan anneme, babama ve kardeşlerime teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Çalışmanın bilimsel değerini bulması ümidiyle...

Derya ELMALI

Trabzon 2004

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	II
İÇİNDEKİLER	III
ÖZET	VI
SUMMARY	VII
ŞEKİLLER DİZİNİ	VIII
TABLolar DİZİNİ	XIV
1. GENEL BİLGİLER	1
1.1. Giriş	1
1.2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	2
1.3. Literatür Taraması: Saydamlık ve Opaklık Kavramları, Saydamlık ve Opaklığın Mimarlıktaki Kullanımı	4
1.3.1. Saydamlık ve Opaklık Kavramları: Tanımları ve Kullanım Alanları	4
1.3.1.1. Saydamlık ve Opaklık Kavramlarının Tanımları	4
1.3.1.2. Saydamlığın Kullanım Alanları	5
1.3.2. Saydamlık ve Opaklığın Mimarlıktaki Kullanımı: Mimarideki Yeri ve Tarihi Süreci	7
1.3.2.1. Saydamlığın Mimarideki Yeri	7
1.3.2.2. Tarihi Süreç İçinde Cephenin Opaklıktan Saydamlığa Dönüşümü	8
1.3.2.2.1. İç ve Dış Mekan Arasında İlişki Kuran Eleman Olarak Cephede Saydamlık ve Opaklık	9
1.3.2.2.1.1. Saydamsız/ Opak Cephe: Kalın Duvar	29
1.3.2.2.1.2. Saydamlaşan Cephe: İnce Duvar	30
1.3.2.2.1.3. Saydam Cephe: Saydam Duvar	31
2. YAPILAN ÇALIŞMALAR	33
2.1. Algı ve Saydamlık-Opaklık İlişkisi	33
2.1.1. Algı	33
2.1.2. Saydamlık ve Opaklık Algısı (Işık, Madde ve Boşluk Kavramları)	37
2.2. Saydamlık ve Opaklık Çeşitleri	39
2.2.1. Maddesel/ Malzemenin Doğasından Gelen Saydamlık ve Opaklık	40
2.2.1.1. Tam Saydamlık	40

2.2.1.2.	Yarı Saydamlık	44
2.2.1.3.	Saydamsızlık/ Opaklık	48
2.2.2.	Olgusal/ Fenomenal/ Görüngüsel Saydamlık	52
2.2.3.	Örgütsel/ Organizasyonel Saydamlık	59
2.2.4.	Mekansal/ Deneyimsel/ Ruhani Saydamlık	65
2.2.5.	Kavramsal/ Simgesel/ Anlamsal Saydamlık ve Opaklık	71
2.2.6.	Bölüm Sonu Sonuçları	77
2.3.	Uygulama	78
2.3.1.	Sorunun Belirlenmesi	78
2.3.2.	Çalışmada İzlenen Yol ve Yöntemler	78
2.3.3.	Çalışma Alanının Tanımlanması	80
2.3.4.	Yapı Türlerinin Sınıflanması	80
2.3.4.1.	Kamusal Yapılar	82
2.3.4.2.	Yarı Kamusal Yapılar	82
2.3.4.3.	Yarı Özel Yapılar	83
2.3.5.	Yapı Örneklerinin Elde Edilmesi ve Seçimi	86
2.3.6.	Yapı Örneklerinin Tanıtılması	87
2.3.7.	Sıfat Çiftlerinin Belirlenmesi (SRS) ve Anket Formunun Oluşturulması	108
2.3.8.	Deneklerin Seçimi	110
2.3.9.	Anketin Uygulanış Biçimi	110
2.3.10.	Anket Formunun Değerlendirilmesi (SPSS)/ Veri Çözümlenmeleri	111
3.	BULGULAR VE İRDELEME	115
3.1.	Deneklere Ait Bulgular	115
3.2.	Açık Uçlu Sorulara Ait Bulgular	115
3.2.1.	Açık Uçlu (Anlamla İlgili) Sorulara Ait Bulgular	116
3.2.1.1.	Açık Uçlu (Anlamla İlgili) Sorulara Ait Genel Bulgular	116
3.2.1.2.	Anlamla İlgili Sorulara Ait Yanıtların Denek Konumlarına (Akademisyen, Öğrenci, Serbest Mimar) Göre Dağılımları	122
3.2.2.	Açık Uçlu (Biçimle İlgili) Sorulara Ait Bulgular	123
3.2.2.1.	Açık Uçlu (Biçimle İlgili) Sorulara Ait Genel Bulgular	123
3.2.2.2.	Biçimle İlgili Sorulara Ait Yanıtların Denek Konumlarına (Akademisyen, Öğrenci, Serbest Mimar) Göre Dağılımları	128
3.2.3.	Anlam ve Biçimle İlgili Sorulara Ait Yanıtlar Arasındaki İlişki	131
3.3.	30 Yapı Örneği (Fotoğraflar) İle İlgili Sorulara Ait Bulgular	131
3.3.1.	30 Yapı Örneğine Ait Genel Bulgular	131

3.3.2.	Saydam ve Opak 30 Yapı Örneğinin Mevcut İşlevleri ve En Çok Tahmin Edilen İşlevlerine Ait Bulgular	170
3.3.3.	Saydam ve Opak 30 Yapı Örneğine Ait İşlevlerin Denek Konumlarına Göre Doğru Tahmin Edilme Yüzdeleri	173
3.3.4.	Saydam ve Opak 30 Yapı Örneğinin Denek Konumlarına Göre Beğeni Düzeyleri	175
3.3.5.	Yapı Örneklerine Uygulanan Faktör Analizi Sonucunda Saydam ve Opak Yapılarla Özdeşleşen Sıfatlar	176
3.3.6.	30 Yapı Örneğine Verilen Yanıtlardan Elde Edilen, Saydamlık ve Opaklıkla Özdeşleştirilen Yapı Türleri	178
4.	SONUÇLAR ve ÖNERİLER	179
5.	KAYNAKLAR	183
6.	EKLER	193
	ÖZGEÇMİŞ	215

ÖZET

Modern Mimarlık Dönemine kadar toplumsal yapı ve teknolojinin imkan verdiği ölçüde yapı cephelerine hakim olan opaklık, bu dönemde yerini saydamlığa bırakmış ve saydamlık 20. yüzyıl mimarisinde yükselen bir değere dönüşmüştür. Mimarinin yorumlanmasında etkili olan kavramlar olarak saydamlık ve opaklık kullanıcıları etkilemektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, mevcut uygulamalarda cephe oluşumunda oldukça etkili olan saydamlık ve opaklık kullanımının, algısal açıdan kullanıcıyı etkileyip etkilemediği ve işlevsel açıdan kullanıcı beklentileriyle örtüşüp örtüşmediğini tespit etmektir. Çalışma 4 ana bölüm ile kaynaklar ve eklerden oluşmaktadır:

Birinci Bölümde, çalışmanın amacı belirlenmiş, saydamlık ve opaklık kavramları ve kullanım alanları tanımlanmış, bu kavramların mimarideki yeri ve tarihi süreci hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci Bölümde, öncelikle saydamlık ve opaklık kavramlarının mimarideki algısı ve bu algıya dayalı çeşitleri saptanmıştır. Daha sonra ise uygulama kısmına geçilerek sorun belirlenmiş, çalışmada izlenen yol ve yöntemler gerekçeleriyle sunulmuş; konu ile ilgili yapı türleri sınıflaması ve anket çalışması tanıtılmıştır.

Üçüncü Bölümde, bilgisayar ortamına aktarılan anket verilerine göre, SPSS programında gerçekleştirilen Çapraz Tablo ve Faktör Analizi ile Ki-kare Testi ve Ki-kare Homojenlik Testlerinden elde edilen bulgular ve irdelemeler yer almıştır.

Dördüncü bölümde ise elde edilen bulgulara dayanan sonuçlar ve çalışmada ele alınan konu ve kullanılan yöntem ile ilgili ilerideki çalışmalara referans olabilecek öneriler sunulmuştur.

Beşinci Bölümde kaynaklar, Altıncı Bölümde ise çalışmada kullanılan anket formu, yapı türleriyle ilgili mevcut çalışmalar ve bulgular kısmında verilemeyen ek bulgu tabloları verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cephe, Saydamlık, Opaklık, Algı, Kavramsal ve Maddesel Saydamlık-Opaklık

SUMMARY

Transparency-Opacity Concepts in Architecture and Their Effects on Perception of Façades

Opacity which was dominant on the façades of buildings to the Modern Architecture according to the character of society and technology of the day has left its position to transparency and transparency has changed to a value which has been coming up in the 20th. century architecture. These concepts which are effective on the interpretation of architecture affect the user. In this context, the aim of this study is to determine whether the usage of transparency and opacity on the façades of buildings affect the user for the perceptual point and conflict with the functional point or not. Study consists of four main chapters, references and appendixes:

In the first chapter, the aim of study is determined, transparency and opacity concepts and their fields of usage are defined, information are given about the field and historical development of these concepts in architecture.

In the second chapter, firstly the perception of these concepts in architecture and their types according to this perception are defined. Then definition of the problem, its method and reasons are presented, and finally the classification of building types and questionnaire connected to the study are defined.

In the third chapter, the findings and analysis of the questionnaire with SPSS programme according to Crosstabs and Factor Analyzes, Chi-square and Chi-square Homogeneous Tests are examined and presented.

In the fourth chapter, the results of research and suggestions for later researches are presented.

In the fifth chapter, references are presented. In the sixth chapter, questionnaire, other studies about the building types and appendix finding tables are given.

Key Words: Façade, Transparency, Opacity, Perception, Conceptual and Physical
Transparency-Opacity

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1.	Saydam, yarı saydam ve saydamsız/ opak nesnelers 5
Şekil 2.	Moda ve sanatta saydamlık örnekleri; moda koleksiyonu, Rıfat Özbek; mezuniyet projesi, Rotterdam Art Institute; odalık, enstalasyon maketi, Canan Şenol (Akay, 1998)..... 6
Şekil 3.	Cro-Magnon evi, Ukrayna, M.Ö. 44.000- 12.000 (Roth, 2000)..... 10
Şekil 4.	Göçebe Uygurluk Dönemi barınak tipleri, M.Ö. 35.000- 5.000 (Özer, 1993)..... 10
Şekil 5.	Hacılar'daki ev planları, M.Ö. 7000 (Mutlu, 1996); Çatalhöyük, M.Ö. 6000 (Roth, 2000)..... 11
Şekil 6.	Menhir, Kromlek ve Dolmen (Çolak, 2004) 12
Şekil 7.	Mentuhotep Mezar Tapınağı (Mutlu, 1996); Firavun Diyozer'in basamaklı piramidi, Sakara, M.Ö. 1650 (Turani, 1995)..... 13
Şekil 8.	Beyaz Tapınak, Sümer Uygurluğı; Babil Kulesi- Marduk Tapınağı, Babil Uygurluğı; Korsabad Sarayı, Asur Uygurluğı (Mutlu, 1996)..... 13
Şekil 9.	Bit Hilani Ev tipi (Mutlu, 1996); Boğazköy I. Hitit Tapınağı (Turani, 1995)..... 14
Şekil 10.	Tapınak Plan Tipleri; Zeus Olimpius Tapınağı, Atina (Mutlu, 1996); Tapınak, Milet (Erkman ve ark., 2000) 15
Şekil 11.	Priene Evi, Türkiye (Mutlu, 1996) 15
Şekil 12.	Satürn Tapınağı planı (Mutlu, 1996); Pantheon Tapınağı, Roma (Turani, 1995)..... 16
Şekil 13.	Etrüsk ev planı (Turani, 1995); Kira Evi, Ostia, Roma (Mutlu, 1996)..... 16
Şekil 14.	Ayasofya Kilisesi doğu- batı cephesi, İstanbul (Mutlu, 1996)..... 17
Şekil 15.	St. Micheal Katedrali, Hildesheim, 993-1022 (Mutlu, 1996); Notre Dame Katedrali, Paris, Fransa (Turani, 1995); Cluny Manastır Kilisesi, Fransa, 1089- 1131 (Mutlu, 1996) 17
Şekil 16.	Notre Dame Katedrali planı, Paris, Fransa (Turani, 1995); Strasbourg Katedrali, Fransa; (Turani, 1995); Chartres Katedrali, Fransa (Holberton, 1997) 19
Şekil 17.	Spiannocchi Sarayı, Siena, 1460 (Turani, 1995); Rucellai ve Strozzi Sarayları (Mutlu, 1996) 19
Şekil 18.	Farnese Sarayı zemin ve I. kat planları, Roma, İtalya, 1530-46 (Mutlu, 1996); cephesi (URL- 10, 2003) 20

Şekil 19.	San Paul Katedrali, İngiltere, 1675-1710 (Mutlu, 1996); Sistersiyen Kilisesi, Polonya, 1728-35 (Özer, 1993); San Carlo Alle Quattro Fontane, Roma, 1665-67 (Holberton, 1997); Santa Maria Della Pace Kilisesi, Roma, 1656 (Holberton, 1997)	21
Şekil 20.	Karlskirsche, Viyana, Avusturya, 1716; Büyük Saray, Brüksel, Belçika, 1695 (Holberton, 1997).....	21
Şekil 21.	Berlin Tiyatro Binası, F. Schinkel, Almanya (Turani, 1995).....	22
Şekil 22.	Etoile Zafer Takı, Paris, Fransa, 1806-1837 (Turani, 1995); Madeleine Kilisesi 19. yy. başı (Mutlu, 1996).....	23
Şekil 23.	Chatsworth, 1836 (URL- 11, 2003); Kew Garden, 1844 (URL- 12, 2003).....	24
Şekil 24.	Kristal Palas, Joseph Paxton, 1851, Londra, İngiltere (URL- 13, 2003).....	24
Şekil 25.	Galerie Des Machines, Cottancin ve Dutert, Paris, Fransa, 1889 (URL- 14, 2003)	25
Şekil 26.	AEG Turbine Fabrikası, Peter Behrens, 1909 (URL- 15, 2003); Fagus Fabrikası, Walter Gropius, 1911 (URL- 16, 2003)	25
Şekil 27.	Bauhaus, Walter Gropius, Dessau, Almanya, 1926 (URL- 17, 2003).....	26
Şekil 28.	Farnsworth Evi, Mies van der Rohe, Illinois, ABD, 1946-51 (URL- 18, 2003); Cam Ev, Philip Johnson, Connecticut, ABD, 1949 (URL- 19, 2004).....	27
Şekil 29.	Cam Gökdelen, Mies van der Rohe, 1921-22 (URL- 20, 2004); Willis Faber & Dumas Ofis Binası, Norman Foster, Ipswich, ABD, 1974 (URL- 21, 2004)	28
Şekil 30.	Birleşmiş Milletler Binası, W. Harrison ve M. Abrowitz, New York, ABD, 1950 (URL- 22, 2004); Seagram Büro Binası, Mies van der Rohe, New York, ABD, 1958 (URL- 23, 2004); C.F. Murphy & Ass. Civic Center, Mies van der Rohe, Chicago, ABD, 1965 (URL- 22, 2004).....	28
Şekil 31.	Vazo, Köle Pazarı ve Voltaire'in büstü (Atkinson ve ark., 1999)	34
Şekil 32.	Sağda ve solda görünen yarım kalmış ve dağınık şekiller, zihin tarafından bilinen biçimlere dayanılarak olabildiğince yalın şekilde tamamlanır (Roth, 2000; Cüceloğlu, 1991)	35
Şekil 33.	Yakınlık, benzerlik ve devamlılığı örnekleyen şemalar (Cüceloğlu, 1991).....	36
Şekil 34.	De Blas Evi, Alberto Campo Baeza, Sevilla, İspanya, 2000 (Anonymous, 2001).....	41
Şekil 35.	Sendai Medya Merkezi, Toyo Ito, Japonya, 1995-2001 (URL- 26, 2003).....	42
Şekil 36.	Borusan Otomotiv Showroomu, Gökhan Avcıoğlu, İstanbul, 2001 (URL- 27, 2004).....	43

Şekil 37.	Göl Evi, Boran Ekinci, Çanakkale, 2003-04 (Gürbüzbalaban, 2004).....	43
Şekil 38.	Maison de Verre, Chareau ve Bijvoet, Fransa, 1932 (Anonim, 1998); Odate Spor Salonu, Toyo Ito, Japonya, 1997 (URL- 28, 2004).....	44
Şekil 39.	Saint Chapelle'in vitray pencereleri, Paris, Fransa, 1243-48 (URL- 29, 2004).....	45
Şekil 40.	Apartman, Herzog ve Meuron, Almanya, 1982 (URL- 30, 2004)	46
Şekil 41.	Rodin Pavyonu, Raul A. Barreneche, Kore, 1998 (Anonim, 2001).....	46
Şekil 42.	Açı İlköğretim Okulu, Erginoğlu ve Çalışlar, İstanbul, 1998 (URL- 31, 2004).....	47
Şekil 43.	Ulusal Uzay Merkezi, Nicholas Grimshaw, İngiltere, 2001 (URL- 32, 2003).....	48
Şekil 44.	Arıkovanı tipi barınak, Kıbrıs, M.Ö. 8.000-5.000 (Özer, 1993); Keops Piramidi, Mısır (URL- 33, 2004); Beyaz Tapınak, Irak (Holberton, 1997)	49
Şekil 45.	Trier Kapısı, Almanya (Roma); Sant' Abbondio, İtalya (Romanesk); Villa Rotonda, İtalya (Rönesans) (Holberton, 1997).....	49
Şekil 46.	Casamila, Antonio Gaudi, İspanya, 1905-10 (URL- 34, 2004); Einstein Gözetleme Kulesi, Erich Mendelsohn, Almanya, 1919-21 (Peel ve ark., 1996); Solomon R. Guggenheim Müzesi, Frank L. Wright, ABD, 1956-59 (Peel ve ark., 1996).....	49
Şekil 47.	Ronchamp Şapeli, Le Corbusier, Fransa, 1950-54 (URL- 35, 2004).....	50
Şekil 48.	Sidney Opera Binası, Jorn Utzon, Avustralya, 1956-73 (Balamir ve Uraz, 2001).....	51
Şekil 49.	Guggenheim Müzesi, Frank O. Gehry, İspanya, 1991-97 (URL- 36, 2004).....	51
Şekil 50.	Berlin Yahudi Müzesi, Daniel Libeskind, Almanya, 1997 (URL- 37, 2004).....	52
Şekil 51.	L'Arlesienne, Picasso, 1912 (URL- 39, 2003); Ağlayan Kadın, Picasso, 1937 (URL- 40, 2003).....	55
Şekil 52.	Villa Stein kat planı (Rowe ve Slutzky, 1998) ve giriş cephesi (URL- 41, 2003).....	56
Şekil 53.	Villa Stein arka cephe perspektif ve görünüşü (URL- 41, 2003).....	56
Şekil 54.	Cezayir Gökdeleni, Le Corbusier, Cezayir, 1939 (Savaş, 1993).....	58
Şekil 55.	Arap Dünyası Enstitüsü cephesi ve yüzeyindeki diyaframlar (URL- 43, 2004).....	58
Şekil 56.	Fondation Cartier, Jean Nouvel, Fransa, 1990 (URL- 44, 2003)	59
Şekil 57.	Aksoy-Technal Fabrika Yönetim Binası, Gökhan Avcıoğlu, Kocaeli, 1997; Yalova Elyaf Yönetim Ek Binası, Gökhan Avcıoğlu, Yalova, 1997; Flooded House, Gökhan Avcıoğlu, Kuruçeşme, İstanbul, 2000 (URL- 45, 2004).....	60

Şekil 58.	Altes Müzesi, Friedrich Schinkel, Berlin, Almanya, 1824-28 (Holberton, 1997).....	61
Şekil 59.	Stonehenge, Wiltshire, İngiltere, M.Ö. 1600-1400 (Holberton, 1997).....	62
Şekil 60.	Mentuhotep Mezar Tapınağı, Mısır (Mutlu, 1996); Parthenon, Atina; Stoa, Atina (Holberton, 1997).....	62
Şekil 61.	Pantheon, Roma, 120-124; Maison Carrée, Fransa (Holberton, 1997).....	62
Şekil 62.	Villa Savoye, Le Corbusier, Poissy, Fransa, 1929-31 (URL- 46, 2003).....	63
Şekil 63.	Pompidou Merkezi, Piano ve Rogers, Fransa, 1971-77 (URL- 47, 2003).....	64
Şekil 64.	Tjibaou Kültür Merkezi, Renzo Piano, Yeni Caledonia, 1998 (URL- 48, 2004).....	64
Şekil 65.	Selamiçeşme Parkı Duvarı, Nevzat Sayın, İstanbul, 2000 (Sayın, 2003)	65
Şekil 66.	Villa Savoye kat planları ve görünüşü (URL- 46, 2003).....	66
Şekil 67.	Şelale Evi kat planları (Zevi, 1990) ve cephesi (Peel ve ark., 1996)	67
Şekil 68.	Ayasofya Kilisesi ve Süleymaniye Camisi planları (Turani, 1995).....	67
Şekil 69.	Tugendhat Evi kat planları	68
Şekil 70.	Tugendhat Evi iç mekanı ve cepheden görünüş (URL- 49, 2004).....	68
Şekil 71.	Maison de Verre dış cephesi (Peel ve ark., 1996); iç mekan görünüşleri (Akcan, 2000).....	69
Şekil 72.	Latapie Evi I. kat planı ve görünüşü (Anonim, 2000a).....	70
Şekil 73.	AYK Apartmanı, Gökhan Avcıoğlu, İstanbul, 1995 (URL- 50, 2004).....	70
Şekil 74.	Cam Pavyonu, Bruno Taut, Werkbund Sergisi, Köln, Almanya, 1914 (URL- 51, 2003).....	72
Şekil 75.	High tech yapılara örnekler: Hongkong Shangai Bankası, Norman Foster, Çin, 1979 (URL- 52, 2003); Lloyds of London Büro Binası, Richard Rogers, İngiltere, 1979-84 (URL- 53, 2003).....	73
Şekil 76.	Kristal Palas'ın iç (Peel ve ark., 1996); ve dış görünüşü (URL- 54, 2003)	74
Şekil 77.	Dr. Farnsworth Evi giriş cephesi (URL- 55, 2003).....	75
Şekil 78.	TBMM Camisi kible duvarının iç ve dıştan görünüşü (Çinici, 1995).....	75
Şekil 79.	BBC Kanal 4 Binası (URL- 56, 2003; URL- 57, 2003).....	76
Şekil 80.	Bordeaux Adalet Binası gündüz ve gece görünüşü (Rogers, 2000).....	76

Şekil 81.	Meclisin üzerini örten kubbenin gündüz ve gece görünüşü (Özaslan, 2000).....	77
Şekil 82.	Kanada Ulusal Müzesi, Moshe Safdie (URL- 62, 2004)	87
Şekil 83.	Şefik Gül Villası, Merih Karaaslan (Karaaslan, 1995).....	88
Şekil 84.	Olivium Alışveriş Merkezi, Ertan Özel (Özel, 2001).....	89
Şekil 85.	Ostim Camisi, Kaya Gönençen (Gönençen, 1999)	89
Şekil 86.	Denis-Ortmans Evi, Daniel Dethier (Anonymous, 2000; URL- 63, 2004).....	90
Şekil 87.	Norveç Petrol Müzesi, Lunde & Lovseth Arkitekter AS (URL- 64, 2003).....	91
Şekil 88.	İletişim Bilimleri Fakültesi, Alvaro Siza (Slessor, 2000).....	92
Şekil 89.	Agora Alışveriş Merkezi, Erbil Coşkuner (Vanlı, 2003)	92
Şekil 90.	Kinkplatz Okulu, Helmut Richter (Somer ve Olcay, 1999).....	93
Şekil 91.	Tokyo İsa Kilisesi, Fumihiko Maki (Anonim, 1997).....	94
Şekil 92.	GGG Konutu, Alberto Kalach (Mendez, 2000; URL- 66, 2004).....	95
Şekil 93.	Vitra Tasarım Müzesi, Frank O. Gehry (URL- 67, 2003; URL- 68, 2003).....	95
Şekil 94.	Kiasma Çağdaş Sanatlar Müzesi, Steven Holl (URL- 70, 2004; Anonim, 2000b).....	96
Şekil 95.	Dünyanın Umudu İsa Kilisesi, Heinz Tesar (Anonymous, 2002a).....	97
Şekil 96.	Konut, Niall McLaughlin Architects (Anonymous, 2002b; URL- 71, 2004)	98
Şekil 97.	Medici/ Rotonda Evi, Mario Botta (URL- 73, 2004; URL- 74, 2004).....	98
Şekil 98.	Lyss Orman Bekçiliği Okulu, Itten+Brechbühl AG (Canan, 2003).....	99
Şekil 99.	Saint Benedict Şapeli, Peter Zumthor (URL- 75, 2004; URL- 76, 2004).....	100
Şekil 100.	Grotta Konutu, Richard Meier (Jodidio, 1995)	100
Şekil 101.	Carrefoursa, Era Şehircilik, Mimarlık, Müşavirlik Ltd. Şti. (Anonim, 2000c).....	101
Şekil 102.	Diamond Ranch Okulu, Morphosis (Ryan, 2001; URL- 77, 2004)	102
Şekil 103.	Kolej, ODD Slynstad Architects (Miles, 2001).....	102
Şekil 104.	Santa Fe Koleji Görsel Sanatlar Müzesi, Legorreta+ Legorreta (URL- 78, 2004).....	103
Şekil 105.	EGS Business Park, Ova Tasarım (Anonim, 2003a).....	104
Şekil 106.	Kristal Katedral, Philip Johnson ve John Burgee (Johnson, 2004; JRL- 79, 2004; URL- 80, 2004)	104
Şekil 107.	Akmerkez, Fatin Uran (Özer, 2002).....	105

Şekil 108.	Sabri Artam Vakfı Camisi, Atilla Artam (Eyüpgiller, 2000).....	106
Şekil 109.	Amerikan Doğa Tarihi Müzesi, Polshek Partnership (URL- 82, 2003).....	107
Şekil 110.	Chikatsu- Asuka Tarih Müzesi, Tadao Ando (URL- 83, 2003).....	107
Şekil 111.	Yeşil Plaza, Alpar Mimarlık (Anonim, 2003b).....	108

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Beğeni tercihlerinde alınan aritmetik ortalamalarda kullanılan aralıklar	80
Tablo 2. Davranış konumlarına göre yapı türleri sınıflaması.....	84
Tablo 3. Çalışmada kullanılan sıfat çiftleri	109
Tablo 4. Deneklerin konumuna göre yaş, cinsiyet, meslek dağılımları	115
Tablo 5. Saydamlık kavramına ilişkin yanıtların anlam, kişi sayısı ve önem düzeyine göre dağılımları.....	117
Tablo 6. Saydamlık kavramına ilişkin yanıtların tercih sırasına göre dağılımları	118
Tablo 7. Opaklık kavramına ilişkin yanıtların anlam, kişi sayısı ve önem düzeyine göre dağılımları.....	119
Tablo 8. Opaklık kavramına ilişkin yanıtların tercih sırasına göre dağılımları	120
Tablo 9. Boşluk kavramına ilişkin yanıtların anlam, kişi sayısı ve önem düzeyine göre dağılımları.....	121
Tablo 10. Boşluk kavramına ilişkin yanıtların tercih sırasına göre dağılımları	122
Tablo 11. Deneklerin saydamlık, opaklık ve boşluk kavramlarına verdikleri yanıtların konumlarına (akademisyen, öğrenci, serbest mimar) göre dağılım oranları	123
Tablo 12. Tam saydam yapı türlerine ilişkin yanıtların davranış konumu, kişi sayısı ve önem düzeyine göre dağılımları.....	124
Tablo 13. Saydam yapı türlerine ilişkin yanıtların tercih sırasına göre dağılımları	125
Tablo 14. Tam saydam yapı türlerine ilişkin yanıtların davranış konumu, kişi sayısı ve önem düzeyine göre dağılımları.....	126
Tablo 15. Opak yapı türlerine ilişkin yanıtların tercih sırasına göre dağılımları	127
Tablo 16. Hem saydam hem de opak olabilecek yapı türlerine ilişkin yanıtların davranış konumu, kişi sayısı ve önem düzeyine göre dağılımları	127
Tablo 17. Saydam/ Opak yapı türlerine ilişkin yanıtların tercih sırasına göre dağılımları	128

Tablo 18.	Deneklerin tam saydam olabilecek yapı türlerine verdikleri yanıtların konumlarına (akademisyen, öğrenci, serbest mimar) göre dağılım oranları	129
Tablo 19.	Deneklerin tam opak olabilecek yapı türlerine verdikleri yanıtların konumlarına (akademisyen, öğrenci, serbest mimar) göre dağılım oranları	130
Tablo 20.	Deneklerin hem saydam hem opak olabilecek yapı türlerine verdikleri yanıtların konumlarına (akademisyen, öğrenci, serbest mimar) göre dağılım oranları	130
Tablo 21.	Örnek 1 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	133
Tablo 22.	Örnek 2 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	134
Tablo 23.	Örnek 3 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	135
Tablo 24.	Örnek 4 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	136
Tablo 25.	Örnek 5 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	138
Tablo 26.	Örnek 6 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	139
Tablo 27.	Örnek 7 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	140
Tablo 28.	Örnek 8 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	141
Tablo 29.	Örnek 9 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	143
Tablo 30.	Örnek 10 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	144
Tablo 31.	Örnek 11 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	145
Tablo 32.	Örnek 12 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	146
Tablo 33.	Örnek 13 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	148
Tablo 34.	Örnek 14 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	149
Tablo 35.	Örnek 15 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	150
Tablo 36.	Örnek 16 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	151
Tablo 37.	Örnek 17 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	153
Tablo 38.	Örnek 18 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	154
Tablo 39.	Örnek 19 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	155
Tablo 40.	Örnek 20 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	156
Tablo 41.	Örnek 21 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	158
Tablo 42.	Örnek 22 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	159
Tablo 43.	Örnek 23 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	160
Tablo 44.	Örnek 24 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	161
Tablo 45.	Örnek 25 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	163
Tablo 46.	Örnek 26 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	164
Tablo 47.	Örnek 27 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	165

Tablo 48.	Örnek 28 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	166
Tablo 49.	Örnek 29 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	168
Tablo 50.	Örnek 30 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru).....	169
Tablo 51.	Saydam ve opak Ticaret Yapısı örneklerinin en çok tahmin edilen ve doğru tahmin edilen işlevleri ve tahmin yüzdeleri.....	171
Tablo 52.	Saydam ve opak İbadet Yapısı örneklerinin en çok tahmin edilen ve doğru tahmin edilen işlevleri.....	171
Tablo 53.	Saydam ve opak Kültür Yapısı örneklerinin en çok tahmin edilen ve doğru tahmin edilen işlevleri.....	172
Tablo 54.	Saydam ve opak Eğitim Yapısı örneklerinin en çok tahmin edilen ve doğru tahmin edilen işlevleri.....	172
Tablo 55.	Saydam ve opak Barınma Yapısı örneklerinin en çok tahmin edilen ve doğru tahmin edilen işlevleri.....	173
Tablo 56.	Saydam ve opak yapılara ait işlevlerin denek konumlarına (akademisyen, öğrenci, serbest mimar) göre doğru tahmin edilme oranları	174
Tablo 57.	Saydam ve opak yapı örneklerinin denek konumlarına (akademisyen, öğrenci, serbest mimar) göre beğeni düzeyleri.....	175
Tablo 58.	Saydam yapıları tanımlayan faktörler (sıfatlar) ve tanım aralıkları....	176
Tablo 59.	Opak yapıları tanımlayan faktörler (sıfatlar) ve tanım aralıkları	177
Tablo 60.	Saydam ve opak yapıları niteleyen faktörler (sıfatlar) ve değerleri....	178
Tablo 61.	Saydam ve opak yapılarla özdeşleştirilen yapı türleri	178
Ek Tablo 1.	Deneklerin saydam yapı, opak yapı ve saydam/ opak yapı türlerine verdikleri yanıtların konumlarına (akademisyen, öğrenci, serbest mimar) göre dağılım oranları özeti	202
Ek Tablo 2.	Yapı örneklerinin saydamlık, yarı saydamlık ve opaklık yüzdeleri....	203
Ek Tablo 3.	Yapı örneklerine ilişkin sıfat çiftlerinin aritmetik ortalamaları	204
Ek Tablo 4.	Saydam yapı örneklerinin denek konumlarına (akademisyen, öğrenci, serbest mimar) göre beğeni düzeyleri	207
Ek Tablo 5.	Opak yapı örneklerinin denek konumlarına (akademisyen, öğrenci, serbest mimar) göre beğeni düzeyleri	208
Ek Tablo 6.	Saydam yapı örneklerinin faktör dağılımları	209
Ek Tablo 7.	Opak yapı örneklerinin faktör dağılımları	210
Ek Tablo 8.	Deneklerin konumlarına (akademisyen, öğrenci, serbest mimar) göre saydam yapıların işlevlerinin doğru tahmin edilme oranları	211
Ek Tablo 9.	Deneklerin konumlarına (akademisyen, öğrenci, serbest mimar) göre opak yapıların işlevlerinin doğru tahmin edilme oranları.....	212
Ek Tablo 10.	Saydam yapıları tanımlayan faktörler (sıfatlar) ve tanım aralıkları....	213
Ek Tablo 11.	Opak yapıları tanımlayan faktörler (sıfatlar) ve tanım aralıkları	214

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş

Toplumsal ve sosyal yaşantının bir sonucu olarak insanlar, karşılıklı ilişki ve iletişim kurma ihtiyacı doğrultusunda yaşadıkları çevre ve mekanları oluşturur ve tanımlarlar. Diğer bir deyişle doğaya müdahale ederek mimariyi oluştururlar. Sosyal yaşantı ve ilişkiler, mimarinin biçimlenişine etki eden en önemli faktörlerdir.

Ünlü filozof Herakleitos'a göre "Değişmeyen tek şey değişimdir" (URL 1, 2004). İnsan hayatı da bu sözü doğrular bir biçimde sürekli bir devinim içinde olup her an, her alanda değişim ve gelişim sürecine girer. Bu devinim, yaşanan değişim ve etkilediği sosyal ve psikolojik ortam doğrultusunda, insan kaynaklı bir uğraş olan mimarlığı da etkilemektedir. Dolayısıyla mimarlık ve mimarlığa ait olan kavramlar da değişmekte ve yeniden şekillenmektedir.

Bu tez kapsamında incelenen saydamlık ve opaklık kavramları mimarinin yorumlanmasında ve mimarların kullandıkları savlar/ argümanlar arasında önemli bir yere sahiptir. Saydamlık ve opaklık kavramları, toplumların ve dolayısıyla mimarlığın uğradığı değişimlerden etkilenmişlerdir. Bu iki kavram ya birbirleriyle ters orantılı bir biçimde ya da uyum içinde çeşitlilik gösterip şekil değiştirmiş ve pek çok kullanım ve anlama dönüşebilir hale gelmişlerdir.

Araştırmada, saydamlık ve opaklık kavramlarının tanımı yapılarak öncelikle genel olarak mimaride, daha sonra bizi saran mekanların yani yapı çevrenin –mimarinin- tanım öğeleri olan bina dış kabuklarından -cepheler ve çatılar- (S. E. Rasmussen) (Öztürk, 1978) cephelerde taşıdıkları anlamlar gerek kullanıcı gerekse tasarımcı açısından incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Literatür taraması ve uygulama olmak üzere iki aşamalı olarak planlanan çalışmanın I. aşamasında ele alınan kavramların sözlük anlamları ve literatürdeki yerleri araştırılmış ve mimarlık boyutunda analizi yapılmıştır. İncelemenin II. aşamasını oluşturan uygulama kısmında ise öncelikle kavramları yansıtan yapıların belirlenmesi amacıyla yapı türleri sınıflandırılmıştır. Daha sonra yine kavramları yansıtan sıfatlar belirlenerek, kavramları en iyi ifade eden sıfatlar ile yapı türleri arasında ilişki aranmıştır.

1.2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Saydamlık ve opaklık kavramlarının cepheler üzerinde anlamsal açıdan incelenmesi hedeflenen çalışmada, yapılarda yer alan saydam ve opak yüzeylerin kullanıcıda bıraktığı etkinin ne olduğu ve algıdaki boyutunun nasıl olduğu, kullanıcının saydam ve opak yüzeylerden işlevsel açıdan beklentilerinin neler olduğu, yine kullanıcının saydamlık ve opaklıkla özdeşleştirdiği yapı türleri olup olmadığı ve varsa bunların neler olduğu, buna karşılık mevcut yapı çevrede saydam ve opak yüzeylerin özdeşleştiği yapı türlerinin olup olmadığı, varsa bunların neler olduğu araştırılmıştır. Bu araştırmalar ve incelemeler sonucunda bu tezle, mevcut uygulamalarda cephe boyutunda yer alan saydamlık ve opaklık kullanımının algısal açıdan kullanıcıyı etkileyip etkilemediğinin ve işlevsel açıdan kullanıcı beklentileriyle örtüşüp örtüşmediğinin saptanması ve ortaya konması amaçlanmıştır.

Bu amaçlara ulaşabilmek için çalışmanın I. aşamasında, kavramlar ve bu kavramların kullanım alanları tanımlanmıştır. Mimarlıktaki kullanımıyla ele alınacak olan kavramların öncelikle cephe boyutunda nasıl bir tarihi gelişim süreci yaşadıkları aktarılmıştır. Bu amaçla kavramların hangi evrelerden geçtikleri ve ne gibi değişim ve dönüşümler gösterdikleri örneklerle belirlenmiştir ve daha sonra üç başlık altında özetlenmiştir.

II. aşamada ise araştırmanın konusunu oluşturan kavramların insan üzerindeki etkileri yani algısal boyutu üzerinde durulmuş ve insan algısına dayalı saydamlık ve opaklık çeşitlerinin neler olduğu araştırılmıştır. Bunun için birbiriyle ters orantılı olarak ifade edilebilen ve birbirini tamamlayarak bir bütünlük arz eden saydamlık ve opaklık kavramlarını ve özellikle saydamlığı tanımlayan (çünkü saydamlığın olduğu yerde opaklık yoktur ya da tam tersi geçerlidir, yarı saydamlık ise yarı opaklık kavramını beraberinde getirerek bir bütünlük sağlar) farklı görüşler, literatürden derlenerek analiz edilmiştir. Kavramların cephe ve mekan boyutunda analizi sonucunda maddesel ve kavramsal olmak üzere 2 çeşit opaklık; maddesel, olgusal, örgütsel, mekansal ve kavramsal olmak üzere 5 çeşit saydamlık belirlenmiştir. Belirlenen çeşitlerin görselleştirilerek güçlendirilmesi amacıyla saydamlık ve opaklık kullanan düşünür ve tasarımcıların kaynak olarak gösterdikleri yapı örnekleri incelenerek, kavramlar örneklerle desteklenmiştir. Literatür taraması sonucunda saydamlık ve opaklıkla ilgili olarak elde edilen kavramlar bölüm sonucu olarak verilmiştir.

Bundan sonra çalışmanın uygulama kısmına geçilmiştir. Uygulama kısmında, hem çalışma alanının sınırlanması hem de sağlıklı bir değerlendirme yapılabilmesi amacıyla seçilen yapıların belirlenen kavram çeşitlerinin hepsi açısından incelenmesi yerine, sadece saydamlık ve opaklık kavramlarının her ikisini de içeren maddesel ve kavramsal saydamlık-opaklık başlıkları kapsamında ele alınması uygun görülmüştür. Saydam yapılar seçilirken örneklerin; bilinen ve en yaygın kullanılan saydam malzeme olan camla sağlanan saydamlığa sahip olmalarına dikkat edilmiştir. Opak yapılarda ise opak malzeme seçimine gidilmeden yapı cephelerinin kapalı yüzeyli olmaları yeterli görülmüştür. Buradan hareketle cephe boyutunda maddesel özelliklerine göre seçilen örneklerin kavramsal değerlendirmeleri yapılmıştır.

Saydamlık ve opaklık kavramlarının kullanıcı üzerindeki etkisinin ne olduğunu belirlemeyi amaçlayan çalışmanın verilerini elde edebilmek için anket/ soru kağıdı ve görsel malzemeye dayalı anket yöntemleri kullanılmıştır. Saydamlık ve opaklık kavramlarının algısal boyutunun tespit edilebilmesi için belli bir denek grubuna uygulanmak üzere bir anket formu oluşturulmuştur. Anlam ve biçimle ilgili sorulardan oluşan soru kağıdı ile saydamlık ve opaklık kavramlarının çağrıştırdığı anlamların ve yapı türlerinin neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Görsel malzemeye dayalı ankette ise soru kağıdında kullanılmak üzere yapı türleri; kamusal, yarı kamusal, yarı özel ve özelden oluşan toplumsal ve bireysel davranış konularına göre belli bir sistematik içinde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflama sonucunda 1980'den günümüze kadar yapılmış yapılardan, oluşturulan yapı türleri tablosundan belirli kriterlere göre seçilecek yapı türlerini (5 adet) temsil edecek sayıda saydam ve opak yüzeyli cepheler seçilmiş; seçilen cephe örnekleri, fotoğrafları kullanılmak suretiyle saydamlık ve opaklık kavramlarıyla ilişkili oldukları belirlenen sıfat çiftlerine göre denekler tarafından SRS (Anlamsal Derecelendirme Ölçeği) yöntemi ile değerlendirilmiştir. Buna ilaveten sunulan cephelerin hangi işlevlere sahip olduklarının tahmini de deneklerden istenmiştir. Bu uygulama sonucunda elde edilen veriler SPSS (Sosyal Bilimler için İstatistik Programı) ile değerlendirilmiş ve mevcut olanla kullanıcı beklentileri karşılaştırılmıştır.

Kısaca yöntem, literatür taramasına dayalı kavramların analizi, yapı türlerinin sınıflanması, kavramlarla ilişkili sıfatların belirlenmesi ve son olarak da sıfat çiftleri ile yapı türlerinin ilişkilendirilmesi esaslarına dayanmaktadır.

1.3. Literatür Taraması: Saydamlık ve Opaklık Kavramları, Saydamlık ve Opaklığın Mimarlıktaki Kullanımı

Literatür taraması; verilerin toplanması, çalışmaya uygun örneklerin seçilerek analiz edilmesi ve bu analizler sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmesi olarak üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Literatür incelemesi sonucunda elde edilen veriler, iki başlık altında toplanmıştır. Saydamlık ve Opaklık Kavramları adını taşıyan ilk başlık kavramların tanımlanması ve genel olarak toplumdaki kullanım alanlarının açıklanmasını içermektedir. İkinci başlık olan Saydamlık ve Opaklığın Mimarlıktaki Kullanımı ise bu kavramların mimarideki yerinin ve tarihi sürecinin örneklerle açıklanmasını kapsamaktadır.

1.3.1. Saydamlık ve Opaklık Kavramları: Tanımları ve Kullanım Alanları

1.3.1.1. Saydamlık ve Opaklık Kavramlarının Tanımları

Saydam: *sıfat*; 1. İçinden ışığın geçmesine ve arkasındaki şeylerin görülmesine engel olmayan (cisim), şeffaf (Şekil 1):

"Atlet vücudunu bütünüyle gösteren, saydam bir sabahlık giymişti."- A. İlhan.

2. Üzerindeki resim ve şekilleri beyaz bir zemin üzerine yansıtmak amacıyla tepegöz ve projeksiyona konan şeffaf, ışığı geçiren madde, slayt

3. (*mecaz*) Açık seçik, belirgin

4. Diyapozitif

5. Asetat (URL- 2, 2003).

Saydamlık: *isim*; Saydam olma durumu, şeffaflık (URL- 3, 2003).

Düz anlamıyla baktığımızda ışık ve cismin geçirgenliği o cismin saydamlık durumunu belirleyen faktörlerdir.

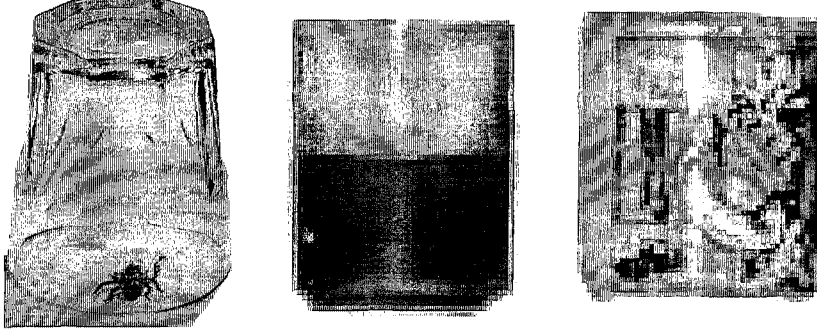
Yarı saydam: *sıfat, fizik*; Işığı geçiren, fakat arkasındaki nesnelere sınırlarını ve biçimini belirgin olarak göstermeyen (nesne) (Şekil 1) (URL- 4, 2003).

Yarı saydamlık: *isim, fizik*; Işığı geçirmekle birlikte arkasındaki nesneyi belirgin olarak göstermeyen nesnelere özelliği, niteliği (URL- 5, 2003).

Yarı saydamlık, saydamlıkla opaklık arasında bir geçiş konumuna sahiptir ve yarı opaklığı da doğal olarak bünyesinde barındırır.

Saydamsız: *sıfat*; Işığı geçirmeyen, saydam olmayan (Şekil 1) (URL- 6, 2003).

Saydamsızlık: *isim*; Saydam olmama durumu, ışığı geçirmeme özelliği (URL- 7, 2003).

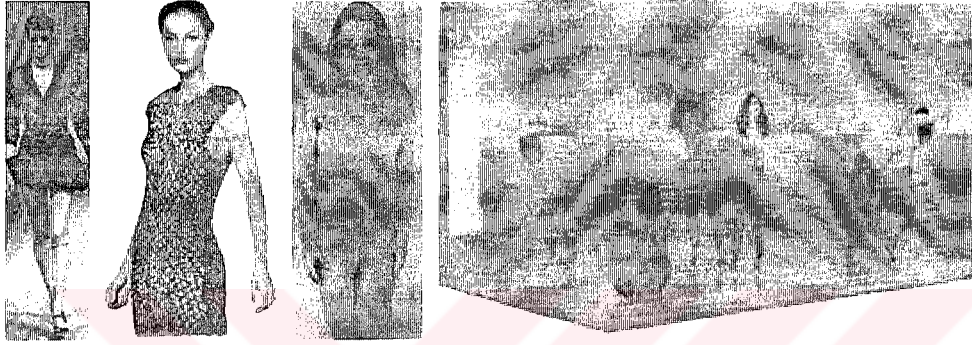
Şekil 1. Saydam, yarı saydam ve saydamsız/ opak nesnelere

Saydamlık kavramı sözlük tanımına göre, hem bir maddesel durumu (ışığı ve havayı geçiren) hem de kolayca keşfedilen, mükemmel şekilde belirgin ve gizlenmeden uzak olan, maddenin kendisinden gelen isteğin yarattığı bir sonuçtur. Opaklık kavramı ise yine maddesel bir durumdur ve saydamlığın zıttı olan özelliklere sahiptir. Şöyle ki, saydam olan açık, belirgin ve geçirgen iken opak olan kapalı, gizli ve geçirimsizdir. Yani bu iki kavram birbirlerine zıt karakterlere sahip olmakla birlikte mimarlıkta birbirlerini tamamlayan bir yapı gösterirler. Dolayısıyla saydamlığın olduğu yerde opaklık, opaklığın olduğu yerde de saydamlıktan bahsetmek mümkün değildir. Burada şu önemli noktayı göz ardı etmemek gerekir; saydam malzeme (örn. ayna cam, vb.) kullanımıyla opaklık sağlanabileceği gibi, opak malzeme (örn. beton, vb.) kullanımıyla da saydamlık elde edilebilir. Bununla birlikte iki kavram arasında geçiş elemanları olan ve ara kavramlar olarak tanımlanabilecek yarı saydamlık ve yarı opaklık söz konusu olduğunda ise durum tam tersidir. Bir maddenin yarı saydamlık durumu varsa o madde aynı zamanda yarı opaktır demektir. Saydamlık ve opaklık kavramlarının birbirini tamamlayan yapılara sahip olmaları nedeniyle araştırmada çikış noktası olarak, bu iki kavramdan en çok adı geçen saydamlık ele alınmaktadır.

1.3.1.2. Saydamlığın Kullanım Alanları:

Saydamlık, bilinen düz anlamları ve yaptığı çağrışımlarla kabul gören yan anlamları ile toplum hayatında yerini almış, tarih boyunca yaşanan koşullara ve geçirilen evrelere

göre insanoğlunun yaşamında birbirinden farklı görevler ve anlamlar yüklenerek varlığını sürdürmüştür. Dolayısıyla fiziksel bir özellik olmasının da ötesinde kültürel ve sosyal bir kimlik kazanmıştır. Saydamlık, bazen karamsarlık ve çelişkilerin kol gezdiği savaş anlarında en çok ihtiyaç duyulan duruluğun ve gerçeğin simgesi olurken, bazen de farklı yaşantı arayışlarının veya eleştirel ütopyaların ana fikri haline gelmiştir. Kimi zaman modada gelip geçen bir esinti olmuş (Şekil 2), kimi zamanda toplumun ayıplarını örten perdeleri kaldırmak için oluşturulan tepkilerin temel söylemi haline gelmiştir.

Şekil 2. Moda ve sanatta saydamlık örnekleri; moda koleksiyonu, Rifat Özbek; mezuniyet projesi, Rotterdam Art Institute; odalık, enstalasyon maketi, Canan Şenol (Akay, 1998).

Kısacası; modadan sanata, şiirden edebiyata, politikadan adaletle kadar tüm yaşamımızı niteleyen bir sıfat haline gelmiştir. Bu yönüyle toplumun her noktasına ve her anına girmiş olan saydamlık için 20. yüzyılla birlikte artık her anlamda topluma mal olmuş bir kavramdır denebilir. Çünkü dikkat edilirse bu yüzyılla birlikte gerek mimaride gerekse sosyal ve siyasi platformlarda saydamlaşma yönünde artan bir talep söz konusudur. Bu talep siyasi arenada çoğu zaman yanıt bulamasa da mimarlık düzleminde teknolojinin imkanları da seferber edilerek çoğunlukla karşılanmaktadır. Öyle ki teknolojinin gelişmesi paralelinde görsel ve kavramsal olarak mimarideki kullanım yoğunluğu ve hatta çılgınlığı ile saydamlık, 20. yüzyılda mimarlıkta altın çağını yaşamıştır ve hala da yaşamaya devam etmektedir denebilir. Bu özelliklerinden dolayı tez kapsamında, saydamlığın ve zıt karakteriyle saydamlığı var eden opaklığın mimarlıkta ne şekilde kullanıldığı, tarihi süreçte hangi aşamalardan geçtiği ve gelinen son noktadaki kullanım koşullarının ve çeşitliliğinin neler olduğu irdelenmektedir.

1.3.2. Saydamlık ve Opaklığın Mimarlıktaki Kullanımı: Mimarideki Yeri ve Tarihi Süreci

1.3.2.1. Saydamlığın Mimarideki Yeri

Tarihte yaşanan toplumsal olayların etkisiyle bazı dönemlerin, mimaride saydamlık kavramıyla özellikle ilişkisi vardır. Toplumsal yaşamın yanı sıra teknolojiye ve malzemedeki gelişim bu ilişkiyi doğrudan etkileyen öğeler arasındadır.

Zevi'ye göre boşlukların sınırlandırıldığı her yerde –kapalı mekan, kent, sokak, meydan-mimariden söz etmek mümkündür. Bu ifadeyle mimaride dolu ve boş ilişkisinin önemini vurgulayan Zevi, dolulukların mekansal sürekliliği kesebileceğine, bunun sonucunda için dıştan, dışın içten ayrıldığına işaret etmektedir (Zevi, 1990).

Yapı bileşenlerini oluşturan duvarlar, taşıyıcılar ve kolonlar iç mekanı sınırlandırırken aynı zamanda da yapıyı dış (kentsel) mekandan ayırmaktadır. Bununla birlikte mekan, çevreden ayrı izole bir kavram değildir, doluluk ve boşlukları ile yatayda ve düşeyde diğer mekanlarla ilişkiler kurmaktadır. Bu ilişkiler çerçevesinde insanın hareketleriyle bağlantılı olarak 'süreklilik kavramı' ortaya çıkmıştır. Mimaride süreklilik kavramının var olması, mekansal düzenlemede iç-dış arası ilişkinin sağlandığına işaret eder ki bu ilişki tarih boyunca genel olarak saydamlıkla sağlanmıştır.

Mimarlıkta saydamlık kavramı her ne kadar mekansal düzenleri de içerse çoğunlukla cephe ile eşdeğer bir biçimde yer almıştır. Bunun da nedeni saydamlığı mimari dile ve yapıya taşıyanın, yapının dış kabuğunu oluşturan *cephe* olmasıdır.

Çevremize baktığımızda, bizi saran mekanların tanım öğeleri olan bina dış kabukları –cepheler ve çatılar- ile doğrudan görsel ilişki kurarız. Bu en çabuk ve en etkin bir ilişkidir. S. E. Rasmussen'in de dediği gibi insanların çoğu mimariyi onun dış görünüşü ile yargırlarlar (Öztürk, 1978). Gür'e göre bunun nedeni binalarda cephelerin tıpkı insan bedeni gibi, yersel ve göksel, doğal ve kültürel, bireysel ve toplumsal, içsel ve dışsal paradigmalardan gerilimli agonizmalarının/ can çekişmelerinin düğümlenip çözüldüğü yer olmasıdır ve bu anlamda cepheler derin birer temsildir (Gür, 2003).

Tasarımcı/ kullanıcı arasındaki ikilemlerin değişken ikliminde her türlü okumaya kendini özgürce açan bina cephesinden batı dillerinin bir çoğunda yüz diye söz edilir. Fransızca da dahil olmak üzere Batı'nın belli başlı dilleri Latince 'facies' veya 'facia'dan türettikleri 'façade' (fasad) kelimesini ufak tefek değişikliklerle benimsemişlerdir.

Nitekim, İngiliz ve Amerikalılar, Fransızca yazılış tarzını kabullenerek, buna yine ‘façade’ demişler, Almanlar ‘fassade’ olarak ifade etmişler, İtalyanlar ise Latince'sine en yakın şekliyle ‘facciata’ (faççata) diye adlandırmışlar. Latince kök ‘facies’, ya da popüler Latince'deki ‘facia’ çehre demektir (Özer, 1993). Dolayısıyla yüz için söylenecek sıfatlarla cephe nitelenebilir: güleryüzlü, sevimli, açık, duygularını belli eden, dürüst (saydam), somurtkan, sevimsiz, ağır, ürkütücü, duygularını belli etmeyen, kapalı (opak)... (Gür, 2003).

Saydamlığın hem literal (düz anlamlı/ temel anlamlı) hem de şematik (mecaz anlamlı) olarak mimarlık tarihi süreci içindeki gelişimi, cephenin evrimiyle paralellik arz eder. Başka bir deyişle cephenin evrimi bir nevi saydamlığın da evrimi olarak değerlendirilebilir.

Bu nedenle saydamlık ve opaklığın evrimini anlatmak için cephenin tarihsel gelişim sürecine kısa bir göz atmak gerekir.

1.3.2.2. Tarihi Süreç İçinde Cephenin Opaklıktan Saydamlığa Dönüşümü

Cephe, Arapça kökenli bir kelime olup aslında ‘alın’ demektir. Dilimizde tıpkı Fransızca'daki ‘front’ gibi, öteden beri savaşılan ordunun ön kısmı ya da savaş hattı anlamlarında kullanılmıştır. Mimari söz konusu olduğunda ise, bir binanın dıştaki düşey yüzeylerini ifade eder: ön cephe, arka cephe, yan cephe örneği gibi (Özer, 1993).

Mimarlık Sözlüğü’nde cephe, bir binanın yüzlerinden her biri; özellikle ön yüz ve bina yüzüne dik doğrultuda sonsuzdan bakılan görünüş, görünüş resmi olarak tanımlanmıştır (Hasol, 1995).

Savaş’a göre cephe, Ortaçağ’dan önce yapının dışında ayrı bir karaktere sahip olamamıştır. Cephe, binadan ayrı düşünülmediği için cephe kavramı da yoktur. Ancak 18. yy.dan itibaren sözlüklerde (özellikle Fransız) yer alan cephe tanımından söz edilmektedir (Savaş, 1993).

Örneğin; cephe Accademia Della Crusca Sözlüğü’nde “yapının genellikle girişini içeren parçası”, Encyclopedia’da Jack François Blondel’in tanımıyla “binanın ön parçası ya da dış strüktürü” şeklinde tanımlanmıştır. Bununla birlikte Blondel’e göre cephe, sadece biçimsel bir ifade aracı olmakla kalmaz, aynı zamanda tasarımcısının yani mimarın becerisini ve sosyal statüsünü ortaya koyduğu, mal sahibinin de zevkini ve toplumdaki yerini yansıtan bir özelliğe sahiptir. Öte yandan C. F. Ronald de Virloys Le Dictionnaire

d'Architecture I' de cepheyi "büyük bir binanın dışı" olarak tanımlarken, Quatremere de Quincy de Dictionnaire Historique d'Architecture' da "binanın gözlemciye bakan yüzü" olarak ifade etmiştir (Savaş, 1993).

Savaş, cephenin yukarıdaki klasik tanımlardan neredeyse 200 yıl sonra Modern Dönem boyunca tekrar ele alındığını belirtmektedir (Savaş, 1993).

Klasik tanımlardan sonra cephenin yeniden anlamlandırılmasında 'saydamlık' farklı kullanımlarıyla belirleyici rol oynamıştır. Saydamlık kelimesinin tartışmalı kullanımı, Modern Mimarlıkta binanın iç ve dışı arasındaki sınırlarının yeniden belirlenmesine yönelik bir ortam yaratmıştır.

Kısaca özetlemek gerekirse, ancak 18. yüzyılda mimarlık literatürüne bir kavram olarak giriş yapan cephe; esasında konumuyla iç ve dış mekan arasındaki ilişkiyi belirleyen önemli bir elemandır ve sahip olduğu saydamlık ve opaklıkla ya iç ve dışı birbirinden tamamen ayırır ya da iç ve dış arasında ilişki kurarak bütünlük sağlar. Cephenin saydamlık ve opaklık derecesi ise bu ilişkinin niteliğini belirler.

1.3.2.2.1. İç ve Dış Mekan Arasında İlişki Kuran Eleman Olarak Cephede Saydamlık ve Opaklık

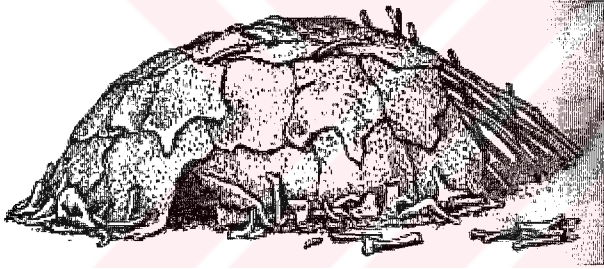
Binanın dış yüzünü oluşturan cephe; başta duvar ve duvar yüzeyindeki pencere, kapı gibi boşaltmalar olmak üzere kolon-kiriş vb. yapı elemanlarının bir veya bir kaçının birlikte oluşturduğu bir organizasyondur ve strüktür, malzeme, renk, doku gibi değişkenlere sahiptir. Cephe organizasyonunda yer alan ve en önemli elemanlardan biri olan duvar; geçmişten günümüze kadar ortaya konan mimari ürünlere bakıldığında sahip olduğu strüktür ve malzeme, renk, doku gibi yüzey özellikleriyle cephe üzerinde en fazla söz sahibi olan eleman olmuştur. Dolayısıyla cephenin iç ve dış mekan arasında opaklıktan saydamlığa ya da saydamlıktan opaklığa dönüşerek ilişki belirleyen konumunun; duvarın, süreç içindeki dönüşümü ve opaklık-saydamlık boyutuyla sorgulanması mümkündür.

Duvar, birey ve toplum gereksinimlerini karşılamak için tasarlanan yapıların en önemli bileşenidir (Çolak, 2004). Hasol, duvarı, yapılarda taş, tuğla, briket, kerpiç vb. gereçlerle yapılan düşey bölme ögesi (Hasol, 1995) olarak ifade ederken; Türk Dil Kurumu Sözlüğü, bir yapının yanlarını dışa karşı koruyan, iç bölümlerini birbirinden ayıran, taş, tuğla vb. gereçlerden yapılan veya örülen dikey düzlem olarak tanımlanmıştır, (URL- 8,

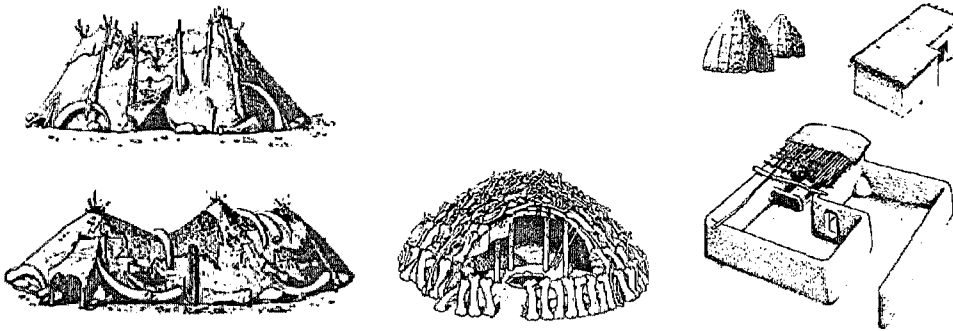
2003). Fiziksel çevrenin oluşumunda oldukça etkili somut bir varlık olan duvar; yapının dış hatlarını belirlediğinde yapının cephesi olma özelliğine sahip olur.

İnsan ürünü ilk cephe yani ilk duvar örneğini bulmak ve duvarın ilk kez ortaya çıktığından beri ne tür gelişmeler kaydettiğini görmek için tarih öncesi ve tarih dönemlerine bakılmalıdır. Özer'e göre sanat ya da mimarlık tarihi ele alınırken, onu insanlığın evriminin üç temel aşamasını meydana getiren dönemlere göre incelemek daha uygun olacaktır, izlenecek yol tarih öncesi ve sonrası dönemlerin Göçebe Uygarlık, Tarımsal Uygarlık ve Endüstri Uygarlığı başlıkları altında ele alınması şeklinde belirlenmiştir (Özer, 1993).

Göçebe Uygarlık Dönemi: Avcılık ve toplayıcılığa dayalı bir hayat tarzının sürdüğü Paleolitik Çağ'da (M.Ö. 600.000-12.000) insanlar, barınma, korunma ve tapınma ihtiyaçlarını dağ kovukları, mağaralar ve geçici konutlarda karşılamışlardır. Bu geçici konutlar mevsimlik kamp yerlerinde hayvan derisi, saz, dal, çamur gibi malzemelerden yapılan çukur barınaklardır (Şekil 3, 4) (Mutlu, 1996; Davulcu, 2004).

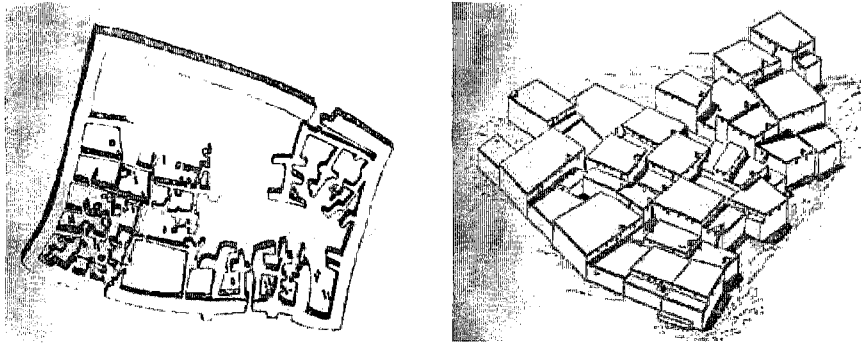
Şekil 3. Cro-Magnon evi, Ukrayna, M.Ö. 44.000-12.000 (Roth, 2000).

Şekil 4. Göçebe Uygarlık Dönemi barınak tipleri, M.Ö. 35.000-5.000 (Özer, 1993).

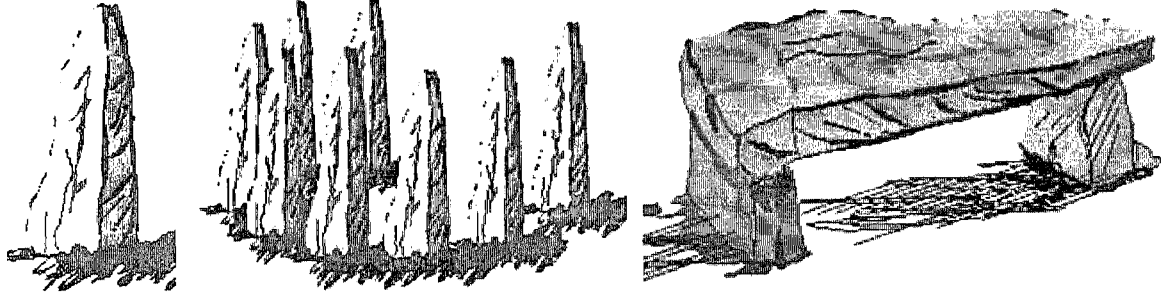
Neolitik çağla Paleolitik çağ arasında bir geçiş dönemi olan Mezolitik Çağ'da (M.Ö. 12.000-8000) ise mağaralarda süren yaşam devam ettirilmiştir. Bu dönemde yaşayan yerleşik toplayıcı topluluklar ayrıca yuvarlak konutları da kullanmışlardır (Şekil 4) (Davulcu, 2004).

Tarımsal Uygarlık Dönemi: Dört duvarlı konuta geçiş uygarlık tarihinde bir dönüm noktasını oluşturur. İlk sığınağı mağara ve benzeri doğal kovuklar olan insanoğlu, binlerce yıl boyunca dördüncü duvarı beklemiştir. Dolayısıyla, başlangıçta sığındıkları mağara konutları yalnız duvardan değil, pencere ve kapıdan da yoksundur. Öte yandan dışarıya açılan deliği taş veya benzeri malzemeyle örme fikri geliştikten sonra, ortaya çıkan, ilk duvardır ve bir bakıma mimarlık tarihi, mağaranın dördüncü duvarıyla başlamıştır denebilir (Feyiz, 2003). Bu dönem insanoğlunun doğa ile ilişkisini ilk kez lehine çevirdiği, üretimle birlikte yerleşik yaşama, yani, bilim insanları tarafından uzun yıllar bir devrim olarak nitelenen tarım kültürüne geçtiği Neolitik Çağ'dır (M.Ö. 10.000-500) (Harmankaya, 2004). Neolitik Çağ, M.Ö. yaklaşık 10.000 yılında başlamasına rağmen gelişme her yerde aynı çağda başlayıp aynı hızla ilerlemediğinden, her bölgede farklı zamanlara kadar sürmüştür (Mutlu, 1996) ve bir bakıma yapı sanatının başlangıcıdır. Yerleşik hayata geçilmesi beraberinde ilk mimari faaliyetleri de getirmiştir. Doğal olarak ortaya konulan ilk eserler basit konutlar ve depolar olmuştur (Davulcu, 2004). Konut planları yörelere göre yuvarlak ve dikdörtgen olarak çeşitlilik gösterirken Çatalhöyük (M.Ö. 6500-5650) gibi bazı yerleşmelerde giriş çatıdaki delikten sağlanmışır (Şekil 5) (Mutlu, 1996).

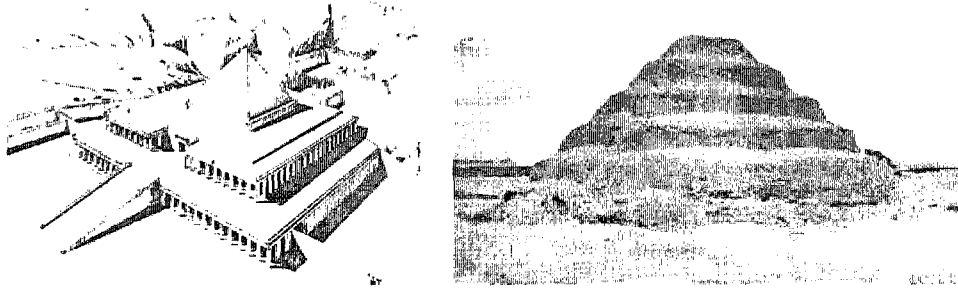
Şekil 5. Hacılar'daki ev planları, M.Ö. 7000 (Mutlu, 1996); Çatalhöyük, M.Ö. 6000 (Roth, 2000).

Taş mimarinin icadıyla ilk anıtsal yapılar olan megalitler de bu dönemde yapılmıştır. Menhir, Kromlek ve Dolmen olarak üç gruba ayrılan megalitlerin mezar ya da yıldızlarla ilişkili yapılar olduğu sanılmaktadır (Şekil 6) (Roth, 2000). Bilinenin dışında bir saydamlık-opaklık organizasyonu sergileyen bu yapılar, bir sonraki bölümde yer alan saydamlık çeşitlerinde örgütsel saydamlık konusunda ele alınmaktadır.

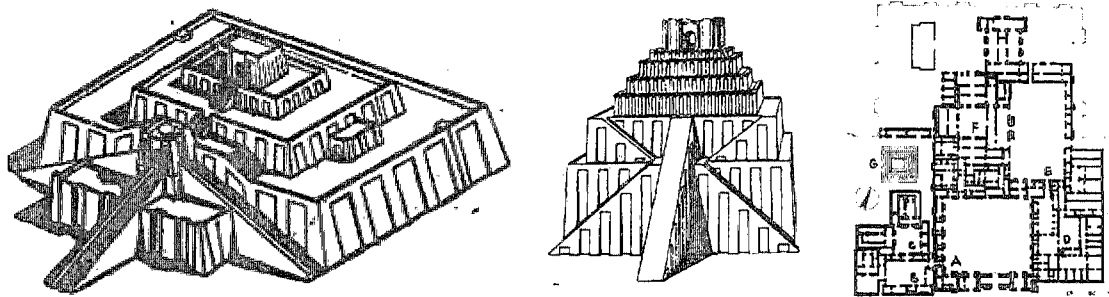
Şekil 6. Menhir, Kromlek ve Dolmen (Çolak, 2004).

İlk Çağ (M.Ö. 600.000?- M.S. 476) uygarlıklarından olan Mısır'da (M.Ö. 2650-30) ölümden sonra yaşamın devam edeceğine olan inanç nedeniyle mastaba, hipoje ve piramit olarak adlandırılan mezar yapıları ile tapınaklar mimarinin temelini oluşturmaktadır. İlk başlarda tuğladan yapılan mezarlar, dokunulmazlık ve sağlamlık yönlerinin sağlanması için bir şapel ve depo gibi tamamen opak bir görünüme sahiptir. Ancak zamanla tapınakla birleşen mezar yapılarının cephelerinin kapalı masif duvarlar yerine revaklar kullanılarak hafifletildiği görülmüştür, örneğin Mentuhotep Mezar Tapınağı (Şekil 7). Turani'ye göre Mısır Mimarisi bir sıra halinde açık avlular ile kapalı salon dizisinden ibarettir. Bütün bu yapı dizisini de sağır bir dış duvar çevirir (Turani, 1995). Bununla birlikte tapınak ve konut planları incelendiğinde cephede sadece girişin olduğu bir açıklık görülmektedir. Yapı cepheleri tamamen kapalı ve opaktır (Mutlu, 1996). Çünkü Mısırlılar kalıcılığın, sınırsız bir güvenliğin ve yok edilmezliğin bir garantisi olarak katılığa, küteselliğe ve büyüklüğe değer vermişlerdir (Roth, 2000).

Şekil 7. Mentuhotep Mezar Tapınağı (Mutlu, 1996); Firavun Diyozer'in basamaklı piramidi, Sakara, M.Ö. 1650 (Turani, 1995).

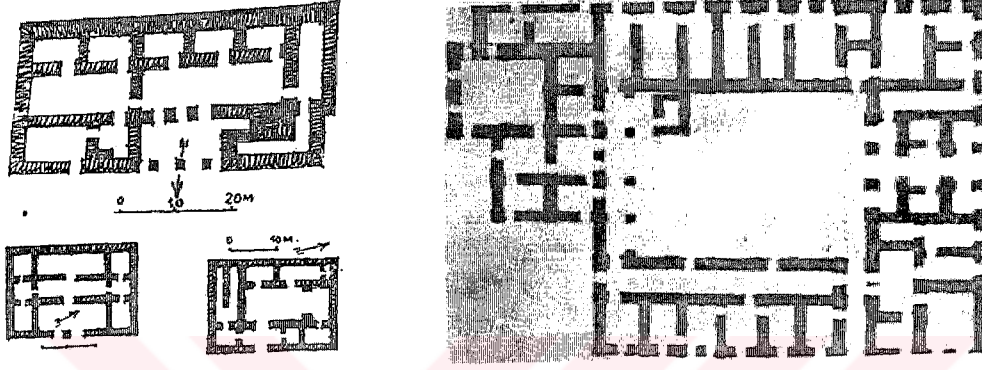
Yine İlk Çağ Mezopotamya uygarlıklarından olan Sümer'de (M.Ö. 2600-1950), mimarinin bir özelliği olan geometrik muntazam düzen, binalarda kuvvetli ve kalın bir dış duvar olarak kendini gösterir (Turani, 1995). Aynı Mısır Mimarlığı'nda olduğu gibi bu dönemde de gerek konutlar gerekse tapınaklar girişi sağlayan açıklıklar dışında diğer cephelere sahiptir. Bir avlu etrafında dizilen odalara ışık avludan alınmıştır çünkü Mezopotamya'da pencereler evin avlusuna bakar. M.Ö. 1850-606 yılları arasında hüküm süren Asurlular ise tapıntan çok saraylara önem vermiştir. Ancak yine pencere kavramı oluşmamıştır. Örneğin, Korsabad Sarayı'nın bir özelliği de pencere olmayışı ve ışığın yalnızca kapılardan sağlanmasıdır. En önemli eseri 90 m. yüksekliğinde 7 katlı bir zigurat (Babil kulesi) olan Babil'de (M.Ö. 8-6. yy) ise ziguratların cephesi sadece dar ve uzun girinti ve çıkıntılarla hareketlendirilmiştir (Şekil 8) (Turani, 1995; Mutlu, 1996).

Şekil 8. Beyaz Tapınak, Sümer Uygarlığı; Babil Kulesi- Marduk Tapınağı, Babil Uygarlığı; Korsabad Sarayı, Asur Uygarlığı (Mutlu, 1996).

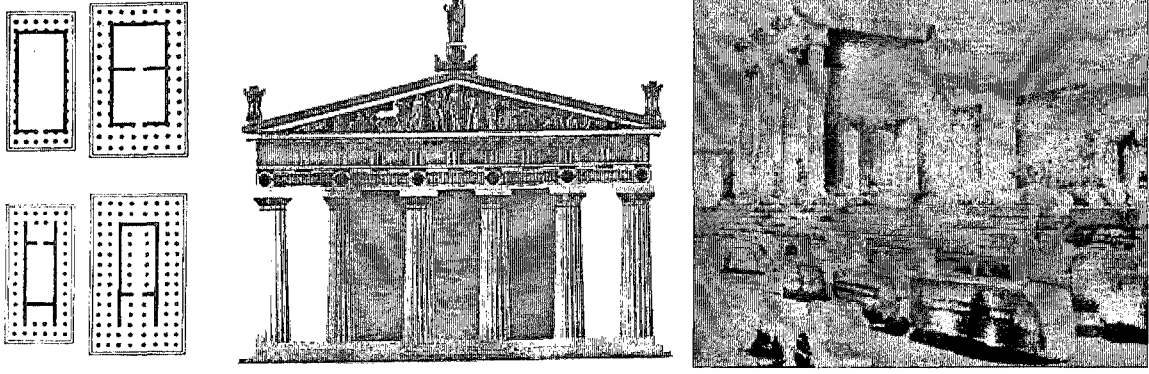
M.Ö. 2000-700 yılları arasında hüküm süren Hitit'te kentlerin en önemli binası tapınak ve saray değil kaledir ve işlevi gereği opaktır (Mutlu, 1996). Hitit mimarisinin bir özelliği de bütün cephe yüksekliğini kaplayan pencerelerdir. Önceki dönemlerde avluya

bakan pencereler, Hitit Mimarisi'nin bir özelliği olarak genişlemiş ve evin dış duvarına yani geniş manzaraya bakan kısımlarına açılmıştır (Turani, 1995). Sokağa bakan bu dış pencereler, bütün tapınak ve evlerin yalnız avluya açılıp sokağa karşı sağır cepheli olduğu doğunun bu çağında dış dünya ile ilişkili bir mimari kavramı belirtmesi yönünden çok değişiktir ve bu yönüyle Hitit dünyasını diğer doğu ülkelerinden ayırır (Mutlu, 1996). Örneğin Boğazköy Büyük Tapınağı (Şekil 9).

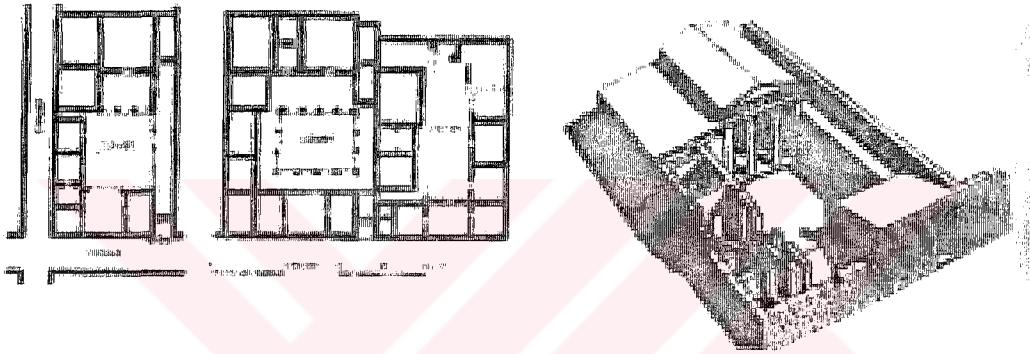

Şekil 9. Bit Hilani Ev tipi (Mutlu, 1996); Boğazköy I. Hitit Tapınağı (Turani, 1995).

Yunan uygarlığında (M.Ö. 1000-100) ise mimarinin esas yapısı olan ve megaron ev tipinden geliştirilen tapınaklar; sütunlu bir revakla çevrelenmiş olup ortalarında cella denilen ve bazen geniş bazen dar bir giriş açıklığının olduğu bir mekandan oluşmaktadır (Şekil 10). Buradaki kolonadlı revaklar örgütlenmiş saydamlığa sahiptir. Bunun dışında dini ve sivil mimari örneklerinde sağır cepheler egemenliğini sürdürmektedir (Şekil 11). Tapınaklarda bazen giriş cephesi bazen de bütün cepheler sütunlu revaklarla vurgulanmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan ve Yunan mimarisinin çok özgün bir yaratması olan tiyatrolar; vadiler içine yerleştirilmiş olup cepheleri yoktur (Hasol 1995; Turani, 1995; Mutlu, 1996).

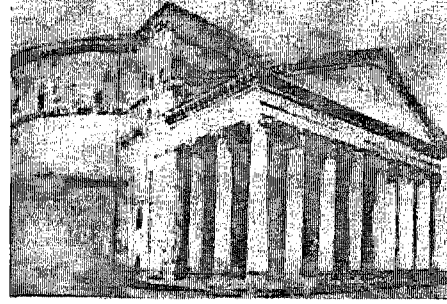
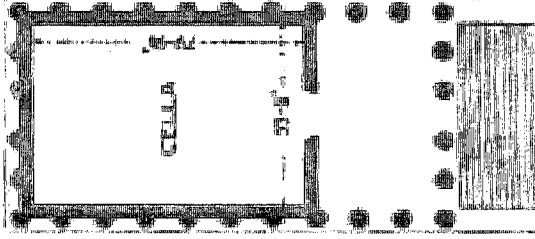
Şekil 10. Tapınak Plan Tipleri; Zeus Olimpius Tapınağı, Atina (Mutlu, 1996); Tapınak, Milet (Erkman ve ark., 2000).

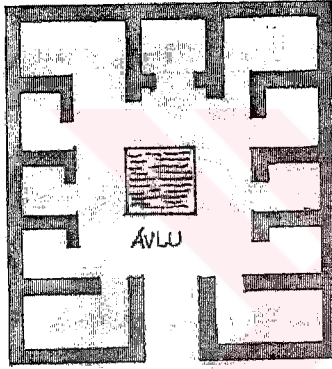
Şekil 11. Priene Evi, Türkiye (Mutlu, 1996).

Romalılar (M.Ö. 509- M.S. 476) mimaride sağlam, kaba, ağır görümlü ve çok çeşitli yapılar sergilemişlerdir (Şekil 12) (Turani, 1995). Buna ilaveten insanlık tarihine ilk kez M.Ö. 3000 lerde Ortadoğu'da (Mezopotamya) adım atan ve mimarlıktan önce mücevher, vazo, bardak gibi eşyaların yapımında kullanılan cam, yapıda ilk kez Romalılar tarafından kullanılmıştır (Slessor, 1998; Türkseven, 1999; URL- 9, 2003). Kubbe inşaatında kemerli bir sistem geliştiren Romalılar iç mekânı aydınlatmak için önce tavanda okulus (tepe deliği), yuvarlak veya dikdörtgen pencereler, sonraları ise cephede geniş kemerli pencereler açmışlardır (Mutlu, 1996). Örneğin, bazilikada tek ışık kaynağı (korunaklı kapıdan gelen ışıktan başka) tepedeki okulus iken (Roth, 2000), diğer anıtlara göre çok mütevazı olan kira evlerinin, dış cepheleri tipik Roma villasının aksine çok fonksiyoneldir ve pencereler sokağa açılmıştır (Şekil 13). Ancak bu pencerelerde cam yerine kepenkler kullanılmıştır (URL- 9, 2003). Öte yandan Roma binaları sağlam fakat adi malzemeyle yapıldıklarından iç ve dış cepheleri kaplamalarla süslenmiştir (Mutlu, 1996). Bu devirde

cam, mozaik, pano ve dış cephe kaplaması gibi dekoratif amaçlarla da kullanılmıştır (İzgi, 1999; Türkseven, 1999; URL- 9, 2003).

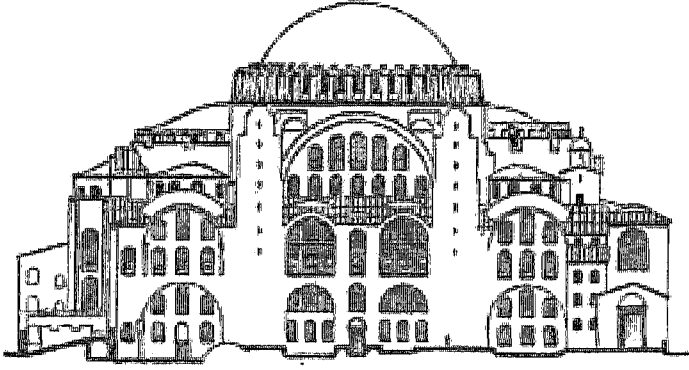

Şekil 12. Satürn Tapınağı planı (Mutlu, 1996); Pantheon Tapınağı, Roma (Turani, 1995).

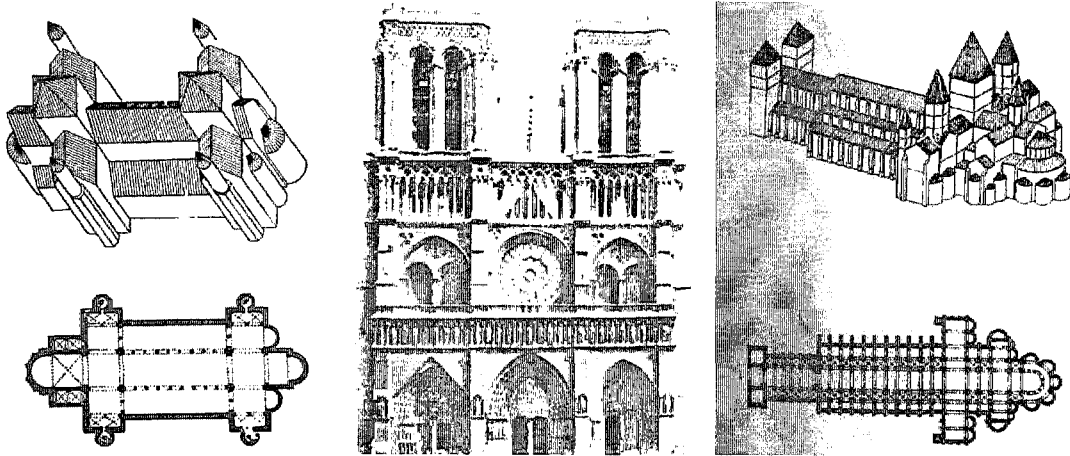
Şekil 13. Etrüsk ev planı (Turani, 1995); Kira Evi, Ostia, Roma (Mutlu, 1996).

Çöküşüyle birlikte Ortaçağın (476-1453) da sonunu getiren Bizans'ta (330-1453) ise cephe artık eski çağlara oranla daha önemli olduğundan, taş ve tuğla cephelerde malzemenin değişik biçimlerde düzenlenmesiyle süs ve renk etkileri elde edilmiştir. Özellikle Geç Bizans Çağı Mimarlığı'nda dış cephe süslemesine her zamandan daha fazla önem verilerek motifli tuğla süsleme, sağır kemerler, kıvrımlı ve yüksek kubbe kasnaklarıyla binaların dış görüntüsünde hareket sağlanmıştır. Süslemesi çok olan Bizans cephesi üzerinde çok sayıda küçük pencereler vardır ve pencerede cam kullanılmıştır (Hasol, 1995; Mutlu, 1996). Örneğin Ayasofya'da (537) geniş kilisenin tüm yüzeyleri, dış duvarlarda pencereler ve iç hacmin bütün kenarlarındaki arkatlarla delinmiştir. İç mekan yüzlerce pencereden içeri dolan, mermerli duvarlar ve mozaiklerden yansıyan ışıkla aydınlanır (Şekil 14) (Roth, 2000).

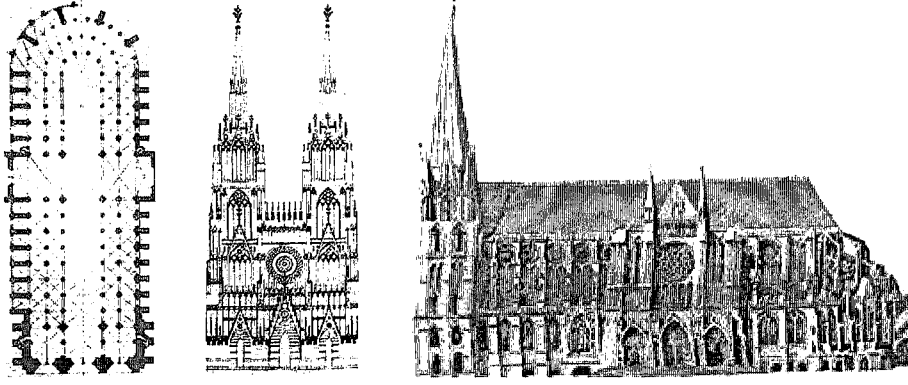
Şekil 14. Ayasofya Kilisesi doğu- batı cephesi, İstanbul (Mutlu, 1996).

Roma ve Bizans Mimarileri gibi kütle mimarisi olan Romanesk Mimari (5-12. yy) Roma sanatından türemiştir. Bu dönemde katedrale dönüşen bazilikalar az pencere ve kalın duvarlıdır (Hasol, 1995; Mutlu, 1996). İstikrarsız dönemlerde yaşanan işgallerin anısı çok taze olduğundan ve bu yapılara pencere açılarak duvarlar zayıflatılmak istenmediğinden, boşluklara strüktürel açıdan masif kütleler hakimdir ve pencereler küçüktür (Mutlu, 1996; Roth, 2000). Roma ve Geç Antik Çağ'da tuğla olan duvarlar, Romanesk Çağ'da taş veya kırma taştan inşa edilmişlerdir. Malzemeden kaynaklı olarak çok kalın örülen duvarların derinliği özellikle kapı ve pencere açıklıklarından bellidir (Mutlu, 1996). Örn. Saint Michael, Hildesheim (993-1022), kent surlarıyla korunmamış olduğundan, küçük pencere duvarları beş ayaktan daha kalındır (Şekil 15) (Roth, 2000).

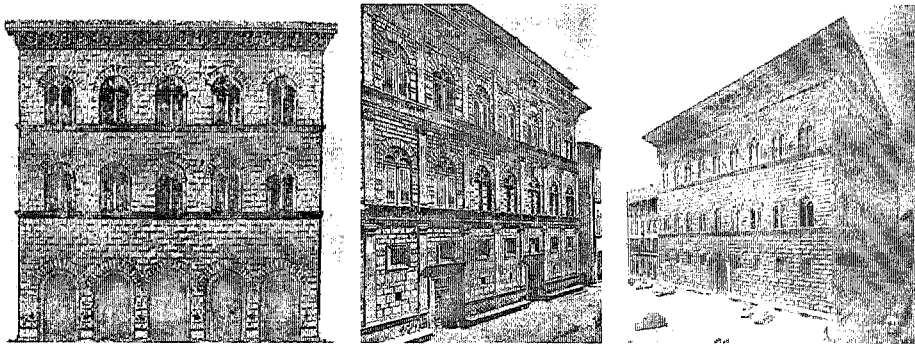
Şekil 15. St. Micheal Katedrali, Hildesheim, 993-1022 (Mutlu, 1996); Notre Dame Katedrali, Paris, Fransa (Turani, 1995); Cluny Manastır Kilisesi, Fransa, 1089-1131 (Mutlu, 1996).

Ortaçağın, sonuna yetişemediği bir dönem olan ve Fransa'da doğan Gotik Mimari (1150-1500); o çağda yapılan sivil binalara rağmen dini bir mimari olmuştur. Gotik mimarinin temel elemanları; sivri kemer, uçan payanda, çok kaburgalı tonoz ve taş oymalarıdır ve bunların çoğu Romanesk çağda zaten vardır. Yenilik bunların farklı bir amaçla birleştirilmiş olmalarıdır. Asıl gelişmeyi sivri kemer ve cam duvarlar sağlamıştır (Mutlu, 1996). Gotik Dönem camın mimarlığı etkileyici ve yönlendirici düzeyde yapıya girdiği ve mekanda ışıkla birlikteliğinin idealine kavuştuğu dönemdir. Ustalıkla bir yapım sistemi ile dört köşeye yöneltilen tonozun itkisi, yerçekimini yenmeye ve duvarlarda da büyük pencereler açmaya olanak vermiştir (Hasol, 1995). Kilisenin ekonomik gücü ve katedralin strüktürel kurgusu, camın üretimindeki teknik gelişmelerle birleşince yapıda etkileyici boyutta cam yüzeylerin gerçekleştirilmesi sağlanmıştır (İzgi, 1999). Romanesk çağın aksine ağır taş çatı örtüsünün basıncı kalın taş duvarlara değil dış payandalara taşınmıştır. Payandalar arasında açılan büyük pencereler içeriği aydınlatmıştır (Mutlu, 1996). Duvarın büyük vitraylar için açılması ilk kez Saint Denis Manastır Kilisesi'nde (1144) başarılmıştır (Roth, 2000). Kilisede masif duvarların yerini payandalar almış, şapellerin yan duvarları tamamen kaybolmuştur. Böylece mekan etkisi hafiflemiş, eğriler yumuşatmış, bölümler özellikle birbirinden ayrılarak belirtilmemişlerdir (Mutlu, 1996). Fransa'daki yapı çerçevesini gerçek bir iskelete dönüştürme, strüktürel bir kütle olarak duvarı yok etme arzusu Saint Chapella'da (1240-1247) da açık olarak görülür (Roth, 2000). Neredeyse duvar yerine geçen yarı saydam cam yüzeyler, Gotik kiliselerin çok önemli bir karakterini oluşturur (Türkseven, 1999). Kısacası Gotik Mimaride belediye sarayları ve özel konutlar gibi diğer yapılar da katedraller için geliştirilen formlardan türetilmiş ve sonuçta ortaya göğe doğru yükselen, ışığı tümüyle içeri alan, düşey çizgilere vurgu yapan, organik bütünlüğe sahip kentsel bir mimari form çıkmıştır denebilir (Şekil 16) (Roth, 2000).

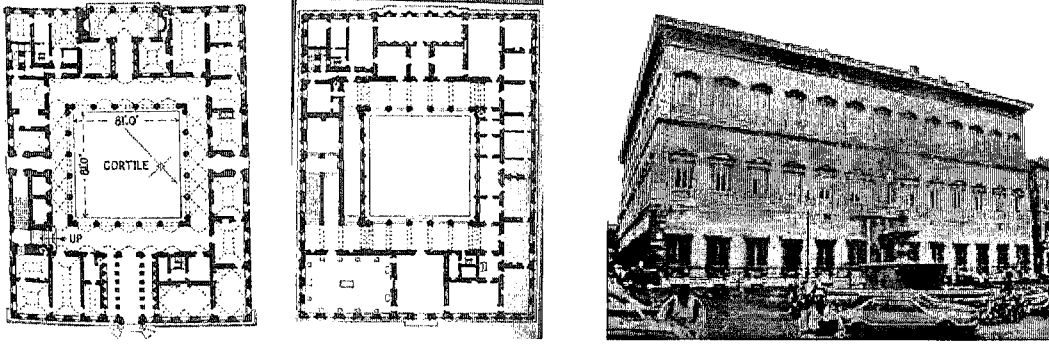

Şekil 16. Notre Dame Katedrali planı, Paris, Fransa (Turani, 1995); Strasbourg Katedrali, Fransa; (Turani, 1995); Chartres Katedrali, Fransa (Holberton, 1997).

Yeni Çağ'la (1453-1789) birlikte İtalya'da beliren Rönesans Döneminde (1420-1600) sivil binalar daha önemli olmuşlardır (Mutlu, 1996). Rönesans binasında, elemanların değişmezliği ilkesi onu Gotikten en çok ayıran özeldir. Rönesans'ta ulaşılan bir kompozisyonda, statik bir sisteme göre bir gruplama yapılmıştır. Ortaçağdan farklı olarak Rönesans çağında, daha hafif ve açık, sütunların daha ince ve insan oranlarına uygun oldukları görülür (Mutlu, 1996). Cephelerde düz çizgiler hakim olup bunların arasında süsten arınmış sakin alanlar vardır, pencereler göz hizasına inmiştir. Her bölüm kendi içinde bitmiştir (Şekil 17) (Hasol, 1995; Türkseven, 1999). Gotiğin mistik hiyerarşisinden arındırılmış bir düzenleme getiren yeni mimari, rasyonel olarak kavranabilir, açık sayısal orantılara göre düzenlenmiş düzlemlerden ve mekânlardan oluşan, kenarları ve araları antik mimarinin kesin ölçeleri tarafından tanımlanan bir mimari olmuştur (Roth, 2000). Bu dönem sarayları masif binalardır ve cepheleri içle ilgili bilgi vermeyen simetrik bir düzen içindedir, örn. Farnese Sarayı (Şekil 18) (Mutlu, 1996).

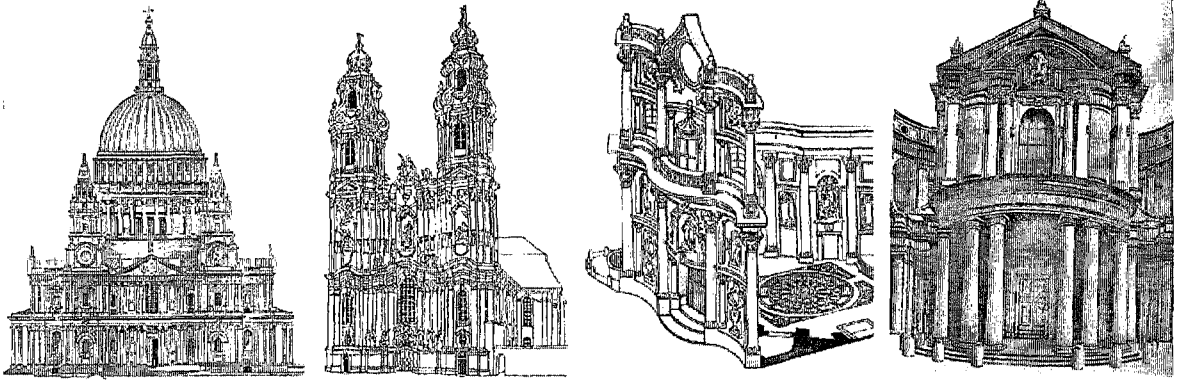

Şekil 17. Spiannocchi Sarayı, Siena, 1460 (Turani, 1995); Rucellai ve Strozzi Sarayları (Mutlu, 1996).

Şekil 18. Farnese Sarayı zemin ve I. kat planları, Roma, İtalya, 1530-46 (Mutlu, 1996); cephesi (URL- 10, 2003).

Rönesans'ın katı kurallarına bir tepki olarak İtalya'da ortaya çıkan Barok mimari, 17. yy. da ülkenin gözde üslubu olarak kalmıştır. Rönesans'taki düz çizgilere karşılık Barok'ta girinti çıkıntılar, cephelerde dalgalanmalar görülür. Yüzeyleri ağır ve dinamik şekillerle donatma eylemi görsel bir karmaşıklığa da beraberinde getirmiştir. Çıkıntılı mimari elemanlar ya da heykel figürleriyle hareketlendirilmemiş hiçbir yüzey parçası yoktur, cepheler heykelsidir. Bezeme düzeni strüktürü tümüyle örter (Hasol, 1995). Bir Bizans yapısı ilk bakışta algılanabilir ve bileşen ve parçaların ilişkileri hemen tanınabilirken Barok yapılar tek bakışta kavranamayacak kadar geniş ve karmaşıktır (Roth, 2000). Heinrich Wolfflin Baroğun özelliklerini şu şekilde özetlemiştir: Ağır, masif ve serbest formlar, ışık ve gölge kompozisyonları; ışığı psikolojik bir etki elemanı olarak kullanmak, garip, normal olmayan davranışlar, kaprisli, dinamik, canlılık ve coşkusal yaklaşım (Kortan, 1986). Fransa'da Barok'tan sonra moda olan ve eğri çizgileri bol, gösterişli bir bezeme üslubu olan Rokoko'da (18. yy. ın ilk yarısı) Baroğun yuvarlak çizgileri aşırı dereceye götürülüp yapıların her yanı süslerle kaplanmıştır (Hasol, 1995). Barok ve sonraki Rokoko mimarları, zamanla mimarlığın temel strüktürünü ifade etmeyi nerdeyse tamamen bir kenara bırakmış ve mekanı şekillendirmeyi asal ilgi alanı olarak belirleyen bir mimari yaratmışlardır. Böylece mimarlık sözcüğün sözlük anlamıyla, başka bir şeyin üzerine sürülen hoş ve renkli bir cilaya dönüşmüştür; artık mimarlık strüktürel doğruluğa çok az yer veren görsel bir etkiden başka bir şey değildir (Şekil 19, 20) (Roth, 2000). Yoğun süslemeyle yüklü cephenin ağır ve hantal olması kaçınılmazdır.

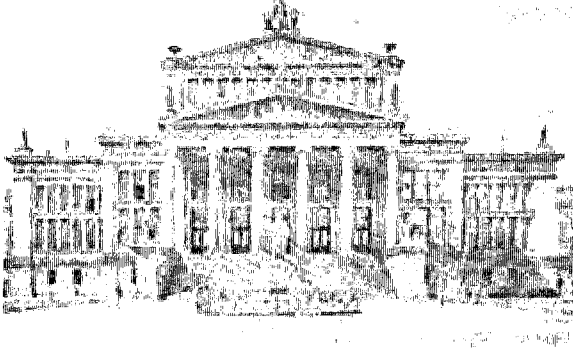

Şekil 19. San Paul Katedrali, İngiltere, 1675- 1710 (Mutlu, 1996); Sistersiyen Kilisesi, Polonya, 1728- 35 (Özer, 1993); San Carlo Alle Quattro Fontane, Roma, 1665-67 (Holberton, 1997); Santa Maria Della Pace Kilisesi, Roma, 1656 (Holberton, 1997).

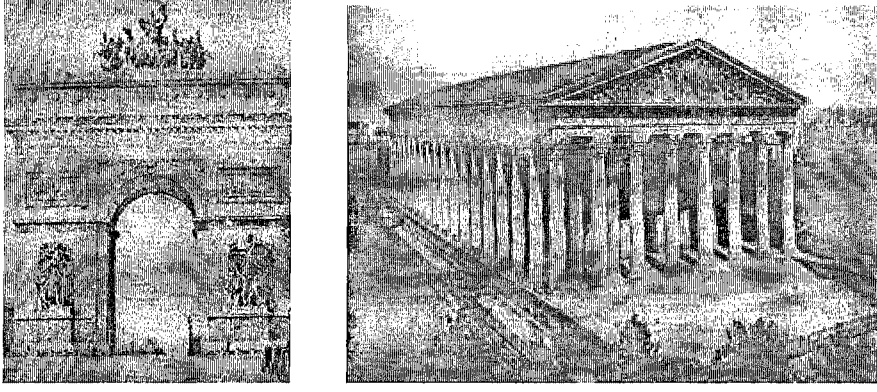
Şekil 20. Karlskirsche, Viyana, Avusturya, 1716; Büyük Saray, Brüksel, Belçika, 1695 (Holberton, 1997).

Günümüz modern Batı uygarlığının hemen her yönünün 18. yy. da başlayan kapsamlı kültürel değişimlerden etkilendiği ve Yakın Çağ'ı (1789-) başlatan Aydınlanma Dönemi'nde (1720-1800) ise aydınlanmacı aydınların rehberlik ettiği Avrupalı mimarlar 18. yy. ortalarından itibaren Rokoko sanatının görsel aşırılıklarını reddederek, gereksiz süslemeden arındırılmış, strüktürel özellikleri de çıkaran bir mimariye yönelmeye başlamışlardır. Yunan nizamlarının Gotik bir hafiflikle kullanılması yani minimum boyutlu sütunlara maksimum yükün taşınması esasına dayanan ve işlevi ifade eden saf temel formlar mimarisi yaratmaya çalışmışlardır. Bu dönemde pencereler, kapılar ve kemerli açıklar, süslü çerçevelerden tamamen arındırılmıştır (Şekil 21) (Mutlu, 1996; Roth, 2000).

Şekil 21. Berlin Tiyatro Binası, F. Schinkel, Almanya (Turani, 1995).

Endüstri Uygarlığı Dönemi: Endüstri Devrimi'nin gerçekleştiği 19. yy.ın başlarında neo-gotik ve neo-rönesans mimarinin çok önemli olduğu görülür (Şekil 22). Ancak gayet modern bir kuramcı olan çağın en ünlü mimar- restoratörü Violet-le-Duc'e göre mimari, her elemanın estetik olarak güzel olabilmesi için fonksiyonel olması gereken bir komplekstir. Böyle bir rasyonel mimari kavramı daha sonra Gaudi, Sullivan, Perret ve Le Corbusier gibi sanatçılar tarafından da aynen tekrarlanacaktır. Çağına göre çok ileri fikirli olan Violet-le-Duc, dinamik bir mimari istemiş ve elastiki malzeme hayal etmiştir. Yüzyılın başından itibaren tümü ivedi olarak yanıtlanması gereken çok yönlü sorunlarla karşı karşıya kalan ve daha önce hiç yapılmamış olan bir çok yeni yapı planlamak zorunda kalan mimarların imdadına Violet-le-Duc'un de hayali olan yeni malzeme olarak demir yetişmiştir. Mimarların kullanımına seri üretimdeki gelişmeler sayesinde daha önceleri olanaklı olmayacak miktarlarda cam, dövme ve dökme demir gibi yeni yapı malzemeleri sunulmuştur. Demir ve 1860'dan sonra çelik her zamandan daha geniş açıklıklara imkan verdiği gibi planların da daha kıvrak olmasını sağlamıştır. Bu sayede camdan yararlanan mühendis ve mimarlar, tavan ve duvarları tamamen saydam eserler yapabilmişlerdir. Betonarme de 1860 yılında icat edildiği halde bu strüktürden ve camdan estetik olarak ancak 20. yy. da tam yararlanılabildiği (Mutlu, 1996; Roth, 2000).

Şekil 22. Etoile Zafer Takı, Paris, Fransa, 1806- 1837 (Turani, 1995); Madeleine Kilisesi 19. yy. başı (Mutlu, 1996).

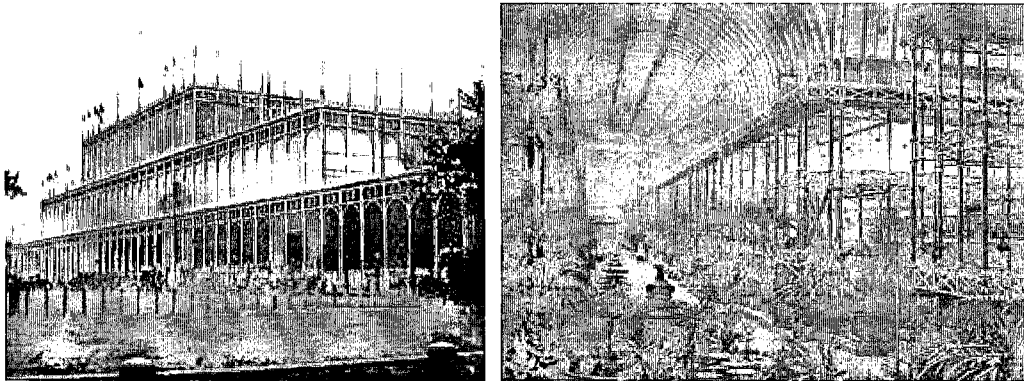
20 yüzyıla birlikte strüktürel yapım sistemlerindeki gelişmeler, cam üretim ve uygulama tekniklerindeki iyileşmelerle mimarlığa yeni olanaklar sunmaya ve beraberinde yapı dış biçimlenişini etkilemeye başlamıştır. Camın üretim alanındaki evriminin strüktürel evrim (iskelet dizge) ile aynı zaman diliminde gerçekleşmesi, hatta birbirlerini karşılıklı olarak koşullandırmaları, mimarlığın kimliğini de yönlendirmiştir (İzgi, 1999). Önceleri sadece ışığın iç mekana alınmasını ve bunun gerçekleşmesi sırasında sert, sağlam, fiziksel ve kimyasal etkilere karşı dayanıklı oluşu nedeniyle iklim şartlarından korunmayı amaçlayan cam kullanımı, malzemenin doğasından gelen saydamlığın mimarideki ilk kullanımlarındandır. Bu dönemdeki saydamlık tamamen camın fonksiyonel özellikleriyle ortaya çıkmıştır. İlk cam üretim teknikleriyle, yapıda küçük ölçeklerde ve çok destekle kullanılan cam, daha önceden mekana ışık alınması için masifler içine açılan boşluğu yani pencere yüzeyini örten bir malzeme olmuş ve yapı dış biçimlenişini çok fazla etkilememiştir. Ancak 20. yy.da pencere ve cam kavramları köklü bir değişime uğramıştır. Bina cephesinde boşlukları kaplayarak içeriye yağmur, kar ve tozdan koruyan basit pencere olmanın yanı sıra dışarı ile içeri arasındaki her türlü ilişkiyi düzenleyen ve dengeleyen bir yapı kabuğuna dönüşmüştür (Akyürek, 2002). Böylelikle saydamlığın daha yaygın halde kullanımı sağlanmıştır.

Cam ve demir birlikteliği 19. yy. Viktorya Devri mimarlığının cam çatı fikrini idealize etmiştir. Camın bu dönemde en yaygın kullanım alanlarından biri seralardır (Türkseven, 1999). Chatsworth (1836) ve Kew Garden (1844) gibi seralar buna örnek verilebilir (Şekil 23).

Şekil 23. Chatsworth, 1836 (URL- 11, 2003); Kew Garden, 1844 (URL- 12, 2003).

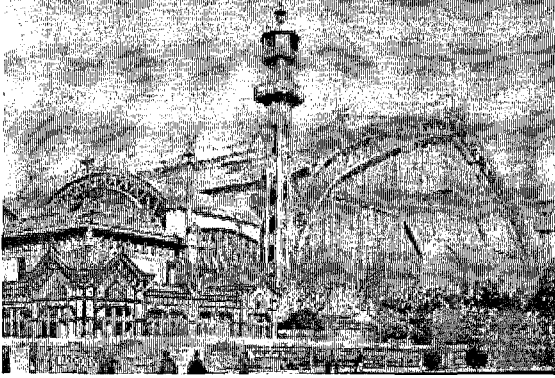
Viktoryan cam ve demir teknolojisi yeni bir mimari dil ve yeni tipolojiler geliştirmiştir. En önde gelenlerinden biri Joseph Paxton'un İngiltere'nin yıllık cam imalatının 1/3 ü olan 300.000 in üzerinde cam tabakası kullandığı ve 1851'de yapılan Kristal Palas olmuştur (Şekil 24). Pek çok tarihçi tarafından Modern Mimarlığın başlangıcı olarak kabul edilen Kristal Palas, klasik dönemin ayağı yere basan, kapalı, opak karakterli yapılarından oldukça farklı bir atmosfer, hafif ve şeffaf bir görünüm sergiler. Turani'ye göre iç ve dış mekan birbirinden çok ince saydam bir deri ile ayrılmıştır (Turani, 1995). Kristal Palas, bir dizi çevrelenmiş bahçenin, endüstriyel ürünlerin sergilenip pazarlandığı sergi odalarının tek bir kütlede toplandığı bir sergi yapısıdır. Camın ilk kez sera dışında, prestij unsurunun önemli olduğu bir sergi yapısında bu yoğunlukta kullanılmış olması yerleşmeye başlayan farklı bir anlayışın simgesi gibidir (Slessor, 1998).

Şekil 24. Kristal Palas, Joseph Paxton, 1851, Londra, İngiltere (URL- 13, 2003).

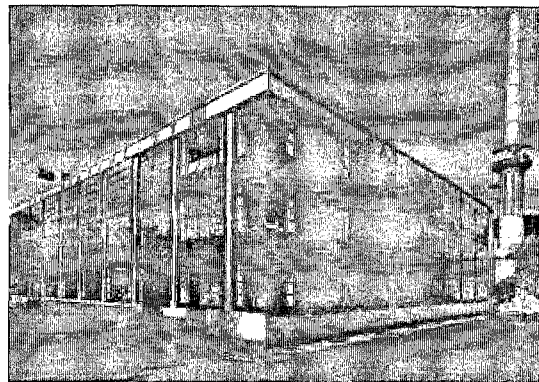
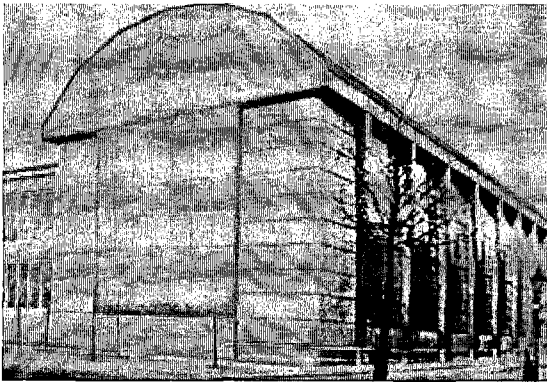
Cottancin ve Dutert'in birlikte yaptıkları Galerie Des Machines (1889) de Fransızların aynı dönem içinde mimaride standardizasyonu temel alarak günün sanayisini

ve malzemelerini (cam ve çelik başta olmak üzere) kullanan ve böylelikle saydam malzemenin yapıdaki kullanımına yeni bir boyut kazandıran sergileme yapılarındandır (Şekil 25) (Turani, 1995).

Şekil 25. Galerie Des Machines, Cottancin ve Dutert, Paris, Fransa, 1889 (URL- 14, 2003).

Pencere sera ve sergi binaları dışında ilk kez Peter Behrens'in AEG Turbine (1909) fabrikasıyla bir saydam cepheye dönüşmeye ve 20. yy. yapılarını derinden etkilemeye başlamıştır (Şekil 26). İlk fabrika binası olma özelliğini gösteren bu yapı, tüm mimari için bir tip oluşturacak yüksek bir estetik düzeye ulaşmayı umar. Yapı dış yüzeyinde ilk kez kendini dışa vuran bu iki malzeme, yapının strüktürel ifadesini okunur hale getirmiştir. Gözlemciyi yanlışla düşürmeyen bu tavır, döneminin özelliklerini yansıtarak modernizmin anlatım dürüstlüğü idealiyle de bağdaşmaktadır (Roth, 2000).

Şekil 26. AEG Turbine Fabrikası, Peter Behrens, 1909 (URL- 15, 2003); Fagus Fabrikası, Walter Gropius, 1911 (URL- 16, 2003).

Cam ve metal sembolizmi iskelet strüktürde açılan boşluklardan çok saydam bir kabuk olma özelliğini, Walter Gropius'un Fagus (1911) binasıyla kazanmaya başlamıştır (Şekil 26). Ayakkabı kalıbı yapılan fabrikada dış duvar içe çekilerek taşıyıcılıktan kurtarılmıştır. Erken bir giydirme cephe örneği olarak kabul edilen bu yapıda boşlukların doluluklar üzerindeki hakimiyeti ve camın strüktürel önem kazanmaya başlaması dikkat çekicidir. Bu yapı adeta makineleştirilmiş bir mimarinin simgesidir (Roth, 2000).

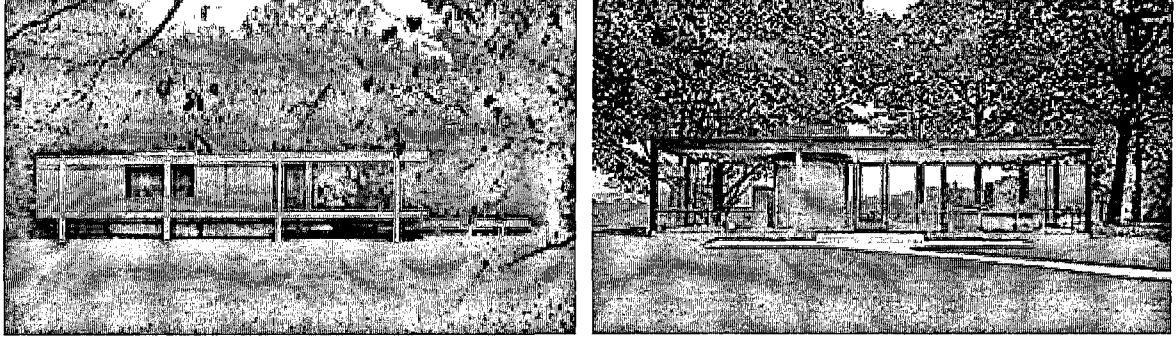
Bu özellik Bauhaus'un Dessau'daki cephe yüzeyi ile, betonarme taşıyıcılardan bağımsız olarak onların önünde yer alan, o zamana kadar rastlanmayan boyuttaki bir pencere doğraması şekline dönüşmüştür (Şekil 27) (Türkseven, 1999). Onu cam bölme veya cam duvar olarak tanımlamak daha uygundur. Bu yönüyle üretiliş şekli dışında perde duvarın da öncüsü olduğu kabul edilmektedir. İç ile dışı ayıran bu saydam bölme iç mekanı görsel olarak dışarıdan algılanan bir konuma getirir, başka bir deyişle iç mekanla dış mekanın görsel sürekliliği sağlanmış olur.

Şekil 27. Bauhaus, Walter Gropius, Dessau, Almanya, 1926 (URL- 17, 2003).

Cam, çelik ve betonun yeni potansiyelleri keşfedilmeye başlandıkça duvarlar taşıyıcıların önünde yapıyı yağmur, soğuk gibi dış etkilere karşı koruyan bir perdeye dönüşmeye başlamıştır (Türkseven, 1999). Cam bu gelişmelerle birlikte yatayda ve düşeyde sürekli bir yüzey oluşturmuş, böylelikle klasik mimarlığın masif yapıları da yerini hafif ve şeffaf yapılara bırakmıştır. Camın yapım sürecinin kısıp kalitesinin ve boyutlarının artması yapıda strüktürel çerçeveyi minimuma indirmiştir. Camın yapıda geniş yüzeylerde kullanılmasıyla pencereler, pencere duvarlara dönüşmeye başlamış, Modern Mimarlığın en önemli mekan kavramlarından biri olan mekansal süreklilik (tümel mekan) prensibi geliştirilmiştir.

Mies van der Rohe'nin Farnsworth Evi (1948) bu gelişmeleri üzerinde gösteren prototip bir tasarımdır (Şekil 28). Şeffaflığın doruk noktada yaşandığı bu yapıda sınırlayıcı elemanların varla yok arası bir yerde oluşu dış mekanın, iç mekanın bir devamı olduğu hissini yaratmış, böylece doğayla mimarlığı birbirine yaklaştırmıştır.

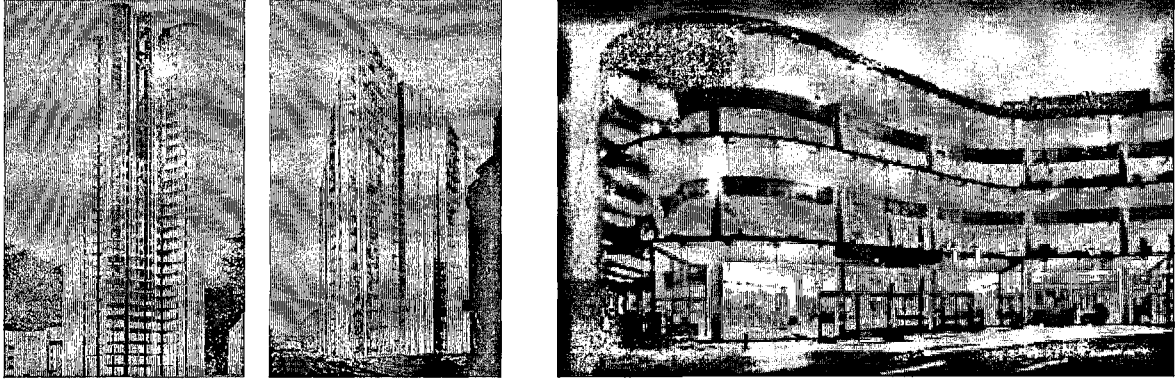

Şekil 28. Farnsworth Evi, Mies van der Rohe, Illinois, ABD, 1946-51 (URL- 18, 2003); Cam Ev, Philip Johnson, Connecticut, ABD, 1949 (URL- 19, 2004).

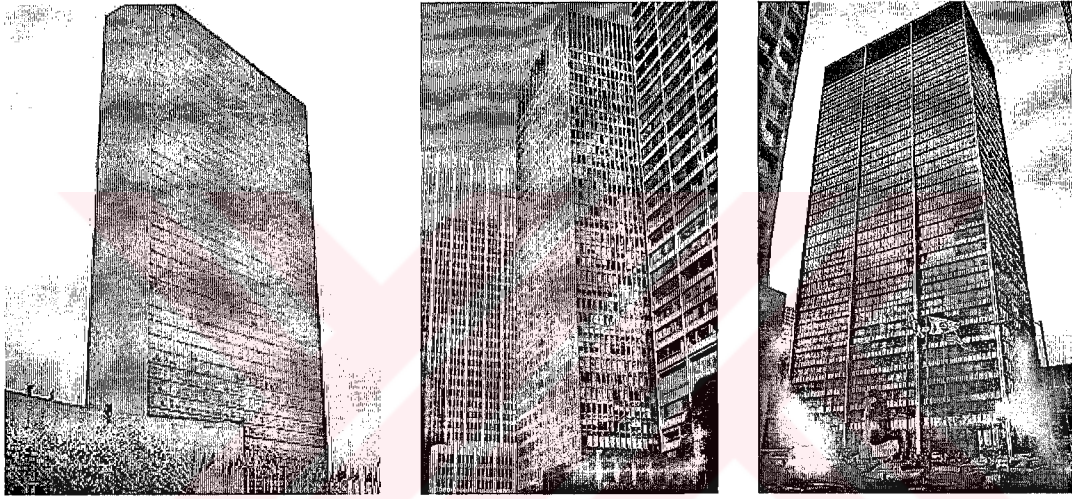
Philip Johnson'ın Cam Evi'nde (1949) kot farkının da ortadan kalkmasıyla bu tasarım prensibi daha da yoğun sezilir (Şekil 28).

Sergi yapıları ve konutlar dışında camın Modern Mimarlıkta yoğun kullanım bulduğu bir başka alan ise yüksek yapılardır. 20. yüzyılın başlarında çelik konstrüksiyon sistemlerin geliştirilmesi, elektrikli asansör, merkezi ısıtma ve havalandırma gibi servislerin yapıya girmesiyle yüksek yapılar gündeme gelmiş, cam da bu yapıların en ideal kabuk malzemesi olarak görülmüştür. Böylece ilk kez Gropius'un ortaya koyduğu giydirme cephe kavramı yüksek yapılarla gelişme imkanı yakalamış ve literal saydamlık altın çağına adım atmıştır (Türkseven, 1999).

Tarihsel gelişim sürecinde kimi zaman fonksiyonel, kimi zamansa sembolik ve estetik kullanımlar bulan cam, yapı formunu giderek artan bir kristalleşmeye doğru taşımıştır. Başlarda camın görsel olarak ulaşması beklenen hedef nokta Mies van der Rohe'nin Cam Gökdelen tasarımlarıyla bir ütopya olarak ortaya koyulurken, çağımızda ilk kez Willis Faber & Dumas (1974) ofis yapısıyla bu performansa erişilmiştir (Şekil 29) (Slessor, 1998). Bunu diğer yapılar izlemiştir dolayısıyla cam gökdelen ütopya olmaktan çıkmış, cam ise modern dönemin prestij yapılarında yapı kabuğu olarak yaygın kullanım bulmuş ve camla birlikte saydamlık kavramı da mimarının vazgeçilmezlerinden biri olmuştur (Şekil 30).

Şekil 29. Cam Gökdelen, Mies van der Rohe, 1921-22 (URL- 20, 2004); Willis Faber & Dumas Ofis Binası, Norman Foster, Ipswich, ABD, 1974 (URL- 21, 2004).

Şekil 30. Birleşmiş Milletler Binası, W. Harrison ve M. Abrowitz, New York, ABD, 1950 (URL- 22, 2004); Seagram Büro Binası, Mies van der Rohe, New York, ABD, 1958 (URL- 23, 2004); C.F. Murphy & Ass. Civic Center, Mies van der Rohe, Chicago, ABD, 1965 (URL- 22, 2004).

Yukarıda ifade edilen duvarın göçebe, tarımsal ve endüstri uygarlıkları boyunca geçirdiği evrim ve camla birlikte opaklıktan saydamlığa dönüşümü kısaca 3 başlıkta özetlenebilir:

1. Saydamsız/ opak cephe: kalın duvar
2. Saydamlaşan cephe: ince duvar
3. Saydam cephe: saydam duvar

1.3.2.2.1.1. Saydamsız/ Opak Cephe: Kalın Duvar

İnsanoğlunun barınma, korunma ve savunma iç güdüsüyle doğaya müdahale etmeye ve mimari ürün ortaya koymaya başladığı dönemde (İzgi, 1999), insanın ilk mimari ürünü olan duvar; cephe olma niteliğini kazanmıştır. Neolitik Dönem’de oluşan cephe, bu ve bunu izleyen dönemlerle birlikte serüvenine başlamıştır.

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren dış etkenlerden korunma ve dış etkenlere karşı savunma gereksinimini duyan insanlar, gerek sivil gerekse anıtsal mimari ürünleri olan yapılarına saydamlıktan daha ziyade opaklığı hakim kılmışlardır. Örneğin bu dönemler boyunca toplum yapısında çok önemli bir yere sahip olan anıtsal yapılar bağlamında bakılacak olursa Mısır Mimarlığı’nda piramitlerde, Mezopotamya Mimarlığı’nda ziguratlarda, Hitit Mimarlığı’nda ise en önemli yapılar olan kalelerde, işlevleri gereği opaklık tercih edilmiştir. Bununla birlikte Yunan ve Roma Mimarlıklarına ait tapınaklarda örgütlenmiş saydamlık olarak anlatılacak olan bir tür saydamlık söz konusudur. Öte yandan bu dönemler boyunca yapılan diğer yapılar, bir avlu ve onun etrafında dizilen odalardan ibarettir ve ışık da dönemine göre kapı ve pencere boşluğundan alınmak suretiyle yine bu avludan sağlanmıştır. Dış cephede giriş dışında bir açıklık yoktur. Dış cephede pencere ilk kez Hitit’te daha sonra da Roma’da görülmüştür ve Bizans, Romanesk gibi sonraki dönem (Gotik hariç) mimarilerinde de yerini korumuştur. Yapıldığı dönemin içinde bulunduğu siyasi, ekonomik ve teknik koşullara göre, malzemenin imkan verdiği ölçüde boyutu değişen pencerenin sayısı da artmış veya azalmıştır. Öte yandan özellikle Bizans ve Romanesk dönemlerinde önem kazanan cephe, üzerinde açılan pencere boşluklarının yanı sıra süslemelerle hareketlendirilmiştir. Her dönemin kendi sanat anlayışına göre farklılık gösteren cephe süslemeciliği Gotik ve Barok’ta yoğunluk kazanmış, özellikle Barok ve onun uzantısı olan Rokoko’da altın çağını yaşamıştır.

Gotik dönem dışında tüm bu dönemler boyunca opak olan cephe, binanın fiziki özelliklerini ve zihinde yer alan görsel algısını barındıran, ancak yapının içiyle ilgili hiçbir bilgi vermeyen bir elemandır. Özetlemek gerekirse cephe, mevcut imkanların elverdiği ölçüde taş ya da tuğladan yapılan, kendisini taşıdığı için kütlelerinde geniş açıklıklara yer vermeyen, sadece havalandırma ve aydınlatma amacıyla pencerelerle hareketlendirilmiş, bazen yoğun süslemelerle ağırlaştırılmış, dışta içteki düzensiz mekansal biçimlenmeyi yansıtmayan bir dizilim gösteren masif ve opak bir duvardır.

1.3.2.3.1.2. Saydamlaşan Cephe: İnce Duvar

Fransa'dan Avrupa'ya yayılan Gotik Mimari (1150-1500); binanın ağır çatı yükünü çağlar boyunca taşıyan duvardan alıp uçan payandalara yüklemiştir. Masif duvarların yerini payandalar almış, bazı yan duvarlar tamamen kaybolmuştur. Yapı çerçevesi gerçek bir iskelete dönüştürülerek, duvar strüktürel bir kütle olmaktan çıkarılmıştır. Payandalar arasında geniş pencereler açılarak iç mekan aydınlatılmıştır. Pencereler için ağır cam panoların taşınmasını kolaylaştırmak ve bunların rüzgara karşı direncini sağlamak için, küçük parçalara bölünmüş renkli camlardan meydana gelen vitray tekniği geliştirilmiş ve vitray Gotik mimarinin karakteristik bir elemanı olmuştur (Mutlu, 1996). Dolayısıyla vitraylarla kaplı Gotik duvarında yarı saydamlık söz konusudur denebilir.

Gotik'teki sıçrayışından sonra duvar, 19. yüzyılın teknik imkanları dahilinde daha da incelmeye başlamış; 20. yüzyılda gelişen Modern Mimarlığın görüşlerine uygun olarak anlamsal ve maddesel dönüşüme uğramıştır. Duvar giderek anlamsal değerini yitirmekle kalmamış, neredeyse temel yapı ögesi olmaktan da çıkacak bir hale gelmiştir (Köksal, 1995).

Bu bağlamda mimarlık ve cephe konusunda farklı boyutlar tartışmaya açılmış, görüşler belirtilmiş ve belirlenen bir dizi prensip manifestolarla dünya mimarlık gündemine taşınmıştır. Bunlardan biri Uluslararası Üslup'tur.

Uluslararası Üslup, mimarlık tarihçisi Henry Russell Hitchcock ve mimar Philip Johnson'un 1932'de New York Modern Sanat Müzesi'nde düzenledikleri serginin adıdır ve burada Avrupalı ve Amerikalı mimarların 1922-32 yılları arasında yaptıkları son dönem yapıtları sergilenmiştir. Sergi kataloğunda yeni mimarinin öğeleri şu şekilde tanımlanmıştır: ince düzlemlerle çevrilmiş mekanlara açık vurgular, çifte simetriden ayrı bir düzenlilik, malzemeye bağlılık, teknik kesinlik, ve süslemenin yerine orantılı düzenlemeler (Roth, 2000).

Savaş, Uluslararası Üslup'un estetik prensiplerini üç maddeyle özetlemiştir:

1. Hacim Olarak Mimarlık
2. Simetriye Karşı Düzenlilik
3. Süsten Kaçış

İlk prensiple mimarlığın kaba kütle yerine hacim olarak algılanması söz konusudur. Bu fikir, mimari yapıda duvarın malzemesinin yeniden tanımlanmasını içermektedir. Bundan sonra duvarlar, sadece destekler arasına sıkışmış zar ya da bunların dışında bir

kabuk gibi taşınan elemanlara bağımlıdır. Duvar o zamana kadar ki dolu/ ağır/ opak/ yüklü tavrını bırakıp, kolon ve kirişten oluşan bir strüktürel iskeletin arasına sıkışmış bir perdeye indirilmiştir (Savaş, 1993).

İkinci prensip olan simetriye karşı düzenlilik ise içerinin mekansal düzenini yadsıyıp iç hakkında bilgi vermeyen sahte bir simetri yerine içi dışa yansıtan düzenli bir asimetrinin cepheye hakimiyeti olarak algılanabilir.

Bunlara ilaveten üçüncü prensip süsten kaçış ise cepheye ağır yük oluşturan, sadeliğini yok eden her türlü dekorasyon ögesini reddetmektir.

Dikkat edilirse bu üç kural cephenin saydamlaşmasının yolunu açar niteliktedir. Bu şekilde mimarlıkta yeni bir biçimsel dil oluşturulmuştur.

‘Açık, iç mekanın ince bir zarla çevrilmesi gibi basit bir formun dokusuz içeriği’ olarak tanımlanan Modern Mimarlığın temsilcileri olan Le Corbusier, J. J. P. Oud, Mies van der Rohe ve Walter Gropius gibi mimarların çalışmaları bu yeni görüntüsünün adeta manifestosu olarak değerlendirilmiştir: “Beyazla Ortaklaşa Gerçekleştirilen Bir Mimarlık”, (Savaş, 1993).

Modern binanın duvarını klasik kalın duvardan ayırt edebilmek için malzemesini göz önünde bulundurmak gerekir. Aksi takdirde saydamlaşan modern duvarı, saydamsız/ opak klasik kalın duvarla bir tutma olasılığı vardır.

Malzemesiyle değerlendirildiğinde modern cephe tabii ki klasik cepheyle bir tutulamaz ancak hala iç ve dışı ayıran bir duvar olma özelliğine sahiptir. Aynı Rönesans’ta olduğu gibi içerideki gözü dışarıdakinin, dışarıdaki gözü de içeridekinin vistasından mahrum bırakan cephe, birbirinden farklı iç ve dış arasında ayırıcı bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte Hitchcock modern yapıların aydınlığını ve saydamlığını vurgulamış, literal saydamlık fikrini savunmuştur. Bu durum onun erken modern mimarlığı, saydamlıktan ötürü “daha açık bir mimarlığa doğru yol alan bir hareket” olarak savunmasını sağlamıştır. Ortaya koyduğu üç prensibi bina cephesinde geniş açıklıklara imkan tanımıştır (Savaş, 1993).

1.3.2.2.1.3. Saydam Cephe: Saydam Duvar

İnce beyaz duvarın ağır sürekliliğini bozmanın tek çıkar yolu, cephe üzerinde geniş saydam parçaların kullanımınıdır. Cephe malzemesi taştan sıvaya geçtikçe ve cam yüzeyler genişledikçe ortaya çıkan görsel yüzeyin algısıyla birlikte cephenin de tanımı değişmiştir.

Cephenin küçük cam açıklıklarla işlenmiş bir duvar görünümü daha fazla sürmemiş, bunun yerine cephe geniş cam yüzeyler içeren bir iskelet olmuştur. Artık cam, duvarın yerine geçmiş ve duvarın taşıdığı anlamsal yükleri de ortadan kaldırmıştır. Bu şekilde cepheye bilinen anlamıyla saydamlık boyutu yani literal saydamlık eklenmiştir.

Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta; cephenin tanımının değişmesine ve bilinen anlamıyla saydamlık boyutunun eklenmesine neden olan, endüstriyel toplumu en çok ifade eden iki malzeme olan cam ve demirin hızlı bir evrim geçirmesidir. Cam ve demir ve daha sonra çelik yeni birliktelikleriyle klasik duvara bir alternatif olarak kendilerini sunmuşlar ve zamanla cephenin tamamen saydam bir duvara dönüşmesinin yollarını açarak klasik duvarın yerini almışlardır. Gözle görülebilen bir açıklığın söz konusu olduğu ışığı geçirme özelliğine sahip saydam ve yarı saydam malzemelerden oluşturulan saydam duvarı Çolak, şeffaf duvar olarak tanımlamış ve duygusal tepki özelliklerini çağdaş; davetkar, davet edici; modern; cazip, çekici, hoş; etkili, tesirli; yalın, kolay anlaşılır; canlı, çekici olarak açıklamıştır (Çolak, 2004). Görüldüğü üzere modernliğin bir ifadesi olarak kabul gören saydamlığın Endüstri Devrimiyle başlayan etkisi, hızla yayılarak günümüze kadar gelmiştir. Günümüzde ise bu etkisini egemenliğe dönüştüren saydamlık cephede altın çağını yaşamaktadır.

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1. Algı ve Saydamlık-Opaklık İlişkisi:

Saydamlık ve opaklık kavramlarının gerek görsel gerekse kavramsal olarak hissedilmesi ve kavranabilmesi algısal yolla gerçekleşir. Bu nedenle kısaca algının genel bir tanımının yapılması mimarideki öneminin vurgulanması ve daha sonra saydamlık ve opaklık algısı üzerinde durulması gerekmektedir.

2.1.1. Algı

Duyu; duyu organlarının ilettiği henüz işlenmemiş veri iken, algı; duyu verilerini örgütleyip yorumlayarak çevremizdeki nesne ve olaylara anlam verme sürecine verilen addır (Cüceloğlu, 1991). Algı kişinin beklentilerini, geçmiş deneyimlerini ve öğrenme süreçlerini de kapsar. Bu süreç içerisinde, insanın psikolojik yapısını kapsayan iç etkenler yani uyarılanın sahip olduğu özellikler ve evrendeki uyarıcıları kapsayan dış etkenler birbirlerini etkileyerek bir algı ürünü oluştururlar. Uyarıcı ve uyarılanın sahip olduğu özelliklere göre oluşan ve değişen algılama olayı iki önemli süreci kapsar. Bunlar:

1. Algıda seçicilik: Algılama sürecinde insan çevresini seçici bir biçimde algılamakta, uyarıcıların tümünü algılayamamaktadır. İnsan beyninin duyu verilerinin tamamını işleyerek anlamlı bir algı oluşturması sınırlı olduğundan, belirli değişkenlerin etkisi altında sürekli seçerek algılamaktadır. Algısal seçimi etkileyen değişkenler; algılanan uyarıcı ve algılayan bireyle ilgili özelliklerden oluşur. Uyarıcının değişkenliği, hareketliliği, büyüklüğü ve şiddeti seçiciliği belirlerken, algılayıcının da ilgi ve gereksiniminin yanı sıra inanç ve bireysel değerleri de aynı oranda algılamayı etkiler (Cüceloğlu, 1991).

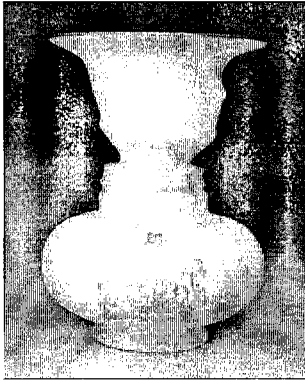
2. Algısal Organizasyon: Algı, kendisini oluşturan duyusal girdilerin toplamından daha fazla bir anlam ifade eder. Dünya rasgele bir araya gelmiş, gelişigüzel nesnelere dizildiği bir çevre olarak görülmez. Bir zemine karşı yalnızca nesnelere değil, belirli bir nesnelere grubu da görülür. Basit bir çizgiler ve nesnelere örüntüsü bile gruplar halinde görülür. Dolayısıyla algılama seçiciliğinin yanı sıra bir örgütlenme biçimidir ve zihnin gelen duyuları derleyip organize ederek bir anlam vermesi şeklinde meydana gelir. Algısal

psikoloji üzerinde çalışan Alman psikologları bu gerçeği, Gestalt (biçim, şekil) kelimesi ile ifade etmişlerdir (Atkinson ve ark., 1999).

Odak noktası insan algısı ve diğer bilme süreçlerinden oluşan Gestalt Kuramı, görsel algı ile çok geniş bir biçimde ilgilenir ve zihnin kendisine sunulan biçimleri ve örüntüleri nasıl yorumladığını araştırır. Gestalt 'bütün, parçaların toplamından daha büyüktür' ilkesiyle, iki boyutlu örneklerin örüntüsünü, rengini, parlaklığını, şeklini, ölçüsünü ve algısal sabitliğini ispatlama eğiliminde olup, öğelerin yapısında var olan düzenlemeler üzerine kurulmuştur. İnsanın doğuştan getirdiği algılama biçimi ile organizmanın, algılanmış dünya içindeki durumunu, hareketini ve davranışlarını açıklamaya çalışır (Ertürk, 1984; Roth, 2000).

Zihin, rasgele ya da bilinmeyen görsel veriyle karşılaştığında, veriyi belirli kalıplaşmış tercihlere göre düzenleme yoluna gider. Nesnelerin nasıl düzenlendiğine ilişkin olan bu tercihler, Gestalt Psikologları tarafından çeşitli ilkeler olarak önerilmiştir. Bunlardan bazıları aşağıdaki gibidir:

1. Şekil- Zemin İlişkisi: Bütün algılamalarda bir şekil bir de zemin vardır. Şekil arka yüzeyi oluşturan zemin içerisinde anlam kazanır ve zeminden daha belirgin ve önde görünür. Şekil ve zeminin birbiriyle yer değiştirdiği algılamalar söz konusudur. Bir biçim önce şekil olarak görülürken biraz sonra zemin olarak görülebilir. Ancak hiçbir biçim aynı anda hem şekil hem de zemin olarak görülemez. Kısaca, çevreleyen bir şeklin bağlamında görülen bir şekil, hangisinin hangisi olduğunu seçen zihin tarafından, bir arka plan üstündeki biçim olarak yorumlanır (Atkinson ve ark., 1999).

Şekil 31. Vazo, Köle Pazarı ve Voltaire'in büstü (Atkinson ve ark., 1999).

Şekil 31'de yer alan, Kraliçe II. Elizabeth'e evliliğinin gümüş yılı nedeniyle hediye edilen bu vazo, şekil-zemin ilişkisine iyi bir örnektir. Aydınlık kısımda vazo, karanlık

kısımda ise Kraliçe ile Prens Philip'in profilleri algılanmaktadır. Sağdaki Salvador Dali'nin (1940) yaptığı resmin ortasında görülen nesne kemerin altında duran iki rahibe ya da Voltaire'in büstü olarak algılanabilir.

2. Tamamlama/ En yalın ve en büyük figür/ süreklilik ve kapama: Bir nesnenin tamamı görünmese de nesne tamamlanmış olarak algılanabilir. Zihin tanıyabileceği bir imgeyi çağrıştıran öğeler sunulduğunda, en yalın ve en büyüğü oluşturacak şekilde verilenleri tamamlar, (Şekil 32). Buna imkan tanıyan ilgili zihinsel işlem sürekliliğe ve kapalılığa yönelik itkidir (Cüceloğlu, 1991; Roth, 2000).

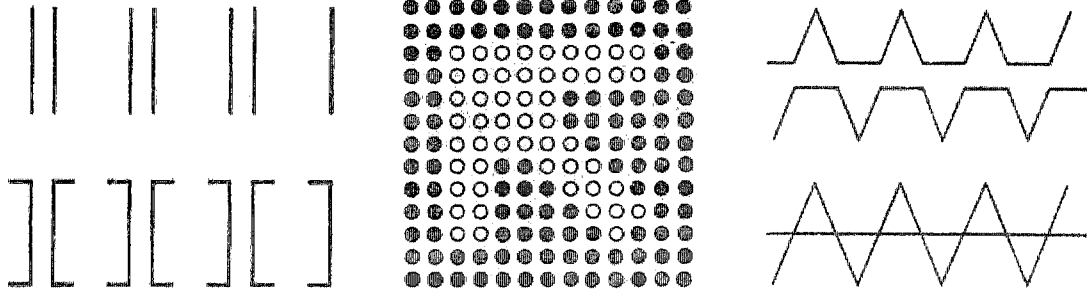

Şekil 32. Sağda ve solda görünen yarım kalmış ve dağınık şekiller, zihin tarafından bilinen biçimlere dayanılarak olabildiğince yalın şekilde tamamlanır (Roth, 2000; Cüceloğlu, 1991).

3. Yakınlık: Birbirine yakın nesnelere grup olarak algılanırlar. Nesnelere, aralarındaki mesafenin de etkisiyle, organize olmuş bir bütünü temsil ediyor olarak görülür (Cüceloğlu, 1991). Şekil 33'te solda yer alan şemada üstte çift olarak görünen çizgilerin yakınlığı, onların 3 çift çizgi, sağda da tek bir çizgi olarak görülmesine yol açar. Altta ki biçimlenmede ise uzantıları olan çizgiler tamamlama ilkesinin de etkisiyle, 3 kopuk kare ile solda tek bir çizgi şeklinde, yukarıdakinin tersi bir eşleştirmeye yol açar.

4. Benzerlik: Birbirine benzer birimler bir algısal bütünlük kazanırlar (Cüceloğlu, 1991). Şekil 33'te ortada yer alan şemada ufak dairelerin benzerliği nasıl bir biçim algılanacağını belirlemektedir.

5. Devamlılık: Algılama alanında bulunan ve aynı yönde giden birimler birbirleriyle ilişkili olarak algılanırlar (Cüceloğlu, 1991). Yine Şekil 33'te sağda yer alan şemada birbirinden bağımsız görünen iki çizgi, üst üste çakıştırıldığı zaman, eski çizgiler ortadan kalkar ve devamlılık kuralının etkisiyle yeni bir algılama ortaya çıkar.

Şekil 33. Yakınlık, benzerlik ve devamlılığı örnekleyen şemalar (Cüceloğlu, 1991).

Görüldüğü üzere psikolojinin üzerinde en çok durduğu ve araştırdığı temel konulardan biri olan algı ve algılama konusu, mimari çevrenin algılanması alt başlığıyla mimaride de önemli yer tutan alanlardan biridir.

Fiziksel çevrenin biçimlenişi ve ilişkilerin kavranabilmesi, mekansal oluşum ve boyutların algılanabilmesi için en önemli kriter olan insan duyularından görme ve işitme duyuları, dış mekanda gerçekleşen bütün sosyal aktivitelerde ve insanlar arasındaki ilişkilerde birinci derecede önem kazanmaktadır. Bu iki duyudan görme duyusunun çevredeki oluşumları algılamada farklılıklar gösterdiği ve tasarım sürecini önemli ölçüde etkilediği gözlenmiştir. Dolayısıyla bu bölümde nesnel dünyanın görme duyusu yoluyla öznel bilince aktarımının yani görsel algılamanın üzerinde durulmaktadır.

Temel tasar eğitiminde görsel algılamada dört temel ilkeden söz edilmektedir. Bu ilkeler; yakınlık, benzerlik, ayırıcı nitelik ve saydamlık olarak belirlenmiştir. Bu ilkeler, literal algı öğeleri olan yüzey, dış çizgi, doku, biçim, ölçü, renk, kenar gibi öğelerin çeşitli organizasyonları ile elde edilirler. Bu ilkelerin somut örneklerini mimaride ve resimde kolayca bulmak mümkündür. Öte yandan mimari ürün literal (temel anlamlı) algı öğelerini olduğu kadar, şematik (mecaz anlamlı) algının dayandığı öznel değerleri, anlamsal çağrışımları ve yararsal boyutu da içermektedir (Ertürk, 1984).

Erkman, algılamanın mimarlık açısından önemli özelliklerini sıralarken algılamanın kişilere göre değişen bir olgu olduğunu ve kişilerin algılama sistemlerine, kişiliğine, yaşadığı sosyal gruba, kültürüne ve çevresine bağlı olduğunu belirtir. Bununla birlikte algılamada, insan çevreden amaçlarına uygun bilgiler alır. Çevre her zaman algılayabileceğimizden daha fazla bilgi yaymaktadır. İnsanın algı kapasitesi bu bilgilerin hepsini algılamaya yetmemektedir. Bunların seçimi ve algılanması gözlemcinin nitelik ve amaçlarıyla ilgilidir. Örneğin tarihi bir çevrede yaşayan, oraya alışkın bir kişinin algılarıyla aynı çevredeki bir turist algıları amaçları açısından değişik olacaktır (Ertürk, 1984).

Öte yandan mimari çevrenin algılanmasında şematizasyon da önemli bir etkidir. Herhangi bir nesne, o nesnenin zihindeki modeliyle karşılaştırılarak algılanır. Zihindeki model o nesnenin şematizasyonu ile oluşmuştur ve bu oluşum alışkanlık esnasında gerçekleşmiştir. (Burada alışkanlık kelimesi; yaşanan çevreyi bilme, tanıma ve giderek onun bir parçası olma yani çevreye uyum anlamında kullanılmıştır. Belli bir çevreye alışkın olan bir kimse o çevreyi, yabancı olanlardan daha kolay kavrar). Zihindeki bu şema kesin, bitmiş bir şema değildir. Çünkü herhangi bir nesne karşısında, zihindeki şema ile o nesne arasındaki benzerlik büyüdükçe algılama kolaylaşır. Benzerlik yoksa veya azsa algı zorlaşır ve “ne biçim?”, “nasıl?” gibi sorular belirir. Örneğin, “kubbeli, minareleri şerefeli...” bir “cami” şemasına sahip bir kimse, bu şema dışında kalan bir “modern cami”ye rastladığında, onu zihnindeki şemayla örtüştüremez ve algılayamaz. Bununla birlikte yeni bilgilerin eklenmesiyle eski bilgileri etkilenir ve zihindeki şemada bir değişim olur. Dolayısıyla ikinci kez yaşanan böylesi bir deneyimde algılama daha kolay olur. Şematizasyonun değişken karakteri algılamanın da buna paralel olarak değişken olmasının nedenidir (Erkman, 1973).

Günümüzde, sürekli gelişen ve değişen teknoloji ve bilgi birikimi nedeniyle algılama konusunda bazı ufak farklılaşmalar oluşmuştur. Görsel algıda imajların beyinde depolanmaları ve eşzamanlılık bir yandan algıyı farklılaştırırken bir yandan da saydamlık ve opaklık için yeni bakış açılarının oluşmasını sağlamaktadır.

2.1.2. Saydamlık ve Opaklık Algısı (Işık, Madde ve Boşluk Kavramları)

Açık, seçik, aleni, belirgin, dürüst olmak (saydamlık) ya da gizli, kapalı, belirsiz olmak (opaklık) gibi soyut anlamları da bünyesinde barındıran kavramların, bu mecazi anlamları duygusal yolla yani şematik olarak algılanırken, fiziki saydamlık ve opaklığı tanımlayan kavramlar görsel yolla, literal olarak algılanır.

Ertürk, bilgiye dayalı algılama kuramında, algılamanın literal ve şematik adlarıyla tanımlanan iki düzeyde gerçekleştiğini belirtmiştir. Bu düzeylerden literal algı nesnel, şematik algı ise öznel değerlere bağlıdır. Nesnel değerler, bir anlamda, literal algının çevrenin fiziksel özelliklerine dayanan öğeleri, temel tasar derslerinde ele alınan tasar öğeleridir (yüzey, ölçü, biçim, renk, doku, değer, vb.). Şematik algının öğeleri ise literal algının öğelerine bağlı olarak ortaya çıkan, anlam ve yarara dönük öğelerdir (Ertürk, 1984).

Maddenin; gözlemlenebilir, kendine has bir özelliği olarak tanımlanabilen fiziksel saydamlığı ya da opaklığı, ancak üç temel kavram bir araya geldiğinde algılanabilir. Bunlar görsel algının temelini oluşturan; ışık, madde ve boşluktur. Bu kavramlar nesnelere arasında ve nesnelere kendi içinde var olan saydamlık-opaklık dengesini tanımlayan ana bileşenlerdir. Işık, madde ve boşluk arasındaki ilişki, görme süreciyle birleşerek bir madde tanımlamaktadır.

Cisimlerin görülmesine ve renklerin ayırt edilmesine yol açan fiziksel enerji olarak tanımlanan ışık saydam ve homojen bir ortamda doğru çizgi halinde yayılır (Hasol, 1995). Malzemeler onların üzerine düşen ve onların içinden geçen ışıktan oluşmuştur. Işık, üzerine düştüğü her şeye bir varlık kazandırır dolayısıyla mimaride çok önemli bir yere sahip olup belki de en güçlü öğedir. Kahn "Doğal ışık olmadan gerçek bir mimarlık olamaz" diyerek nesnelere algılayabilmemiz için gerekli olan ve çevreyi aydınlatan ışığın mimarlık için önemini vurgulamıştır (Roth, 2000).

Duyularla algılanabilen, bölünebilen, ağırlığı olan nesne, öğe, unsur olarak ifade edilen madde (URL- 24, 2003) ise bir fiziksel varlık ifadesidir ve belirli bir sınır içinde yer alan hacmin bir kütlesi olduğunu tanımlar. En büyük boşluğu oluşturan evrende pek çok madde yer alır. Bu maddelerin her birinin etrafı ve iç hacimlerindeki boşluklar, sonsuz bir boşluk-doluluk (madde-boşluk) ilişkisi yaratmaktadır (Erdönmez, 1999).

Oyuk, çukur, kapanmamış yer; kesinti, kopukluk; içinde hiçbir cisim bulunmayan uzay, vakum (URL- 25, 2003) gibi tanımlara sahip olan boşluk kavramı için Ching şu ifadeleri kullanmıştır: "Boşluk varlığımızı kuşatır. Boş hacmin içinde hareket ederiz, şekilleri görürüz, sesleri duyarız, esintileri hissederiz...Boşluk, ağaç ve toz gibi maddesel bir varlıktır. Onun görsel formu, boyut ve ölçüleri, ışığın özellikleri, formun bileşenleriyle tanımlanan mekansal sınırların algılanmasına dayanır. Mimari; boşluğun yakalanması, kapatılması, kalıplanması ve kütlenin bileşenlerince organize edilmesiyle oluşur" (Ching, 2002).

Bu bilgiler doğrultusunda çevresindeki boşluk sayesinde varlık kazanan maddenin sahip olduğu saydamlık ve opaklık algısının ve bu algının derecelendirilmesinin ışık ile mümkün olabileceği söylenebilir. Dokuların algılanışı yapıya düşen ışığın kalitesine bağlıdır. Örneğin, ışık şişirilmiş bir balon ya da kağıt yüzeyine düşüyorsa balon/ kağıt, ışığın şiddetine göre yarı saydam veya saydam; ışık balon ya da kağıdın doğrudan yüzeyine değil de yakınına düşüyorsa balon/ kağıt opak olarak algılanır. Özetlemek gerekirse; varolan madde, boşlukta ışığın da yardımı ve oyunları ile görünür hale gelir,

saydamlık ve opaklık gölgelenmeler ve daha birçok görsel oyunla vücut bulur ve bu sayede algılanır.

Işık sayesinde algılanan maddenin saydamlığının ya da opaklığının algısında en önemli etken eşzamanlılıktır. Saydamlık kelimesinin sözlük anlamında yer alan “arkasındaki nesnelere görülmesine engel olmama” tanımı, hem saydam nesneyi hem de arkasındaki cisim eşzamanlı olarak görmeyi kapsamaktadır. Opak bir yüzeye bakıldığında ise yüzeyi oluşturan nesne ile arkasındaki cismin eşzamanlı görünmesi yüzeyin opaklığından dolayı mümkün değildir. Dolayısıyla bir nesneye bakıldığında bakılan yüzeyin arkasındaki cisimler algılanıyorsa nesne saydam, algılanmıyorsa opak olarak nitelenebilir. Saydam olan nesnenin arkasında bulunan diğer nesnenin algısının tekil olmamasını sağlayan ve böylece arkada kalan nesnenin önünde bir de saydam bir nesne olduğunu hissettiren etken ise mesafedir. Mesafe algısı bir çeşit üç boyutlu görme şeklidir. Bir görüntüde mesafe ve derinlik hislerini uyandıran öğeler ise perspektif, gölge ve harekettir. Bu öğeler aracılığıyla nesnelere derinliği ve aralarındaki mesafe hissedilir ve mesafenin kavranmasıyla da saydamlık daha kolay algılanmış olur.

Saydam olmayan malzemelerle oluşturulan saydamlık algısında ise eşzamanlılığın yanı sıra Gestalt ilkeleri ve hareket önemli yer tutar. Örneğin; örümcek ağı saydam olmadığı halde, ağın dışında kalan boşluklardaki görüntülerin birbirine yakınlığı, devamlılığı ve bütün bir kompozisyon olması nedeniyle benzerliği görsel olarak tamamlanıp bir zeminmiş gibi algılanır. Dolayısıyla Gestalt ilkeleri sayesinde örümcek ağı saydammış gibi algılanır. Örgütsel saydamlık denilen bu türde algı tamamen gözün hareketleriyle tamamlanır. Hareket halindeki göz, dolulukla birlikte boşlukları da ard arda algılar. Zaman faktörünün de etkisiyle birbirine yakın süreli algılanan boşluklar beyin tarafından algılanır ve dolu olan kısımlar tamamlanır. Dolayısıyla doluluk ve boşluk hareket nedeniyle sürekli ve bir bütün oluşturacak şekilde eş zamanlı algılanmış olur. Bu kapsamdaki algıya daha detaylı olarak örgütsel saydamlık konusunda değinilmektedir.

2.2. Saydamlık ve Opaklık Çeşitleri

Mimaride görsel yolla algılanan saydamlık ve dolayısıyla opaklık kavramları, süreç içinde birden fazla anlamda yorumlanmış ve bu yorumlarla birlikte hem fiziksel, hem örgütsel, hem de simgesel nitelikteki bir kimliğe bürünmüştür. İnsanın oluşturduğu ve kullandığı saydamlık, insan kaynaklı bir uğraş olan mimarlıkta tüm bu farklı tanımlarıyla

karşımıza çıkmaktadır. Mimarlıkta saydamlık; gün ışığından yararlanma, çevresel veriler ve yönelimlere kayıtsız kalmama, yapıyı gerektiğinde dışarıdan da okunabilir kılma, iç ile dışı birleştirme gibi gereksinimlerden doğmaktadır.

Tez çalışmasının bu kısmında saydamlık kavramının mimarlıktaki analizi yapılarak, bu durumun varolma dereceleri, nedenleri ve araçları ayrıca incelenmektedir. Bu bağlamda yapılan analizler sonucunda mimaride yer aldığı saptanan saydamlık maddesel, olgusal, örgütsel, mekansal ve kavramsal olarak 5; opaklık konumu için ise maddesel ve kavramsal olmak üzere 2 başlık belirlenmiştir ve her başlık kendi içinde örneklerle açıklanmaktadır.

2.2.1. Maddesel/ Malzemenin Doğasından Gelen Saydamlık ve Opaklık

Saydam malzemelerin kullanılmasıyla oluşan saydamlıktır. Kullanılan malzemenin geçirgenliği, tasarımın saydamlık derecesini belirler.

2.2.1.1. Tam Saydamlık:

Nesnelerin görüntülerini kesmeden ve deforme etmeden yaratılan saydamlıktır. Geçirgenliğin en fazla olduğu durumdur. Kullanılan malzeme, görme sürecinde yokmuş hissi vererek arkasındaki nesneyi net olarak yani olduğu gibi algılamamıza imkan tanır.

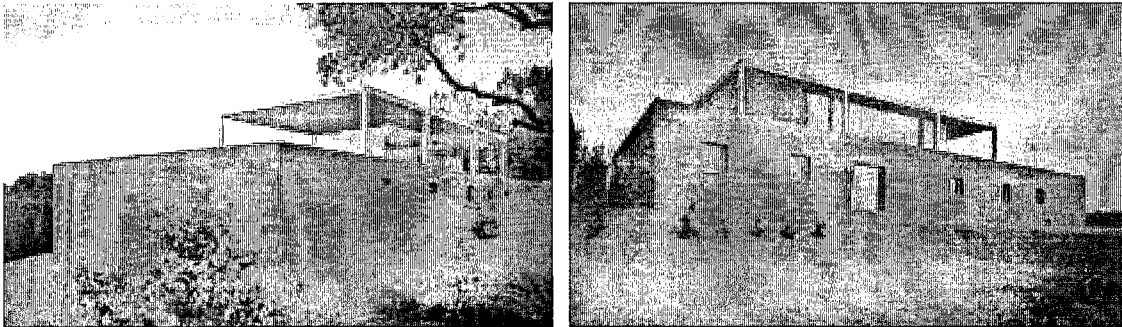
Saydamlık denince akla ilk gelen malzeme, camdır. Bilinen en eski malzemelerden biri olan cam, günümüz mimarlığındaki haklı yerini uzun bir gelişim süreci sonunda almıştır. İlk kez Roma hamamlarında yapı malzemesi olarak kullanılmaya başlanan cam, geçmişte Gotik katedrallerin vitray pencerelerinde şiirsel anlatımlar bulurken, 19. yy.da endüstri ve sera yapılarının vazgeçilmez bir örtü malzemesi haline gelmiş; 20. yy. mimarlığında ise simgesel ve pratik anlatım biçimleri yakalayıp kullanım alanını neredeyse sınırsız bir çizgiye taşımıştır (Türkseven, 1998).

Cam geçmişte olduğu gibi günümüzde de, yapıda öncelikli olarak pencerelerin yüzey örtücü malzemesi olma görevini sürdürmektedir. Buna ilaveten 20. yüzyılla birlikte yapıyla çevre arasındaki ilişkileri düzenleyen bir örtü kimliğini kazanmaya başlamış ve sorumluluklarını arttırarak bir yapı kabuğuna dönüşmüştür. Oburoğlu'na göre yapı kabuğuna dönüşen camın sorumlulukları; ısı, ışık ve gürültü denetimini etkili biçimde sağlamak, fiziksel ve kimyasal yıpranma, hırsızlık ve saldırı gibi her türlü çevre etkilerine karşı yapıyı korunaklı ve denetimli kılmak şeklinde özetlenebilir (Türkseven, 1998).

Öte yandan günümüzde saydamlık ve dereceleri, cam dışında farklı bir çok malzeme ile de sağlanabilmektedir: Cam kadar sert, ama kırılmayan ve çizilmeyen mikalar; esnek kopmaz plastikler, fiberglas, başkalaşmış parlak malzemeler, gümüş kadar ince parlak alüminyum, ince kesitlere olanak veren uçak çeliği, paslanmaz çelik, elektrik ve diğer enerjilerle oluşturulabilen mekanik olanaklar, ışıklı yüzeyler, bilgi veren ışıklı panolar, ekran yüzeyler, su ve suyun olanakları, birçok sayıda görülebilir delik açılmış perfore materyaller gibi malzemeler çağımızın mekan algısını bambaşka boyutlara taşımaktadır (Balkış, 2001). Bununla birlikte farklı bir çok malzeme geliştirilmesine rağmen tarihler boyu en yaygın olarak kullanılan saydam malzeme; cam olmuştur. Cam, hızla gelişen ve getirdiği kazanımlarla birlikte mimarlığı doğrudan etkileyen önemli bir yapı malzemesi hatta yapı bileşenidir.

Günümüzde dünya çapında çok fazla uygulaması bulunan cephenin tam saydamlığına, De Blas Evi (Şekil 34), Sendai Medya Merkezi (Şekil 35), Borusan Otomotiv Showroomu (Şekil 36) ve Göl Evi (Şekil 37) örnek gösterilebilir.

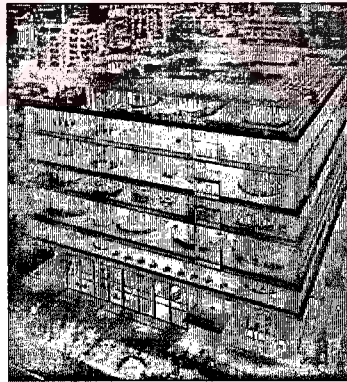
De Blas Evi (Alberto Campo Baeza – Sevilla de la Nueva, İspanya, 2000): Mies van der Rohe'un Farnsworth Evi (1948) ve Philip Johnson'un Cam Ev (1949) tasarımlarına benzeyen bu konutta mimar, saydamlık ve opaklık ayrımını net bir biçimde yapmıştır. Tasarımın Mies'in ve Johnson'ın cam evlerinden ayrılan en büyük özelliği, cam kütleinin Yunan mimarisindeki gibi masif bir kaideye oturtulmasıdır. Kum zemine gömülmüş yatay beton platform mahremiyet gerektiren mekanları içerirken, üzerinde yükselen saydam kütlede ise yaşama ve dinlenme mekanları yer alır. Dört cephesi de saydam olan üst kütle, her yönde karşılıklı geçirgenlik sağlayarak adeta doğanın bir parçası haline gelmiştir (Anonymous, 2001).

Şekil 34. De Blas Evi, Alberto Campo Baeza, Sevilla, İspanya, 2000 (Anonymous, 2001).

Sendai Medya Merkezi (Toyo Ito, Sendai-shi, Miyagi, Japonya, 1995-2001): Ito bu projesinde akvaryum metaforundan yola çıkarak 55x55 m. ölçülerinde, sandviç döşemelerle birkaç kata bölünen cam bir kutu tasarlamıştır. Cephelerin kat bölünmelerini dışa vuran saydamlığına rağmen yapı, yapımda kullanılan ve dıştan görünen teknolojik elemanları bir araya toplayan bir kap/ kutu gibi tek bir hacim olarak görünür. Kutu, akvaryumdaki yosunlara benzer bir şekilde zeminden çatıya kadar uzanan 13 konstrüktif metal tüple desteklenmiştir. Ahşap, metal ve taş malzemedan yapılan bu 13 kolondan bazıları merdiven ve asansör gibi düşey sirkülasyon elemanlarını barındırırken, bazıları da tesisat elemanlarını içerir.

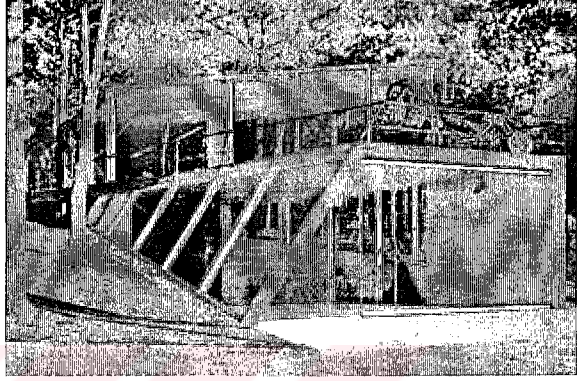
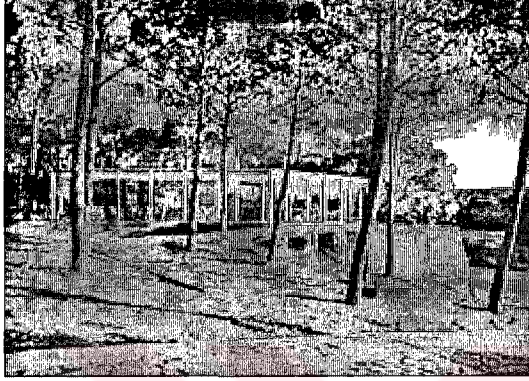
Güçlü bir iletişim aracı olan bu medya yapısında, saydam perde duvarlar üzerinde hiçbir mesaj unsurunun bulunmaması tasarımlarında çağın en son teknolojilerini kullanmaya çaba gösteren Ito'nun sadelik ve minimalizm gibi kavramlardan vazgeçmemesinin bir sonucudur. Öte yandan saydamlık sayesinde medyanın içteki gelişim ve devinimi gözler önüne serilmiştir. Temiz, saf görüntüye rağmen yapı, oldukça yoğun ve karmaşık strüktürel çözümler içermektedir. Yoğun yük taşıyan kolonlar, döşemeler ve cepheler birbirine karışmadan kendi estetik ve fonksiyonel kimliğini korur (URL- 26, 2003).

Şekil 35. Sendai Medya Merkezi, Toyo Ito, Japonya, 1995-2001 (URL- 26, 2003).

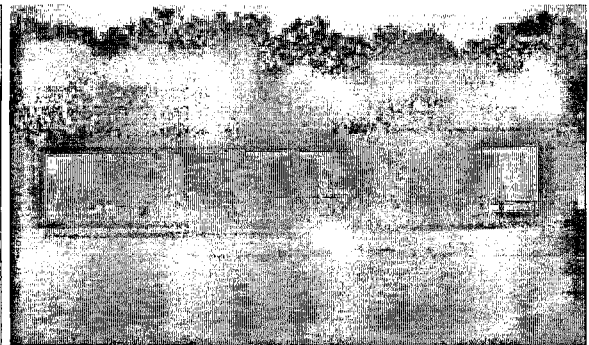
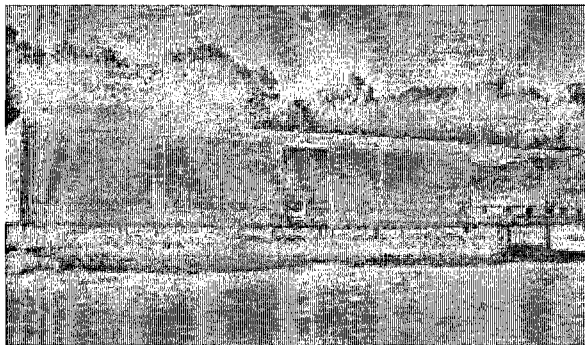
Borusan Otomotiv Showroomu (Gökhan Avcıoğlu – İstanbul, Türkiye, 2001): Borusan Şirketi için Parkorman'da sanat, sergi, eğitim gibi farklı amaçlara hizmet edecek çok amaçlı bir mekan oluşturulmuştur. Yapı araziden bağımsız bir nesne olarak değil aksine arazinin dalgalı topografyasının bir parçası gibi tasarlanmıştır. Bulunduğu çevreyle birlikte nefes alan bu yapı, cam yüzeylerle şeffaflaşarak, katı varoluş hissinden sıyrılıp yokmuşçasına doğaya karışmaktadır. Köşeli geometrisi etrafında bulunan çam ağaçları

tarafından belirlenen binada hem elde edilmesi ve montajı kolay olan hem de dayanıklı ve sağlam malzemeler olan çelik ve ahşap kullanılmıştır. Bunun yanı sıra cephenin çelikle kaplanması paslanma nedeniyle ormanda terkedilmiş asırlık bir yapı izlenimi uyandırabileceğinden cephede cam kullanılmıştır. Cephenin cam yüzeyi ormanın farklı görüşlerini gözler önüne serecek şekilde zemin düzlemine sert açılarla konumlanmıştır (URL- 27, 2004).

Şekil 36. Borusan Otomotiv Showroomu, Gökhan Avcıoğlu, İstanbul, 2001 (URL- 27, 2004).

Göl Evi (Boran Ekinci – Çanakkale, Türkiye, 2003-04): Şehirden uzak, geniş bir araziye çelik ayaklar üzerinde yükseltilerek oturtulan bina, arazi koşullarından bağımsız olarak da kendini var edebilmektedir. Türkiye’de alışılmış konut mimarlığının dışında bir örnek sergileyen yapı, sahip olduğu basit kübik formunun yanı sıra çelik, cam, alüminyum ve ahşaptan oluşan malzemelerinin birleşim detaylarında da yalınlıktan ayrılmaz. Göle bakan yüzde tamamen saydam ve geçirgen olan cephesiyle yapı kullanıcılarına huzurlu bir ortam sunmaktadır (Gürbüzbalaban, 2004).

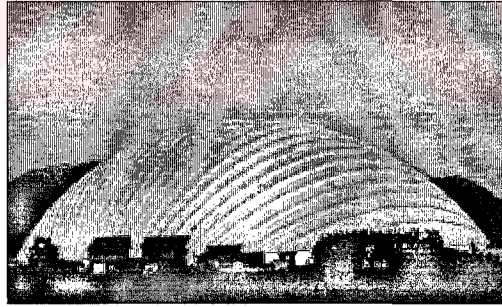
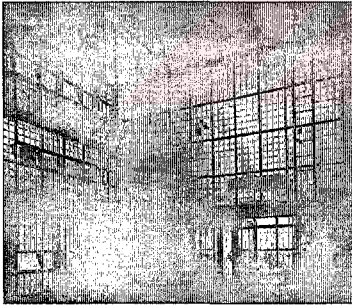

Şekil 37. Göl Evi, Boran Ekinci, Çanakkale, 2003-04 (Gürbüzbalaban, 2004).

2.2.1.2. Yarı Saydamlık:

Malzemenin kendi özelliğinden gelen (molekül yapısı, yoğunluğu) ve malzemeye veya malzeme yüzeyine uygulanan bir işlemle maddenin ışığı geçirmekle birlikte arkasındaki nesneyi belirgin olarak göstermemesi durumudur. Görüntü veya ışık; varolduğu gibi değil de malzemedeki kaynaklanan deformasyonla algılanır. Görme sürecine, görülen nesne ile birlikte, gözle nesne arasındaki yarı saydam malzemede eklenir. Renkli cam, buzlu cam, naylon poşet, tül perde gibi malzemelere bakıldığında hem bu malzemeler hem de arkasında var olan nesnelere görülür. Maddenin yoğunluğu arttıkça ışık tutuculuğu ve opaklığı artar, dolayısıyla geçirgenliği azalır. Malzemeye renk uygulanması sonucunda da opaklık/ saydamlık dengesi opaklık yönünde artar.

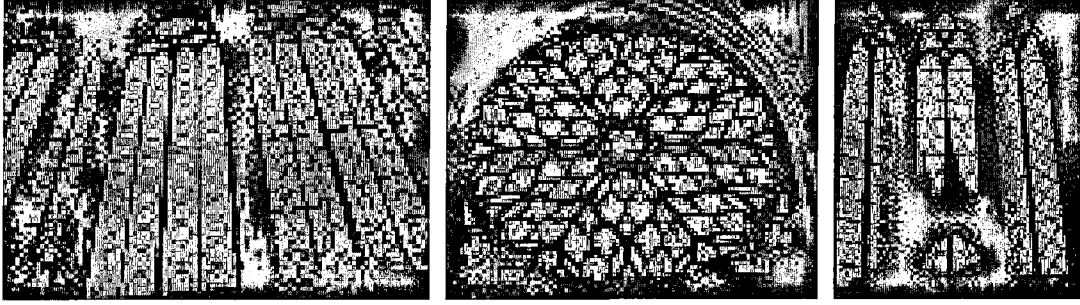
Yarı saydam malzeme nesne ile göz arasında engel olma ile olmama arasında gidip gelmektedir. Ne her şey malzemenin saydamlığındaki gibi açık ve nettir, ne de opaklığındaki gibi kapalı ve bilinmezdir. Yarı saydam malzeme bu iki zıt kutup arasında kararsız bir tavır sergiler. Arkada ne olduğunu hissettirip merak uyandırır ancak detaylar hakkında bilgi vermez (Şekil 38). Fakat dikkatle bakılıp düşünüldüğünde her şeyin kavranabilir olduğu bir konuma sahiptir.

Şekil 38. Maison de Verre, Chareau ve Bijvoet, Fransa, 1932 (Anonim, 1998); Odate Spor Salonu, Toyo Ito, Japonya, 1997 (URL- 28, 2004).

Tarihi açıdan bakıldığında Gotik katedraller, ilk yarı saydam malzeme kullanımına iyi bir örnektir. Pencere açıklıklarının boyutlarını sınırlayan masif duvarların aşılması isteğiyle, teknik sınırların en üst düzeyde deneyimlendiği Gotik Dönem, aşırı strüktürel bir yapı sergilemiştir. Taş iskeletleri ve uçan payandalarıyla, mücevher benzeri renkli camın çok sayıda kırık parçasının birleşiminden oluşan kavisli pencereleriyle Gotik katedral daha önceden bir örneği daha görülmemiş bir yüksekliğe erişirken, İncil'den hikayelerin

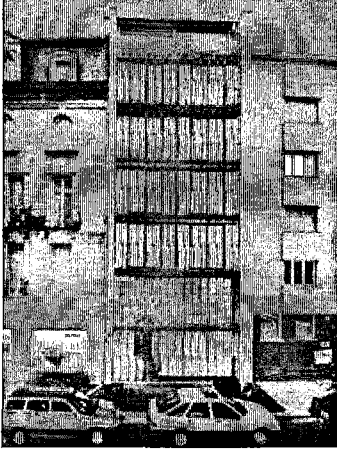
resmedildiği yarı saydam renkli cam duvarlar, geniş ve cahil bir halk kitlesi için etkin bir iletişim aracı olmuştur. Saydamlık için mimari araştırmalar, derin Gotik katedrallerindeki renkli ışığın parlaklığını saçan zarların etkisiyle, hafiflik ve parlaklıkla başlamıştır (Şekil 39) (Slessor, 1998).

Şekil 39. Saint Chapelle'in vitray pencereleri, Paris, Fransa, 1243-48 (URL- 29, 2004).

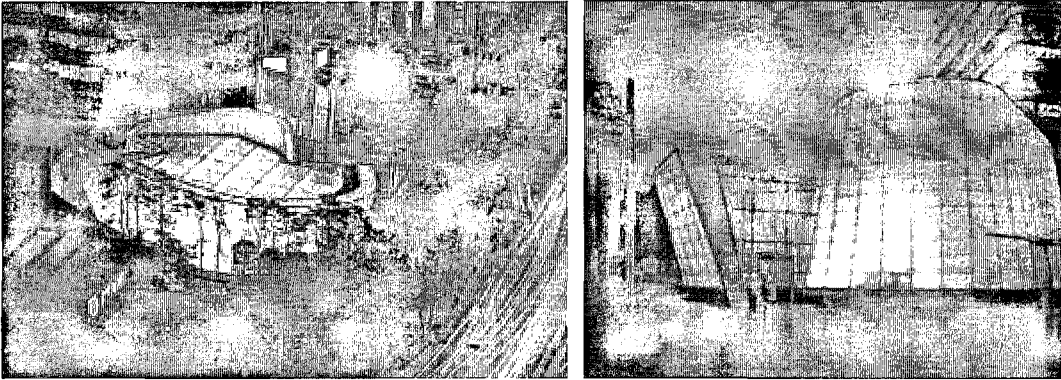
Cephede yarı saydamlık kullanımı örnekleri Basel'de bir Apartman (Şekil 40), Rodin Pavyonu (Şekil 41), Açı İlköğretim Okulu (Şekil 42) ve İngiltere Ulusal Uzay Merkezi'dir (Şekil 43).

Apartman (Jacques Herzog ve Pierre de Meuron – Basel, Almanya, 1982): Yapı Basel'in ortalarında oldukça dar bir arsa üzerinde 6.3x23 m boyutlarında küçük bir binadır. Zemin katta, binanın arkasındaki bir müzeye ulaşma imkanı tanıyan ekstra yüksek bir koridor yer almaktadır. Apartmanın caddeye bakan cephesi, bütün katlarda dökme demir açıklıklarla çevrilmiştir. Demir ızgaraların arasından görünen cam, bu haliyle apartmanın etrafını saran diğer yapılar arasından dikkat çekerek sıyrılmasını sağlarken yarı saydamlığıyla kendini tamamen deşifre etmez. Bu dikkat çekici ve alışılmadık malzeme seçimi doğrudan, kanalizasyon ızgaraları gibi cadde donatılarının malzemesiyle ilintilidir. Yapı bu kentsel imajı cephesinde, şehir kabuğunun bir yansıması olarak sunmaktadır (URL- 30, 2004).

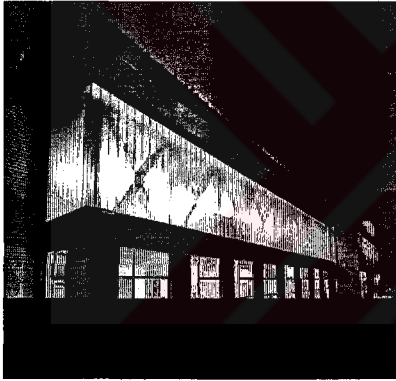
Şekil 40. Apartman, Herzog ve Meuron, Almanya, 1982 (URL- 30, 2004).

Rodin Pavyonu (Raul A. Barreneche – Seul, Kore, 1998): İki adet Rodin heykelinin sergilenmesi için yapılmış olan pavyonda, heykellerin en iyi biçimde görüntülenmesi için cam malzeme kullanılmış ve bol miktarda gün ışığından yararlanılmıştır. ‘Katedral’ adlı başka bir Rodin heykelinin ruhunu taşıyan yapı, insanın iki elinin bir araya gelişi, dokunuşu ve neredeyse ayrılışı duygusunu yaratır. Eller arasındaki açıklık, insanda hem güven hem de gerginlik duygusunu yaratmaktadır. Işık ve gölge oyunları, bu etkiyi daha güçlü kılar. İki duvar arasındaki açıklık, loş ışığın huzurlu ve aynı zamanda yenik doğasının etkisiyle, fiziksel rahatlamayı karakterize eder. Yarı saydam cam paneller heykellerden birinin olduğu bölüm dışında tüm pavyonda uygulanmıştır. Duvarlar ve çatı arasındaki ayrımı sağlamak için paslanmaz çelik oluklardan yararlanılmış, bu masif öge yardımıyla duvarların yarı saydam yapısı vurgulanmıştır (Anonim, 2001). Yarı saydamlığıyla cam büyüleyici ve merak uyandırıcıdır.

Şekil 41. Rodin Pavyonu, Raul A. Barreneche, Kore, 1998 (Anonim, 2001).

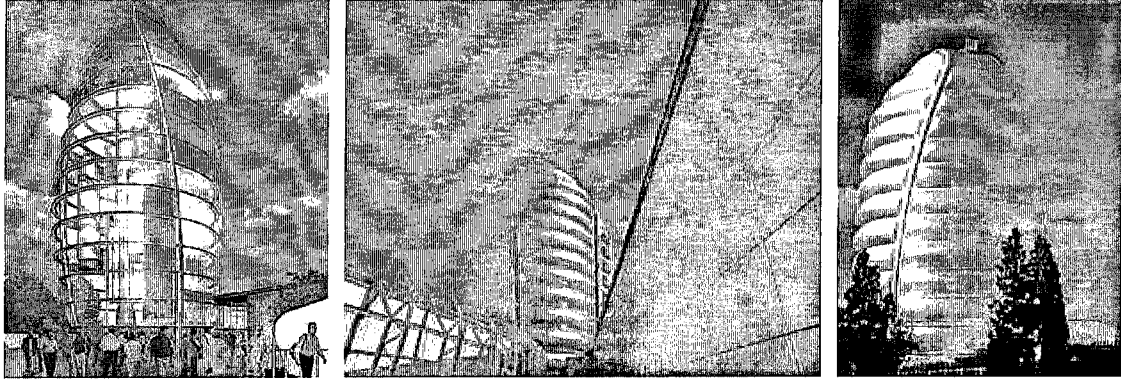
Açı İlköğretim Okulu (Kerem Erginoğlu ve Hasan Çalışlar - İstanbul, Türkiye, 1998): Apartman blokları ve iki katlı sıra evler arasında kalmış dar bir parselde yapılmaya başlanmış mevcut bir inşaatın dönüştürülmesi ve onarılmasını içeren projede saydamlık farklı açıdan ele alınmıştır. Binanın yıkımlarla zarar görmüş statik sistemi 22 metreye varan dev bir çelik kiriş kullanılarak desteklenmiştir. Bu hakim mimari elemanın, iç mekanlarda hissedildiği gibi cepheden de fark edilebilmesini sağlamak amacıyla, kat hollerinin gün ışığı ihtiyacını da düşünerek profilit cam panelleri ile kaplanmıştır. Bu amaçla uygulanan yarı saydam malzeme ile ışığın da etkisiyle hem iç hem de dış mekanlarda farklı farklı duygular, tatlar uyandırılmaya çalışılmıştır. Mümkün olduğunca renkli malzemeler kullanılarak aydınlık ve neşeli bir atmosfer yaratılması amaçlanmıştır (URL- 31, 2004). Yarı saydam cam paneller algısal anlamda iç ve dış mekanda tüm yapı bazında etkili bir görsellik yaratırken saydamlık derecesiyle binanın dıştan algısını azaltarak, içte olana karşı merak uyandırıcıdır.

Şekil 42. Açı İlköğretim Okulu, Erginoğlu ve Çalışlar, İstanbul, 1998 (URL- 31, 2004).

Ulusal Uzay Merkezi (Nicholas Grimshaw - Leicester, İngiltere, 2001): Leicester Üniversitesi uzay bilimcileri tarafından ortaya atılan bir fikir olarak uzay merkezi, tamamen bilimle oluşturulan bir yapıdır. Yapı; sadece roket, uydu ve uzay yolculuğuyla değil kosmozdaki konumuzla daha geniş kapsamlı ilgilenen, yeni nesil enteraktif bilim merkezlerinden biridir ve buna yakışır bir strüktüre sahiptir. Şehir silüetine hakim olan 140 ayak yüksekliğindeki yarı saydam Roket Kule, insan ürünü iki dev roketi barındırabilmesi için, özel Skyspan International firması tarafından üretilen high-tech/ yüksek teknolojili, yarı saydam ETFE yastıklarıyla kuşatılmıştır. Bir dizi merdivenle birbirine bağlanan birkaç güverte, kulede çeşitli yüksekliklerde konumlanmıştır. Büyük gösterilere ziyaretçi akışı sırasında ulaşımı kolaylaştırmak üzere kulenin yan tarafı kısmen açılabilir. Uzay

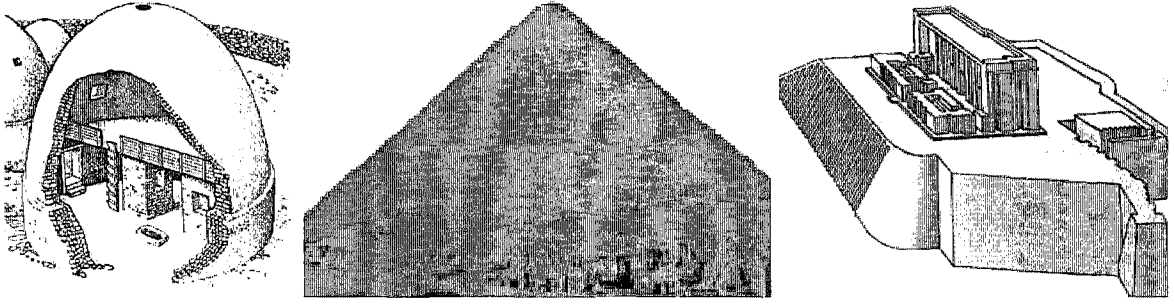
Merkezi binasının ana kütlesi, delikli paslanmaz çelik kutu, zemin seviyesinin biraz altında, eski fırtına su tanklarının içinde yapılmıştır. Aşağıda yer alan kubbeli çatı gökevi ve uzay araştırma merkezidir (URL- 32, 2003). Bilimin doğruluğunu, rasyonelliğini, açıklığını gözler önüne seren bu yapı, yarı saydamlığıyla izleyiciyi hem meraklandıran hem de araştırmaya teşvik eden bir görünüm sergilemektedir.

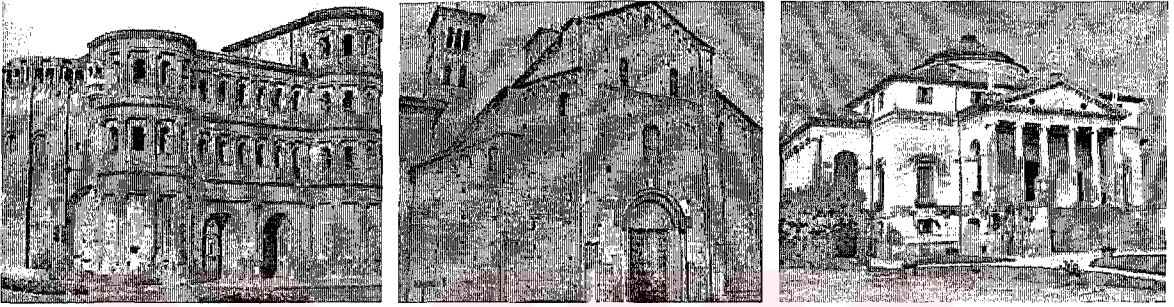
Şekil 43. Ulusal Uzay Merkezi, Nicholas Grimshaw, İngiltere, 2001 (URL- 32, 2003).

2.2.1.3. Saydamsızlık/ Opaklık:

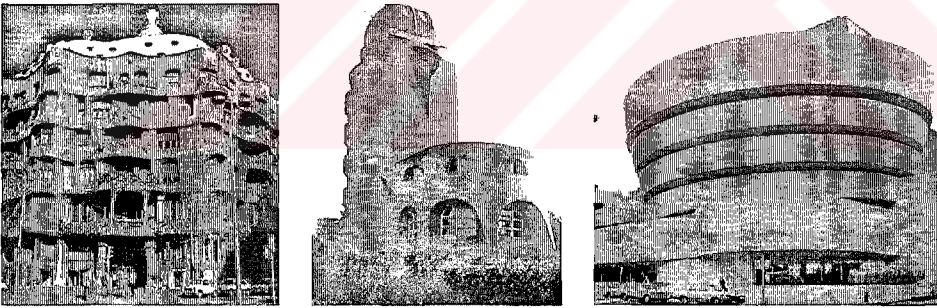
Bir nesnenin ışığı hiç göstermemesi ve dolayısıyla arkasındaki nesne hakkında mevcudiyetine dair hiçbir bilgi vermemesi durumudur. Bu nedenle ışığı ve nesnelerin görüntülerini geçirmeyen malzemelerle ortaya çıkar. Görme sürecinde sadece bu malzeme yer alır. Arkada bulunan nesne, malzemenin sahip olduğu hacimce tamamen örtülüdür. Malzemenin yoğunluğu yüksektir. Dolayısıyla geçirgenlik ve saydamlık söz konusu değildir. Gizli, kapalı ve bilinmezdir, sürprizlerle doludur. Bilgin, bir duvarın opaklığını; saklayıcı, gizemli, kendisine ve arkasındakine ilişkin imalarla yüklü ve geçen zamana karşı dirençli olarak yorumlar (Bilgin, 2002).

Şekil 44. Arıkovanı tipi barınak, Kıbrıs, M.Ö. 8.000-5.000 (Özer, 1993); Keops Piramidi, Mısır (URL- 33, 2004); Beyaz Tapınak, Irak (Holberton, 1997).

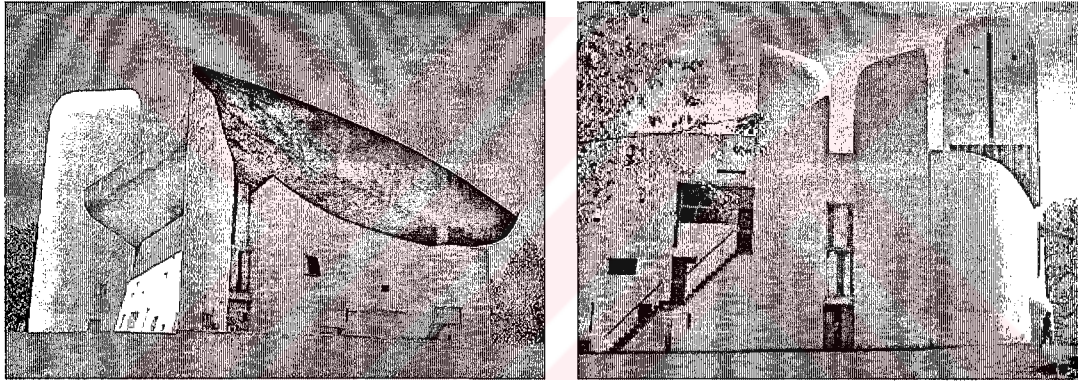
Şekil 45. Trier Kapısı, Almanya (Roma); Sant' Abbondio, İtalya (Romanesk); Villa Rotonda, İtalya (Rönesans) (Holberton, 1997).

Şekil 46. Casamila, Antonio Gaudi, İspanya, 1905-10 (URL- 34, 2004); Einstein Gözetleme Kulesi, Erich Mendelsohn, Almanya, 1919-21 (Peel ve ark., 1996); Solomon R. Guggenheim Müzesi, Frank L. Wright, ABD, 1956-59 (Peel ve ark., 1996).

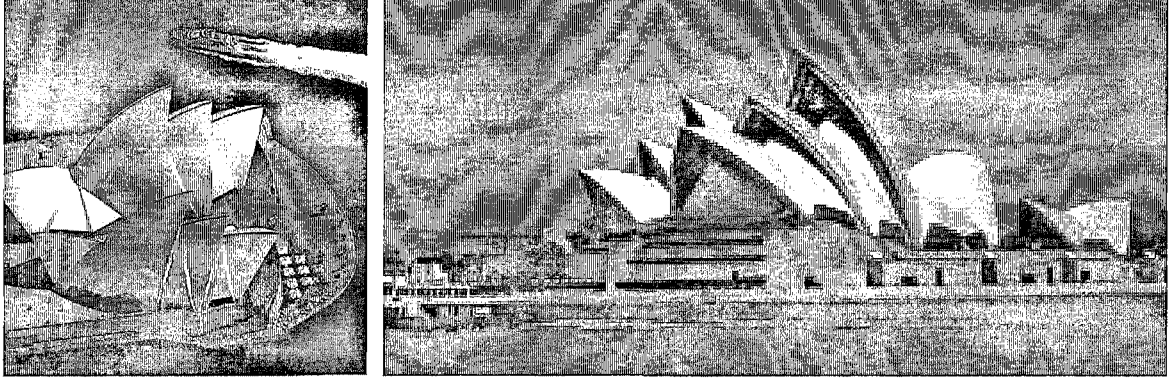
Saydamsız/ opak yapılar; önceki bölümde de ifade edildiği üzere ilk konut yapıları ve tapınakları ile endüstri devrimi öncesi dönemlerin sivil ve dini mimari yapılarıyla örneklenebilir (Şekil 44, 45). Casa Mila, Einstein Kulesi, Solomon Guggenheim Müzesi (Şekil 46); Ronchamp Şapeli (Şekil 47), Sidney Opera Binası (Şekil 48), Bilbao Guggenheim Müzesi (Şekil 49) ve Berlin Yahudi Müzesi (Şekil 50) ise opaklığın çağımızdaki örneklerindendir.

Notre Dame du Haut/ Ronchamp Şapeli (Le Corbusier –Ronchamp, Fransa, 1950-54): Tasarım karşıt geometrik olup özgündür, tektir ve insana doğada oluşmuş masif bir kaya izlenimi vermektedir. Duvarlar topraktan fişkırmış gibi masiftir ve üzerinde bu beyaz sıvalı masif duvarın bütünlüğünü bozmayan küçük ve farklı ölçülerde ve gelişigüzel bir şekilde delinmiş hissini veren pencereler vardır. Bu duvarı masif ve yığma bir duvar etkisi vermekle birlikte yığma değildir ve Le Corbusier'in serbest cephe anlayışına uygun olarak betonarme bir iskeletin içine taş duvar örülerek yapılmıştır. Le Corbusier, Ronchamp'da yapılara sadece bir gömlek gibi giydirilen cam perde duvarlar yerine, geleneksel masif, kagir duvarı kullanarak onun psikolojik etkilerinden yararlanmıştır. Duvarlarda doluluk hakim olup pencere oranı yaklaşık %3'tür. Böylece mahrem ve içe dönük bir etki yaratılmıştır. Yapının çatı örtüsü de duvarlardakine benzer şekilde, monolitik ve ağır görünümlüdür (Kortan, 1986).

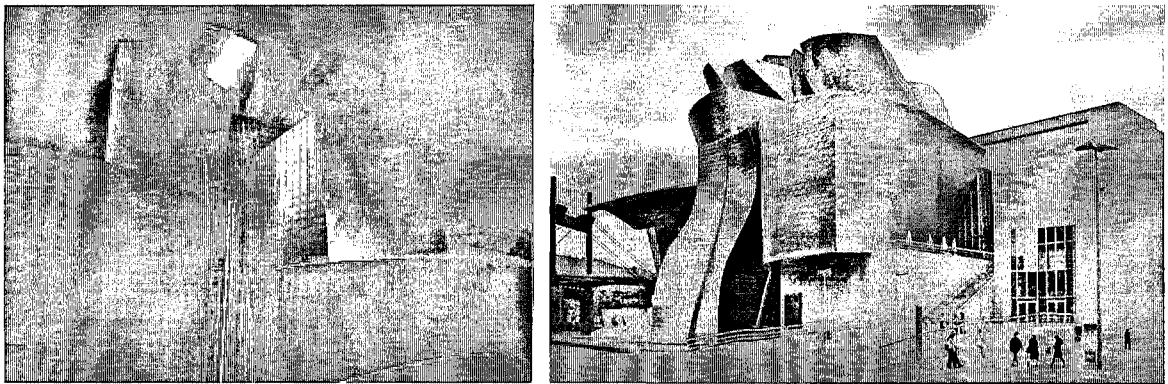
Şekil 47. Ronchamp Şapeli, Le Corbusier, Fransa, 1950-54 (URL- 35, 2004).

Sidney Opera Binası (Jorn Utzon – Sidney, Avustralya, 1956-73): 20. yüzyılın önemli mimarlık eserlerinden biri olan bina, özgün ve dışavurumcudur. Yapı bir yandan bir takım pratik fonksiyonlara cevap verirken, bir yandan da heykelsi yapısıyla kentin simgesi olmuştur. Çatının büyük önem taşıdığı bina için Utzon, "... Bu binada kare bir biçim yapmak yerine, bir heykel yaptım- gerekli fonksiyonları kapsayan bir heykel!" demiştir (Kortan, 1986). Bina gerçekten de yelken biçimli, beyaz kabuk çatı örtüleriyle masif bir heykel görünümündedir.

Şekil 48. Sidney Opera Binası, Jorn Utzon, Avustralya, 1956-73 (Balamir ve Uraz, 2001).

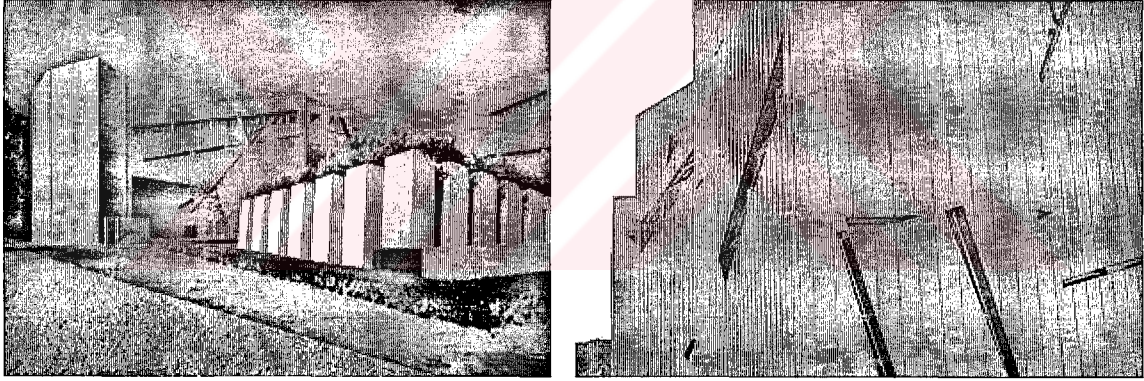
Guggenheim Müzesi (Frank O. Gehry - Bilbao, İspanya, 1991-97): Gehry'nin mimari tasarımı, tüm önemli mimari yapılarda olduğu gibi, basit ve yalın ancak pragmatik bir senteze dayanmaktadır. Le Corbusier'nin Ronchamp Katedrali'nin duvarlarını eski yapıdan arta kalan taşlarla örüp, çatısını bir deniz kıyısı yürüyüşünde bulunan yengeç kabuğundan esinlendiği betonarme kabukla çözmesi gibi, Gehry de Bilbao'nun tersanelerinde yapımı süren teknelerin formu ile aşmak veya en azından karşısında ezilmemek zorunda olduğu New York'taki Guggenheim'in tasarımcısı efsanevi mimar Frank Lloyd Wright'ın formuna gönderme yapan bir kütleyle biçimlendirmiş ve malzeme olarak da kente özgü tekne yapımında kullanılan çelik malzemesini yeğlemiştir (Gürel, 2004). Müzenin dış cephesinde ağırlıklı olarak kullanılan titanyum, binayı opaklıkla sarmalarken orijinal formuyla dikkat çekicidir.

Şekil 49. Guggenheim Müzesi, Frank O. Gehry, İspanya, 1991-97 (URL- 36, 2004).

Yahudi Müzesi (Daniel Libeskind – Berlin, Almanya, 1997): Libeskind, bu tasarımında her zamanki gibi plancıların istediği gibi bir çözümü değil, kavramsal bir

bilmeceyi amaçlamıştır. Son yıllarda kentin mimari dokusuna yapılmış en görkemli katkılardan biri olan yapı; birçokları tarafından politik ve kültürel bir ifade aracı olduğu kadar bir sanat yapıtı olarak yorumlanmaktadır. Yapı, Almanlar ve Yahudiler arasındaki ilişkilerin inşai alegorisi olarak anlaşılabilir. Bu iki etkileşim planda iki çizgi arasında gözlemlenebilir: Biri gözle görülür, devamlı ama kıvrımlı Alman Berlin'ini; diğeri hayali, düz ama parçalanmış Yahudileri temsil etmektedir. Hayali çizgi kıvrımları kestiği yerde, varlığıyla değil yol açtığı yokluğuyla, kıvrılan çizgiden kestiği parçalarla görünür hale gelmektedir. Alman Berlin'ini temsil eden kıvrılan çizgiden kesilerek oluşturulmuş boşluk 3. Reich sırasında yitirileni, yani Yahudi yaşamı ve kültürünün kente olan katkısını ifade etmektedir (Tanyeli, 1998). Planda çizilen Yahudi kompozisyonu cepheden de okunabilir. Yapı cephesi, belirli boşluklardan yeterli miktarda ışık alınacak şekilde az sayıda delinerek olabildiğince opak tasarlanmıştır. Sert hatlı boşlukların dağınık düzeni ve azlığı parçalanmış Yahudileri temsil etmektedir. Yapı opaklığıyla bir yandan içe dönük bir tavır sergilerken bir yandan da anıtsallığını reddedilemez bir biçimde ortaya koymuştur.

Şekil 50. Berlin Yahudi Müzesi, Daniel Libeskind, Almanya, 1997 (URL- 37, 2004).

2.2.2. Olgusal/ Fenomenal/ Görüngüsel Saydamlık:

Mimari dışındaki bir sanat eserinde de algılanabilecek bir durum olarak saydamlık, bu bağlamda farklı mekansal konumların eş zamanlı algılanması anlamına gelir. Gyorgy Kepes Language of Vision (Görmenin Dili) adlı eserinde, saydamlığın daha ileri yorumlama düzeyleri ile ilişki kurar.

Gyorgy Kepes, Language of Vision'da olgusal saydamlığın tanımını şöyle yapar: "Eğer bakan göz üst üste gelen ve her biri kesişen parçasını kendi yorumuna katan ya da inkar eden iki ya da daha fazla şekil görürse, yeni bir görsel niteliğin varlığını kabul

etmelidir. Saydamlığa sahip olan şekiller, birbirlerini görsel olarak bozmadan birbirlerinin içinden geçme becerisine sahiptirler. Başka bir deyişle saydamlık görsel bir özellikten daha fazlasını ifade eder, daha geniş bir mekansal düzen içerir. Bu nedenle saydamlık, sadece malzemenin fiziki durumunu göstermez aynı zamanda farklı mekansal dizimlerin eşzamanlı algısını da ifade eder. Mekan geri çekilmekle kalmayarak sürekli etkinlik içinde dalgalanır. Saydam figürlerin konumları, her figürün bir daha yakındaki bir daha uzaktaki olarak görülmesiyle ikili bir anlam taşır” (URL- 38, 2003).

Mimarlık tarihçisi ve eleştirmeni Colin Rowe ile Robert Slutzky 1955-56 yılları arasında birlikte yazdıkları ve 1963 yılında *Perspecta* dergisinde yayınlanan “Saydamlık: Düzenli ve Olağanüstü” adlı makalelerinde saydamlık kelimesiyle gelişen anlamın belli düzeylerini açığa vurmuşlardır. Fenomen, gözlenebilen, duyularla algılanabilen her şey demektir (Püsküllüoğlu, 1997). Olgu, olay, görüngü anlamlarına gelen fenomen kelimesi Rowe ve Slutzky’ye göre farklı bir saydamlığı nitelermektedir.

Saydamlığı, ‘sıradan, gerçek, harfi’ (literal) ve ‘olgusal’ (fenomenal) adı altında iki farklı grupta inceleyen Rowe ve Slutzky’ye göre, sadece saydam malzemelerle oluşan, geçirgenlik üzerine kurulu ve arkadaki nesnelere görünür kılınması durumunda oluşan düz anlamlı saydamlık sıradan, aleni ve aşikardır. Oysa farklı anlamlara zemin hazırlayan olgusal saydamlık saydam olmayan malzemelerle de kurgulanabilen çok daha incelikli bir deneyimdir (Akcan, 2000). Saydamlık; tel bir ağ ya da cam bir açıklıkta olduğu gibi maddenin doğal bir niteliği olabilir ki bu literal saydamlıktır; veya bir düzlemin bir başkasının arkasından belli bir uzaklıkta sezilebildiği ve birincide olduğu gibi aynı görsel doğrultuda uzandığı gibi olabilir, bu da fenomenal/ olgusal saydamlıktır (Savaş, 1993).

Kepes’in saydamlık tanımından yola çıkan Rowe ve Slutzky, olgusal saydamlığı “iç içe geçen nesnelere görme ve her nesnenin paylaşılan parçayı kendine yorarak bütünlüğünü koruması durumu” olarak tanımlamışlardır (Rowe ve Slutzky, 1998). Olgusal saydamlık açık hale geldikçe, cephenin malzemesiyle ilişkili olan literal saydamlık gerçekliğini yitirir.

Rowe ve Slutzky’ye göre literal saydamlığa duyulan sempati olasılıkla iki kaynaktan türer, makine estetiği olarak adlandırılacak şeyden ve Kübist resimden; görüngüsel/ olgusal saydamlığa duyulan sempati ise yalnızca Kübist resimden türer. (Rowe ve Slutzky, 1998). Rowe ve Slutzky, Kübist ve Kübist sonrası resimlerin bir irdelemesi aracılığıyla sanat ve mimarlık arasında bir paralellik çizmeye çalışmışlardır.

1908’de Paris’te Picasso ve Braque öncülüğünde oluşan Kübizm, cismin parçalara ayrılması ve yeniden değişik bir yorumla bir araya getirilmesi ilkesine dayanır. Yeniden

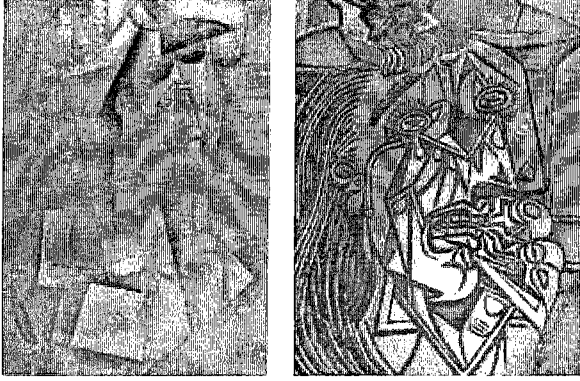
birleştirme sürecinde iki farklı yöntem uygulanmış, çözümlenen biçimlerden elde edilen geometrik parçalar ya tuvale serpiştirilmiş ya da birbirinin üstüne yığılarak verilmiştir. Her iki durumda da nesne, asal biçimini kaybederek tanınmayacak hale gelmekte, birbirinin içine geçmiş bir dizi geometrik düzeyden oluşan yeni bir nesneye dönüşmektedir (Rona, 1997).

Cephedenlik, derinliğin bastırılması, mekanın daraltılması, ışık kaynaklarının tanımı, nesnelerin öne fırlaması, renk çeşitliliğindeki sınırlılık, eğik ve doğrusal ızgara, çevrel gelişime eğilim, bunların tümü çözümsel Kübizmin özellikleridir. 1911-12 yıllarının tipik düzenlemelerinde, daha açık bir benzetmeci amaçtan uzakta, daha belirgin bir öneme sahiptirler. Bu resimlerde, nesnelerin parçalara ayrılıp yeniden birleştirilmesinin dışında, belki de her şeyden fazla derinliğin daha da çekildiğinin ve şimdi ızgaraya bahşedilen vurgunun arttığı bilincine varılır. Bu sıralarda iki koordinat sisteminin birbirine geçtiği keşfedilir. Bir yanda eğik ve eğri çizgilerin bir düzenlemesi, köşegenine bir mekansal girintiyi ima ederken diğer yanda, bir dizi yatay ve düşey çizgi bunun zıddı bir cephedenlik bildirgesi ima eder. Genel anlamda, eğik ve eğri çizgiler belli bir doğallık anlamı taşıırken doğrulu olanlar görüntü düzleminin yeniden ileri sürülmesine yarayan bir geometrikleştirme eğilimi gösterir. Ama her iki koordinatlar sistemi de figürlerin eşzamanlı olarak genişletilmiş bir mekan içinde ve boyalı bir yüzey üzerinde yönlendirilmelerini sağlarken, kesişmeleri, üst üste binmeleri, iç içe geçmeleri, daha geniş ve dalgalanan biçimleşmeler halinde gelişmeleri, tipik Kübist motifinin oluşumuna izin verir (Rowe ve Slutzky, 1998).

Bu ifadelerden yola çıkılarak olgusal saydamlık incelendiğinde kübist resimden türediği görülmektedir. Cezanne'nin etkisiyle mekansal derinlik ve hacmin, biçim düzenlemeleriyle elde edilmeye çalışıldığı Kübist Resim anlayışı da özü yansıtmada, salt olanı ele geçirme, görüneni değil düşüncelerini aktarma, saydamlık, parçalama, geometrizasyon ve maddecilik kavramlarından yararlanmıştı (Hasol, 1995). Kübist ressamlar bir cisim çizerken onun birden çok görünüşünü aynı tuval üzerine resmetme mantığını güderler. Böylece bakan göz tıpkı olgusal saydamlıkta olduğu gibi birden fazla imajı eşzamanlı olarak algılamış olur.

Picasso'nun L'Arlesienne (1912) resminde, üst üste binen düzlemlerin böylesi bir saydamlığı çok belirgin bir şekilde söz konusudur (Şekil 51). Resimde Picasso, gözlemleyenin içinden baktığı hissini taşıdığı, açıkça selüloitten düzlemler sunar. Bu durumda malzemenin saydamlığı keşfedilir. Bununla birlikte, resminin yana doğru

çatkılanmış mekanında, Picasso, büyüklü küçüklü biçimlerin toplanması yoluyla, aynı zamanda da sınırsız farklı yorum olanağı da sunmaktadır (Rowe ve Slutzky, 1998).

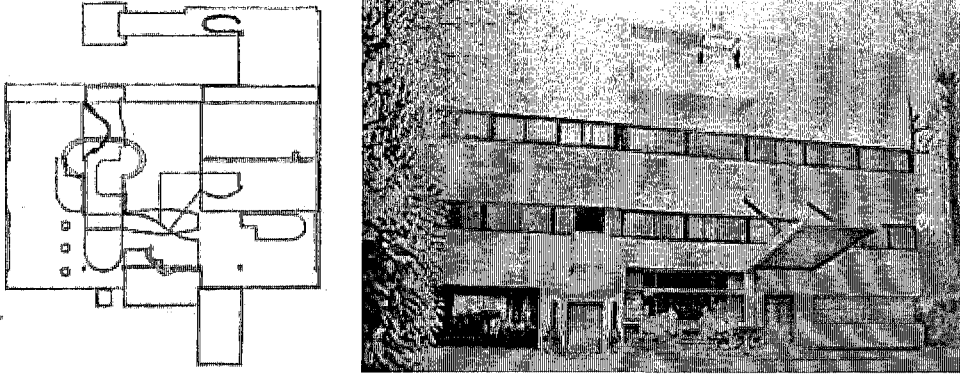

Şekil 51. L'Arlesienne, Picasso, 1912 (URL- 39, 2003); Ağlayan Kadın, Picasso, 1937 (URL- 40, 2003).

Picasso, 1937'de yaptığı Ağlayan Kadın (Şekil 51) resminde çağın yaygın konusu olan çekilen acıları çok yakından bakılan bir kadın başına sığdırmıştır. Picasso bu eserinde, acı çeken bir kadının umutsuzluk içinde ağlayışını, elindeki mendille gözlerini silişini ve acısından mendili ısırışını içeren tüm hareketlerini kendine özgü tarzıyla aynı resim düzlemine yansıtarak, bakan göze birden fazla kompozisyonu tek bir düzlemde okuma ve yine farklı yorumlar yapma imkanı tanımaktadır.

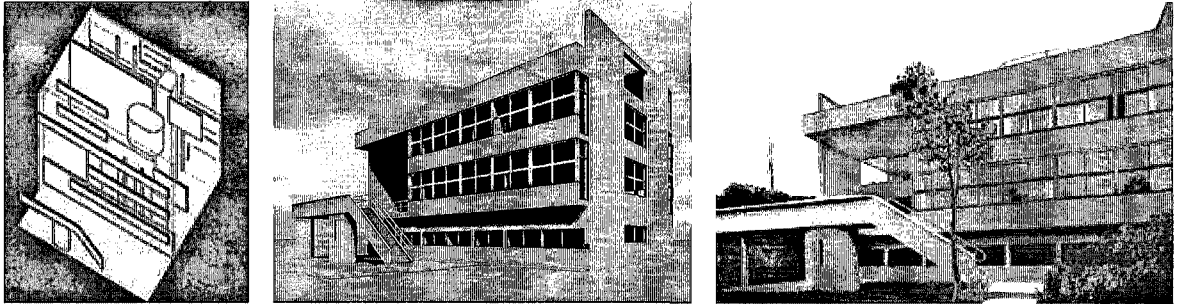
Daha çok kübist resimde yorumlanan olgusal saydamlık, mimaride Villa Stein (Şekil 52, 53), Algiers Gökdeleni (Şekil 54), Arap Dünyası Enstitüsü (Şekil 55) ve Fondation Cartier Binası (Şekil 56) ile örneklenebilir.

Villa Stein (Le Corbusier – Garches, Fransa, 1927): Villanın, bahçe cephesine dışardan bakan göz, evin hacmini karmaşık biçimlerde kesen yatay ve dikey yüzeylerin yarattığı zenginliği seyrederek keyif alabilirler. Çeşitli yatay ve dikey katmanlar yaratılması ile mekanın ızgaralara bölünmesi sonucunda, binaya dışarıdan bakan göz, birbiri içine geçen ama aynı Kepes'in saydamlık tanımında olduğu gibi sürekli farklı bütünler oluşturan biçimleri bir arada görebilir (Akcan, 2000).

Şekil 52. Villa Stein kat planı (Rowe ve Slutzky, 1998) ve giriş cephesi (URL- 41, 2003).

Garches'da zemin katın geri çekilmiş yüzeyi, terasta sonlanan iki serbest duvar yoluyla çatıda yeniden tanımlanmış ve aynı derinlik ifadesi, açıklıkların sonuçlarıymış gibi görünen yan duvarlardaki cam kapılar tarafından yukarı çekilmiştir. Bu yollarla Le Corbusier, hem camın hemen arkasında, ona paralel giden dar ve uzun bir mekan bulunduğunu düşündürmekte hem de, bu dar ve uzun mekanı sınırlayan ve onun arkasında yer alan; zemin katın, serbest duvarların ve kapıların açık yanaklarının parçası olduğu bir düzlem yattığını öne sürmektedir (Şekil 52). Cam ve betonun maddesel düzlemini ve arkadaki bu imgesel düzlemi tanımakla, burada saydamlığa, bir pencerenin aracılığıyla değil, 'görsel zarar vermeksizin birbirinin içine tamamen giren' ana kavramların bilincine varılarak ulaşılmaktadır (Rowe ve Slutzky, 1998).

Şekil 53. Villa Stein arka cephe perspektif ve görüntüsü (URL- 41, 2003).

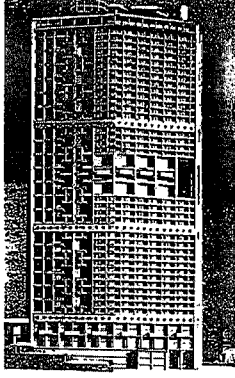
Bu iki düzlem dışında bir üçüncüsü, eş derecede farklı bir paralel yüzeyi hem ortaya koyar hem de ima eder. Terasın arka duvarını tanımlayan yüzey; bahçe merdivenlerinin, terasın ve ikinci kat balkonunun parapetleri gibi başka koşut boyutlar yoluyla sürekli tekrarlanır. Bu düzlemlerin her biri kendi içinde tamamlanmamış, hatta belki parça parça

olsalar da cephe, bu paralel düzlemler referans noktası alınarak bir bütün olarak algılanır ve tümünün ima ettiği binanın iç mekanının düşey katvari katmanları, her biri diğerinin gerisine giden yana doğru genişlemiş bir mekanlar dizisinden oluşur (Şekil 53). İç mekanın, ortaya çıkan hacmin tahmin edilebilecek olanın neredeyse tam zıttı olduğu ana katta cephenin yassı bir karşıtı gibi görünmesi dikkati çekebilir. Şöyle ki, bahçe cephesinin cam yüzeyi arkasında tek bir geniş oda olduğu ve bu odanın yönlenişinin cepheninkine paralel olduğu yönünde bir kanı uyandırmış olabilir. Ama mekanın iç bölünmeleri, bunun yerine, ana yönü cepheye dik açılı bir ana hacim açarak, böylesi bir ifadeyi tümüyle reddeder; gerek ana hacimde ve gerekse onu çevreleyen ek mekanlarda bu yönün baskınlığı yan duvarlarla belirgin bir biçimde iyice vurgulanır (Rowe ve Slutzky, 1998).

Rowe ve Slutzky'e göre bu evin her yerinde, Kepes'in saydamlığa özgü kabul ettiği o mekansal boyutların karşıtlığı vardır. Olgu ve ima arasında sürekli bir diyalektik vardır. Derin mekanın gerçekliği sürekli sığın imasının karşısına çıkar ve sonuçtaki gerilim yoluyla, bir okuma ardından diğeri dayatılmaktadır. Binanın hacmini, düşeyde bölen beş ve yatay olarak kesen dört kat mekanın tümü, zaman zaman, dikkat çekecek ve bu mekan ızgaralaması böylece sürekli yorum dalgalanmaları ile sonuçlanacaktır (Rowe ve Slutzky, 1998).

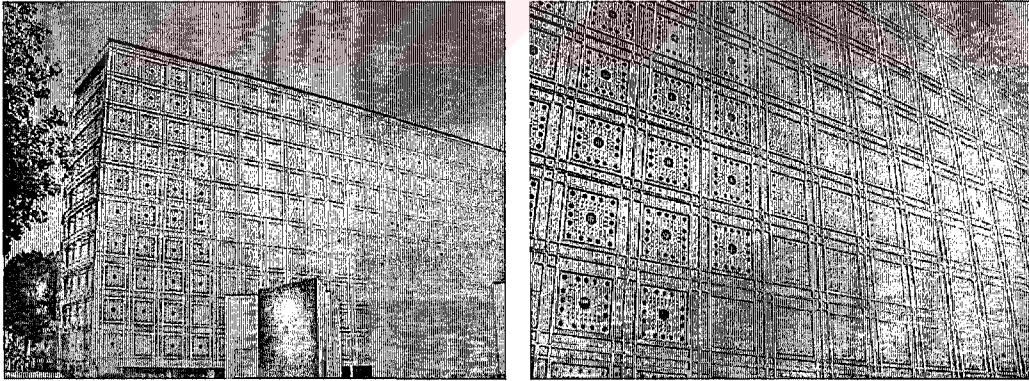
Kısaca, Villa Stein'da fenomenal saydamlık açısından, pencereyle değil birbirinin görüntüsünü bozmadan tamamen içeri giren basit kavramların bilincinde olmamız dolayısıyla etkin olan saydamlığı ispatlamak için serbest duran duvarlar ve kolonlar, camlı kapılar ve açıklıklar (galeriler, balkonlar vs.) birbiri ardına derinleşirler. Bu içeri girişlerle yapı yüzeyi daha fazla sessiz kalmaz, o artık sürekli okunan bir nesne, iki boyutlu bir yüzeydir (Savaş, 1993).

Algiers Gökdeleni (Le Corbusier – Cezayir, 1939): Rowe ve Slutzky, bu binanın cephesini en az dört farklı biçimde okunabileceğinden ötürü incelikli bir saydamlığa sahip olduğunu savunmuşlardır. Bakan göz, bu cepheyi hem yatay olarak dörde bölünmüş bir yüzey olarak, hem güneş kırıcıların oluşturduğu tek bir bütün olarak, hem (sol kısma dikkati yoğunlaştırıp) içine giriş ve çatı nesnelere de dahil ettiği farklı bir yüzey olarak, hem de E harfi olarak okuyabilir (Şekil 51) (Akcan, 2000). Yani, Algiers gökdeleni gözlemciye yan yana dizilmiş yüzeyleri eşzamanlı okuma fırsatı verir.

Şekil 54. Cezayir Gökdeleni, Le Corbusier, Cezayir, 1939 (Savaş, 1993).

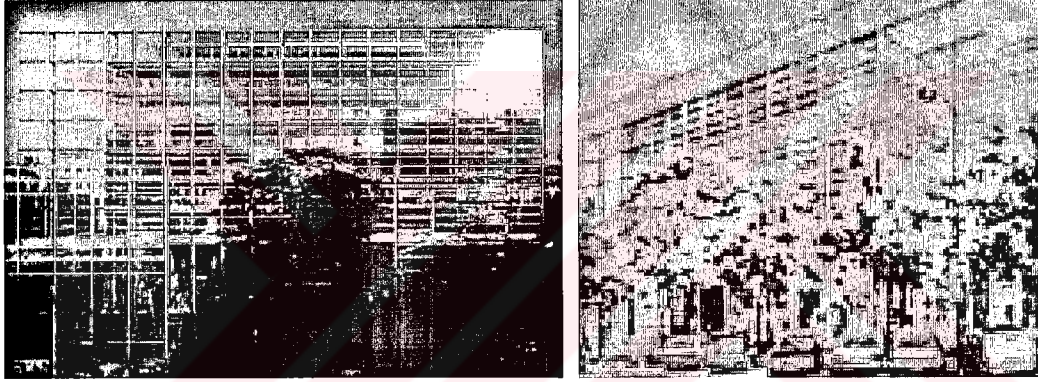
Arap Dünyası Enstitü Binası (Jean Nouvel –Paris, Fransa, 1981-87): İslam kültürüne yönelik bir kültür merkezi olan binanın en büyük özelliği cephelerinde kullanılan İslam kültüründen esinlenilmiş motiflerin güneş ışınlarına göre hareket eden diyaframlardan oluşmasıdır. Bu diyaframlar gün içinde gelen ışığın oranına göre daralıp genişleyerek gün boyunca bakan göze farklı cephe organizasyonları sunmaktadır. Dolayısıyla bahsedilen; üst üste binen görsel imajların eşzamanlı algısı ve bununla ek olarak oluşan katmanlaşma bu yapıyla da örneklenmektedir. Katmanlaşmayla oluşan saydamlık algısal boyutta değişik efektler yaratmaktadır (URL- 42, 2004).

Şekil 55. Arap Dünyası Enstitüsü cephesi ve yüzeyindeki diyaframlar (URL- 43, 2004).

Fondation Cartier Binası (Jean Nouvel – Paris, Fransa, 1990): Yapıda fenomenal/olgusal saydamlık, katmanlaşma, sınırların belirsizleşmesi ve eşzamanlı imajların yapı cephesinden algısı gözlenebilir. Binada mimari nesnenin yaşayan saydamlığı söz konusudur. Jean Nouvel sadece bahçeyi cam kafeslerle çevrelemekle kalmamış, aynı zamanda binanın saydamlığıyla da çevirmiştir. Boş strüktür ve geçirgen mekanlarla yapı,

kent bağlamını yakalamakla birlikte oluşan bu katmanlaşma ve çoklu okumayla yapı kaos peşinde olmak yerine kaosla sarılı ortamda bu gerçeğin farkındadır. Bu durum nesneye/binaya gösteride aktif bir rol verir. Burada saydamlık kurgusu öyle had safhadadır ki sergi alanının kendisi/bina sergilenen bir nesne haline gelir ve sonunda fark edilmez olur. Aynı anda orada bulunup görünmez olma yeteneği ile bina ilüzyonun bir sembolü gibidir. Ünlü filozof Baudrillard yapıyla ilgili olarak şu yorumu yapmıştır: “Cephesine baktığım zaman cephe binadan geniş olduğu için doğrudan gökyüzüne mi baktığımı, yoksa arada cam mı olduğunu bilemiyorum. Üç tabaka camın arkasından bir ağaca baktığım zaman gerçek bir ağaç mı gördüğümü, yoksa bir yansıma mı gördüğümü hiçbir zaman anlamıyorum. Tesadüfen iki ağaç bir cam tabakasına paralel durduğu zaman ikinci bir ağaç mevcut mu, yoksa o da mı bir yansımadır, bilemiyorum” (Baudrillard, 2001).

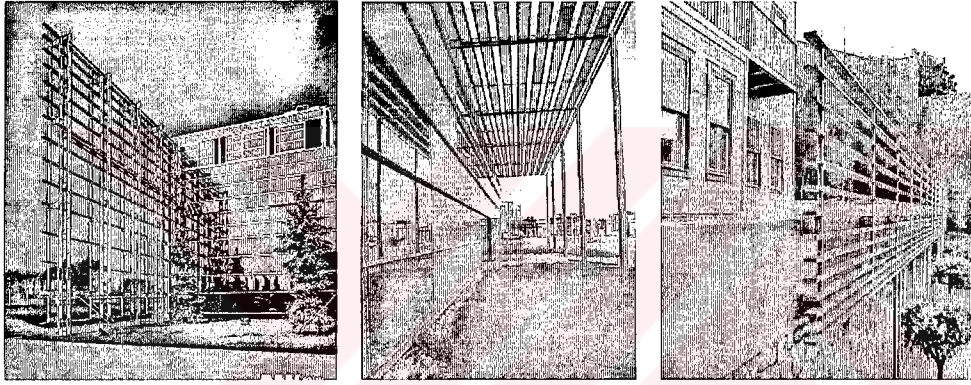
Şekil 56. Fondation Cartier, Jean Nouvel, Fransa, 1990 (URL- 44, 2003).

2.2.3. Örgütsel/ Organizasyonel Saydamlık:

Kendi kendine geçirgen olmayan malzeme ve elemanlarla dış mekanlarda, iç ve dış mekanlar arasında ve iç mekanların birbiriyle ilişkisinde geçirgenlik sağlanmasıdır (doluluk, boşluk, dokuma sıklığı, tek parça olabilmesi, ...vb.). Bu mekanlar arasında bağlantı kurmak için çeşitli mimari elemanlar kullanılarak (kolonlar, yarı açık duvarlar, teraslar, iç pencereler, kayar kapılar, merdivenler, eşikler vb.) bir düzenleme yapılmasıdır. İfadeden de anlaşılacağı gibi saydamlık, maddenin kendine özgü bir niteliği olabileceği gibi, farklı malzemelerin bir arada örgütlenmesi ile algı boyutunda yaratılabilen bir kavram olarak da kabul edilebilir.

Saydam olmayan yüzeylerin belirli aralıklarda, farklı nitelik veya niceliklerle

kullanımıyla oluşturulan ızgaramsı yapılar ve yapı elemanlarında doluluk ve boşluklar nedeniyle oluşacak eşzamanlı algı bu tür saydamlığı doğurur (Şekil 57). Görme süreci yarı saydam malzemede olduğu gibi hem arkada kalan nesneyi hem de saydam olmayan nesneyi kapsar. Burada saydamlık, malzemeyle değil, örgütlenmede yüzeyin açık bıraktığı boşluklar vasıtasıyla algılanır. Saydam olmayan yüzey ya da örgütlenmelerin boşluklarının bir bütün halinde algılanmasında hareket önemli bir etmendir. Hareket halindeki göz, dolulukla birlikte boşlukları da art arda algılar. Zaman faktörünün de etkisiyle birbirine yakın süreli algılanan boşluklar beyin tarafından idrak edilir. Boşluklardaki imajların üst üste binmesi, beynimizde onların tamamlama ilkesiyle bütün bir nesne olarak algılanmasını sağlar.

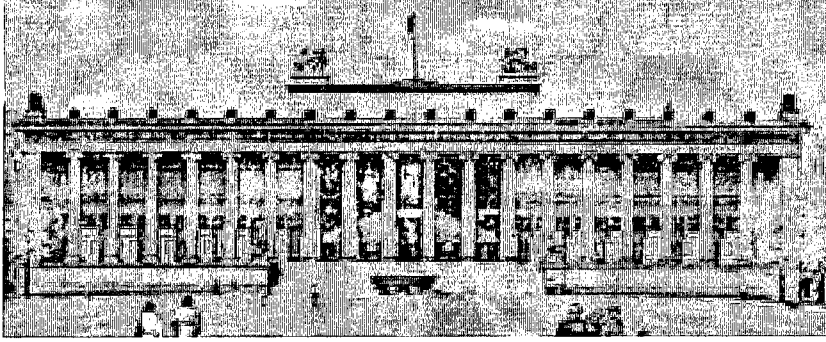

Şekil 57. Aksoy-Technal Fabrika Yönetim Binası, Gökhan Avcıoğlu, Kocaeli, 1997; Yalova Elyaf Yönetim Ek Binası, Gökhan Avcıoğlu, Yalova, 1997; Flooded House, Gökhan Avcıoğlu, Kuruçeşme, İstanbul, 2000 (URL- 45, 2004).

Malzeme yüzeyinde oluşturulan farklı boşluk ya da inceltmeler, bütüne baktığımızda değişik oranda saydamlık yaratabilir. Doğada da bu tür bir saydamlığın varlığından bahsedilebilir. Örneğin bir örümceğin oluşturduğu ağ, buna verilebilecek en iyi örnektir. Oluşturulan incecik ağın ızgaramsı görünümü arkada kalan nesnenin algısını yok etmez. Ağın kendisi saydam olmamasına rağmen saydammış gibi arkada kalan nesne görünür. Bir ormanda yer alan ağaç gövdelerinin örgütlenmesinde de aynı durum söz konusudur. Doğadaki bu örneklerin yansımalarını mimaride de görebiliriz.

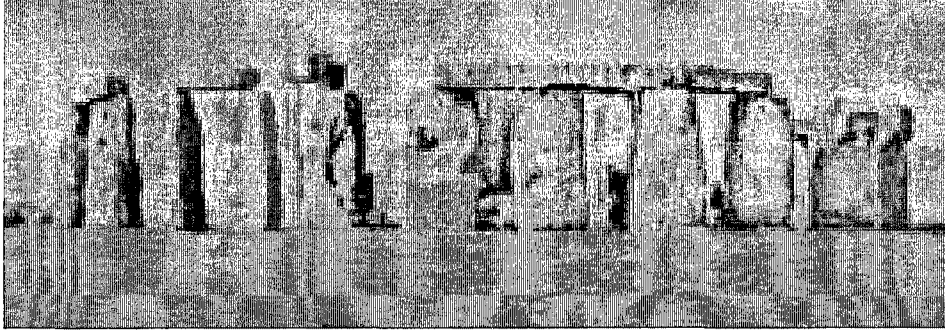
Örgütlenmiş saydamlık olarak tabir edilen bu tür saydamlığın tanımını 19 yy.da Friedrich Schinkel yapmıştır. Schinkel, 'böylesi saydamlığın, masif duvarlar olmadan yapılan opaklık gibi cam yüzeylere bağlı olmadığını' savunur. Schinkel'in kamu binaları,

masif duvarlar yerine platformları, merdivenleri ve kolonadları ile iç mekanları ve dış dünyaları arasında görsel ve fiziksel bir ilişki sağlarlar. Örneğin kolonadlar iç ve dış arasında bir geçiş mekanı oluştururlar (Şekil 58) (Savaş, 1993).

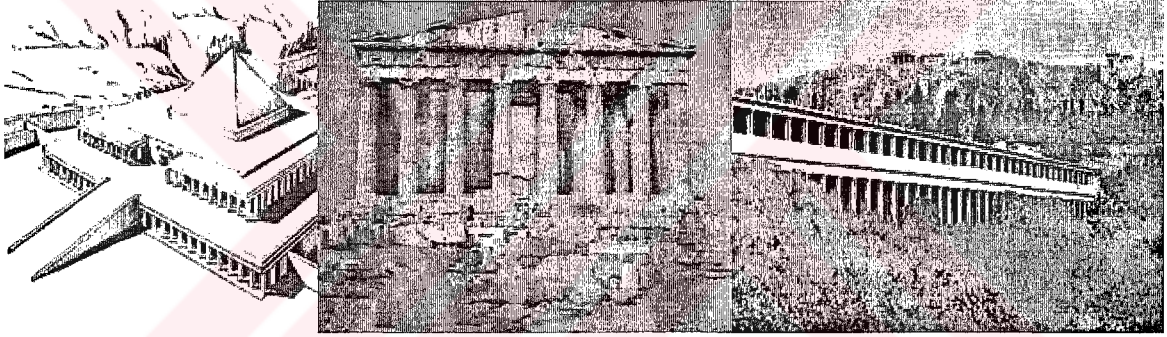
Şekil 58. Altes Müzesi, Friedrich Schinkel, Berlin, Almanya, 1824-28 (Holberton, 1997).

Mimarideki ilk örgütlenmiş saydamlık örnekleri, tarih öncesi çağlarda yapılan ilk anıtsal yapılar olan megalitlerdir. Menhir, kromlek ve dolmen olarak adlandırılan bu anıtlar M.Ö. 5000 lerde yapılmıştır. Kromlek ve dolmen mezar yapıları olup, ayakta duran bir kaç taşın üstüne yatık büyük bir taş lento yerleştirilmesiyle oluşmuşlardır. En büyüklerinin yüksekliği 24 m. ve ağırlığı 200 tona ulaşan menhirler bazen tek başına, bazen de diziler halinde dikilen taş anıtlardır. Menhirlerin bir düzen dahilinde, boşluk bırakılarak dizilmesiyle oluşan bir diğer yapı da astronomiyle ilişkisi ispatlanmış olan Stonehenge'dir (Şekil 59). Stonehenge'in hareket halindeki algısı örgütlenmiş saydamlığa sahiptir (Mutlu, 1996). Gözlemci anıtın etrafında dönerken ortadaki herhangi bir nesneye odaklandığında, turu sonunda cisim tamamen görmüş olur. Bu gözlem sırasında belirli aralıklarla görüntüyü örten taşlar, hız ve hareket nedeniyle ve buna ek olarak bakış açılarının değişmesiyle beynimizin boşluklardaki görüntüyü tamamlaması ve algının sağlanmasıyla hemen yanlarındaki boşluklar nedeniyle saydamlaşırlar. Boşluklardaki imajların hareketle beraber üst üste binmeleri ve eşzamanlı algıları beynimizdeki tamamlamayla nesneyi tam olarak görmemizi sağlar. Saydamlaşma eşzamanlılıkla sağlanır.

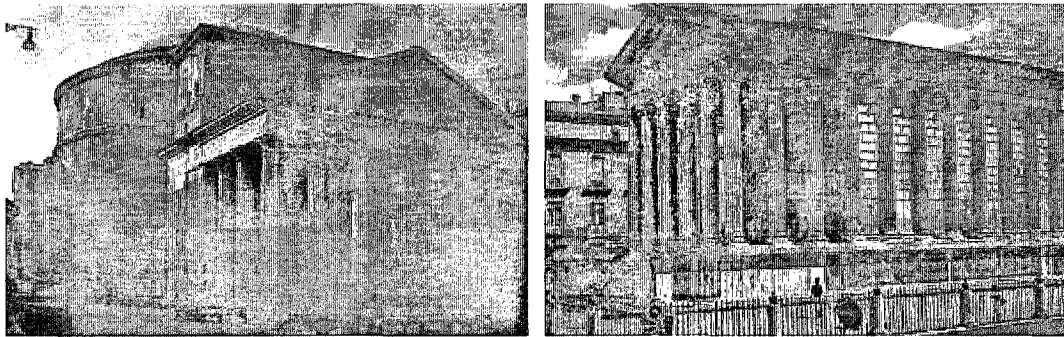

Şekil 59. Stonehenge, Wiltshire, İngiltere, M.Ö. 1600-1400 (Holberton, 1997).

Eski uygarlıklar olan Mısır ve Roma tapınaklarının giriş cephesinde, Yunan tapınaklarının çoğunlukla dört cephesinde bulunan kolonadlı revaklar ile arkadlı geçişler de aynı tür saydamlığa sahiptir (Şekil 60, 61). Hareketle sağlanan farklı bakışlar eşzamanlılıkla örgütlenmiş bir saydamlık yaratır.

Şekil 60. Mentuhotep Mezar Tapınağı, Mısır (Mutlu, 1996); Parthenon, Atina; Stoa, Atina (Holberton, 1997).

Şekil 61. Pantheon, Roma, 120-124; Maison Carrée, Fransa (Holberton, 1997).

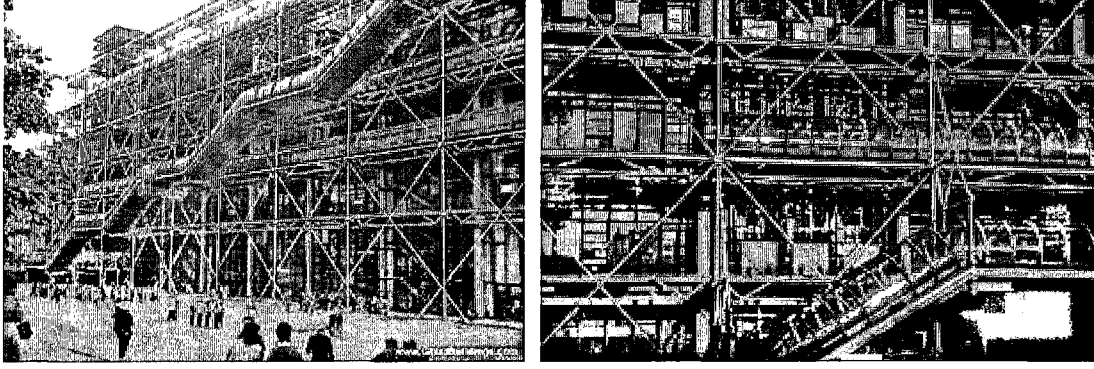
Villa Savoye (Şekil 62), Pompidou Merkezi (Şekil 63), Tjibaou Kültür Merkezi (Şekil 64) ve Selamiçeşme Parkı Duvarı (Şekil 65) örgütsel saydamlığın diğer örnekleridir.

Villa Savoye (Le Corbusier – Poissy, Fransa, 1929-31): Yapı geleneksel yapılarda olduğu gibi yere bağlanmamış, tam tersine yerden koparılıp, ince kolonlar üzerine alınarak adeta uzayda, boşlukta durması sağlanmıştır (Kortan, 1986). Le Corbusier'in, çoğu projesinde olduğu gibi bu yapıda da taşıyıcılarla zemin katı yukarıya kaldırarak yapının oturduğu alanı bahçeye katması, sınırların kaldırılması açısından saydamlaşmayı işaret eder. Sınırların hafiflemesini sağlayan kolonlar örgütsel saydamlığa sahiptir. Ayrıca taşıyıcı sistemi kullanmasıyla mekan içi duvarların daha serbest yerleştirilmesi ve sınırların artık eskisi kadar kesin olmaması yapının saydamlığını arttırır.

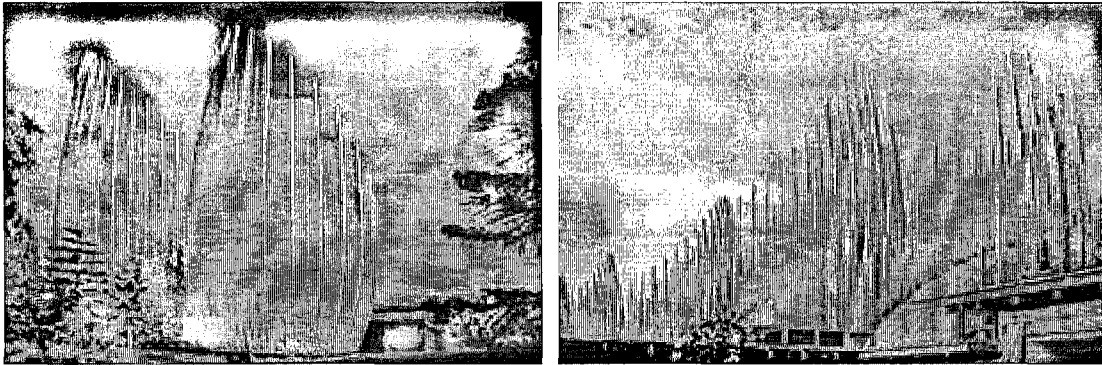
Şekil .62. Villa Savoye, Le Corbusier, Poissy, Fransa, 1929-31 (URL- 46, 2003).

Pompidou Kültür Merkezi (Renzo Piano, Richard Rogers – Paris, Fransa, 1971-77): Nesnenin aşırı gerçekliğine boyun eğmiş bir bina. Henüz bitmemiş yapı ya da bir petrol rafinerisi görünümündeki bu eserde çağdaş strüktür ve teknoloji örtülmeden sergilenir. İleri teknoloji (High- Tech) diye adlandırılan akımın ilginç örneklerinden olan bu eserde taşıyıcı kolonlardan arınmış 50 metre açıklığındaki iç mekanda maksimum kullanım esnekliği sağlanmıştır (Erpi, 1999). Bütün tesisat ters yüz edilerek planda total mekanı yakalama çabası yaşanmıştır. İçi dış yapan binaya dışarıdan bakan aslında içi görür. Dolayısıyla esnek ve dağıtılmış mekanları ve için dıştan okunması örgütlenmiş saydamlığa sahiptir.

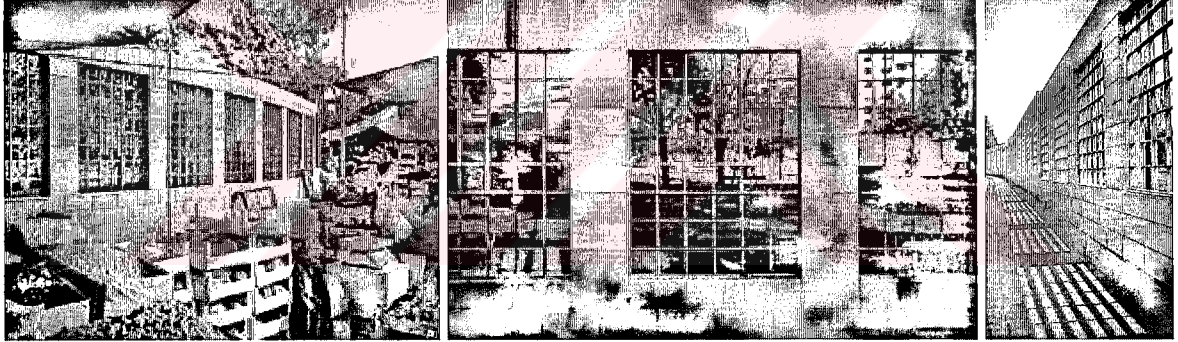
Şekil 63. Pompidou Merkezi, Piano ve Rogers, Fransa, 1971-77 (URL- 47, 2003).

Jean Marie Tjibaou Kültür Merkezi (Renzo Piano – Nouméa, Yeni Kaledonya, 1998): Ülkesinin özerkliği için Fransa'ya karşı savaşan ve kendini Yeni Kaledonya'nın yerli halkı olan Kanak insanların kimliğini ve kültürel değerlerini araştırmaya adanmış Jean Marie Tjibaou'ya ithafen yapılan Kültür Merkezi, Kanak kabilelerinin yaşadığı köylere benzer şekilde, kabilenin hiyerarşik düzenini vurgulayan ve farklı işlevleri birbirinden ayıran bir dizi klübe ve onların dağıldığı merkezi avludan oluşmaktadır. Kültür merkezinin en belirgin özelliği, çeşitli boyutlarda olan ve sergi salonları, multimedya kütüphane, kafeterya, konferans ve seminer odaları gibi işlevleri barındıran 3 büyük yapıdan oluşmasıdır. Fırtına saçan Pasifik Okyanusu ile sakin bir göl arasında kalan bir yarımada üzerinde yer alan merkez, strüktürel kurgusu vasıtasıyla okyanustan gelen rüzgarla doğal havalandırmaya sahiptir. Okyanusa bakan dış cephe; üzerindeki çürümeye ve rüzgara karşı dayanıklı iroko ahşabından yapılmış yatay ahşap latalar ve aralarındaki boşluklar sayesinde, rüzgarı hızına göre açık ya da kapalı tutulan cam tabakalı iç cepheye geçerken süzer ve denetimli olarak içeri akmasını sağlar ve böylece binanın pasif havalandırılmasına imkan tanımış olur (URL- 48, 2004).

Şekil 64. Tjibaou Kültür Merkezi, Renzo Piano, Yeni Caledonia, 1998 (URL- 48, 2004).

Selamiçeşme Parkı Duvarı (Nevzat Sayın - İstanbul, Türkiye, 2000): Kentin orta yerinde yer alan ve kenarı boyunca yaklaşık 1 km. uzunluğunda bir açık pazar kurulan Selamiçeşme parkının etrafında bir duvar yapılması istenmiştir. Mimar, duvarın taşıdığı gizlilik, sessizlik, erişilmezlik, engel olma, geçirimsizlik ve ağırlık gibi anlamlarını kentin orta yerinde herkese açık olan bir park için fazla ve gereksiz bulmuş ve duvarın bu niteliklerini azaltma yoluna gitmiştir. Bu amaçla duvar yüzeyinde delikler açarak karşılıklı iletişime imkan tanımıştır. Mimara göre ‘duvar, içerdeki için yapılsa da; daha çok dışarıdaki için sonuçlanıyordu ve duvardaki her delik düşey yüklerin iletisini kesip yeni sorunlar çıkarırken yatay iletimi artırıp bağlantıyı çoğaltıyordu’. Buradan hareketle mimar, başı ile sonu arasında 7 m.lik kot farkı bulunan ve kent içinde abartılı bir uzunluğa sahip olan duvarı örgütsel saydamlığa sahip bir yapı olarak tasarlamıştır. Sonuçta, hemen dibindeki ağaçların, bitkilerin etkisiyle; içeriden bakıldığında, tam bir duvar, yakından; yaklaştıkça açılan, sınıra dönüşen, geçilemeyen ama geçirgen, koruyan ama gizlemeyen bir duvar ortaya çıkmıştır (Sayın, 2003).

Şekil 65. Selamiçeşme Parkı Duvarı, Nevzat Sayın, İstanbul, 2000 (Sayın, 2003).

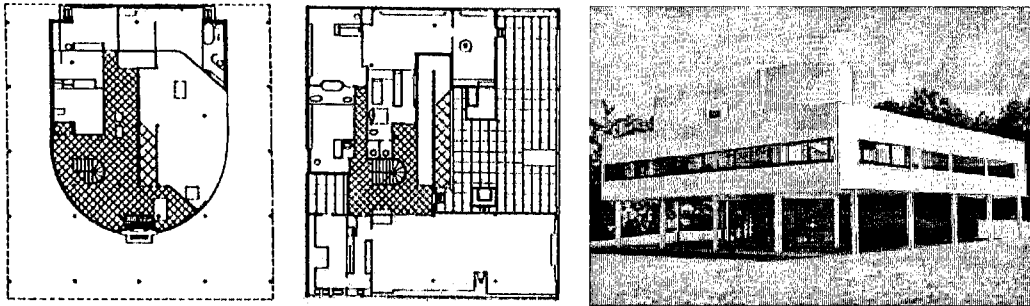
2.2.4. Mekansal/ Deneyimsel/ Ruhani Saydamlık

Saydamlık kavramı, mekansal düzlemde temel özelliği olan geçirgenlik boyutuyla ele alındığında, mekanda görsel veya algısal sınırların azalması ve hafiflemesiyle oluşan ve artan geçirgenliğin bir tür saydamlığa yol açtığı görülür. Sınırları çok belirgin olmayan ve birbirine akan mekanlardaki bu tür saydamlıkta da yine eşzamanlı algı rol oynar.

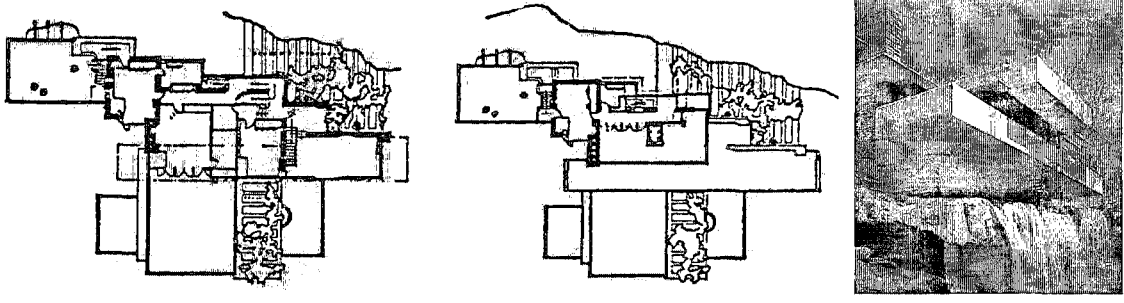
Plan düzeyindeki geçirgenlik veya mekandaki akıcılık yapı içinde varolan sınırların azaltılması ve hatta kaldırılması anlamında incelendiğinde algılanan saydamlık, Mies'in planlarında ortaya koyduğu ve diğer modern mimarlarca da çokça uygulanan tümel mekan

kavramı ile de ifade edilebilir. Düzlemler arası görsel ve eylemsel bağları kuracak galeri boşlukları, kot farklılıkları, mekana özel bölücü elemanlar ve donatılar gibi mekan zenginliklerini içeren bir iç mekan, tümel mekan olma özellikleri gösterir. Tümel mekan görsel ve eylemsel ilişkinin kolaylıkla kurulabildiği mekandır ve mekanda bütünlük, akıcılık ve süreklilik gibi kavramları içerir. Bu mekanlar, aralarında görsel engeller olmaksızın organize edilen ve bir noktadan bakıldığında tüm düzlemlerin aynı anda kavranabilir olduğu mekanlardır. Böylesi mekanlarda düzlemler arası akıcılık ve süreklilik sağlanarak mekanda saydamlığa ulaşmak mümkündür. İç mekanın kendi içinde yaşanan yoğun ilişki ve etkileşim, cephede saydamlık vasıtasıyla dış mekânla da gerçekleşirse içte ve dışta aynı anda yaşanan çok boyutlu saydamlıktan söz edilebilir. Çünkü hafif taşıyıcı strüktürlerle donatılmış bir tümel mekan, saydamlığı bütüne yayan bir etkiye sahip olur.

Kısaca ifade etmek gerekirse, planda sadelik ve esneklik mekanda saydamlaşmanın yolunu açar. Çok belirgin bir dış sınır içinde akışkan ve değişime açık, alternatifleri kendi içinde barındıran bir tasarım yaklaşımı benimsendiğinde mekânın akıcılığı, algılanabilir ve ulaşılabilir olması hem görsel hem de fonksiyonel anlamda saydamlaşmayı sağlar. Mekânın saydamlaşmasında, mekândan dışarının algılanmasının da payı vardır. Ancak bu algı, sadece cam bir yüzey ya da ona benzer arkasını gösteren cephelerle değil, mimari parametreleri ve çevre verilerini doğru kullanarak da sağlanır. Dışarıdan bakılınca kapalı olarak görülen yapı, içerideki geçirgenlikle saydamlaşır. Modern Mimarlığın ustaları tarafından tasarlanan Villa Savoye (Le Corbusier, 1929-31), Kaufmann/ Şelale Evi (Frank L. Wright, 1937) gibi bir çok yapıda bu türden saydamlık mevcuttur (Şekil 66, 67).

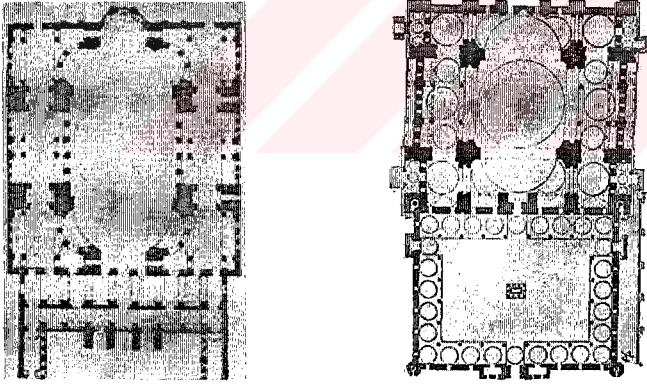

Şekil 66. Villa Savoye kat planları ve görünüşü (URL- 46, 2003).

Şekil 67. Şelale Evi kat planları (Zevi, 1990) ve cephesi (Peel ve ark., 1996).

Sayın bu tür saydamlığı Ayasofya ve Süleymaniye Camilerini karşılaştırarak açıklamıştır (Şekil 68): “Ayasofya şeffaf olmayan bir mekan. Kendini çabuk ele vermez. İçeriye girdiğinizde orta neflerden yan neflere, oradan apsise veya sonra nartekse geçebilirsiniz. Geçirgenlik olsa bile, mekan kurgusu, düzeni, loşluğuyla sırlar dünyası gibidir Ayasofya. Süleymaniye’de tüm bu mekanlar kurgusuyla şeffaflaşır. Sizi sırlar dünyasına götürmez. Işıklı, açık tamamen şeffaf bir mekana götürür. Cam ve benzeri saydam malzeme kullanmaksızın mekanın örgütlenmesiyle oluşan bir şeffaflıktır bu” (Eroğlu, 2003).

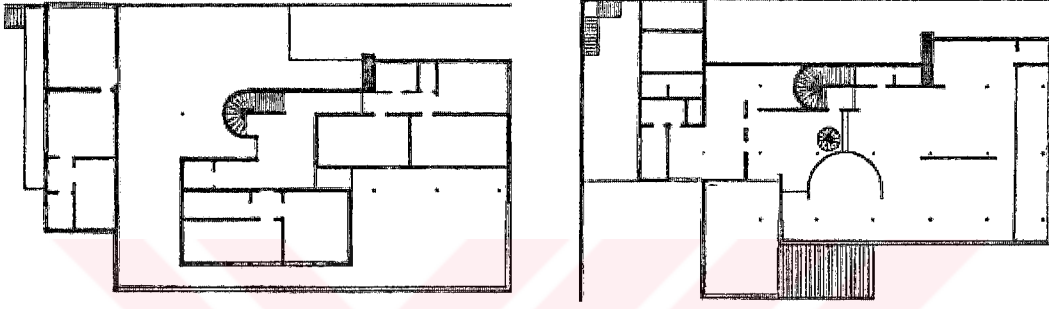

Şekil 68. Ayasofya Kilisesi ve Süleymaniye Camisi planları (Turani, 1995).

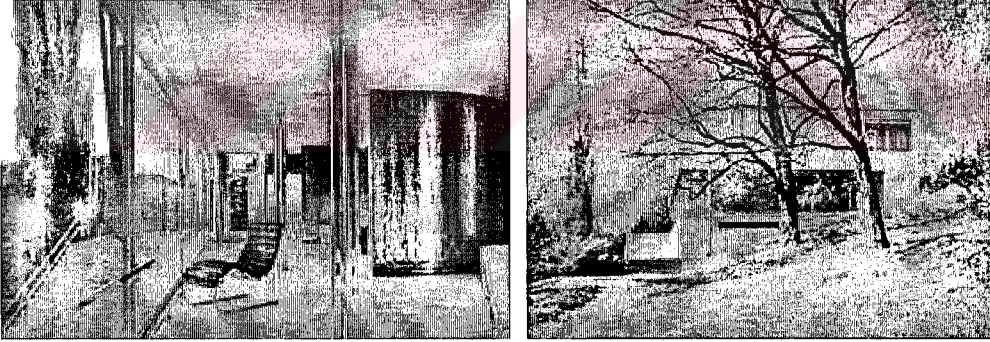
Akcan’a göre ise deneysel saydamlık olarak da adlandırılabilen bu tür saydamlık, binaya içeriden ya da dışarıdan tek bir açıyla bakarak değil, binanın içinde dolaşarak, farklı zamanlardaki farklı biçimlerini deneyimleyerek yorumlanması şeklinde de ifade edilebilir (Akcan, 2000).

Mekansal saydamlığa Tugendhat Evi (Şekil 69, 70), Maison de Verre (Şekil 71), Latapie Evi (Şekil 72) ve AYK Apartmanı (Şekil 73) örnek gösterilebilir.

Tugendhat Evi (Mies van der Rohe – Brno, Çek Cumhuriyeti, 1930): Bu konutta Mies'in tümel mekan kavramı açıkça görülmektedir. Plan sadece yüzen duvarlar ve tavan kirişleri ile birbirlerine bağlanmadıklarından bir konstrüksiyonun parçası olarak görülmeyen kolonlardan ibarettir. Mekanlar arasında bir akıcılık ve süreklilik mevcuttur ve planlamada gereksiz bölünmelere yer yoktur. Bilgin, bu tür yapılardaki konstrüksiyonu şeffaf, açık ve aydınlık olarak niteler. Kendini, işlevini ve arkasını saklamayan konstrüksiyon yüksüzdür, tarafsızdır ve saydamlığıyla yapıya hareket kazandırır (Bilgin, 2002).

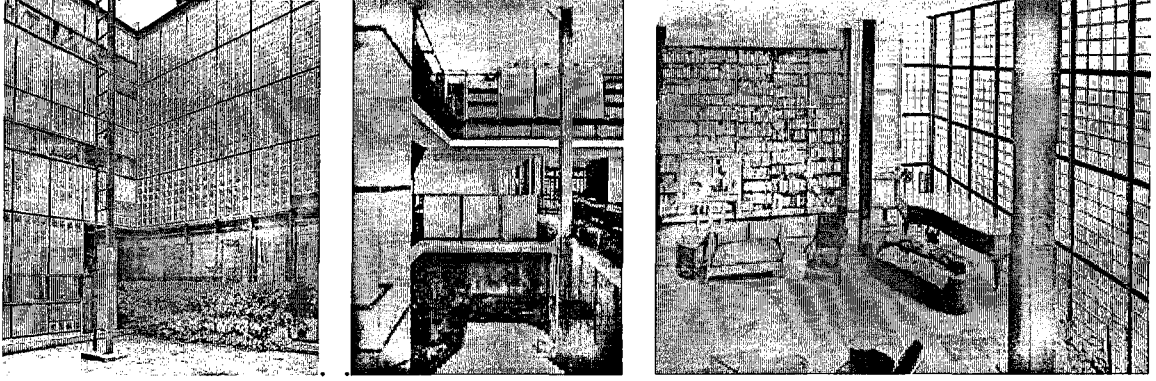
Şekil 69. Tugendhat Evi kat planları

Şekil 70. Tugendhat Evi iç mekanı ve cepheden görünüşü (URL- 49, 2004).

Maison de Verre (Pierre Chareau ve Bernard Bijvoet – Paris, Fransa, 1932): 20.yy.ın saydamlık için önemli dönüm noktalarından biri, 1932'de Fransız mimar ve tasarımcı Pierre Chareau'nun en önemli eseri olarak kabul edilen Maison de Verre'dir. Konut içerisinde çeşitli saydamlık derecelerinde cam ve delikli metal plakaların kullanımını sonucunda, saydamlık ve mahremiyet, görme ve saklanma, açma ve kapama üzerine farklı deneyimlerin yaşandığına tanık olmak mümkündür.

Bu evi diğer evlerden ayıran en önemli özelliklerden biri de yoğun ve yaratıcı bir biçimde kullanılan değişken ve hareketli malzemelerin evde yer almasıdır. Bu da saydamlığın farklı bir yorumu olarak örneklenebilir. Değişken ve hareketli malzemeler açıklık ve kapalılık seçimlerini kullanıcıya bırakıyor; böylece saydamlık ve mahremiyet derecesinin isteğe göre ayarlanabilmesini sağlıyor (Akcan, 2000).

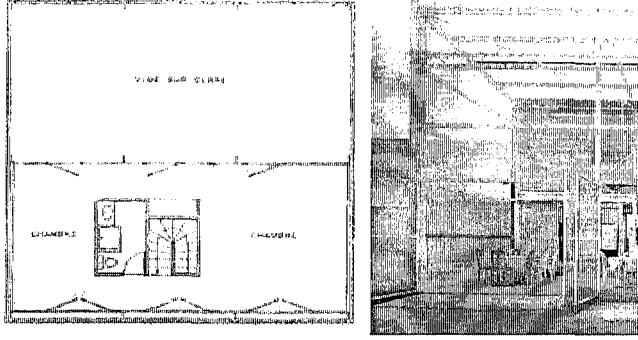

Şekil 71. Maison de Verre dış cephesi (Peel ve ark., 1996); iç mekan görünüşleri (Akcan, 2000).

Maison de Verre'in şeffaf ve yarı şeffaf malzemelerin yarattığı etki sadece cephesel değildir, evin içinde de saydamlık farklı düzeylerde ve türlerde yaşanmaktadır. Evin içinde farklı zamanlarda dolaşılması ile yorumlanabilecek bir hareketlilik hakimdir. Akcan'a göre ev durağan bir şiir değil, zamanın akışı ile ilerleyen, içinde yaşanan hayatın malzemelerini üzerinde bıraktığı izlerin ipuçları ile anlık biçim bulan bir hikaye gibidir. Bu hikaye Kenneth Frampton'un da dediği gibi tüm iç mekanın sürekli değişen esnek ve hareketli bir mobilya gibi tasarlanması sayesinde yaratılmıştır. Diğer bir deyişle Maison de Verre, artık çok bilindik olan gezinti mimarlığına bir örnek teşkil etmesinin yanı sıra; kullanıcının seçimine göre değişen, hareket eden, açılıp kapanan elemanları birleştiren bir bütün olması nedeniyle mimarlık tarihinde yeni bir sayfa açmaktadır (Akcan, 2000).

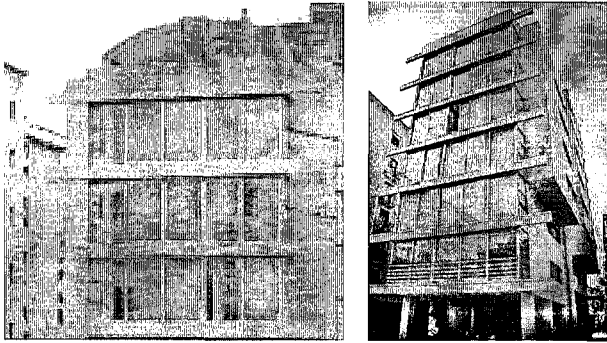
Latapie Evi (Anne Lacaton ve Jean Philip Vassal - Bordeaux, Fransa): Bordeaux'un iç banliyösündeki yerleşim bölgesinde dört kişilik bir aile için tasarlanan ev, bahçe tarafından cephesi transparan PVC ile kaplanmış bir seraya açılıyor. Tasarımın önemli özelliklerinden biri de hızla inşa edilebilmesinin yanı sıra iç mekan değişikliklerine olanak veren bir yapıya sahip olmasıdır. Doğu ve batı cepheleri, kayar katlanır kapıları sayesinde olabildiğince hareketlidir. Böylelikle ev ışık, saydamlık, yakınlık, korunma ya da havalandırma gereksinimlerine bağlı olarak en kapalı halinden en açık haline geçebiliyor.

Kolaylıkla değişip dönüőebiliyor. Evin yaşanan bölümüne uygun olarak en küçük halinden en büyük haline genişleyebiliyor. Yazın en sıcak zamanlarında tüm bahçeyi kucaklıyor (Anonim, 2000a).

Şekil 72. Latapie Evi I. kat planı ve görünüşü (Anonim, 2000a).

AYK Apartmanı No: 28 (Gökhan Avcıoğlu - İstanbul, Türkiye, 1995): Çıkma balkonlar yerine yapıya hem şeffaflık hem de esneklik sağlayan boydan boya sürülebilen pencerelerle tüm cephe açılarak yarı açık bir yaşama mekanına olanak sağlamaktadır. Yapının cephesindeki bu esnek kullanım planda da hissedilir. Kolayca oda sayısını artırıp azaltma imkanı tanıyan aks sistemi planı deęiőtirilebilir kılmaktadır. Ayrıca en üst katta yer alan dubleks dairelerde, çatı saydam bir tonozla örtülerek daha aydınlık ve saydam bir çatı arası mekanı elde edilmiştir (URL- 50, 2004).

Şekil 73. AYK Apartmanı, Gökhan Avcıoğlu, İstanbul, 1995 (URL- 50, 2004).

2.2.5. Kavramsal/ Simgesel/ Anlamsal Saydamlık ve Opaklık

Saydamlığın, sözlükte yer alan temel anlamı yerine mecaz anlamıyla yorumlanmasıdır. Buradaki saydamlık, maddesel bir özelliğin ya da organizasyonel bir durumun algılanması değildir, bunlardan tamamen farklı bir boyut olan şematik anlamın algılanmasıdır. Yani ele alınan saydamlık kelimesinin zihnimizde uyandırdığı anlamlar olan dürüstlük, açıklık, anlaşılabilirlik, yalınlık, saflık gibi kavramlarla nitelendirilmesidir.

Kişilik özellikleri olan; kurnazlık, yapmacıklık veya ikiyüzlülükten yoksunluk olarak da tarif edilen saydamlık mimari dilde de bu kavramları yansıtır. Örneğin mimari dilde görülen sadeleşmeler, yalınlık ve düşündüğünü ortaya koyan dürüst ifade ve açıklık kavramsal saydamlık olarak yorumlanabilir.

Eski ve Yeni Ahit'te, Arap mitlerinde, Ortaçağ ve Simyacı imgelerinde ya da Alman Romantizminde cam ve kristal, aşkın bir deneyimin, temiz bir ruhun, bilgeliğin, berraklığın ve sevginin simgeleri olagelmıştır (Akcan, 2000). Kötülükler ve karamsarlıklara karşı saydamlaşma mantığı camı kendine simge olarak belirlemiştir.

Modern Mimarlık tarihi boyunca cam, başka simgelerin de ilhamı olmuştur. Örneğin şair Paul Scheerbart ve mimar Bruno Taut'un devrimci yazılarında ya da Cam Ütopyalarında, bu malzeme doğrudan bir saydamlık yaratmak ya da iç ve dış arasındaki sınırları buharlaştırmak için kullanılmaz. Mimarlık tarihçisi Rosemarie Bletter'a göre Taut ve Scheerbart'ın yazıları cam ve kristalin tarih boyunca yarattığı mitik imgelem zincirinin bir parçasıdır (Akcan, 2000).

Bruno Taut'un "mimarlıkta tek ozan" dediği Scheerbart'ın müthiş bir üretkenlikle yazıya döktüğü ütopycı hayalleri, her defasında daha etkileyici biçimde 'cam mimarlık' yani 'yaşlı Avrupa'nın düşünce ve duyu alışkanlıklarını değiştirecek olan ve mimarın düşlediği hafif, kristal berraklığında, renkli, devingen, yüzen ve uçan yapıları' çağrıştırmaktadır (Conrads, 1991).

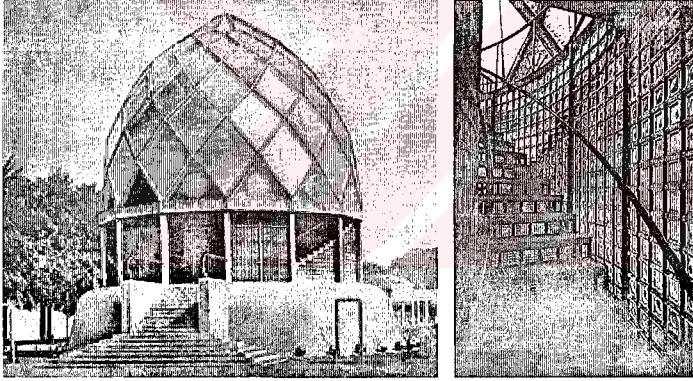
Paul Scheerbart, camın çevre ve kültürün evrimine etkisini 1914'te yazdığı Cam Mimarlık adlı yazısında şu şekilde ifade etmiştir:

"Çoğunlukla kapalı mekanlarda yaşarız. Kültürümüzün içinde geliştiği çevreyi bunlar biçimlendirir. Kültürümüz bir anlamda mimarlığımızın ürünüdür. Eğer kültür düzeyimizi yükseltmek istiyorsak, iyi ya da kötü, mimarlığımızı değiştirmek zorundayız. Ve bu ancak içinde yaşadığımız mekanların kapalılığını ortadan kaldırmakla olabilir. Odalarımıza güneşin, ayın ve yıldızların ışığını sadece birkaç pencereden değil, tümüyle camdan, renkli

camdan yapılmış olabildiğince çok sayıda duvardan alan cam mimarlık bunun tek yoludur. Böylelikle yaratacağımız yeni çevre, yeni bir kültürü de beraberinde getirmelidir” (Conrads, 1991).

Avrupa’da sosyal mücadelelerin yaşandığı 20. yy.ın başlarında Paul Scheerbart, felsefi yazılarında yukarıda dediği gibi, kültürü yüksek bir seviyeye çıkarmak için mimarlığı değiştirmek gerektiğini ve bunun da, tek yol olan cam duvarlarla mekanların kapalı karakterinden kurtulmakla sağlanabileceğini savunmuştur.

Örneğin Taut, bu felsefeden etkilenerek Scheerbart’a adadığı, 1914’te Werkbund Sergisi için tasarladığı ve Ekspresyonizm (Dışavurumculuk)’in ilk binası olarak kabul edilen Cam Pavyonu’nda mekanı camla sınırlama yolunu denemiş ve duvarların, tavanların, merdivenlerin ve katların tamamen camdan oluştuğu bir yapı yapmıştır (Şekil 74). Burada ekspresyonistlerin asıl idolü camın mükemmel hali olan kristaldir ve mükemmelliği, tamamlanmışlığı, dayanıklılığı, pırlıtyı, ışığı ve rengi simgelemektedir (Bilgin, 1997).

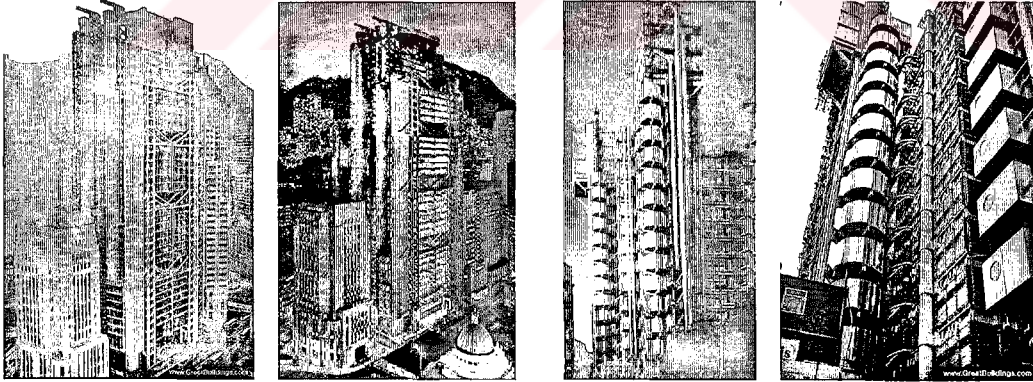
Şekil 74. Cam Pavyonu, Bruno Taut, Werkbund Sergisi, Köln, Almanya, 1914 (URL- 51, 2003).

I. Dünya savaşına tepki olarak oluşturulan bu saydamlığa benzer bir saydamlaşma tepkisi 1917 de Rusya’da da görülmektedir. Rusya’da sosyalist devrim sonrası dönem mimarisinde kullanılan saydam malzemeler yine toplumun karamsarlık sonrası umutlarının çağrışımlarının simgesi olmuştur. Rus devrimiyle değişen ideoloji saydamlaşmış, kendi gibi olanı benimsemiştir. Çelik, esnekliği ve hafifliğiyle cam ise saydamlığı ile yeni toplum yapısını yansıtan fiziksel çevrenin vazgeçilmez elemanları olarak görülmüştür. Bu dönem Rusya’sında kullanılan malzemenin saydam niteliğinden çok; yansıttığı ideoloji, sembolleştirdiği toplumsal, ideolojik ve sosyal saydamlaşma dikkati çeker (Eroğlu, 2003).

Karamsarlıklar ve çelişkilere karşı duruluğun ve gerçeğin simgesi olarak kullanılan saydamlık, dürüstlüğü de ifade eden kullanımlarla da karşımıza çıkar.

20.yy.ın ilk çeyreğinde (1909-14); alevlenmeye başlayan Fütürist Mimarlıkla birlikte yine dürüstlüğe dayalı bir saydamlaşmadan söz etmek mümkündür. Antonio Sant'Elia ve Tommaso Marinetti gibi fütürist mimarlar, yayınladıkları manifestoyla kendilerine acayip, yabancı ve hantal gelen gelenek, üslup, estetik, oran gibi değerleri reddetmiş, bilimsel ve teknik imkanların sonuna kadar seferber edileceği yeni biçimlerin, yeni çizgilerin yani yeni mimarlık anlayışlarının arayışına girmişlerdir. Bu mimarlık anlayışıyla profil ve hacimlerden yeni bir uyum oluşturmayı, süslerden arınmış, işlenmemiş, çıplak, okunabilir mekanlar yaratmayı amaçlamışlardır. Onlara göre Fütürist Mimarlık ahşap, taş ve tuğla yerine kullanılarak hafiflik ve esnekliği en çok sağlayan betonarme, demir, cam mukavva, dokuma elyafı gibi malzemelerin mimarlığı olup, hesaplı, atak ve yalındır (Conrads, 1991). Buradaki yalınlık, dürüstlük ve özünü yansıtan tavır kavramsal saydamlığa örnek olabilecek bir düşüncedir.

Buna ilaveten 1960'lı yıllarda ortaya çıkan, metal kutular ve makine görünümlü yapıların öne çıktığı High tech Mimarinin; esneklik, parlak ve düz renklendirme, ince kablolar gibi temel özelliklerinden biri olan saydamlık bu yapılarda da dürüstlüğü simgelemektedir (Şekil 75) (Eşiz ve Özgen, 1999).

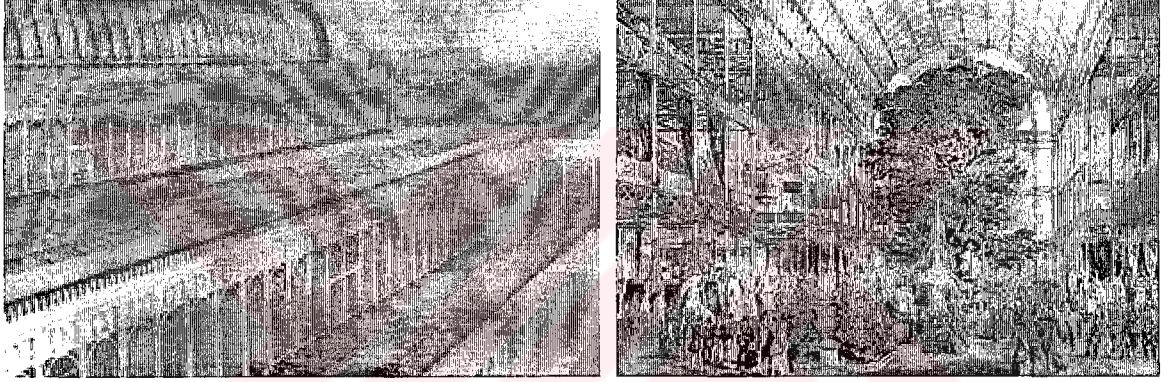

Şekil 75. High tech yapılara örnekler: Hongkong Shanghai Bankası, Norman Foster, Çin, 1979 (URL- 52, 2003); Lloyds of London Büro Binası, Richard Rogers, İngiltere, 1979-84 (URL- 53, 2003).

Kavramsal Saydamlık, başta dürüstlük olmak üzere binanın içi ve dışı arasındaki ayrımı buharlaştırma, kamusal ve özel alanı buluşturma gibi simgelerin yanısıra başka anlamlar da yüklenmiştir (Akcan, 2000). Kavramsal saydamlığın daha başka hangi

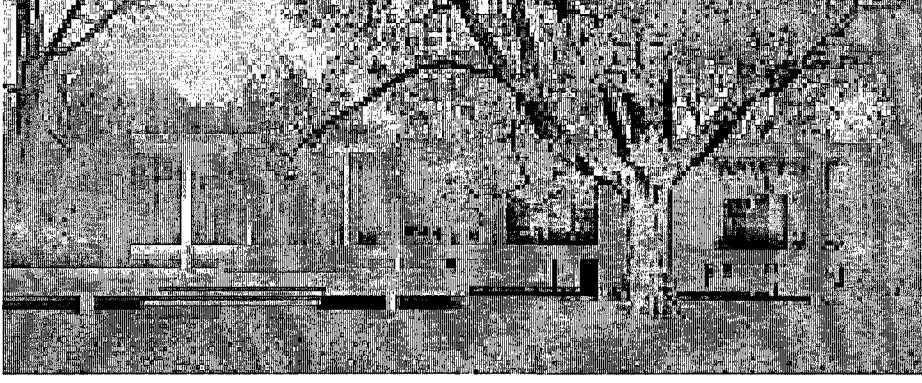
anlamlarla yüklendiği Kristal Palas (Şekil 76), Farnsworth Evi (Şekil 77), TBMM Camisi (Şekil 78), BBC Channel 4 (Şekil 79), Bordeaux Adalet Binası (Şekil 80) ve Reichstag Parlamento Binası'nda (Şekil 81) araştırılmıştır.

Kristal Palas (Joseph Paxton – İngiltere, 1851): Standardize edilmiş yapı elemanlarıyla bir ikon haline gelmiş ve kültürün demokratikleşmesinin bir efsanesi olarak yaratılmıştır. Kristal Palas'da; kendi ölçekleri ve hiyerarşik dillerinde yer alan, saray ve kiliselerin geleneksel strüktürleri yerine geçen demir iskelete sahip yapı yüzeyinin özdeş parçalara bölünmesiyle cam yüzeylerde oluşan homojenlik, sınıfsız bir toplumun sembolü olarak görülmüştür (Savaş, 1993). Bu nedenle cam da düzenin, temizliğin ve mimari anlatım dürüstlüğünün bir taraftarı olarak görülmüştür.

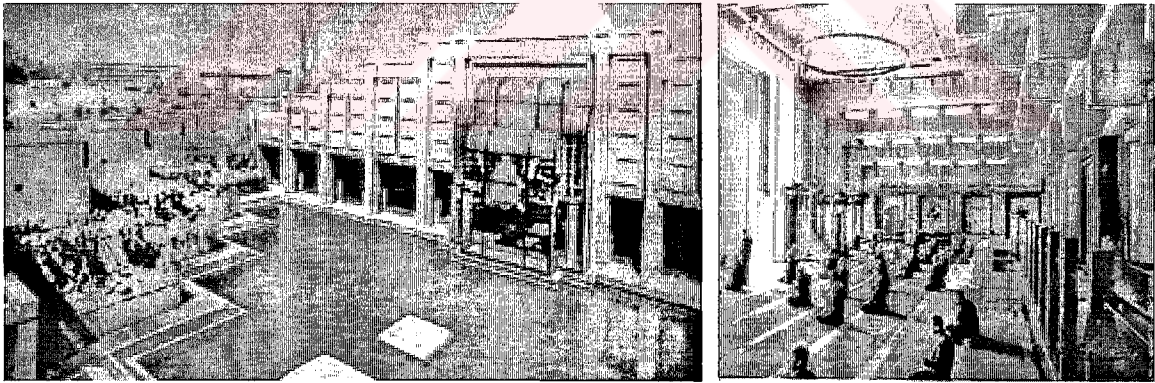
Şekil 76. Kristal Palas'ın iç (Peel ve ark., 1996); ve dış görünüşü (URL- 54, 2003).

Farnsworth Evi (Mies van der Rohe - Fox River, Illinois, ABD, 1951): Bir kimsenin kesintisiz cam yüzeylerden oluşturulmuş sınırların düzensizliğini deneyimleyebileceği, gün ışığında ışık kalitesinin evin içinde ve dışında eşit olduğu cam duvar, çevresinin bir parçası haline gelmiştir. İç ve dış tamamen bütünleşmiştir. Binayı oluşturan her şey azdır, sadedir, birbirine karışmamıştır. Bu apaçıklık binayı hafifletmiş, usulca yere kondurmuştur. Ya da adeta sessizce yerinden kaldırmış, buharlaşmanın eşğine getirmiştir. Geleneksel bina ontolojisinin üç temel özelliğini zorlar Mies Farnsworth Evi'nde: Yere bağlılığa karşı askıda durma hali; yekpareliğe karşı bileşenlerin birbirleriyle kaynaşmaması; iç ve dış ayırımına karşı şeffaflık (Bilgin, 2002).

Şekil 77. Dr. Farnsworth Evi giriş cephesi (URL- 55, 2003).

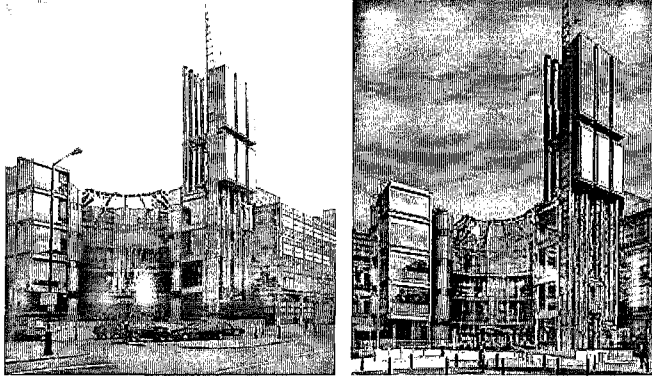
TBMM Camisi (Behruz Çinici, Can Çinici – Ankara, Türkiye, 1989): “Ana amacı tanrı ile birebir ilişki kurabilecek ‘bir geçiş mekanı’ yaratmak” olan tasarım, iman ürünü olan ile doğayı kaynaştırarak cennete adeta bir açılış oluşturur (Çinici, 1995). Geleneksel olana meydan okuyan yapıda bahçe ve havuzun görülmesi için özellikle saydam tutulmuş kible duvarı, ibadet olayını da tümüyle değiştirmektedir. Camdan kible duvarı ve geri planda peyzaj çalışması gerçekleştirilmiş bir bahçenin görünmesini sağlamakla cemaat doğaya yakınlştırılmıştır.

Şekil 78. TBMM Camisi kible duvarının iç ve dıştan görünüşü (Çinici, 1995).

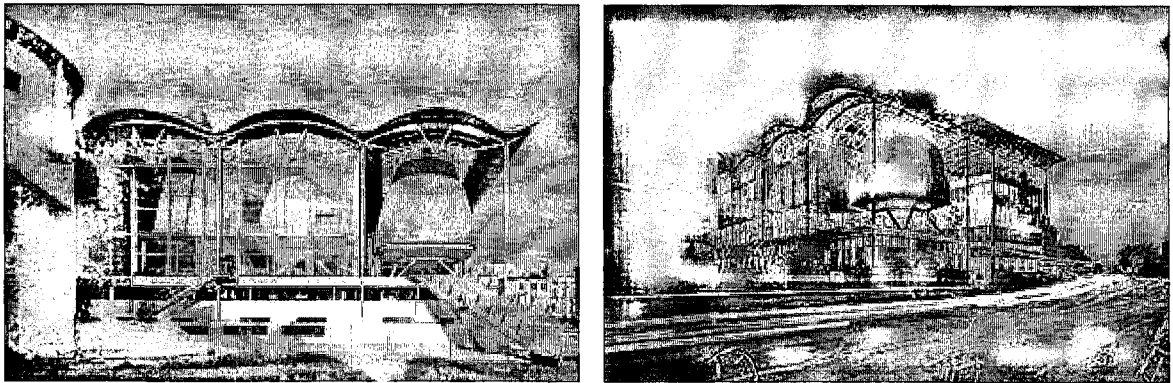
BBC Channel 4 (Richard Rogers - Londra, İngiltere, 1994): Haberde şeffaflık, doğruluk binanın tasarımında kendini göstermiştir. 1994’te tamamlanan, az katlı eski tuğla bloklar arasına yerleşmiş bu yapıda Rogers cam ve çeliğin olanaklarını sonuna kadar değerlendirmiştir. Bugüne dek fiziksel şeffaflığı en fazla kullandığı yapıdır denebilir. Rogers her zaman binaların işleyiş organizmalarını dışarıdan göstererek benimsediği işlevsel şeffaflık tavrını bu yapıda da sürdürmüş ve hatta doğrudan içeriği ve ötesindeki

açık alanları da gösteren, yokmuşçasına saydam bir cam cepheyle daha da ileri götürmüştür. Bir TV merkezinin bütün hızlı koşuşturmasını “dışarıdakiler” izleyebiliyor, dolayısıyla televizyonun seyirlik niteliğine de gönderme yapmıştır denebilir (Altınsay, 1997).

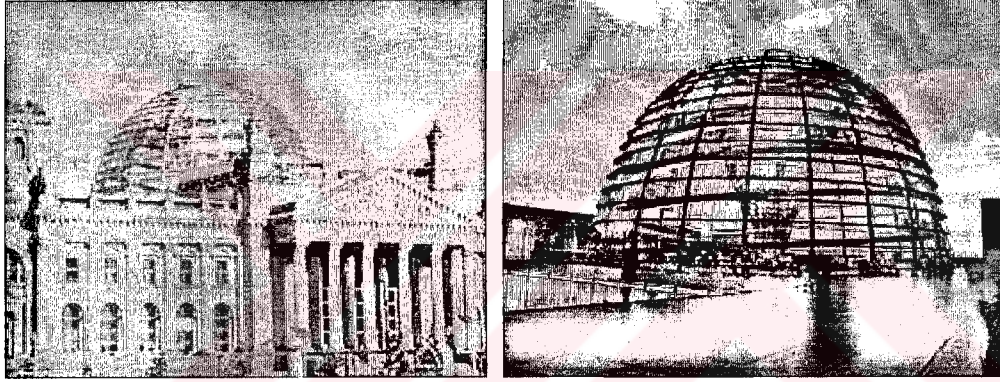
Şekil 79. BBC Kanal 4 Binası (URL- 56, 2003; URL- 57, 2003).

Bordeaux Adalet Binası (Richard Rogers – Bordeaux, Fransa, 1995): Düşey sirkülasyonun okunabilirliği, bina içinde yaşanan çeşitli adli süreçlerin doğrudan bir ifadesidir. Bina net olarak algılanabilen elemanların bir birleşimidir. Hukuk mahkemelerinin kurumsal işleyişinin saydam hale getirilmesi felsefesini izleyerek, yapım yöntemleri de açıkça ifade edilmiştir. Malzemeler arasındaki geçişler, fabrikasyonu ve yapım aşamalarını ortaya çıkaran biçimde vurgulanmıştır (Rogers, 2000). Fransız Adalet Bakanlığı, şeffaflık ve açıklık duygusu yoluyla Fransız Adalet sisteminin ulaşılabilirliğini vurgulayan bir bina talebinde bulunmuştur.

Şekil 80. Bordeaux Adalet Binası gündüz ve gece görünüşü (Rogers, 2000).

Reichstag Parlamento Binası (Norman Foster – Berlin, Almanya, 1999): Binanın sonradan yapılan kubbesi, halkın kendisini yönetenlerin üstünde ve kontrol sahibi olduğunu sembolik olarak temsil eder. Bunun yanı sıra büyük kubbenin merkezindeki ışık heykeli, hakim ve tümel görüntüyü kırarak çeşitlilik sunar. Böylece ziyaretçi hem kubbenin dış kabuğunun şeffaflığı sayesinde elde ettiği algı ve perspektif zenginliğini hem de kubbenin içinde görüntüleri yapay olarak oluşturulan algı zenginliğini eşzamanlı ve eş mekanlı olarak tecrübe eder. Böylece kubbe tavan olmaktan çıkar ve mekana dönüşür (Özaslan, 2000). Projenin temaları olan açıklık, şeffaflık, geçirgenlik ve ulaşılabilirlik kavramlarını en iyi biçimde temsil eder. Temsil eder çünkü meclisin çatıdaki şeffaf kubbeden izlenmesi pratik olarak çok zordur. Ama yaratılan şeffaflık ve ulaşılabilirlik özellikleri nedeniyle böyle bir amaca işaret edilmiştir.

Şekil 81. Meclisin üzerini örten kubbenin gündüz ve gece görünüşü (Özaslan, 2000).

2.2.6. Bölüm Sonuçları: Saydamlık ve Opaklıkla Elde Edilen Kavramlar

Çağdaşlık, teknolojiklik başta olmak üzere cam vasıtasıyla saydamlık; kendine güven, cesaret, iddialılık, etkileyicilik, görkemlilik, davetkarlık, aydınlık, ferahlık, genişlik, caziplik, çekicilik, hoşluk, canlılık, sınırsızlık, serbestlik, özgürlük, esneklik, hafiflik, bütünleşme, iletkenlik, hareketlilik, gösterişlilik, geçirgenlik, temizlik, saflık, yalnlık, zariflik, zevklilik, düzenlilik, yararlılık, kullanışlılık, açıklık, netlik, kolay anlaşılabilirlik, dürüstlük, doğruluk, adalet gibi pozitif niteliklerin yanı sıra güvensizlik, mahremiyetsizlik, geçicilik, kırılabilirlik, yokluk, hiçlik, rahatsızlık, soğukluk, gizemsizlik, sürprizsizlik, çok parçalılık gibi negatif nitelikleri de simgeleyebilmektedir.

Öte yandan opaklık kavramı da geleneksellik, eskilik, katılık, bilinmezlik, gizlilik, gizemlilik, etkileyicilik, görkemlilik, gösterişlilik, iddialılık, çekicilik, ağırlık, masiflik,

sağırlık, doluluk, bütünlük, kurallılık, dengelilik, şaşırtıcılık/ sürprizlilik, gerçeklik, kararlılık, sertlik, mağrurluk, dirençlilik, güçlülük, kendine özgülük, huzur vericilik, işlevsellik, yararlılık, kullanışlılık, yalınlık, kolay anlaşılabilirlik, düzenlilik, sistemlilik, temizlik, netlik, kendine güvenlilik, etkileyicilik, rahatlık, kişisellik, özel olma, mahremiyet sağlama gibi yerine göre pozitif ve negatif algılanabilen niteliklerle birlikte hareketsizlik, durağanlık, pasiflik, statiklik, soğukluk, karanlık, kederlilik, düzensizlik, kapalılık, kısıtlılık, sıkıcılık, sınırlayıcılık, tekdüzelik, olağanlık, iticilik gibi bir takım negatif nitelikleri de simgeleyebilmektedir.

2.3. Uygulama

2.3.1. Sorunun Belirlenmesi

Yapılan literatür taraması ile saydamlık ve opaklık kavramlarının sosyal alanda olduğu kadar mimarlık alanında da önemli bir yere sahip olduğu ortaya konmuştur. Geçmişten günümüze toplumların uğradığı değişimlere paralel olarak gelişen ve yer değiştiren bu kavramlar mimariye daha çok cephesel bir özellik olarak yansımıştır. 19. yüzyıla kadar cephede söz sahibi olan opaklık 20. yüzyılda yerini saydamlığa bırakmıştır. Saydamlık Endüstri Devrimiyle mimarlık ortamına sızmış, Modern Mimarlık akımıyla da gündeme oturmuştur. 1980'li yıllardan sonra özellikle ofis yapıları tamamen saydamlaşmış bunu diğer yapı türleri izlemiştir. Bazı yapılar ise işlevleri gereği yine opak kalmıştır.

Mimarlık böyle bir yol izlerken, mimarlığın hizmet ettiği bireylerin bu kavramlarla ilgili olarak nasıl bir izlenime sahip oldukları tez çalışmasının konusu olmuştur; saydamlık ve opaklık kavramlarının kullanıcı üzerinde bıraktığı etkiler ve zihninde yaptığı anlamsal çağrışımlar ile yine bu kavramların kullanıcı zihninde özdeşleştiği yapı türlerinin neler olduğunun belirlenmesi araştırmanın sınırlarını belirlemiştir.

2.3.2. Çalışmada İzlenen Yol ve Yöntemler

Algı; çevrenin değerlendirilmesi, çevresel niteliklerin algılanması, tercih, seçim, davranış ve kararları açıklamak üzere kullanıldığında çevresel değerlendirme adını almaktadır. Çevresel değerlendirme, çevre ve gözlemci arasındaki etkileşimi ölçmeye yönelik olduğundan, öznel değerlendirme teknikleri çerçevesinde yapılmaktadır. Çevresel

niteliği, gözlemcinin değerlendirmesine dayalı tekniklerle ölçmek, tercihe dayalı yargıları ve karşılaştırmalı değerlendirmeleri içermektedir. Çevresel algı alanındaki bir kısım araştırmada çoğu kez çevresel belirleyicilerden olan sıfatlar yoluyla değerlendirmeler yapılarak insanların çevrelerini nasıl algıladıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu tür değerlendirmelerde çevrenin tanımı, sunuluşu için dolaylı (sözlü tanımlamalar, survey, soru kağıtları) ve dolaysız (fotografik imajlar, modeller, çizimler) yöntemler kullanılmıştır (Ertürk, 1984; Aydın, 1993).

Tez kapsamında ise değer, tutum ve davranış saptayan toplum bilim kaynaklı bir yöntem olan ve insan grupları arasında aynı soru grubuna düzenli verilen yanıtları toplayan Soru Kağıdı (Anket) Tekniği kullanılmıştır. Çevre davranış araştırmalarında çevreye ilişkin bazı bilişsel, anlatımsal ve algısal bilgiler sözlü olmaktan çok, görsel olarak önceden kodlandırılmamış tekniklerle daha iyi irdelenme şansına sahiptirler (Gür, 1996). Bu nedenle anketin ikinci kısmı, saydamlık ve opaklık algısının daha iyi belirlenebilmesi amacıyla, görsel malzemeye dayalı bir teknik olan fotoğraflar üzerinde anket çalışması olarak tamamlanmıştır. Anket, rastlantısal yolla seçilen tamamı genç yaş grubu mimar olan toplam 50 deneğe, 15'i saydam, 15'i opak olmak üzere toplam 30 örnek gösterilerek uygulanmıştır.

Toplumsal değerlendirmeleri esas alan katılımcı bir yaklaşım olan Anket tekniğine dayalı çalışma iki aşamadan oluşmaktadır:

* Açık uçlu sorular

* Anlamsal Derecelendirme Ölçeği (SRS): Mimaride cephelerin değerlendirilmesine imkan tanıyan öznel değerlendirme tekniklerinden olan Anlamsal Derecelendirme Ölçeği (SRS: Semantic Rating Scale) ilk bakışta Anlamsal Farklılaşma Cetveli'nin (SD) bir sırasından oluşmuş biçimi olarak görülür. Sıfat çiftleri SD'de olduğu gibi SRS'de de (+) ve (-) yüklerine göre faktörlere bağımlı ya da rastlantı tekniği ile karışık sıralanır. Ancak sıfat çiftlerinin farkıyla SD'den ayrılır. Sıfat çiftlerinin sadece karşıt olma koşulu yoktur. Anlamsal Derecelendirme Ölçeği'nde 20 dolayında sıfat çifti kullanılması ve bunların pozitif ve negatif anlam yüklü olmaları yeğ tutulur (Öztürk, 1978).

Çalışmada deneklerin gösterilen örneklerin beğeni tercihlerine göre (etkili olma, yalın olma, aydınlık olma...vb.) değerlendirebileceği sıfat çiftleri pozitif ve negatif anlam yüklü olarak verilmiş ve derecelendirmeleri istenmiştir. Örneğin;

etkili olma								etkisiz olma
ya								ya da
En az	<u>-3</u>	<u>-2</u>	<u>-1</u>	<u>0</u>	<u>+1</u>	<u>+2</u>	<u>+3</u>	en çok
	1	2	3	4	5	6	7	

şeklinde yer almaktadır (Ek 1). Her bir örneğe ait kriterler her deneğe ayrı ayrı uygulanarak 7'li ölçekte belirlenen işaretlere (derecelenmelere) göre değerlendirme yapılmıştır.

Tablo 1. Beğeni tercihlerinde alınan aritmetik ortalamalarda kullanılan aralıklar

Beğeni Düzeyi Sıralaması	Her bir örneğin ölçekte aldığı ortalama değer
En olumsuz	1-1,9
Olumsuz	2-2,9
Orta	3-4,9
İyi	5-5,9
En iyi	6-7

2.3.3. Çalışma Alanının Tanımlanması

Çalışma alanının tanımlanmasında tez kapsamında ele alınan opaklık ve saydamlık kavramlarından yola çıkılarak, tezin amaçlarından biri olan, bu iki kavramla özdeşleşen yapı türlerinin neler olduğunun belirlenmesi için öncelikle literatürde yer alan yapı türlerinin sınıflanması yoluna gidilmiştir.

2.3.4. Yapı Türlerinin Sınıflanması

Çalışmanın bir parçası olan yapı türlerinin belirlenmesi amacıyla öncelikle Devlet İstatistik Enstitüsü, Neufert Yapı Tasarımı Temel Bilgileri, Tasarım Dergisi Dizini, Yapı Dergisi Dizini, Arkitera Veri Tabanı (Ek 2) (URL- 58, 2004; Neufert, 1980; URL- 59, 2004; Anonim, 2004; URL- 60, 2004) gibi farklı kaynaklar taranarak farklı yapı türleri listeleri elde edilmiştir. Literatür taraması sonucu elde edilen listelere, konunun uzmanları ile yapılan görüşmelerden edinilen bilgiler de eklenmiştir. Elde edilen veriler değerlendirildiğinde, farklı özelliklere göre oluşturulan listeler arasında ortak bir payda bulunamamıştır. Ortak bir liste oluşturmak amacıyla yapı türlerini belli bir düzene göre

sınıflama yoluna gidilmiştir. Buradan hareketle sınıflama kriteri olarak kamusal, yarı kamusal, yarı özel (Gür, 1996) ve özel olmak üzere dört gruptan oluşan toplumsal ve bireysel davranış konumları seçilmiştir.

Birden fazla kişinin var olduğu ve birbirlerinin bilincinde olduğu konumları kapsayan toplumsal davranış konumları barındırdıkları ilişki nitelik ve niceliklerine göre; kullanıcılarına göre ve kullanılan zamanın tanımına göre farklı şekillerde gruplanabilirler. Gür'e göre davranış konumlarını belirleyen insan grupları; taşıdıkları nitelik ve bir araya geliş amaçlarına göre rastlantısal, deneyimsel ve birincil olmak üzere üç grupta toplanmaktadır (Gür, 1996). Toplumsal davranış konumları, kullanılan zamanın tanımına bağlı olarak ise kamusal, yarı kamusal ve yarı özel olmak üzere üç grupta sınıflanmakta ve göreceli bir farklılaşım göstermektedir. Ayırt edici özelliklere sahip olan ve yukarıda ifade edilen konum kullanıcılarıyla örtüşen bu taksonomi Gür'e (1996) göre şu şekilde açıklanabilir:

Kamusal Konum: Rastlantısal kullanıcılar tarafından yoğun kullanılan konumlardır. Rastlantı sonucu bir araya gelen birincil grup, deneyimsel grup veya bunların ögesi olan bireylerden oluşan Rastlantısal Grup; bir topluluktur. Rastlantısal kullanıcı grupları:

- a) Yönerge için bir arada bulunan bilgi arayıcılar,
- b) Zevk için bir arada bulunan eğlence-dinlenme arayıcılar,
- c) Seyahat ve alışveriş sırasında birlikte olan 'sınırlı zaman' kullanıcılarıdır.

Örneğin; alışveriş yerleri, sokaklar, ulaşım terminalleri, postaneler, duraklar, meydanlar, parklar, vb. yerler rastlantısal kullanıcı tarafından kullanılan kamusal alanlar olarak nitelendirilebilirler.

Yarı Kamusal Konum: Deneyimsel olarak bir araya gelen kullanıcı gruplarının var olduğu; iç kullanıcı- dış kullanıcı ayrımının belirgin olduğu konumlardır. Göreve dayalı anlaşmalı ve simgesel nesnelere sağlanan bağları olan Deneyimsel Grup; ortaklaşa bir üretim deneyiminde bulunan insanlardan oluşur. Bir mağazanın sahibi ve personeli; bir ofisin amiri ve memuru; bir dersliğin eğiticisi ve öğrencisi; bu grupta düşünülebilirler. Dolayısıyla büro binaları, eğitsel kuruluşlar, iş yerleri, vb. yerler yarı kamusal konuma örnek olarak verilebilirler.

Yarı Özel Konum: Yarı özel toplumsal konumlar ise konutlarda birincil grupların ortaklaşa kullandığı tüm toplumsal mekanlardır. Ortak bir yaşam amacıyla bir araya gelen bireylerden oluşan Birincil Grupta yakın ve yüz yüze ilişkiler ön planda olup, belli ölçüde işbirliği ve ortak üretim vardır. En küçük toplumsal küme olan çağdaş aile, birincil grubu

ifade eden iyi bir örnektir. Konutlarda girişler, yaşam alanları, arka bahçeler, iç avlular, hastanelerde hemşire dinlenme odaları, hasta odaları vb. yerler yarı özel konuma örnek olarak gösterilebilirler.

Özel Konum: Girilmezliği fazla olan hijyenik, entelektüel ve mahrem etkinliklerin yer aldığı konumlardır. Bireye hitap eden özel konum; yapı ölçeğinden daha küçük bir birimi ifade eder. Bireysel odalar, banyo, WC gibi yerler bu konuma örnek olarak verilebilirler.

Bu bilgiler ışığında toplumsal davranış konumlarına bağlı olarak yapı türleri yapılaşlarındaki esas amaçları göz önünde bulundurularak şu şekilde sınıflanmıştır:

2.3.4.1. Kamusal Yapılar

Eğlence, dinlenme, seyahat, alışveriş gibi kısıtlı zaman faaliyetleri sırasında rastlantı sonucu bir araya gelen bireylerin, yani, rastlantısal grubun kullandığı yapılarıdır. Bunlar; temelde gelir elde etmeyi amaçlayan alışveriş ve sergileme yapılarının yer aldığı Ticaret Yapıları; temel amacı ticari kazançtan önce ulaşımı sağlamak olan Ulaşım Yapıları; insanların dini vecibelerini yerine getirmelerini amaçlayan Dini Yapılar ile insanların yetenekleri ölçüsünde aktif olarak sportif faaliyetlere katılmasına imkan tanıyan Spor Yapıları olarak sınıflanmıştır. Bu kategoride yer alan yapılar; hizmet sunanlar açısından yarı kamusal alanlar olmakla birlikte ağırlıklı kullanıcılar açısından kamusal alanlar olarak değerlendirilmiştir. Buna ek olarak kullanıcılar bu kategori içerisindeki yapılara, bir kullanıcının alışveriş merkezinde vitrin gezip çıkması örneğinde olduğu gibi para harcamadan girip çıkabilme serbestisine sahiptir.

2.3.4.2. Yarı Kamusal Yapılar

İç kullanıcı- dış kullanıcı ayrımının belirgin olduğu ve deneyimsel kullanıcı tarafından kullanılan yapılarıdır. Bunlar; büro, ofis gibi iş yeri yapıları ile temel amacı ticari gelir elde etmek olan turizm ve sosyal amaçlı yapıları içeren Ticaret Yapıları; sosyal grup ve kurumların sahip olduğu dernek, meslek odası gibi çeşitli kuruluşların faaliyet gösterdiği yapılar ile yurt, huzurevi gibi sosyal ilişkileri desteklemek amaçlı Sosyal Yapılar; sergileme, toplantı ve eğitimin yanı sıra sosyal amaçlı kültürel faaliyetleri de kapsayan Kültür Yapıları; lisans öncesi ve sonrası eğitim vermenin yanı sıra araştırma ve

geliştirme çalışmalarını da kapsayan Eğitim Yapıları; demokratik bir devlet yapısının esası olan yasama, yürütme ve yargı mekanizmalarının gerçekleştiği her türlü resmi kurum ile yine böyle bir yapının ihtiyaç duyduğu güvenlik ve savunma amaçlı yapıları da bünyesinde barındıran Resmi Yapılar; sağlık hizmeti vermesi amaçlanan Sağlık Yapıları ve kimyasal, tarımsal vb. endüstriyel üretimin amaçlandığı fabrika, atölye, imalathane gibi Endüstri Yapıları olarak saptanmıştır. Bunların dışında hiçbir yapı türü altında sınıflanamayan ve deneysel grubun kullandığı depo vb. yapılar ise Diğer Yapılar başlığı altında yine bu kategoride sınıflanmıştır.

2.3.4.3. Yarı Özel Yapılar

Konutlarda birincil grupların ortaklaşa kullandığı tüm toplumsal mekanlar olarak tarif edilen bu konum; yapı ölçeğinde ele alınmış ve birincil kullanıcının barındığı müstakil konut, apartman konut gibi çeşitlilik gösteren konut yapıları Barınma Yapıları olarak sınıflandırılmıştır.

Bu sınıflama sonucunda detaylandırılmış bir yapı türleri tablosu oluşturulmuştur (Tablo 2).

Tablo 2. Davranış konumlarına göre yapı türleri sınıflaması

DAVRANIŞ KONUMLARI	YAPI TÜRLERİ	YAPILAR
KAMUSAL Alışveriş Yerleri Sokaklar Ulaşım terminalleri Postaneler Duraklar Meydanlar Parklar vb.	TİCARET YAPILARI ULAŞIM YAPILARI DİNİ YAPILAR SPOR YAPILARI	Alışveriş Yapıları Büfe, Dükkan, Mağaza, Pasaj, Çarşı, Hipermarket, Alışveriş Merkezi, Ticaret Merkezi vb. Alışveriş Yerleri Sergileme Yapıları Fuar, Sergi Alanı Otogar Binaları, Hava Limanı Binaları, Benzin ve Servis İstasyonları Binaları, Vapur İskelesi Binaları, Tren Garı Binaları, Metro vb. Cami, Mescit, Türbe, Kûmbet, Kiliise, Sinagog (Havra), Patrikhane, Şapel, Manastır, Tapınak, Krematoryum vb. Stadyum, Kapalı Spor Salonları, Jimnastik Salonları, Yüzme Havuzu, Buz Pateni Sahaları, Atış Poligonları vb. Spor Merkezleri
YARI KAMUSAL Büro binaları Eğitsel kuruluşlar İş yerleri	TİCARET YAPILARI SOSYAL YAPILAR KÜLTÜR YAPILARI SAĞLIK YAPILARI	Turizm Yapıları Otel, Motel, Pansiyon, Tatil Köyü, Apart Otel vb. Sosyal Amaçlı Yapılar Lokanta, Restoran, Kafe, Kahvehane, Bar ,Gazino, Gece Klüpleri, Bilardo ve Oyun Salonları, Eğlence Merkezi vb. İş Yeri Yapıları Büro, Ofis, İş Merkezi, Plaza vb. Sinema Stüdyoları vb. Diğer Ticari Yapılar Ticari yapılar sahası dahilinde yapılan ve ticari yapıların yardımcı binası olarak kullanılan Depo, Ardiye, Garaj, Hangar vb. ile, Düğün Salonu, Baskül ve Kantar Binaları, Hal Binası, Banka ve Sigorta Binaları, Otopark Binaları vb. Dernekler, Sendika Binaları, Kulüp Binaları, Siyasi Parti Binaları, Ticaret ve Meslek Odaları Binaları, Lokal, Kreş ve Çocuk Yuvaları, Bakım ve Dinlenme Evleri, Huzur Evleri, Talebe Yurtları, Özel Yurt Binaları, Kamp Tesisleri, Hamamlar, Rekreasyon Yapıları vb. Sergileme Amaçlı Yapılar Müze, Sergi Salonu, Sanat Galerisi, Sergi Pavyonu, Arşiv, vb. Toplantı Amaçlı Yapılar Kongre, Konferans ve Toplantı Binaları Eğitim Amaçlı Yapılar Kütüphane, Radyo, Televizyon ve Yayın Binaları vb. Sosyal Amaçlı yapılar Sinema, Tiyatro, Opera Binaları, Konser Salonu, Gösteri Merkezi vb. Hastane, Doğumevi, Sanatoryum, Sağlık Ocakları, Hifzısıhha Enstitüleri, Klimikler, Tıp Merkezleri, Muayenehaneler vb.

Tablo 2'nin devamı

DAVRANIŞ KONUMLARI	YAPI TÜRLERİ	YAPILAR
YARI KAMUSAL Büro binaları Eğitsel kuruluşlar İş yerleri	EĞİTİM YAPILARI	Kreşler, Anaokulları, Okullar, Kolejer, Dershaneler, Kurslar ile eğitimin bir parçası olarak kullanılan Yemekhane, Yatakhane, Kapalı Spor Salonu, Atölye ve ilgili tesisler.
	RESMİ YAPILAR	Üniversiteler, Kurslar ile eğitimin bir parçası olarak kullanılan Yemekhane, Yatakhane, Kapalı Spor Salonu, Atölye ve ilgili tesisler, Araştırma Merkezleri, Laboratuvarlar
	ENDÜSTRİ YAPILARI	Meclis, Hükümet Konakları, Belediye Binaları, Adliyeler, Nüfus Mütürlükleri, Kaymakamlık, Konsolosluk, Büyükelçilik Binaları gibi her türlü resmi ve idari hizmetlerin görüldüğü kamuya ait yapılar
	DİĞER YAPILAR	Kale, Kışlalar, Polis, Jandarma/ Gümruk Karakolları, Hapishane, Zindan Haddethane, Dökümhane, Darphane, Kok Fırınları, Sogutma Kulesi, Petrol Tasfiyehaneleri, Elektrik Santral ve Trafo Binaları, Matbaa, Şarap Fabrikası, Sabun Fabrikası, Un Fabrikası, Kiremit ve Tuğla Fabrikası vb.
	BARINMA YAPILARI	Fırın, Değirmen, Kiremit ve Kereste Kurutma Binaları, Tabakhane, Mandıra, Dikimevi, Testi İmalathaneleri, Tersane, Atölye, Tamirhane, Deri Yıkama Yerleri vb.
YARI ÖZEL	HER TÜR YAPI	Tarımsal amaçlı kullanılan Sera, Depo, Ardiye, Hangar, Besihane, Ahır, Samanlık, Çiftlik Binası, Tahıl Ambarı vb. yapılar
ÖZEL		Sanayi yapılar sahası dahilinde yapılan ve sanayi yapılarına yardımcı bina olarak kullanılan Depo, Ardiye, Garaj, Hangar, Yatakhane, Yemekhane, Misafirhane vb. ile Soguk Hava Deposu, Mezbaaha Binaları
		Tanımlanan kullanım amaçları dışında kalan ve hangi amaç için kullanılmığığı tam olarak belirlenemeyen depo, ardiye, hangar, tandır vb. binalar
		Villa, Konak, Yazlık, Dağ Evi vs.
		Apartment, Rezidans, Site, Toplu konut, Hostel
		Bireysel Odalar

2.3.5. Yapı Örneklerinin Elde Edilmesi ve Seçimi

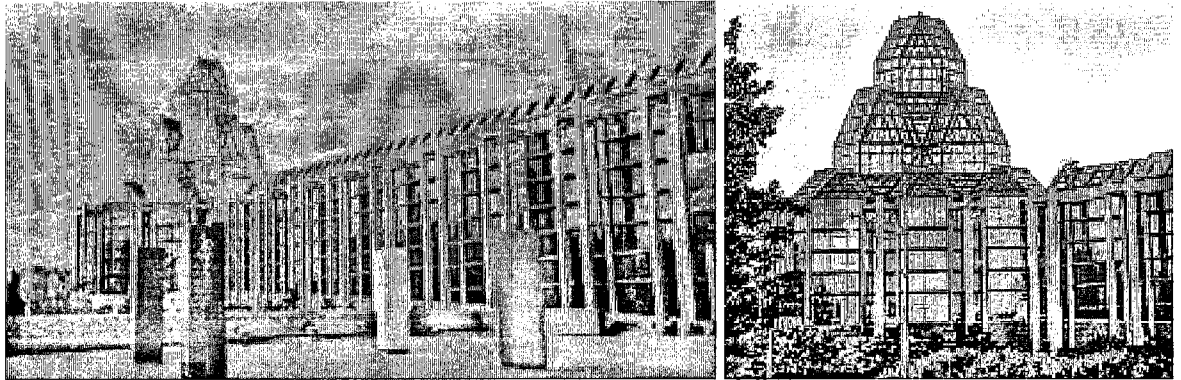
Sınıflama sonucunda 4'ü kamusal, 8'i yarı kamusal ve 1'i yarı özel olmak üzere toplam 13 adet yapı türü belirlenmiştir. Güvenilir bir sonuç elde edebilmek amacıyla anket çalışmasında her bir yapı türünün 3'ü saydam, 3'ü opak olmak üzere toplam 6 adet yapı örneği ile temsil edilmesi uygun görülmüştür. Belirlenen 13 yapı türünün her birinden 3'er adet saydam ve opak örnek alınmasıyla oluşturulacak bir anket formu, toplam 78 adet yapı örneğiyle bir değerlendirme yapmayı gerektirmiştir. Ancak böyle bir değerlendirmenin yapılabilmesi gerek zaman, gerekse sağlıklı ve güvenilir sonuçlar elde edilebilmesi açısından olumlu bulunmamıştır. Bu aşamada çalışmanın amacına ulaşması açısından anket çalışmasına dahil edilecek yapı türlerinin belirlenmesi yoluna gidilmiştir. Öncelikle her bir davranış konumunu saydam ve opak cephelere sahip olmak üzere eşit sayıda temsil edebilecek yapı türlerinin seçilmesine dikkat edilmiştir. Böylece kamusal yapılardan Ticaret ve İbadet Yapıları, yarı kamusal yapılardan Kültür ve Eğitim Yapıları ve yarı özel yapılardan da tek tür olan Barınma Yapıları seçilmiştir. Diğer yapı türleri hakkında işlevleri gereği bazı kanıların yerleşmiş olması -spor ve endüstri yapılarının daha çok opak, büro ve ulaşım yapılarının ise saydam olması gibi- bu yapıların baştan elenmesine yol açmıştır. Seçilen yapı türlerini temsil edecek yapıların belirlenmesi aşamasında ise birbirinden farklı yapıları kapsayan her yapı türünün tüm alt başlıklarıyla temsil edilmesi yerine bu yapılardan sadece biriyle -sergileme, toplantı, eğitim ve sosyal amaçlı yapıları kapsayan kültür yapılarının sadece sergileme yapısı (müze) ile- temsil edilmesi uygun görülmüştür. Buradan hareketle her yapı türünün alt başlıklarını oluşturan yapılardan sadece bir tanesi olmak üzere sırasıyla alışveriş merkezi, cami/ kilise, müze, okul ve müstakil konut ile temsil edilmesine karar verilmiştir. Böylece 13 yapı türü arasından seçilen 5 yapı türünün, saydamlık ve opaklık açısından dengeli bir dağılım gösterecekleri düşünülmüştür.

Saydam ve opak yapı örnekleri kitap, dergi, internet gibi çeşitli kaynaklar taranarak elde edilmiştir. Bu aşamada taramanın sınırlandırılması ve kıyaslamanın sağlıklı olması açısından son dönem örnekleri, yani, 1980 sonrası döneme ait olanlar değerlendirmeye alınmıştır. Elde edilen örnekler arasından yapı türlerini saydam ve opak olarak en iyi şekilde temsil edeceği düşünülen ve denekler tarafından çokça bilinmediği tahmin edilenler dikkate alınmıştır. Bu kriterler göz önünde bulundurularak yapıların her birini temsil edecek 3'ü saydam ve 3'ü opak olmak üzere toplam 30 adet cephe örneği seçilmiştir.

Saydam ve opak örneklerin ya da aynı yapı türüne (ticaret, ibadet, kültür, eğitim, barınma) ait örneklerin değerlendirmede deneği olumsuz yönde etkileyeceği düşünülerek örnekler karışık bir düzenle deneğe sunulmuştur.

2.3.6. Yapı Örneklerinin Tanıtılması

Örnek 1. Kanada Ulusal Galerisi, Moshe Safdie, Ottawa, Ontario, Kanada, 1983-1988: Parlamento Kütüphanesi ve Notre-Dame Bazilikası gibi iki Gotik yapının yakınına yapılan Kanada Ulusal Galerisi, Büyük Salonu'nun cam çatısıyla, kentte çağdaş bir landmark olmuştur. Yapının tabanı L biçimli bir plana sahip olup giriş cephesi boyunca cam ve beton kolonadlı bir rampa uzanır ve kısmen kapalı olan giriş pavyonunu bütün kütlelerin odağını oluşturan Büyük Salona bağlar. Bu muazzam, çok katlı kristal pavyon, her biri tanımlı birer girişe sahip olan çeşitli galerilere açılmaktadır. Eğitim, koruma, sanat arşivi ve yönetim gibi hizmetler veren geniş galerilere sahip olan yapının alt kat galerileri gün ışığıyla aydınlatılabilmektedir. Genel olarak iyi aydınlatılmış ve Avrupa'da son zamanlarda tasarlanan diğer galerilerle karşılaştırıldığında gıpta edilecek açıklıklara sahip olan galeriler, birbirleriyle uyum içinde olmanın hoşluğunu yansıtır. Yapının tüm cephelerinde yer alan camlar; çift camdır ve ses geçişini engellemek için plastik bir katman içermektedir (Sharp, 2004; URL- 61, 2004).

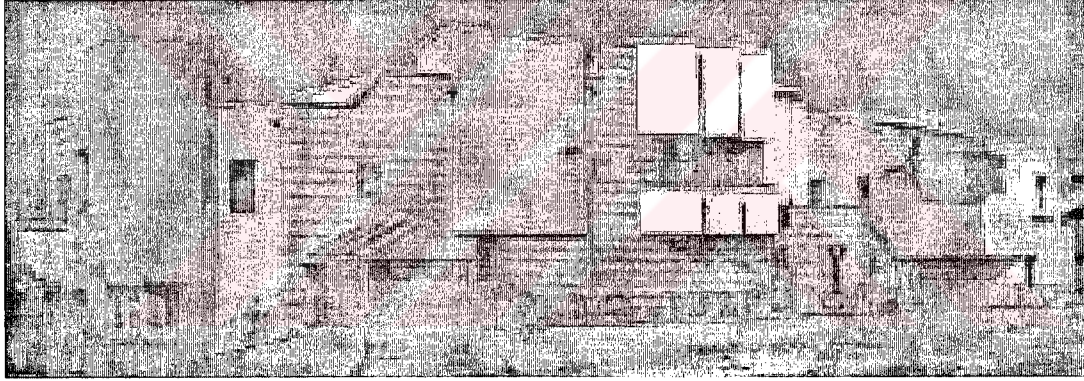

Şekil 82. Kanada Ulusal Müzesi, Moshe Safdie (URL- 62, 2004).

Örnek 2. Şefik Gül Villası, Merih Karaaslan, Ankara, Türkiye, 1991: Şefik Gül Villası, geleneklerine bağlı ve otoriter bir kişiliğe sahip olan işverenin istekleri doğrultusunda mimar tarafından geleneksel Ankara konutunun modern bir yorumu olarak

içe dönük, her anlamda mahremiyetin sağlandığı bir konut olarak tasarlanmıştır. Duvar, renkli cumbalar ve sütun kalıntıları yine Kaleiçi eski Ankara evlerine göndermeler yapar. Taş kaplamalar, cumba çeşitliliği, yeniden yorumlanan avlu, ailede babaerkil yapıyı sürdürürken, avludaki cumba çeşitlemeleriyle kent ile ilişkilenen avlu penceresindeki duyarlılıklar, iki konutun yan yanılığı, gönye çıkmaların bir dizi halinde yinelenmesiyle elde edilen zengin biçimsel tanımlamalar bir anlamda gelenekseli günümüze ulaştırmaktadırlar.

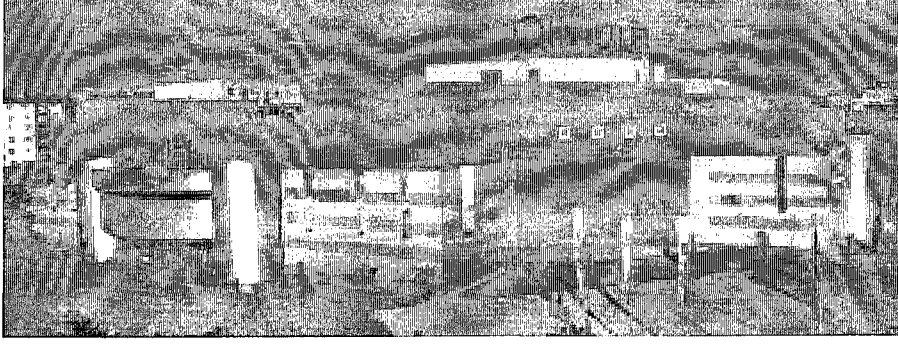
Avlu teması, içe dönük karakteriyle çevredeki kimi yüksek ve düzensiz yapılardan etkilenilmemesini, yol gürültüsünden korunabilmeyi ve yaşantının mahremiyetini sağlama potansiyelini getirmiştir. Bunun etrafındaki iki ev ise istenilen hem ayrı, hem birlikte yaşantıyı sağlayabilmektedir (Karaaslan, 1995). Sonuç olarak ev sahibinin istekleri ve mimarın yorumu doğrultusunda bir avlu etrafında şekillenen, dışa kapalı gelenekselin yorumu olan bir yapı ortaya çıkmıştır.

Şekil 83. Şefik Gül Villası, Merih Karaaslan (Karaaslan, 1995).

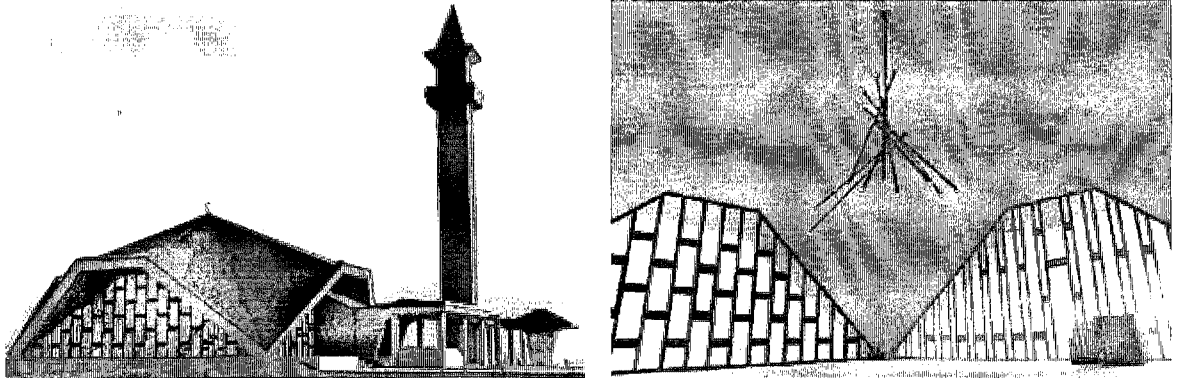
Örnek 3. Olivium Alışveriş Merkezi, Ertan Özel, İstanbul, Türkiye, 1997-2000: İstanbul'da tarihi yarımadanın yanı başında, çok değerli eski yapıtlara ev sahipliği yapan, geçmişin izlerini son derece çarpıcı bir biçimde günümüze taşıyan bir bölgede, surlara 500 m. uzaklıkta yer alan tasarımla; günümüzün gereksinimlerini tarihe saygılı bir biçimde ortaya koymak, geçmişi geleceğe taşıyacak köprüyü oluşturmak hedeflenmiştir. Bu bağlamda surlar, kuleler, kale/ içkale, yatay hatılar, su hendekleri Olivium'un dış cephesinde, çağdaş malzeme ve uygulama teknikleri ile gerçekleştirilmiştir. Cephede kullanılan farklı malzemeler ile geçmiş ve gelecek simgelenmiştir. Üç katı mağaza, süpermarket, bowling; en üst katı fast food, restoran, çocuk eğlence, 6 adet sinema ve alt

iki katı da 1000 araç kapasiteli kapalı otopark olmak üzere, toplam 6 kattan oluşan yapının dıştaki konsepti, iç mekanda da sürdürülerek mimari bütünlük sağlanmıştır. Cephelerin kapalılığı nedeniyle ortaya çıkan doğal ışık sorunu, büyük boyuttaki tepe ışıklığı ve geniş boşluklar aracılığıyla ışığın içeri alınmasıyla çözülmüştür (Özel, 2001). Böylelikle işlevi gereği dışa kapalı olan cephe, yapının bağlamına uygun bir kurguda düzenlenebilmiştir.

Şekil 84. Olivium Alışveriş Merkezi, Ertan Özel (Özel, 2001).

Örnek 4. Ostim Camisi, Kaya Gönençen, Ankara, Türkiye, 1979-85: Kent merkezi dışında, az eğimli bir arazide yer alan yapı, kareye yakın bir plana sahiptir. 300 kişilik kapasiteye sahip olan cami, geleneksel camilerden farklı olarak kubbesizdir. Kubbe yerine dış formunu da oluşturan strüktürel bir kabukla örtülü olan caminin dört tarafı camla çevrilidir. İç mekanda son derece sade olan kare plan, kolonadlı bir son cemaat yeriyle sonlanır. Bu tasarımında klasik camilerden farklı bir yaklaşım sergileyen mimar kullandığı örtü ve saydamlıkla alışılmış cami mimarisine çağdaş bir yorum getirmiştir (Gönençen, 1999).

Şekil 85. Ostim Camisi, Kaya Gönençen (Gönençen, 1999).

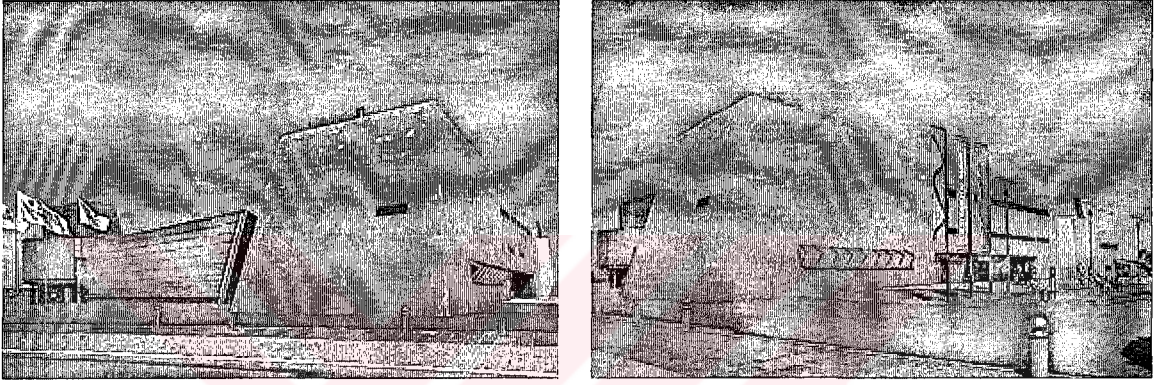
Örnek 5. Denis-Ortmans Evi, Daniel Dethier, Jehanster-Verviers, Belçika, 2000: Mimar, bu tek aile konutuyla sahte ve saçma bulduğu vernaküler yaklaşımlar ve anlamsız labirentlerle Avrupa kentlerini sarıp sarmalayan kütleleri yapanlara karşı meydan okumayı amaçlamıştır. Bu tip yapıların, kirliliğe, zemin dokusunun bozulmasına, toprak kaymalarına ve ağır enerji atıklarının oluşmasına neden olduklarını savunan mimar için bu konut; büyük ölçekli çevresel yıkımları mümkün kılan mekanizmaları adapte ederek ve onların nasıl engellenebileceğinin bir örneğini göstererek modern toplum ve teknolojinin böylesi problemlerini etkisiz hale getirilebileceği anlamını taşımaktadır. Konut, yalıtılmış camla sarılmış olup çimen kaplı çelik bir çatıya sahiptir. Basit bir sisteme sahip olan prefabrik konutta, hafif malzeme kullanılarak zemine yapılan basınç minimum düzeye indirilmiştir. İçte, sürme bölmelerle görsel mahremiyet açısından bazı mekanlar bölünebilmektedirler. Mekanik bir havalandırma söz konusudur. Cephedeki kumlanmış camın üzerine doğru büyüyen asmalar, saydam kutuyu çok şiddetli güneşin ısısından korumakta ve mevsim değiştikçe gölge, renk ve ışık yansımalarında değişimler sağlamaktadır. Konut, 20. yüzyılın son zamanlarının mekanik teknolojisi ile yeni zamanların gelişen ekolojik farkındalığı arasında bir simbiyosis oluşturmaya çalışan modern ama ilkel bir kulübe olarak tasarlanmıştır (Anonymous, 2000).

Şekil 86. Denis-Ortmans Evi, Daniel Dethier (Anonymous, 2000; URL- 63, 2004).

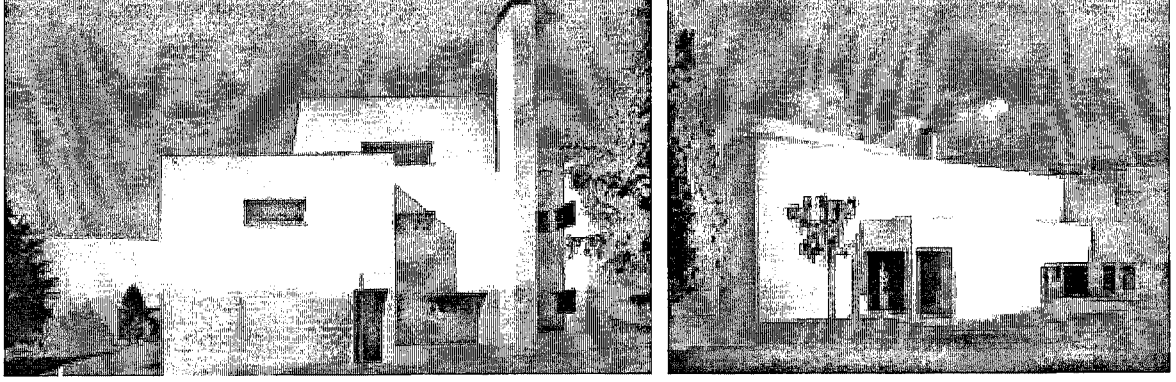
Örnek 6. Norveç Petrol Müzesi, Lunde & Lovseth Arkitekter AS, Stavanger, Norveç, 1992: Mimari tasarım, Kuzey Denizi'ndeki petrol jeolojisinin bir yansımasıdır. Taş kaplı ana bina, yıllar boyunca doğanın bütün tortularını Kuzey Denizi'ne taşıyan ve petrol kaynağını oluşturan Norveç taş yatağının bir yorumudur ve koyu gri gneiss kaplamalı dış kabuğu ile dev bir kaya bloğa benzemektedir. Deniz üzerinde yer alan ve

cepheleri, aside karşı dayanıklı paslanmaz çelik tabaka kaplı olan silindirik platformlar da gemi ya da rıhtımdaki platformları anımsatmaktadır. Yapı, tarihi kent merkezine yakın olan Stavanger liman havzasında konumlanmıştır ve çevresindeki pitoresk ahşap evlere tezat olarak abidevi ve organik yapıdadır. Yapı çevresiyle çelişse de etrafındaki uzun ve dar dükkan-ev yapılardan geometrik referanslar almıştır. Müzenin eğik açıları ahşap evlerin silüetini yansıtmaktadır. El sanatları koleksiyonunun sergilendiği müze, kendi içinde bir deneyimdir. Malzeme ve mimari sıkı bir şekilde birbirinin etrafına dolanmıştır (URL- 64, 2003).

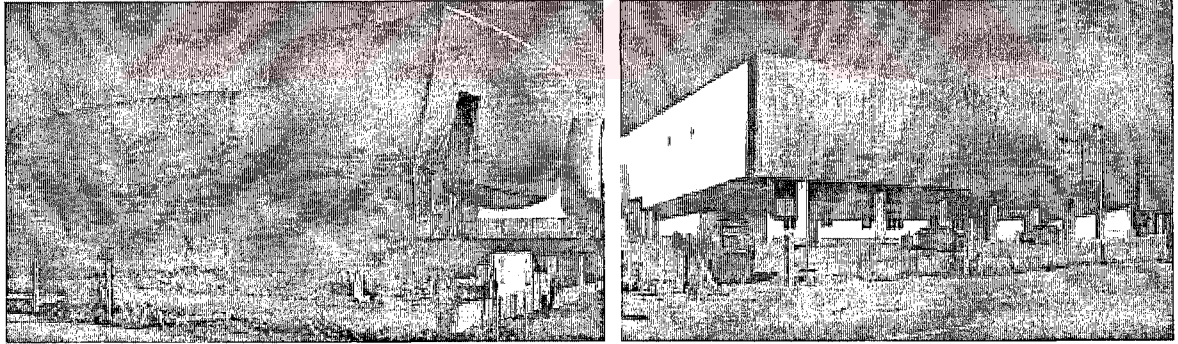
Şekil 87. Norveç Petrol Müzesi, Lunde & Lovseth Arkitekter AS (URL- 64, 2003).

Örnek 7. İletişim Bilimleri Fakültesi, Alvaro Siza, Santiago de Compostela Üniversitesi, İspanya, 1995: İspanya'nın en eskilerinden biri olan 1501 tarihli Santiago de Compostela Üniversitesi'nde Siza'nın tasarladığı İletişim Bilimleri Fakültesi, kurumun en geç ama en gösterişsiz evresini temsil etmektedir. Siza projeye katıldığında mevcut olan bütün geometriye saygı göstererek orijinal planı tamamlayan ve uzatan ancak, ondan kopan bir bina tasarlamıştır. Yeni fakültenin ana bileşeni, doğu-batı aksında yer alan uzun ve lineer bir dikdörtgen prizmadır. Bu kütlede oditoryum, kütüphane, depo, atölye ve sınıfların yer aldığı film, TV ve radyo stüdyoları bulunmaktadır. Kaba işçilikle yapılmış granit duvarlar; katı ve Akdeniz geleneğine uygun olarak beyaz sıva ile kaplanmıştır. Su geçirmez beyaz kabuk, cephelere gizemli bir hava veren, zayıf çıkıntılarla gölgelenen bazı yatay açıklıklarla delinmiştir. Siza'nın tüm yapılarında olduğu gibi bunda da dışı yaklaşım, bir geri çekilme ve hissizlik olarak karakterize edilmiş ve yapı dışı fazla ilişki kurmayan kapalı bir kutuya dönüştürülmüştür (Slessor, 2000).

Şekil 88. İletişim Bilimleri Fakültesi, Alvaro Siza (Slessor, 2000).

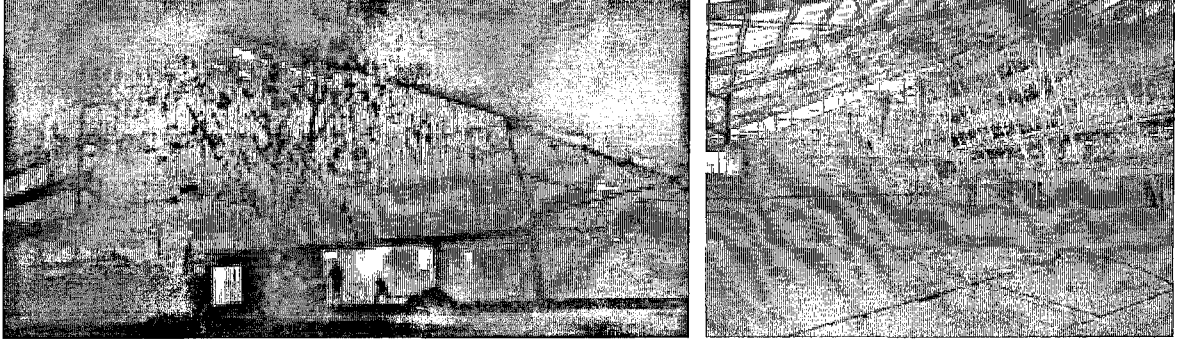
Örnek 8. Agora Alışveriş Merkezi, Erbil Coşkuner, İzmir, Türkiye, 2003: Adını antik çağdaki (çarşı, pazar ve ticaret yeri anlamına gelen) Agora'dan alan alışveriş merkezi, 2003 yılında hizmete girmiştir. Toplam 41.000m² inşaat alanına sahip olan yapı 1000 araçlık kapalı ve açık otopark alanına sahiptir. 2 kattan oluşan Agora Alışveriş Merkezi'nin zemin katında, çocuk oyun alanı, mağazalar, kahve evi; üst katında ise mağaza ve kahve evinin yanı sıra 8 salonlu sinema ve hızlı servis restoranları bulunmaktadır (URL- 65, 2004). Cephede farklı geometrik form ve organizasyonların olmasına karşın yapı, işlevi gereği son derece içe dönük bir tavır sergileyen opak cephelere sahiptir.

Şekil 89. Agora Alışveriş Merkezi, Erbil Coşkuner (Vanlı, 2003).

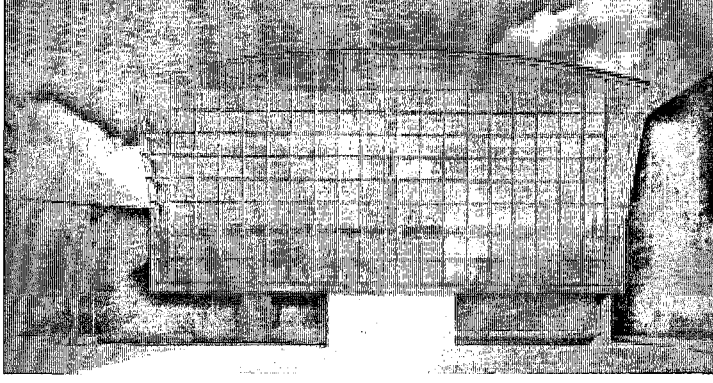
Örnek 9. Kinkplatz Okulu, Helmut Richter, Viyana, Avusturya, 1995: Klasik okul binalarını antipatik bulan mimarın, ilk bakıldığında okul olarak algılanmayacak bir yapı yapma fikri projenin çıkış noktasını oluşturmuştur. Okul, irili ufaklı konutları ve geniş yeşil alanlarıyla yoğun bir yerleşim alanında oldukça eğimli bir araziye yapılmıştır. Sıradan okulları rahatsızlık verici bulan mimar, bu projede alışılmışın dışında bir yaklaşım

sergileyerek tamamen esnek ve saydam bir bina tasarlamıştır. İçeride ve dışarıda kolonların dışında taşıyıcı duvar bulunmayan, önde bir spor salonu ve arkada üç adet derslik kanadından oluşan plan, öğrencilere oldukça esnek bir eğitim ortamı sağlamıştır. Dersliklerin bulunduğu üç kanat da betondan yapılmış ve geniş cam yüzeyler açılarak mümkün olduğunca ışık alınmıştır (Somer ve Olcay, 1999).

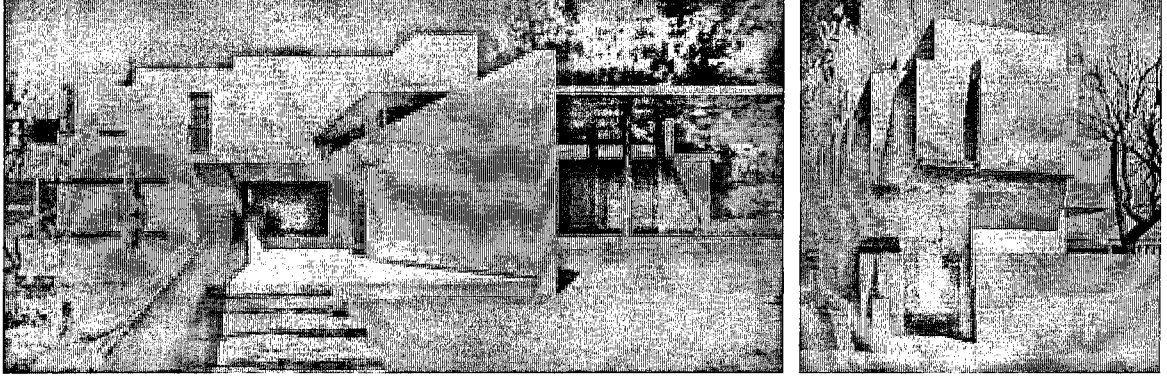
Şekil 90. Kinkplatz Okulu, Helmut Richter (Somer ve Olcay, 1999).

Örnek 10. Tokyo İsa Kilisesi, Fumihiko Maki, Tokyo, Japonya, 1995: Yapının kütesini ve mekanların yerleşimini, küçük ve zor bir arsada büyük bir kullanıcı kitlesine maksimum alan yaratma çabası belirlemiştir. Esas salonun gün ışığıyla dolmasını isteyen Maki, çevrede kentin görsel kargaşası huzur gerektiren bu mekana uymadığı için, ışık geçiren, ama dışarısını göstermeyen yarı saydam cam kullanarak ayin salonunun ön cephesini boydan boya yarı saydam bir duvar olarak tasarlamış ve böylece salonun içine, dinginliği arttıracak şekilde bol ışık alınmıştır. Bu duvar içten bakıldığında, geleneksel evlerin ‘shoji’ denen bölme duvarlarını çağrıştırırken dıştan, çift katmanlı modern bir cam cephe olarak algılanmaktadır. Camlı dış katmana ipek baskıyla noktalı bir desen işlenmiş, böylece aradaki taşıyıcı strüktürle arkadaki diğer katman da belli belirsiz algılanabilmiştir. Sonuç olarak Maki’nin girişten başlayarak hazırladığı uzun rota boyunca dış dünyanın patirtısından yavaş yavaş uzaklaşılır, ve Ayin Salonu’na girilip arkaya dönüldüğünde ise kentin karmaşası, kullanılan saydamlıkla mekanı dolduran saf bir ışığa dönüşmüş olur (Anonim, 1997).

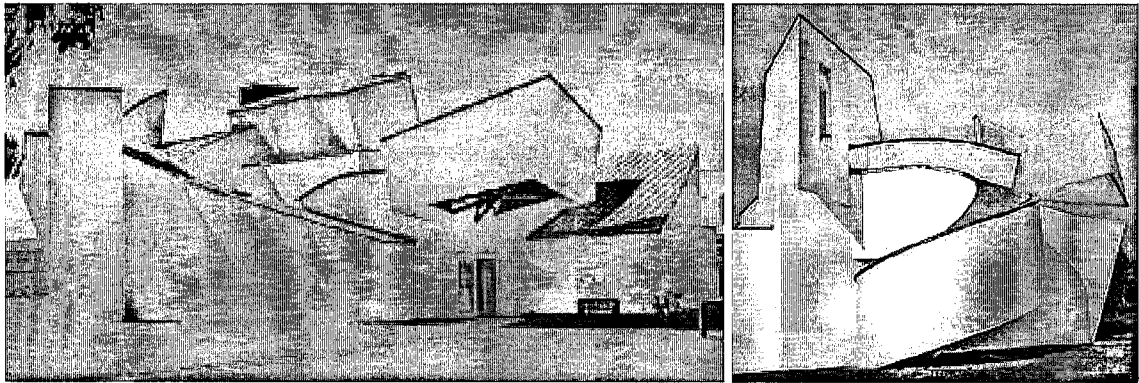
Şekil 91. Tokyo İsa Kilisesi, Fumihiko Maki (Anonim, 1997).

Örnek 11. GGG Konutu, Alberto Kalach, Mexico City, Meksika, 1999: Modernizm ifadesini yerel Meksika etkisiyle kaynaştıran son dönem Meksikalı mimarlardan biri olan Kalach, Barragan ve Legorreta gibi masif duvarın duygularını renkle ifade etmek yerine beton, cam ve taş gibi ham ve kaba malzemenin tabaka ve yüzeylerinin basit bir ifadesinin peşine düşmüştür. Kalach, duvar yüzeyleri, ışık dolu boşlukları ve su havuzlarını yansıtarak tanımladığı parlak bir iç labirent tasarlayarak zarif bir şekilde çevrede bulunan ambar, golf sahası ve 5 katlı bir konut kompleksini etkisiz bırakmıştır. Mekansal akıcılık ve tam olarak içe nüfuz edebilmenin karakterize edilmesiyle konut, zengin bir biçimsel karmaşa ve gizliliğe sahip olmuştur. Kütleler, ana bir merkezden dağılan kanatlar biçimindedir. Sessiz ve anlaşılmaz brüt beton cephe, evi keskin güney güneşinden ve meraklı gözlerden korumaktadır. Değişen vistaları ve tabakalı boşlukları ile labirent plan, insanda gizem ve iç gözlem yapma hissi uyandırmaktadır. Işığın iyi koreografisi ve detaylardaki titizlikle Kalach, sıra dışı lirik bir mekan ve onun duygusal deneyimini yaşatmaktadır. Konut; geometrik olarak parçalanmış muazzam bir beton anıt olarak düşünülmüştür. Bahçeler, havuzlar, avlular, kameriyeler ve nişler anıtı birçok toplanma yerine çeviren yarıklar vasıtasıyla birbirleriyle iletişim kurmaktadır (Mendez, 2000).

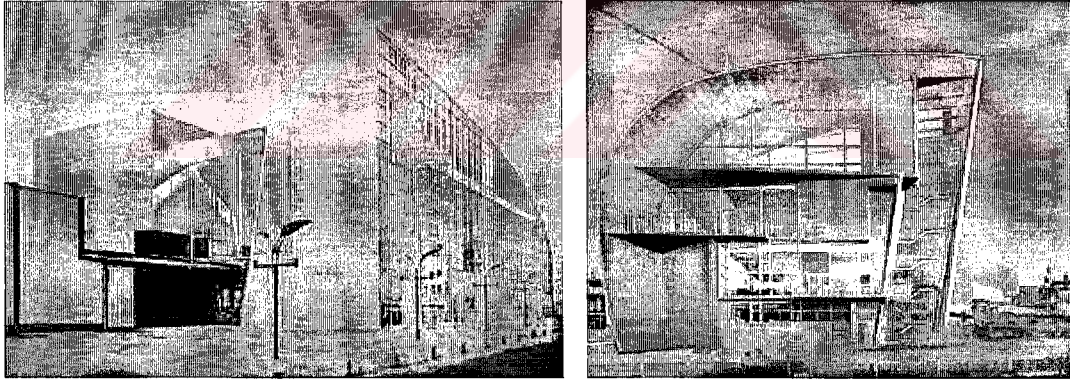
Şekil 92. GGG Konutu, Alberto Kalach (Mendez, 2000; URL- 66, 2004).

Örnek 12. Vitra Tasarım Müzesi, Frank O. Gehry, Weil am Rhein, Almanya, 1990: Güçlü arkitektonik formların yer aldığı bir yelpazeden ortaya çıkan biçimsel fikirler bu yapıda, Gehry'nin bilinen tasarımlarının malzemesi farklı bir versiyonunu sunmaktadır. Gehry tasarımlarında, geniş ölçekte apayrı duran elemanları; yapılar ve kentsel heykelsi elemanlar karşısında geleneksel biçimde bir araya getirmek yerine ya iç kısma yerleştirerek ya da tamamen dışarı koyarak yapı genelinde ustalıkla bütünlük sağlayabilmektedir. Bu yaklaşım, esasında sandalye sergisi, tasarım ve eğitim programlarının yer aldığı, iki katlı küçük bir yapı olan Vitra Dizayn Müzesi'nde açıkça okunmaktadır. Yapı, bir çarpışma sonucu rasgele bir araya gelmiş gibi görünen düzensiz ve apayrı biçimlerin ustalıkla birbirine bağlanması ve organize edilmesiyle kararlı bir görünüme sahip olmuştur. Yapı, her biri bir diğeriyle bağlantılı görünmeyen ancak içten dıştaki kıvrımların doğrudan ifadesi olarak dinamik bir biçimde karşılıklı etkileşim içinde bulunan, beyaz biçimli helezonun sürekli bir değişimidir ve bu helezon neredeyse tamamen opaktır (Heyer, 2003).

Şekil 93. Vitra Tasarım Müzesi, Frank O. Gehry (URL- 67, 2003; URL- 68, 2003).

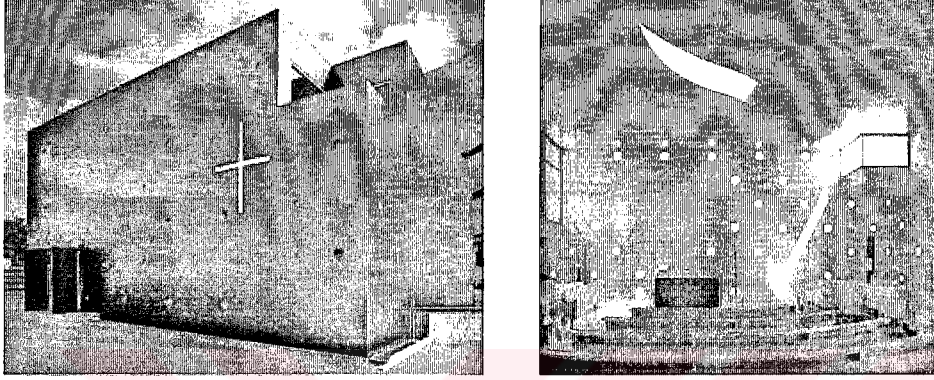
Örnek 13. Kiasma Çağdaş Sanatlar Müzesi, Steven Holl, Helsinki, Finlandiya, 1998: Kiasma'nın kavramsal temeli, yapı kütesini kentin ve peyzajın geometrisiyle bütünleştirmektir ki bu geometri, bizzat yapı biçimiyle de yansıtılmıştır. Mekanları biçimlendiren bir diğer etken de yapının mimarisinde ara ölçeklerin yok edilmesiyle yaratılan 'sessizlik' olmuştur. Burada mimarlık, kolonlar, pervazlar veya pencere açıklıklarıyla değil; kapı tokmağının kıvrımı, bir basamağın kenarı veya bir cam kirişin kalınlığı aracılığıyla kendisini açığa çıkarır. Bina, kullanıcıya bir dizi farklı mekansal deneyimler sunar. Bir duvarı kavisli birer dikdörtgen olan sergi odalarının genel karakteri, çağdaş yapıtlar için sessiz ama dramatik bir arka zemin sağlar. Kütledeki asimetri, yapının içindeki hareketin bir mekanlar dizisinden geçmesini sağlar ve tasarımın bütünü odalardan oluşan bir galeriye dönüşür. Sahne gösterilerine, performanslara, dans/ müzik etkinliklerine ve seminerlere açık, esnek bir sanat forumu işlevi gören Kiasma, hem bahçeye hem lobiye hizmet verebilecek biçimde zemin kata yerleştirilen kafeteryası ile, yapıyı şiir saatleri veya yuvarlak masa toplantıları gibi informel etkinliklere de açmaktadır. Video gösterimi için en son yeniliklerle donatılan oditoryum ise arka cam cephesi sayesinde yapının içiyle dışı arasında görsel bir ilişki kurar (URL- 69, 2004; Anonim, 2000b).

Şekil 94. Kiasma Çağdaş Sanatlar Müzesi, Steven Holl (URL- 70, 2004; Anonim, 2000b).

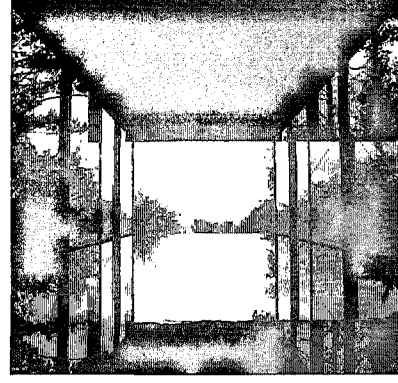
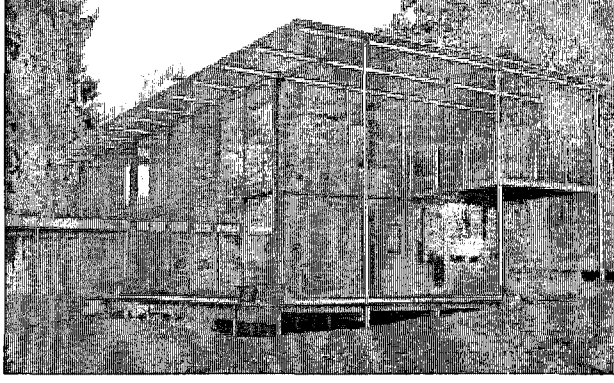
Örnek 14. Dünyanın Umudu İsa Kilisesi, Heinz Tesar, Donau City, Viyana, Avusturya, 1993-95: Viyana'da kargaşa ve kaosun hakim olduğu eski kent merkezinin tam ortasında yer alan yapı; dinginliğin, sessizliğin ve asaletin küçük bir simgesi gibidir. Kilise, ilk bakışta, minimalizmin bir egzersizi olarak görülebilir. Koyu krom çelik cephe, yüzeyinde yer alan dairesel boşluklarla içeri ışık almaktadır. Ritmik deliklerle hareketlendirilen dış kabuk sıkı, pürüzsüz ve sakindir. Deliklerden içeri sızan ışık, günün

mevsimine ve saatine göre vuruş açısı ve keskinliğiyle ışık oyunlarına yol açarak bütün mekana, sürekli değişen zarif bir aydınlık yaymaktadır. Dolayısıyla içerideki atmosfer dışın sakin, ağır ve kasvetli görüntüsünden tamamen farklıdır. Ağır görünümüne rağmen zarif olan bu küçük yapı yüzeyindeki deliklerle ve sızdırdığı ışıkla bir anlamda İsa'nın delinmiş vücudunun dokunaklılığını ve onun öğretilerinin ışığını yansıtmaktadır (Anonymous, 2002a).

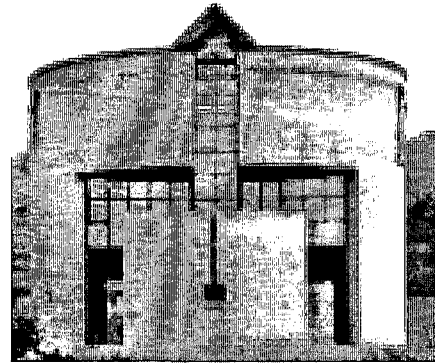
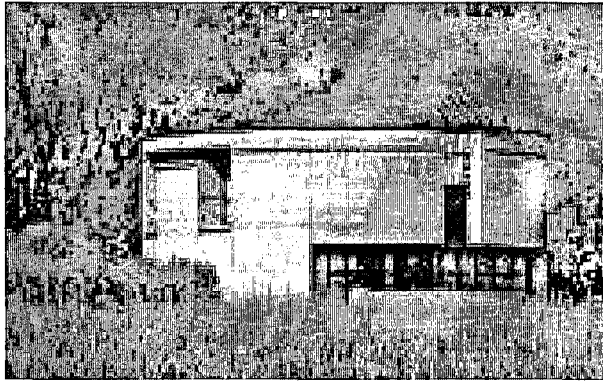
Şekil 95. Dünyanın Umudu İsa Kilisesi, Heinz Tesar (Anonymous, 2002a).

Örnek 15. Konut, Niall McLaughlin Architects, Chilterns, Oxfordshire, İngiltere, 2001: İngiltere'de bir tepenin üzerinde konumlanan, iki katlı ve kısmen saydam olan ev; çelik, cam ve ahşap destekli bir strüktüre sahiptir. Yerle olan bağlantısı nedeniyle yapı az önce oraya konulmuş hissi uyandırmaktadır. Ev sahibinin dışarı ile bağlantısını hiç koparmayan ve boş bile olsa içinde yaşanabilecek daha açık bir yapı isteğine karşılık mimar, Mies van der Rohe'un Tugendhat villasından yola çıkmış ve görsel olarak birbiriyle kesişen hacimler düzenlemiştir. Böylece sıra dışı manzaraların yapı tarafından çerçevelenmesi, içeri alınıp dışarı verilmesi mümkün kılınmıştır. Tüm cephelerdeki pencereler aynı zamanda ormanı çerçevelemektedir. Doğayla iç içe olan bu ev; ışık, gölge ve yansımanın bir yapısıdır. Plan olarak ev, kuzey-güney yönünde basit bir dörtgen ve tek katlı bir kanattan ibarettir. Dik açıyla evin ana kütesine doğru uzanan kanatta, çatısından su akan cam duvarlı bir yüzme havuzu vardır. Yaşama mekanlarının yer aldığı batı ve güney duvarları neredeyse tamamen pencerelerle kaplıdır ve bahçeye bakan geniş teraslara açılmaktadır. Yapının anlamlı strüktürü ve malzemesi az ve çok sadedir (Anonymous, 2002b).

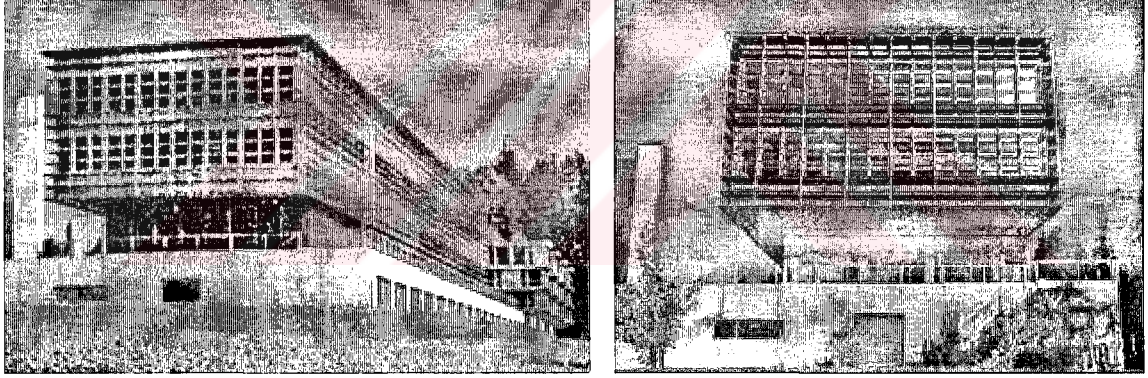
Şekil 96. Konut, Niall McLaughlin Architects (Anonymous, 2002b; URL- 71, 2004).

Örnek 16. Medici/ Rotonda Evi, Mario Botta, Stabio, Ticino, İsviçre, 1980-82:
 Ev Stabio köyünün hemen dışında konumlanan seyrek bir yerleşme dokusunun içinde inşa edilmiştir. Ana yapı kitlesi bir silindirden ibarettir. Yapı formuyla çevresindeki tüm yapılardan ayırt edilebilmektedir. Bu silindirik kitle içinde üç katlıdır. Zemin katı servis hacimlerine, birinci kat yaşama, ikinci katta yatak odalarına ayrılmıştır. Cephesel özellik olarak cepheyi ve yapıyı yukarıdan aşağıya kateden yırtıklar ve teras dam üzerinde yer alan küçük cam kırma çatı bulunmaktadır. Yırtıklardan yatay olanı iç ve dış mekanı birbirinden ayıran teras olarak tasarlanmıştır. Bu evde de Botta'nın standartlaşmış genel çizgisine uyan yapım malzemesi ve teknikler kullanılmıştır. Yığma briket duvar ve betonarme döşeme dışta doğal renk ve dokusuyla, içte de badalanarak renklendirilmiştir. Cephede kullanılan briketler, kırsal alandaki yapım geleneğine uygun bir tarza sahiptir (Anonim, 1991; URL- 72, 2004).

Şekil 97. Medici/ Rotonda Evi, Mario Botta (URL- 73, 2004; URL- 74, 2004).

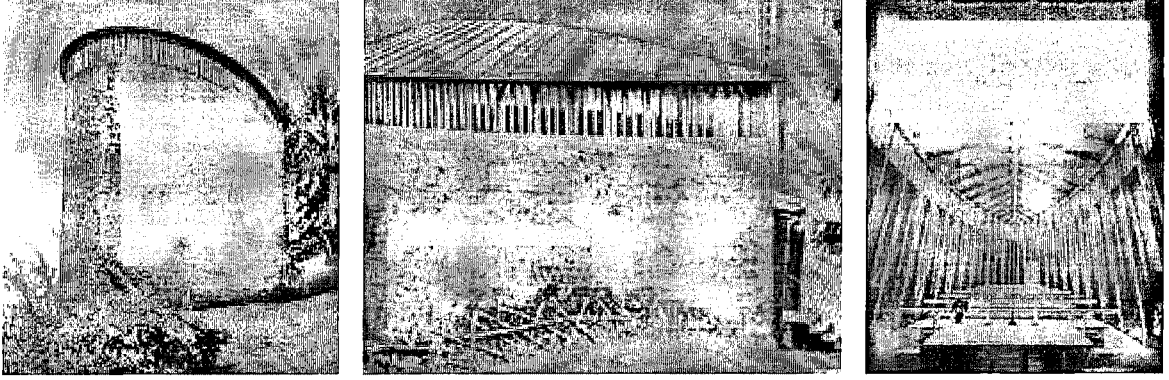
Örnek 17. Lyss Orman Bekçiliği Okulu, Itten+Brechbühl AG, Bern, İsviçre, 1994-97: Okul kompleksini oluşturan eğitim binası ve yurt birimleri, basit dikdörtgen biçimleri ve yalın cephe görünüşleriyle yoldan kolaylıkla algılanmaktadır. Projede amaçlanan yenilenebilir malzeme kullanılarak yalın ve sürdürülebilir çözümler üretme anlayışına uygun bir şekilde taşıyıcı malzeme olarak ahşap kullanılmıştır. Okul binası 86 m. uzunluğunda bir dikdörtgenler prizması olup uzunlamasına su basman düzeyindeki beton platformun üzerinde yer almaktadır. Cam yüzeyli zemin katta yönetim bölümleri, özel derslikler, çok amaçlı giriş holü ve fuaye bulunmaktadır. Her katta orman manzaralı derslikler, seminer odaları ve teknik lokaller yer almaktadır. Okul, yapımında ahşap malzemenin yanı sıra geniş cam yüzeyler kullanılması sayesinde iç dış bütünlüğü sağlayarak bulunduğu çevreye şaşırtıcı bir basitlikle uyum sağlamıştır. Okulun misyonu ve mimarisi uyum içindedir. Okul ormanın içinde olduğu kadar yapının saydamlığı dolayısıyla orman da okulun içindedir ve her an farklı duyularla hissedilmektedir (Canan, 2003)

Şekil 98. Lyss Orman Bekçiliği Okulu, Itten+Brechbühl AG (Canan, 2003)

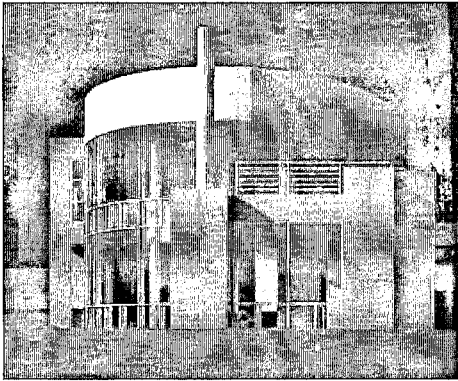
Örnek 18. Saint Benedict Şapeli, Peter Zumthor, Samsvitg, İsviçre, 1987-89: Doğal malzeme ve çevresel verilerle ilgilenen Zumthor, Modernist mimarlardan Mies van der Rohe gibi sıcak ve yersel tasarımlar yapmaktadır. Minimalist yapıları sade bir güzelliğe sahip olan Zumthor, kendi ifadesiyle günlük yaşamın bir parçası haline gelen ve dünyanın genel yapaylığına karşı duran samimi ve doğal mekanlar yaratmaya çalışmaktadır. Zumthor dağda yaptığı bu şapelde, son derece sade bir yaklaşım sergilemiştir. Yapının duvarları, oturma yerleri ve diğer donatıları tamamen ahşap malzemedir. Yapının cephesinde kapı dışında bir açıklık olmamakla birlikte duvarın çatıyla birleştiği

verde yatay bir doğal ışık bandı yer almaktadır. Böylece sakin bir ortama sahip olması beklenen şapеле gerektiği kadar ışık uygun olan yerden sağlanmıştır (URL- 75, 2004).

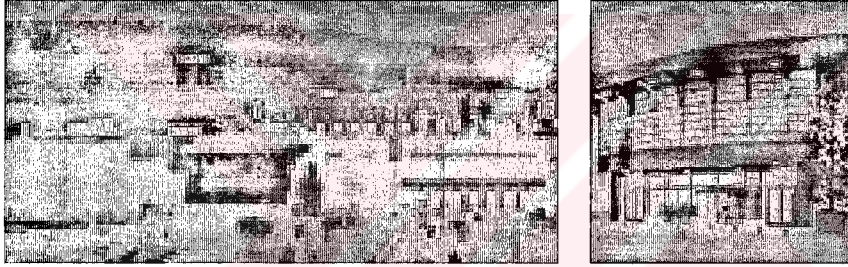
Şekil 99. Saint Benedict Şapeli, Peter Zumthor (URL- 75, 2004; URL- 76, 2004).

Örnek 19. Grotta Konutu, Richard Meier, Harding Township, New Jersey, ABD, 1985-89: Ev sahibine göre gereksiz eşyanın olmadığı konutta sadece mimariye, temel donatılara ve kendi el emekleri olan zanaat ürünleri koleksiyonuna yer vardır. New Jersey'in biraz kırsalında yer alan 2,5 hektarlık eğimli bir arazi üzerine yerleşen evin, esas iç mekanı 6.7 m yüksekliğindeki merkezi ve silindirik bir salonun etrafında şekillenmektedir. Meier'in ilk konutlarının adeta bir anımsatıcısı gibi bu eve de orijinal tasarımda yüzme havuzu olarak görülen arka kısımdan bir köprüyle girilmektedir. Örtülü bir yürüyüş yolu ev ile park alanını birbirine bağlar. Konutun ön cephesi boydan boya saydamdır ve terasla hareketlendirilmiştir (Jodidio, 1995).

Şekil 100. Grotta Konutu, Richard Meier (Jodidio, 1995).

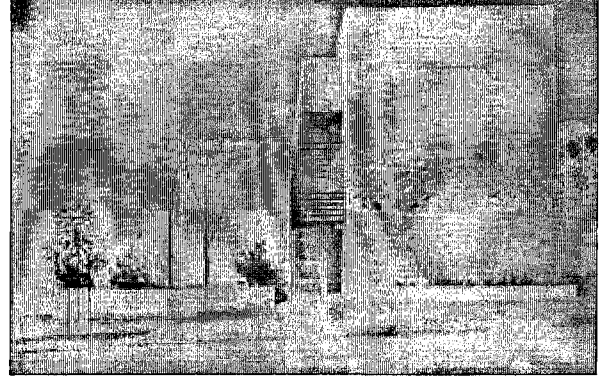
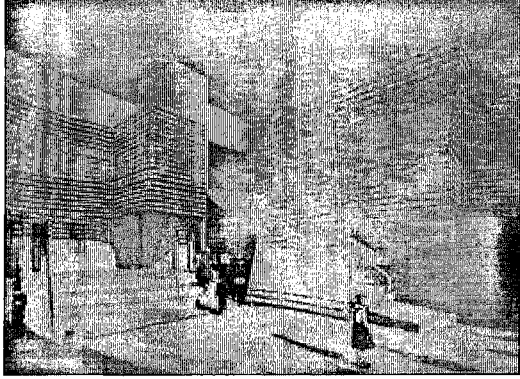
Örnek 20. Carrefoursa, Era Şehircilik, Mimarlık, Müşavirlik Ltd. Şti., İstanbul, Türkiye, 2000: Yapı kompleksi; hipermarket, mağazalar, sinema ve bowling salonu ile yapı market bölümlerinden oluşmaktadır. Tek kat olarak tasarlanan hipermarkette yalnızca büro bölümleri asma katta çözülmüştür. Çatıda %12 oranında doğal aydınlatma sağlayan çatı ışıklıkları tasarlanmıştır. İki kattan oluşan ticaret merkezinde, büyük ölçekli mağazalar sağ ve sol olmak üzere iki uçta tasarlanmıştır. Yemek bölümü ikinci katta sinema ve bowling salonlarına girişlerin olduğu bölümde tasarlanmıştır. Genel olarak içe dönük bir yapısı olan bu tür binalardaki mekan zenginliğini artırmak için, Ümraniye Alışveriş Merkezi'nde, iki katı birbirine bağlayan galeriler, en büyüğü 24x24 m.lik açıklık geçen dairesel formlu çatı fenerleri ve özel bir dekorasyon kullanılmıştır. Cephe yalnızca yemek bölümünde cam cephe olarak dışarıya açılmıştır, bunun dışında kapalı ve opaktır (Anonim, 2000c).

Şekil 101. Carrefoursa, Era Şehircilik, Mimarlık, Müşavirlik Ltd. Şti. (Anonim, 2000c).

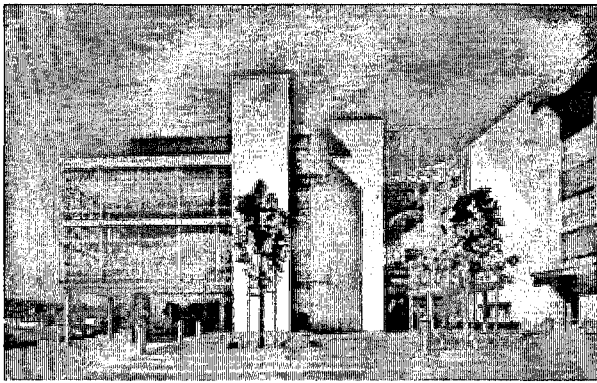
Örnek 21. Diamond Ranch Okulu, Morphosis, Santa Monica, Los Angeles, ABD, 2000: Bir çok küçük ögenin büyük hamlelerle yerleştirilmesi şeklinde ifade edilen Morphosis projelerinden biri olan okul, bütün yapı katmanlarıyla eğimli arazide gerçekleştirilebilecek yeni bir yapım deneyimidir. Yapıda topografyaya uyumlu bir kütle ortaya konarak okul personeli ile öğrenciler arasında maksimum etkileşimi sağlayacak ve ilişkileri sıcak tutacak esnek bir eğitim ortamı yaratılması amaçlanmıştır. Okul; 50 adet derslik, spor salonu, kafeterya, yönetim birimi ve 770 araçlık bir otoparktan oluşmaktadır. Sınıflar; geniş ve merkezi olan orta ve alçak katlarda planlanarak, küçük öğrenciler için daha alt katlarda, büyük öğrenciler için ise üst katlarda düzenlenmiştir. Yapının kütlesi yer yer cam yüzeylerle hareketlense de yan yüzeyler çoğunlukla galvanize çelikle kaplıdır.

Yine camlı yüzeyler bazen örgütsel saydamlığa sahip ızgara elemanlarla örtülmüştür. Küçük parçaların bir bütün oluşturduğu okul, daha çok kapalı cephelere sahip olması nedeniyle merak uyandırıcı ve cezbedicidir (Ryan, 2001).

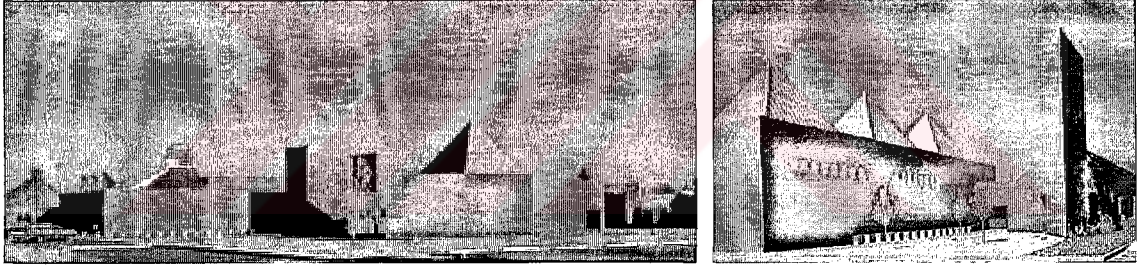
Şekil 102. Diamond Ranch Okulu, Morphosis (Ryan, 2001; URL- 77, 2004).

Örnek 22. Kolej, ODD Slyngstad Architects, Alesund, Norveç, 1994: Güçlü bir denizcilik geleneğine sahip, küçük ama işlek bir liman şehrinde tasarlanan kolej, öğrenci ve personel arasındaki iletişimin desteklenmesi amacıyla eğitim birimlerinin yer aldığı dikdörtgen blokların ortada yer alan merkezi kare forma eklemeliği bir yapıdır. Eğitim bloklarını tanımlayan tuğla yüzeylerle soğuk ve katı algılanan dış cephe, kafeterya ve kütüphanenin yer aldığı güney bloğun cam cepheleriyle yumuşatılmış ve çeşitlendirilmiştir. Böylece yapının yoğun kullanımda olan mekanları, camla sağlanan saydamlıkla iç ve dış arasında süreklilik sağlayarak sıcak bir ortam yaratmıştır (Miles, 2001).

Şekil 103. Kolej, ODD Slyngstad Architects (Miles, 2001).

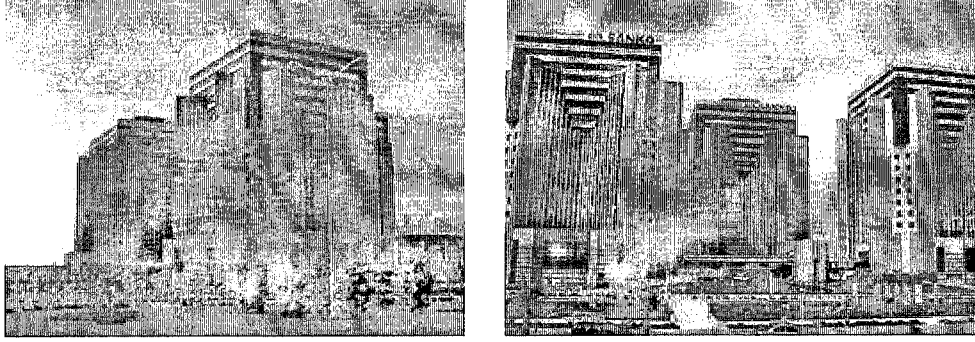
Örnek 23. Santa Fe Koleji Görsel Sanatlar Merkezi, Legorreta+ Legorreta, Santa Fe, New Mexico, Meksika, 1999: Tasarım ekibi, bilinçli bir karar vererek kente ya da doğal peyzaja zarar vermeyecek biçimde konut ölçeğinde yatay bir yapı tasarlamıştır. Fotoğraf Sanatları ve Sanat Tarihi Bölümleri ile çizim ve boyama stüdyoları, hocaların dinlenme salonu ve fakülte ofislerinin yer aldığı iki katlı bir kütle, 100 kişilik küçük bir oditoryum ve Santa Fe Sanat Enstitüsü'nü kapsayan beş strüktürden oluşan Görsel Sanatlar Merkezi'nde her bölümün ayrı bir kimlik kazandığı bir şehir tasarlanmıştır. Konsept, birlik ve bireysellik gibi kolejin programsal ve felsefi ihtiyaçlarından dolayı öne sürülmüş ve her bölüm, öğrencilerin bir araya gelip kaynaşabileceği ve çalışmalarını sergileyebilecekleri açık alanlarıyla kolayca algılanabilecek şekilde tasarlanmıştır. Sentetik sıva kaplı dış cepheler, koyu turuncu ve kırmızıya boyanmıştır. Buna zıt olarak, iç avlulara bakan cepheler lavanta, mor ve fuşya gibi parlak renklerde boyanmıştır. Legorreta'nın renkleri Santa Fe'ye göre oldukça yabancı ve alışılmadık bir seçenektir. Cephelere uygulanan koyu turuncu ve kırmızı, kentin mimari paletini doğa tonlarına çekmenin yanı sıra oldukça sağır cephelere sahip olan yapıya ağırlık katmıştır (URL- 78, 2004).

Şekil 104. Santa Fe Koleji Görsel Sanatlar Müzesi, Legorreta+Legorreta (URL- 78, 2004).

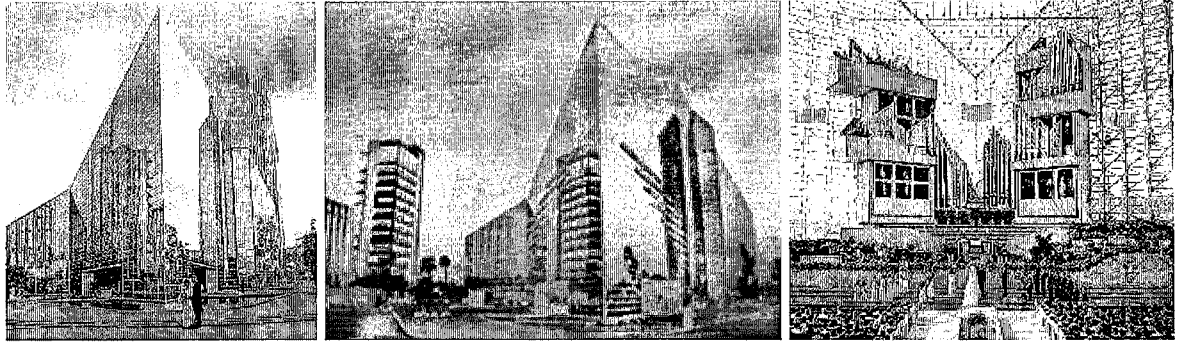
Örnek 24. EGS Business Park Büro Binaları ve Alışveriş Merkezi, Ova Tasarım, İstanbul, Türkiye, 1998-2000: Üç katlı alışveriş merkezinin üzerinde yükselen 16 katlı üç adet ofis bloğundan oluşan yapı grubunda gerek bağlantı yoluna bakan gerekse arka cephelerinde oluşturulan 6 adet giriş ile ofis bloklarının ve alışveriş merkezinin trafiği birbirinden izole edilmiştir. Mağaza, showroom ve sinemaların bulunduğu alışveriş katları olan ilk üç kat arasında bağlantı yürüyen merdivenlerle sağlanmaktadır. Yüksek bloklar boş büro alanları olup, sökülüp takılabilir sistemlerle açık ofis şeklinde düzenlenmesi düşünülmüştür (Anonim, 2003a). Ofis bloklarında cephe; her ne kadar yapının görünümünü hafifletmesi beklenen giydirme cephe ve kademeli boşaltmalarla organize

edilse de, sahip olduğu form ve doku nedeniyle anıtsal bir yapının ağır, dolu ve hantal tavrını sergilemektedir.

Şekil 105. EGS Business Park, Ova Tasarım (Anonim, 2003a).

Örnek 25. Evangelist Kilisesi (Kristal Katedral), Philip Johnson ve John Burgee, California, ABD, 1980: Halk arasında Kristal Katedral olarak bilinen Evangelist Kilisesi, yıldız formunda olup tüm cepheleri camla kaplı, saydam bir yapıdır. Bütün yapı, dışarıdan gelen ışığın yüzde 92'sini içeriye geçiren 12 bin pencereden meydana gelmiştir. Kilise tam 30 bin kişinin birlikte ibadet etmesine imkan tanıyacak büyüklüktedir. Ayrıca, cemaatin üyeleri ayini, kilisenin otoparkına bakan yüzünde yer alan ve bilgisayar sistemiyle çalışan, 28 metre yüksekliğindeki iki dev kapı sayesinde kilisenin hemen yanı başındaki park yerinde otomobillerinin içinden izleyebilmektedirler (URL- 79, 2004). İnsan üstü ölçeğine rağmen gereksiz hiçbir şeyin olmadığı yapıda inananların hem kendilerini rahatlamış hem de sakin ve huzurlu hissetmelerini sağlayacak bir biçimde gerek akustik, gerekse görsel ve psikolojik yönden rahatlatıcı bir düzenleme yapılmıştır (Johnson, 2004).

Şekil 106. Kristal Katedral, Philip Johnson ve John Burgee (Johnson, 2004; URL- 79, 2004; URL- 80, 2004).

Örnek 26. Akmerkez, Fatin Uran, İstanbul, Türkiye, 1993: ABD'den dünyaya yayılan dev alışveriş merkezlerinin Türkiye'deki örneklerinden biri olan Akmerkez, 4 katlı alışveriş merkezinin yanı sıra 14 ve 17 katlı ofis blokları ile 24 katlı rezidans binasından oluşmaktadır. Üçgen bir alana yayılmış olan alışveriş merkezinin 3 atriumu, ana dolaşım yolları ile birbirine bağlanmıştır. Alışveriş merkezi içerisinde yer alan mağazalar, sinema, fastfood dükkanları, restoran, kafeterya ve süpermarket gibi işlevleriyle birçok ihtiyaca cevap verebilecek niteliktedir (URL- 81, 2004). Yapı alışveriş merkezi katlarında işlevi gereği dışa kapalı, masif bir kütle görünümü sergilerken daha yüksek olan diğer bloklarda giydirme cephe kullanılmasıyla bu ağır görüntü hafifletilmiş ve yapı bütün olarak tamamen şeffaf bir kimliğe bürünmüştür.

Şekil 107. Akmerkez, Fatin Uran (Özer, 2002).

Örnek 27. Sabri Artam Vakfı Camisi, Atilla Artam, İstanbul, Türkiye, 1994: Sarıyer ilçesinde tasarlanan caminin çıkış noktası Kabe'dir. Tamamı betonarme perdeden oluşan bir dikdörtgen prizma ana kütle yapılmıştır. Bu kütle zeminden bir kat yükseltilmiş ve bu katta imam lojmanı, gashane, helalar, abdestlik, toplantı odası ve camiye gelir getirici bir öge olarak bir dükkana yer verilmiştir. Caminin giriş kotunda yapıyı çepeçevre saran platform, konsollar ile alt katın görsel etkisini azaltmayı amaçlamaktadır. İç mekan dış mekanın yalınlığını tekrarlamaktadır. Kübik iç mekanın tavanında simgesel bir kubbeciğe yer verilmiş, kubbenin kasnağındaki açıklıklardan içeriye ışık alınması sağlanmıştır. Bunun dışında yapı içe dönük, kapalı bir özellik göstermektedir (Eyüpgiller, 2000).

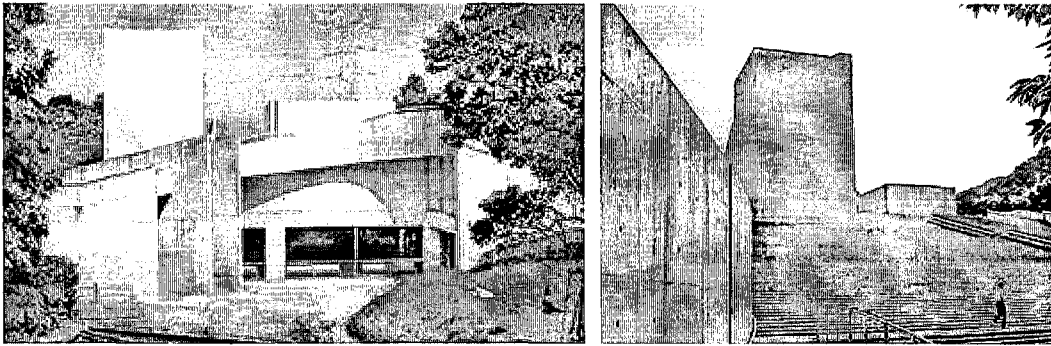
Şekil 108. Sabri Artam Vakfi Camisi, Atilla Artam (Eyüpgiller, 2000).

Örnek 28. Amerikan Doğa Tarihi Müzesi (Rose Center for Earth and Space), Polshek Partnership, New York, ABD, 2000: Mimar, müze için oluşturulan tasarım konseptini, hacıların ortaçağ katedrallerinin anıtsal mekanlarından etkilenip sıkça ziyaret etmesi gibi ziyaretçilerin, kainatın sırları ve bilimsel araştırmanın gücü gibi bir anlayıştan ilham alacakları ve uzaysal deneyimle huşu içinde kalacakları bir kozmik katedral olarak tanımlamaktadır. Müzenin odağında, Hayden Gökevi'nin yer aldığı 2000 tonluk bir küre bulunmaktadır. 95 foot yüksekliğinde olan ikonik küre içerisinde gökevi ve kainatın oluşumunu sergileyen Big Bang Tiyatrosu yer alırken, alt katında ise astronomi ile ilgili sergiler, video ekranları, göz kırpan ışıklar ve ses efektleri ile oldukça yüksek bir teknolojiye sahip olan Cullman Salonu yer alır. Geleneksel kolonlar, çatı ve cam perde duvarı destekleyen tek duvar kirişleri ile değiştirilmiştir. Tamamen gergi destekli olan bu büyüklükteki asılı cam perde duvar, Amerika için bir ilktir. Düşey ve yatay gergi kiriş sistemi mekanda yer alan 736 parça cam tabakasını bir arada tutmaktadır. Müze, Uzay Tiyatrosu'ndan çıkıp köprüden bakıldığında yukarıdan aşağıya en iyi görüntüyü deneyimleyebilmek için tasarlanmış bir yapıdır (URL- 82, 2003).

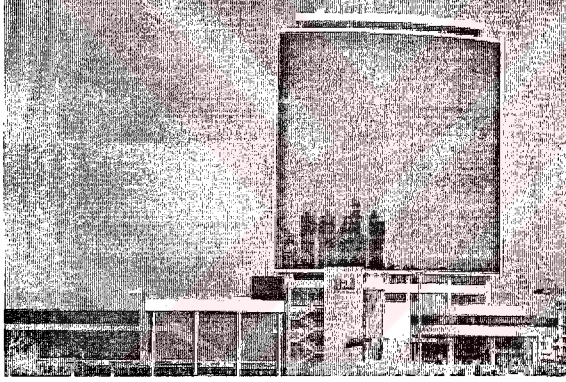
Şekil 109. Amerikan Doğa Tarihi Müzesi, Polshek Partnership (URL- 82, 2003).

Örnek 29. Chikatsu- Asuka Tarih Müzesi, Tadao Ando, Osaka, Japonya, 1994: Japon tarihinin başlangıcı için önemli bir yere sahip olan müze, Osaka'nın güneyinde imparatorluk mensuplarına ait 200'den fazla höyük bulunan bir bölgede yer almaktadır. Müze tarih öncesi mezar ve lahit kültürünün araştırılması ve sergilenmesi için yapılmıştır. Ando; sadece araziye yayılan höyükleri sergileyen değil aynı zamanda höyüklerin doğal formunu da gösteren bir müze yapmayı amaçlamıştır. Yapı Erik ağaçları ve göletlerle çevrili doğal bir ortamda, etrafında bulunan dağlar ve patikalar arasında masif, beton bir kütle olarak kendini gösterir. Yapı, üzerinden kazı yapılan tüm alanın görülebileceği bir tepe şeklinde tasarlanmıştır. 60 m genişliğinde ve 12 m uzunluğundaki taş döşeli çatı; açık alan seminerleri ya da basit bir gözlem platformu olarak her an sahneye dönüşebilen, dev bir merdiven görünümündedir. Ziyaretçiler basamaklı çatının tepesinden çevrede yer alan mezar höyüklerinin tamamını görebilmektedirler. Höyüklerde bulunan ve içeride sergilenen objeler, orijinal ortamlarındaki gibi karanlıkta sergilenmektedir. İç mekanın kısmen karanlık olması nedeniyle ziyaretçiler kendilerini geçmişe yolculuğa çıkmış gibi hissetmektedirler (URL- 83, 2003; URL- 84, 2003).

Şekil 110. Chikatsu- Asuka Tarih Müzesi, Tadao Ando (URL- 83, 2003).

Örnek 30. Yeşil Plaza, Alpar Mimarlık, İstanbul, Türkiye, 1997-2002: Topkapı yerleşmesinde hissedilen modern ofis ihtiyacı göz önüne alınarak bugünkü Yeşil Plaza yapısı oluşturulmuştur. Yapı ana hatlarıyla yol kotu altında arsa tamamında 3 katlı kapalı otopark ve asma katlarıyla beraber 6 katlı alışveriş merkezi üzerinde 16 katlı ofis kulesinden oluşmaktadır. Yapının odak noktasını Yeşil Kundura merkez satış mağazası oluşturur. Bina alışveriş merkezlerinde genelde uygulanan içe dönük planlama tavrı yerine arsanın köşe konumundan kaynaklanan planlama kararları ve masif kütle tavrı karşısı mimari düşünceler doğrultusunda şeffaf ve parçalı bir halde tasarlanmıştır. Bu parçalı görünen oluşumuna rağmen kat alanları yekpare fonksiyonlarını korumaktadırlar. Böylece gün ışığından maksimum faydalanma sağlanmıştır. Alışveriş merkezinde galeri alanındaki ve ofis katlarındaki şeffaf alanlar nedeniyle oluşması beklenen sera etkisine karşı alınmış önemli bir teknik alt yapı bulunmaktadır (Anonim, 2003b).

Şekil 111. Yeşil Plaza, Alpar Mimarlık (Anonim, 2003b).

2.2.7. Sıfat Çiftlerinin Belirlenmesi (SRS)ve Anket Formunun Oluşturulması

Anket formu anlamla, biçimle ve fotoğraflarla ilgili olmak üzere üç aşamada toplanan soruları içermektedir (Ek 1). Anket formunun birinci kısmında yer alan soruların hepsi açık uçlu olup anlamla ve biçimle ilgili sorulardır. Bunlardan anlamla ilgili olan ilk üçünde saydamlık, opaklık ve boşluk kavramları verilerek bu kavramların denekte bıraktığı izlenimler ile çağrıştırdığı anlam, kavram ve sıfatların neler olduğu sorgulanmıştır. Biçimle ilgili olan ikinci soru grubunda ise sırasıyla saydamlık, opaklık ve hem saydamlık hem opaklık kavramları verilerek deneğin bu kavramlarla özdeşleştirdiği yapı türlerinin olup olmadığı ve varsa bunların neler olduğu sorgulanmıştır. İkinci kısımda ise 15'i opak, 15'i

saydam olmak üzere toplam 30 adet fotoğraftan oluşan cephe örnekleri için her biri ayrı ayrı hazırlanmış bir değerlendirme tablosu deneğe sunulmuştur. Tabloda saydamlık ve opaklık kavramlarını yansıttığı düşünülen sıfatlar arasından seçilen 23 adet sıfat çifti yer almaktadır (Tablo 3). Pozitif ve negatif değerlerin bulunduğu tablo ile 30 adet örneğin sıfatlar eşliğinde değerlendirilmesi esas alınmıştır. Anket formunun oluşturulması sırasında, kullanılacak sıralama ölçeğinin, literatür taraması sonucu (bölüm sonu sonuçları) saptanan sıfatlar arasından, hem saydam hem de opak yapı türlerini cephesel olarak tanımlayabilen ve değerlendirebilen sıfat çiftleri oluşturabilecek şekilde seçilmesine dikkat edilmiştir. Bu bağlamda çeşitli çalışmalarda (Michelson, 1975; Ertürk, 1984; Çolak, 2004) kullanılan semantik ölçekler değerlendirilerek, sıfatlardan oluşan bir sıralama ölçeği belirlenmiştir.

Tablo 3. Çalışmada kullanılan sıfat çiftleri

olumlu sıfatlar	olumsuz sıfatlar
Etkili	Etkisiz
Davet edici	İtici
Teşvik edici	Sınırlayıcı
Abartılı	Abartısız
Yalın	Karmaşık
Modern	Modern değil
İddialı	İddiasız
Hafif	Ağır/ masif
Bitmiş	Bitmemiş
Açık	Kapalı
İyi dengelenmiş	Kötü dengelenmiş
Ferah	Sıkışık
Düzenli	Düzensiz
Kendine özgü/ender	Sıradan/alışılmış
Şaşırtıcı	Şaşırtıcı değil
Dinlendirici	Yorucu
İçi dışı bir	İçi dışı bir değil
Yumuşak dokulu	Sert dokulu
Aydınlık	Karanlık
Mahremiyet var	Mahremiyet yok
Huzur verici	Tedirgin edici
Güçlü	Güçsüz
Heyecanlı	Sakin

Seçilen fotoğraf örneklerindeki saydam ve opak yapıların insanlarda oluşturduğu imajı (kavramı) bulmayı amaçlayan bu sıralama ölçeğinin yanı sıra, yapı örneklerinin deneğe göre ağırlıklı olarak saydam mı yoksa opak mı olduğu sorulmuş ve hangi yapı

türlerinin hangi kavramlarla özdeşleştiğini saptamaya yarayan bir soru, anket formuna eklenmiştir.

2.3.8. Deneklerin Seçimi

Anket formunun öncelikle halktan seçilecek deneklere uygulanması düşünülmüştür. Ancak, daha önceki çalışmalardan elde edilen deneyimler sonucunda gerek anketin bire bir deneye uygulanması gerekliliği ve bunun çok zaman alması, gerekse halkın kavramları tek başına sağlıklı değerlendirememesi, böyle bir çalışmanın daha uzun bir vadede yapılması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca anketin kısa sürede uygulanması durumunda belli bir aşamadan sonra sağlıklı bilgilerin elde edilemediği daha önceki çalışmalardan elde edilen deneyimlerdir. Bu nedenle açık uçlu sorular ile 30 farklı örnek için ayrı ayrı hazırlanmış sıfat çiftlerinden oluşan değerlendirme tablolarının yer aldığı soruşturma formunun, konuyla yakından ilgili, deneyimli ve daha da önemlisi bilinç düzeyi yüksek bir meslek grubuna uygulanmasının çalışmayı daha doğru ve güvenilir sonuçlara götüreceği düşünülmüş ve meslek grubu olarak mimarlık seçilmiştir. Daha önceden yapılan benzer çalışmalar sonucunda tasarımcıların çevreyi ve çevresel sorunları halka göre daha farklı algıladıklarının ortaya çıkması da bu kararı desteklemiştir (Ertürk, 1984). Akademisyen, öğrenci ve serbest meslek sahibi olmak üzere üç farklı gruptan oluşan toplam 50 mimar ve mimar adayına anket formları uygulanmıştır. Serbest meslek grubu olarak 13 kişilik bir grup, öğrenci grubu olarak mimar adayları son sınıf öğrencileri, mimar yüksek lisans ve doktora öğrencilerinden oluşan toplam 16 kişilik bir grup seçilmiştir. Uzman grubu olarak ise mimarlık bölümü öğretim elemanlarından oluşan 21 kişilik bir grup seçilmiştir.

2.3.9. Anketin Uygulanış Biçimi

Yukarıda açıklanan kısımlardan oluşan anket formu, deneklere elden ve elektronik posta yoluyla ulaşılarak, tek tek uygulanmıştır. İkinci kısımda yer alan örnek sayısının fazla olması nedeniyle denek, kısa bir süre ile kısıtlanmamıştır. Sağlıklı bilgiler elde edebilmek amacıyla soruşturmanın belli aşamalarında deneklere dinlenme süreleri tanıyabilmek açısından, formun doldurulması için deneklere bir hafta süre tanınmıştır.

2.3.10. Anket Formunun Değerlendirilmesi (SPSS)/ Veri Çözümlenmeleri

Anket formlarına deneklerin verdikleri yanıtlar ve farklı yapı gruplarına ait opak ve saydam cephe örneklerinin aldıkları değerlerin karşılaştırması ayrı ayrı yapılmıştır.

Değerlendirmenin I. aşamasında ankette yer alan açık uçlu, kavramlar ve yapı türleri ile ilgili olan ilk 6 soruya verilen yanıtlar; SPSS istatistik paket programına uygun veriler haline getirilerek Çapraz Tablo Analizi (Crosstab) yapılmıştır. Böylece tanımlayıcı istatistik haline dönüştürülen veriler, ortak kavramlar halinde toplanıp, tercih sıralarına göz önünde bulundurularak önem düzeyleri saptanmıştır. Daha sonra verilere Ki-kare Homojenlik Testi uygulanarak yanıtlar arasında tercihlere göre homojen dağılıp dağılmadığı saptanmıştır. Veriler ayrıca deneklerin konumu (akademisyen, öğrenci ve serbest mimar) açısından da Çapraz Tablo Analizi yapılarak değerlendirilmiştir. Son olarak ilk 6 soruya alınan yanıtlara Ki-kare Testi uygulanarak yanıtlar arasında ilişki aranmıştır.

Parametrik olmayan testler içinde en yaygın kullanıma sahip olan Ki-kare Analizi'nde 3 tür test yapılmaktadır. Bunlardan Uygunluk Testi deneyde elde edilen ampirik bir dağılımın teorik bir dağılıma uygun olup olmadığını; Bağımsızlık Testi iki karakter arasında ilişkinin (bağıntının) bulunup bulunmadığını; Homojenlik Testi ise değişik toplumlardan kazanılan ve değişik zamanlarda aynı toplumdan alınmış örneklerin homojen sayılıp sayılmayacağını belirlemeye yönelik testlerdir (Batu, 1995). Araştırmada ele alınan sorulardan biri de iki değişkenin birbiri ile ilişkili olup olmadığıdır. Bunun için iki hipotez ortaya konur. Bunlar;

H_0 : İki değişken birbirinden bağımsızdır.

H_1 : İki değişken birbirinden bağımsız değildir.

Çapraz tablolara uygulanan Ki-kare Testi sonucunda hesaplanan ki-kare ve α değerleri belli bir kabule göre belirlenen önem düzeyi ($p=0,001, 0,01, 0,05$) ile karşılaştırılır. Hesaplanan ki-kare değeri, tablo ki-kare değerinden büyük ise H_0 reddedilir ve iki değişken arasında ilişki vardır denir (Özdamar, 2002). İki değişken arasında ilişki yoksa, birisinin dağılımı hiçbir şekilde diğerinin dağılımına bağımlı değilse bu iki değişken birbirinden bağımsızdır denir. İki değişken arasında ilişki yoksa, belirli bir değişkenin değerini bilmek, diğer değişkenin değerini tespit etme imkanı sağlamaz (Başar ve Oktay, 2000).

Ki-kare Homojenlik Testi'nde ise her bir anakütleden belirli hacimlerde örnekler çekilir ve bu örneklerin belirli bir karakteristiği taşımaları bakımından benzer değişim gösterip göstermediklerine karar verilir. Homojenlik testinde χ^2 değeri, bağımsızlık

testindeki gibi hesaplanır. Bununla birlikte, bu testler iki örnekleme prosedürü ve beklenen frekansların hesaplanışındaki mantık bakımından birbirinden ayrılır. Sıfır hipotezi, iki örneğin temsil ettiği iki anakütlenin birbiriyle homojen olduğunu ifade eder. Hesaplanan χ^2 test istatistiği, belli bir önem seviyesi ve serbestlik derecesi için tablodan bulunacak χ^2 değeri ile karşılaştırılarak sıfır hipotezi test edilir (Başar, ve Oktay, 2000).

Bağımsızlık testini yapmak için, belirli bir anakütleden birimler seçilir ve bunlar ilgilenilen iki kritere göre çapraz olarak sınıflandırılır. Homojenlik testinde ise, veriler toplanmadan önce araştırılacak iki veya daha fazla anakütle belirlenir ve bu anakütlelerin her birinden bağımsız birer örnek alınır. Veriler toplandıktan sonra, her bir örnekteki birimler, iki veya daha fazla sınıflandırma kategorisine dağıtılır. Her iki durumda da sonuçlar bir kontenjans tablosunda özetlenebilir (Başar, ve Oktay, 2000).

Değerlendirmenin II. aşamasında; deneğe gösterilen 30 adet yapının saydamlık ve opaklıkla ilişkisi, ne yapısı olabileceği ve eşleştirildiği sıfatlara ilişkin veriler, yine SPSS programı kullanılarak değerlendirilmiştir. 30 yapı örneğinin işlevi ile ilgili açık uçlu soruya alınan yanıtlara Çapraz Tablo Analizi (Crosstab) yapılarak, yapı örneklerine uygun görülen işlevler belirlenmiş dolayısıyla saydam ve opak yapı türleri saptanmıştır. 30 yapı örneğinin Anlamsal Derecelendirme Ölçeği'ne verilen değerleri 1'den 7'ye kadar rakamlara dönüştürülmüş ve her bir fotoğrafa verilen değerler ile her bir sıfat çiftinin her bir fotoğraf için aldığı değerlerin aritmetik ortalamaları olmak üzere iki aşamada değerlendirilmiş ve sonuçları grafiklere aktarılmıştır. Buna ilaveten sıfat çiftlerine Faktör Analizi uygulanarak saydam ve opak yapıları tanımlayan dominant değişkenler (sıfat çiftleri) belirlenmiştir.

Bir bireyin ve bu bireylerden oluşan toplumun değişik yönleriyle bir 'bütün' halinde tanımlanması ve yorumlanması için, birey üzerinde gözlenen ve ölçülebilen çok sayıdaki özelliklerinin ele alınması esasına dayanan Faktör Analizi, R ve Q tipi olmak üzere iki şekilde uygulanmaktadır (Kalıpsız, 1981). R tipi faktör analizi sonucu bir bireye ait pek çok değişken değerlendirilerek tüm değişkenlerin etkilerine sahip yapay faktörler oluşturulmaktadır. Böylece bir bireye ait çok sayıdaki değişken, birkaç ortak faktörle açıklanmakta ve birey o faktörlerle tanımlanmaktadır.

Q tipi faktör analizinde ise, bireylerden oluşan bir toplumun alt toplumlara (tiplere) ayrılması, kümelenmesi sağlanmaktadır. Çok sayıda özelliğin, tip ayrımını gerçekleştirebilecek biçimde kümelenilebilmeleri için, kaç tip (küme) oluşturulabileceği ve her küme üzerinde hangi özelliklerin etkili olacağını önceden bilinmesi gerekmektedir.

Faktör Analizi'nde bireyi tanımlayan değişken sayısı, genellikle çok yüksek

görülmektedir. Araştırma sonucunda bunlardan ortak tanımlamada en etkili olanların seçilmesi ve bildirilmesi beklenmektedir. Kuramsal olarak var olduğu düşünülen fakat gözlenemeyen ve doğrudan ölçülemeyen serbest değişkenler, gözlenebilen tüm özellik değişkenlerinde ortak olarak bulunmakta ve bu özellikleri etkiledikleri kabul edilmektedir. Bu yüzden ortak faktör ya da kısaca faktör adı verilmektedir. Faktör analizinin amacı; gözlenebilen çok sayıdaki değişkenleri, daha az sayıdaki gözlenemeyen ortak faktörler ile kavramak ve açıklamaktır.

Yapılan çalışmada R tipi faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi sonuçları, yorumlamaya ilişkin birtakım esaslar dikkate alınarak değerlendirilmiştir (Kalıpsız, 1981):

1. Kabaca, faktör yükünün 0.30 ve daha büyük olması halinde, değişken ile ortak faktör arasında significant (anlamlı ve önemli) bir ilişki bulunduğu yargısına varılır.

2. İki ve daha çok sayıda significant faktör yükü bulunan faktör, ortak faktör niteliğinde sayılır.

3. Bir faktörün bütün yüklerinin pozitif ve significant oluşu, bu faktörün önemli bir simge olarak kabul edilebileceğini gösterir. Yani, bu faktör yardımı ile bütün değişkenler az veya çok duyarlı olarak ölçülebilirler.

4. Faktör yükü en büyük olan değişken, bu faktörün ölçüsü olarak görülebilir.

5. Bir değişken tek başına %10 ve daha fazla bilgi açıklarsa, o faktör ortak faktör olarak alınabilir.

6. Bir faktörün adlandırılması, faktör yükü büyük olan bir veya birkaç değişkenin ortak özelliğine göre yapılabilir.

7. Faktör yükü, faktör ile değişken arasındaki varyansı ancak kare değeri oranında açıklayabileceği için, $x < 0,7$ halinde, bir kriter olarak kullanmakta ihtiyatlı davranılmalıdır.

8. Bir faktör içerisinde pozitif ve negatif işaretli faktör yüklerinin bulunması, bu faktörün iki kutuplu (bipolar) olabileceğini gösterir. Bu durumda, zıt işaretli değişkenler iki kümeye (tipe) ayrılabilir.

Bu kriterler doğrultusunda faktör analizi değerlendirilirken, özdeğeri (eigen value) 1 ve 1'den büyük olan yapay faktörler bireyi en iyi açıklayan faktörler olarak dikkate alınmıştır.

Faktör analizinde önemli bir diğer nokta ise, değişkenlerin kümelenme eğilimini görebilmektir. Bunun için, ortak faktör eksenlerinin bu eğilimi ortaya çıkarabilecek biçimde döndürülmeleri (rotasyona tabi tutulmaları) gerekmektedir. Döndürme sonucu, noktaların yakındaki eksene göre faktör yükleri küçülecek ve significant görülmeyecektir.

Buna karşılık, uzaktaki eksen için öncekinden daha büyük ve önemli bir faktör yükü gösterecekler ve böylece noktaların kümelenme durumu ortaya çıkarılmış olacaktır (Kalıpsız, 1981).

Deneklere gösterilen saydam ve opak yapıların her birini en iyi tanımlayan sıfat çiftlerini belirlemek amacıyla Faktör Analizi uygulanan veriler, değişkenlerin kümelenme eğilimini görebilmek için öncelikle Varimax rotasyonuna, Varimax'ın yetersiz kaldığı durumlarda ise Quartimax rotasyonuna tabi tutulmuştur. Faktör analizi sonucunda elde edilen faktörlerden toplam varyansı %70 ve buna yakın değerde açıklayan faktörler değerlendirmeye alınmıştır. Sonuçlar değerlendirilirken döndürülen yapay faktörlerle olan korelasyonları 0.6'nın üstünde değere sahip olan değişkenler anlamlı sayılmış ve faktör en yüksek değere sahip olan değişkenle adlandırılmıştır. Elde edilen yapay faktörlerle ilgili özdeğer (eigen value), yüzde varyansı ve yığılmalı yüzde değerleri ile değerlendirmeye alınan yapay faktörleri oluşturan değişkenler ve değerleri her bir örnek için iki ayrı tablo olarak düzenlenmiştir. Saydam ve opak yapıların, faktör analizi sonucu belirlenen değişkenler (sıfat çiftleri) dikkate alınarak aritmetik ortalamaları hesaplanmıştır. Deneklerin yapıları, belirlenen dominant sıfat çiftlerinden hangisine yakın olarak değerlendirdikleri, aritmetik ortalamaları gösteren tablolarla verilmiştir. Böylece kuramsal bölüm doğrultusunda tanımlanan saydam ve opak yapıların hangi sıfatlarla tanımlandığı saptanmıştır.

Değerlendirmenin III. ve son aşamasında ise saydamlık, opaklık, boşluk kavramları ve saydam ve opak yapı türleri ile ilgili ilk 6 soruya alınan yanıtlar ile son 3 soruda yer alan mevcut saydam ve opak yapı örneklerini niteleyen sıfatlar ve yapı türleri karşılaştırılarak kullanıcının zihnindeki ve mevcuttaki kavram ve yapı türlerinin örtüşüp örtüşmediği belirlenmiştir.

3. BULGULAR ve İRDELEME

3.1. Deneklere Ait Bulgular

Anket çalışmasını uygulamak üzere rasgele seçilen denekler; %42'si KTÜ Mimarlık Bölümü öğretim elemanlarından oluşan akademisyen, %32'si KTÜ Mimarlık ve İç Mimarlık Bölümleri'nde öğrenim gören doktora, yüksek lisans ve son sınıf öğrencileri ve % 26'sı ise mimar ve peyzaj mimarlarından oluşan serbest mimar olarak üç grupta toplanmıştır. Deneklerin konumlarına göre cinsiyet, yaş ve meslek dağılımları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Deneklerin konumuna göre yaş, cinsiyet, meslek dağılımları

Konum	Akademisyen		Öğrenci		Serbest Mimar		Toplam		
	Kişi Sayısı	%	Kişi Sayısı	%	Kişi Sayısı	%	Kişi Sayısı	%	
Cins	Kadın	13	%26	11	%22	8	%16	32	%64
	Erkek	8	%16	5	%10	5	%10	18	%36
Yaş	21-25	5	%10	14	%28	6	%12	25	%50
	26-30	11	%22	2	%4	4	%8	17	%34
	31-35	4	%8	-	-	2	%4	6	%12
	41-45	1	%2	-	-	1	%2	2	%4
Meslek	Mimar	19	%38	13	%26	12	%24	44	%88
	İç Mimar	2	%4	3	%6	-	-	5	%10
	Peyzaj Mimarı	-	-	-	-	1	%2	1	%2
Toplam		21	%42	16	%32	13	%26	50	%100

3.2. Açık Uçlu Sorulara Ait Bulgular

Deneklere yöneltilen anlamla ve biçimle ilgili açık uçlu sorulara alınan yanıtlar her bir soru için üçer grupta sınıflanarak SPSS'e uygun veriler haline dönüştürülmüştür. SPSS'e girilen verilere önce Çapraz Tablo (Crosstab) Analizi yapılmış ve yanıtların tercih sırasına göre kişi sayısına bağlı dağılımı tespit edilmiştir. Daha sonra 1. tercihte vurgulanan anlamlara 3; 2. tercihte vurgulananlara 2; ve 3. tercihte vurgulananlara da 1 değeri verilerek yanıtların önem düzeyleri saptanmıştır. Son olarak tercih sırasına göre Çapraz Tablo Analizi uygulanan verilerin 1., 2. ve 3. tercihe göre dağılımları saptanmıştır.

Saptamanın ardından üç grupta toplanan yanıtlara öncelikle 1. tercih için Ki-kare (Chi-square) Homojenlik Testi uygulanmış, bu işlem daha sonra 2. ve 3. tercihler için de tekrarlanmıştır. Böylece üç grupta toplanan yanıtların, her bir tercih için homojen bir dağılım gösterip göstermediği tespit edilmiştir.

3.2.1. Açık Uçlu (Anlamla İlgili) Sorulara Ait Bulgular

3.2.1.1. Açık Uçlu (Anlamla İlgili) Sorulara Ait Genel Bulgular

Deneklere yöneltilen saydamlık, opaklık ve boşluk kavramlarının çağrıştırdığı anlamlarla ilgili sorulara alınan yanıtlar; bu kavramların sözlük anlamlarına göre değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu bağlamda saydamlık, opaklık ve boşluk kelimelerinin isim ve sıfat hallerinin sözlükte yer alan anlamları düz (temel/ literal) anlam ve yan (mecaz/ şematik) anlam olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Sorulara alınan yanıtlar da bu sınıflamaya uygun şekilde derlenerek iki grupta sınıflanmıştır. İki gruba da dahil olmayan yanıtlar ise diğer anlamlar başlığı altında üçüncü bir grup olarak sınıflanmıştır. Bu şekilde üç soruya alınan yanıtları; temel, yan ve diğer anlamlar olmak üzere üç grupta sınıflamak ve değerlendirmek mümkün olmuştur.

Saydam ve saydamlık kelimelerinin sözlük anlamları ile 1. soruya alınan yanıtlar ve bu yanıtların kişi sayısına bağlı olarak anlamlara göre gruplanması (Tablo 5) aşağıdaki gibidir:

Sözlük anlamları:

Saydam: 1. İçinden ışığın geçmesine ve arkasındaki şeylerin görülmesine engel olmayan (cisim), şeffaf: *"Atlet vücudunu bütünüyle gösteren, saydam bir sabahlık giymişti."*- A. İlhan.

2. Üzerindeki resim ve şekilleri beyaz bir zemin üzerine yansıtmak amacıyla tepegöz ve projeksiyona konan şeffaf, ışığı geçiren madde, slayt

3. (mecaz)Açık seçik, belirgin (URL-2, 2003).

Saydamlık: Saydam olma durumu, şeffaflık (URL-3, 2003).

Sözlük anlamlarının ve yanıtların gruplanması:

1. **Düz Anlam (şeffaflık ve şeffaf madde):** Şeffaflık (iç dış bütünlüğü, iletişim, transparan) (24); Cam (sert, kırılabilirlik, yansıtma, brüt beton, pleksiglas, strüktür) (18);

Geçirgenlik (geçirimsizlik) (16); Su (renksiz, buz) (12); Hava (atmosfer, boşluk) (6); Görülebilirlik (5).

2. Yan Anlam (açık seçik olma, belirgin olma): Açıklık (netlik, anlaşılır olma, saflık, sadelik, beyazlık, duruluk, berraklık, temizlik, dürüstlük, belirgin olma, adil olma, güvenli olma) (28); Mahremiyetsizlik (tedirginlik, güvensizlik, kısıtlılık) (7); Algılama (1).

3. Diğer: Aydınlık (ışık, ferahlık, huzur) (18); Özgürlük (sınırsızlık, cesaret, heyecan) (6); Hafiflik (3); Hiçlik (2); Yumuşaklık (1); Dikkat (1); Rekreasyon Alanları (1).

Tablo 5. Saydamlık kavramına ilişkin yanıtların anlam, kişi sayısı ve önem düzeyine göre dağılımları

SAYDAMLIK KAVRAMININ ÇAĞRIŞIM YAPTIĞI ANLAMLAR								
Düz Anlam	Kişi Sayısı	Önem Düzeyi	Yan Anlam	Kişi Sayısı	Önem Düzeyi	Diğer Anlamlar	Kişi Sayısı	Önem Düzeyi
şeffaflık	24	64	açıklık	28	51	aydınlık	18	36
cam	18	41	mahremiyetsizlik	7	11	özgürlük	6	10
geçirgenlik	16	37	algılama	1	1	hafiflik	3	7
su	12	22				hiçlik	2	3
hava	6	7				yumuşaklık	1	1
görülebilirlik	5	6				dikkat	1	1
						rekreasyon alanı	1	1
T:	81	177	T:	36	63	T:	32	59

Deneklerden saydamlık denince akıllarına gelen ilk 3 kavramı sıralamaları istendiğinde % 99,3'ü soruyu yanıtlarken %0,7'si yanıtı bırakmıştır. Saydamlık kelimesi soruyu yanıtlayanların %54'ünde şeffaflık, cam, geçirgenlik, su gibi temel anlamını vurgulayan kavramları; %24'ünde açıklık, mahremiyetsizlik gibi mecaz anlamını vurgulayan kavramları ve geri kalan %21,3'ünde ise aydınlık, özgürlük gibi iki grupta da sınıflanamayan diğer anlamları ifade etmiştir. Yanıtlar 1. ,2. ve 3. tercih olarak vurgulanma değerlerine (önem düzeyi) göre genel olarak değerlendirildiğinde ise saydamlık kavramına karşılık gelen şeffaflık, geçirgenlik, cam, açıklık, su, ferahlık ve ışık kavramları akla ilk gelen kavramlar olarak saptanmıştır.

Düz, yan ve diğer anlamlar olmak üzere üç grupta toplanan yanıtlara, uygulanan Ki-kare Homojenlik Testi sonucunda yanıtların 1. ve 2. tercihte homojen dağılmazken 3. tercihte homojen bir dağılım sergilediği gözlenmiştir. 1. tercihte en çok saydamlık kelimesinin şeffaflık ve şeffaf madde olarak ifade edilen düz anlamının vurgulandığı; açık, seçik, belirgin olma şeklinde ifade edilen mecaz anlamı ve diğer anlamların ise birbirine yakın değerlerde ve daha az vurgulandığı saptanmıştır ($\alpha=0,000$). 2. tercihte yanıtların, düz

anlam, mecaz anlam ve diğer anlamlar şeklinde bir sıralamaya sahip olduğu saptanmış ($\alpha=0,012$); 3. tercihte ise üç anlam grubunun da birbirine yakın değerlerde vurgulandığı belirlenmiştir ($\alpha =0,531$). Bu değerlendirmeye göre saydamlık kavramı denekler tarafından en çok düz anlamı ile algılanmakta, mecaz ve diğer anlamlara ise eşdeğer çağrışım yapmaktadır (Tablo 6).

Tablo 6. Saydamlık kavramına ilişkin yanıtların tercih sırasına göre dağılımları

SAYDAMLIK	Tercih No	Anlam	Gözlenen Değer	Beklenen Değer	Sapma	χ^2	sd	α
	1	1	Düz Anlam	35	16,7	18,3	30,520	2
Yan Anlam			6	16,7	-10,7			
Diğer			9	16,7	-7,7			
2	2	Düz Anlam	26	16,7	9,3	8,920	2	,012
		Yan Anlam	15	16,7	-1,7			
		Diğer	9	16,7	-7,7			
3	3	Düz Anlam	20	16,3	3,7	1,265	2	,531
		Yan Anlam	15	16,3	-1,3			
		Diğer	14	16,3	-2,3			

Opak ve opaklık kelimelerinin sözlük anlamları ile 2. soruya alınan yanıtlar ve bu yanıtların kişi sayısına bağlı olarak anlamlara göre gruplanması (Tablo 7) aşağıdaki gibidir:

Sözlük anlamları:

Saydamsız: Işığı geçirmeyen, saydam olmayan (URL-6, 2003).

Saydamsızlık: Saydam olmama durumu, ışığı geçirmeme özelliği (URL-7, 2003).

Saydamsızlık: Bazı cisimlerde bulunan ışığı geçirmeme özelliği; saydam olmayan nesnenin durumu: Biri kırmızı, öbürü yeşil iki kalın cam üst üste konursa tam bir saydamsızlık elde edilir (Anonim, 1973).

Opaque: adj. ışık geçirmez, saydamsız, donuk; kalın kafalı (Anonim, 1985).

Opaqueness: n. Şeffaf olmayış, donukluk (Anonim, 1985).

Opacity: n. Şeffaf olmayış, donukluk, ışık sızdırmazlık, ışık geçirmezlik; kalın kafalılık (Anonim, 1985).

Sözlük anlamlarının ve yanıtların gruplanması:

1. Düz Anlam (şeffaf olmama, şeffaf olmayan madde): Kapalı Duvar (engel, parçaların birbirinden ayrılması ,sınırlılık, tutukluluk; kabuk oluşumu, katılık, sağlamlık, sertlik, doluluk, ağır, masif yüzeyler, belirgin yüzey, kütle, karşılama, matlık, siyah, gri, kahverengi) (38); Şeffaf Olmayan (ışık geçirmeyen, arkası görünmeyen, geçirimsiz) (9);

Betonarme (brüt beton) (2); Buzlu Cam (1); Plastik (1); Metal (1); Taş (1); Toprak (1); Tahta (1).

2. Yan Anlam (açık seçik ve belirgin olmama, kapalı olma): Kapalılık (sıkıcı, içe dönüklük, karamsarlık, soğuk, baskı, sağırlık, karanlık, ışık, gölge, yutma, yansıtma) (48); Mahremiyet (gizem, gizlilik, kutu, merak, soru, bilinmezlik, belirsizlik; tedirginlik, gerilim; güvenli, korunma) (37); İki Yüzlülük (1).

3. Diğer: Göz (1); Aşınma (1); İşlev (1); Mısır Piramitleri (1).

Tablo 7. Opaklık kavramına ilişkin yanıtların anlam, kişi sayısı ve önem düzeyine göre dağılımları

OPAKLIK KAVRAMININ ÇAĞRIŞIM YAPTIĞI ANLAMLAR									
Düz Anlam	Kişi Sayısı	Önem Düzeyi	Yan Anlam	Kişi Sayısı	Önem Düzeyi	Diğer Anlamlar	Kişi Sayısı	Önem Düzeyi	
(kapalı) duvar	38	76	kapalılık	48	95	göz	1	3	
şeffaf olmayan	9	21	mahremiyet	37	71	piramitler	1	3	
betonarme	2	4	iki yüzlülük	1	2	aşınma	1	2	
buzlu cam	1	3				işlev	1	2	
plastik	1	3							
taş	1	3							
metal	1	3							
tahta	1	2							
toprak	1	1							
T:	55	94		T:	86	168	T:	4	10

Opaklık denince akıllarına gelen ilk 3 kavramı sıralamaları istendiğinde deneklerin % 96,7'si soruyu yanıtlarken %3,33'ü yanıtsız bırakmıştır. Opaklık kelimesi soruyu yanıtlayanların %57,3'ünde kapalılık, mahremiyet gibi mecaz anlamını vurgulayan kavramları; %36,7'sinde kapalı(duvar), şeffaf olmama, betonarme gibi temel anlamını vurgulayan kavramları ve geri kalan %2,7'sinde ise iki grupta da sınıflanamayan diğer anlamları ifade etmiştir. Yanıtlar 1., 2. ve 3. tercih olarak vurgulanma değerlerine (önem düzeyi) göre genel olarak değerlendirildiğinde ise opaklık kavramına karşılık kapalılık, karanlık, mahremiyet, katılık, gizlilik, sınırlılık, duvar kavramları akla ilk gelen kavramlar olarak saptanmıştır.

Düz, mecaz ve diğer anlamlar olmak üzere üç grupta toplanan yanıtlara, uygulanan Ki-kare Homojenlik Testi sonucunda opaklık kavramına alınan yanıtların 1., 2. ve 3. tercih için homojen dağılmadığı gözlenmiştir. Opaklık 1. tercihte en çok saydamlık kavramının aksine açık, seçik, belirgin olmama şeklinde ifade edilen mecaz anlamı ile vurgulanmış, daha sonra sırasıyla şeffaf olmama ve şeffaf olmayan madde olarak ifade edilen düz anlamı

ve en az da diğer anlamları vurgulanmıştır ($\alpha=0,000$). Opaklık kavramının 2. tercih sıralaması da aynı 1. de olduğu gibi yan anlam, düz anlam ve diğer anlamlar şeklinde bir dağılım göstermektedir ($\alpha=0,000$). 3. tercih sıralamasında ise yine en çok vurgulanan anlam yan anlam olup bunu düz anlam izlemiş, diğer anlamlar ise hiç vurgulanmamıştır ($\alpha=0,029$). Bu sıralamaya göre opaklık kavramı denekler tarafından en çok mecaz anlamıyla algılanmakta, bunu düz anlam ve diğer anlamlar izlemektedir (Tablo 8).

Tablo 8. Opaklık kavramına ilişkin yanıtların tercih sırasına göre dağılımları

OPAKLIK	Tercih No	Anlam	Gözlenen Değer	Beklenen Değer	Sapma	χ^2	sd	α
	1	1	Düz Anlam	21	16,7	4,3	20,440	2
Yan Anlam			27	16,7	10,3			
Diğer			2	16,7	-14,7			
2	2	Düz Anlam	18	16	2,0	21,500	2	,000
		Yan Anlam	28	16	12,0			
		Diğer	2	16	-14,0			
3	3	Düz Anlam	16	23,5	-7,5	4,787	1	,029
		Yan Anlam	31	23,5	7,5			
		Diğer	-	-	-			

Boşluk kelimesinin sözlük anlamları ile 3. soruya alınan yanıtlar ve bu yanıtların kişi sayısına bağlı olarak anlamlara göre gruplanması (Tablo 9) aşağıdaki gibidir:

Sözlük anlamları:

Boşluk: 1. Oyuk, çukur, kapanmamış yer.

2. Kesinti, kopukluk: "*O sevimli toprakların boşluğu gönlüne dokunmuştu.*"- F. R. Atay.

3. Boş geçen süre.

4. Eksiklik, yoksunluk duygusu: "*Nevin, içinde ucu bucağı kayıp bir boşluk duydu.*"- S. F. Abasıyanık.

5. (mecaz) Yetersizlik: "*O günden bugüne olanları hatırladıkça, insan ister istemez bu türlü çabaların hiçliğini, boşluğunu düşünmek zorunda kalıyor.*"- R. H. Karay

6. (fizik) İçinde hiçbir cisim bulunmayan uzay, vakum (URL- 25, 2003).

Sözlük anlamlarının ve yanıtların gruplanması:

1. Düz Anlam (oyuk, çukur, kapanmamış yer; içinde hiçbir cisim bulunmayan uzay, vakum): Uzay (derinlik, karanlık; yer, evren, deniz, hava, gökyüzü; uçmak, özgürlük, serbestlik, ferahlık, rahatlık, huzur; hareket, canlılık; yüksekte düşmek) (41); Delik (pencere, galeri, asansör boşluğu; kuyu, tünel, arkad; çember; geçirgenlik,

saydamlık, açıklık, aydınlık, iletişim, algılama, hafiflik, ışık, geçiş; tanımlılık, sınırlılık, cephe, mekan) (36); Kapanmamış Yer (kapanmamışlık, yüzeysizlik, meydan, balkon) (4).

2. Yan Anlam (eksiklik, yoksunluk duygusu): Yokluk (hiçlik, eksiklik, bomboş, sıfır) (10); Sonsuzluk (10); Yönsüzlük (kaybolma, depresyon, korku, ürkütücü) (7); Tedirginlik (huzursuzluk, güvensizlik, kontrolsüzlük) (4); Sınırsızlık (4); Tanımsızlık (3); Belirsizlik (bilinmezlik) (3); Anlamsızlık (2); Amaçsızlık (işlevsiz) (2).

4. Diğer: İnsan (yaşam, ölüm, zeka)(4); Doluluk (4); Hacim (2); Sadelik (1); Durağanlık (1); Bitmişlik (1); Genişlemek (1); İddialı (1); Denge (1); Kendine Özgülük (1); Rüzgar Geçitleri (1).

Tablo 9. Boşluk kavramına ilişkin yanıtların anlam, kişi sayısı ve önem düzeyine göre dağılımları

BOŞLUK KAVRAMININ ÇAĞRIŞIM YAPTIĞI ANLAMLAR								
Düz Anlam	Kişi Sayısı	Önem Düzeyi	Yan Anlam	Kişi Sayısı	Önem Düzeyi	Diğer Anlamlar	Kişi Sayısı	Önem Düzeyi
uzay	41	88	yokluk	10	22	insan	4	8
delik	36	71	sonsuzluk	10	20	doluluk	4	6
kapanmamış yer	4	9	yönsüzlük	7	16	hacim	2	5
			tedirginlik	4	9	kendine özgülük	1	3
			sınırsızlık	4	8	sadelik	1	2
			belirsizlik	3	7	durağanlık	1	2
			tanımsızlık	3	5	denge	1	2
			anlamsızlık	2	3	rüzgar geçitleri	1	2
			amaçsızlık	2	2	bitmişlik	1	2
						genişlemek	1	2
						iddialılık	1	2
T:	81	168		T:	45	92	T:	18
								33

Boşluk denince akıllarına gelen ilk 3 kavramı sıralamaları istendiğinde deneklerin % 96'sı soruyu yanıtlarken %4'ü yanıtsız bırakmıştır. Boşluk kelimesi soruyu yanıtlayanların %54'ünde uzay, delik gibi temel anlamını vurgulayan kavramları; %30'unda yokluk, sonsuzluk, yönsüzlük gibi mecaz anlamını vurgulayan kavramları ve geri kalan %12'sinde ise iki grupta da sınıflanamayan insan, doluluk gibi diğer anlamları ifade etmiştir. Yanıtlar 1., 2. ve 3. tercih olarak vurgulanma değerlerine (önem düzeyi) göre genel olarak değerlendirildiğinde ise boşluk kavramına karşılık uzay, sonsuzluk, pencere, yokluk/ hiçlik kavramları akla ilk gelen kavramlardır.

Boşluk kavramına karşılık alınan ve düz, mecaz ve diğer anlamlar olarak gruplanan yanıtlara uygulanan Ki-kare Homojenlik Testi sonucunda yanıtların 1., 2. ve 3. tercihte homojen bir dağılım göstermediği saptanmıştır. Test sonucunda; tercih sıralamasına göre 1.

tercihte en çok uzay, delik anlamlarına karşılık gelen düz anlam; daha sonra eksiklik, yoksunluk anlamına gelen mecaz anlam ve en az da diğer anlamlarla vurgulanmıştır ($\alpha=0,000$). 2. ve 3. tercihlerde de sıralamanın değişmediği düz, mecaz ve diğer anlam olarak 1. tercihle aynı sıralamaya sahip olduğu gözlenmiştir ($\alpha=0,018$; $\alpha=0,002$). Buna göre boşluk kavramının denekler tarafından en çok düz, daha sonra mecaz anlamı ile algılandığı, son olarak diğer başlığı altında gruplanan çağrışımları içermektedir (Tablo 10).

Tablo 10. Boşluk kavramına ilişkin yanıtların tercih sırasına göre dağılımları

BOŞLUK	Tercih No	Anlam	Gözlenen Değer	Beklenen Değer	Sapma	χ^2	sd	α
	1	1	Düz Anlam	31	16,7	14,3	23,560	2
Yan Anlam			16	16,7	-,7			
Diğer			3	16,7	-13,7			
2	2	Düz Anlam	25	16,3	8,7	8,000	2	,018
		Yan Anlam	15	16,3	-1,3			
		Diğer	9	16,3	-7,3			
3	3	Düz Anlam	25	15,0	10,0	12,133	2	,002
		Yan Anlam	14	15,0	-1,0			
		Diğer	6	15,0	-9,0			

3.2.1.2. Anlamla İlgili Sorulara Ait Yanıtların Denek Konumlarına (Akademisyen, Öğrenci, Serbest Mimar) Göre Dağılımları

Anlamla ilgili sorulara alınan yanıtlar deneklerin konumlarına göre ele alındığında, saydamlık kavramının denek grubundaki akademisyenler tarafından en çok düz anlamıyla algılanırken, yan anlam ve diğer anlamları birbirine yakın oranlarda çağrıştırdığı belirlenmiştir. Serbest mimarlarda da saydamlık algısı düz, yan ve diğer anlamlar olarak aynı sıralamaya sahipken öğrencilerde durumun biraz farklılaştığı ve düz, diğer ve yan anlamlar şeklinde bir sıralama ile algının değiştiği tespit edilmiştir (Tablo 11).

Saydamlık kavramı en çok düz anlamı ile algılanırken opaklık kavramının tüm denekler tarafından en çok yan anlamıyla algılandığı saptanmıştır. Akademisyenler opaklığı büyük bir oranda yan anlamıyla algılarken ikinci sırada düz anlamıyla algılamıştır. Kavramın, akademisyenlerin zihninde diğer anlamlara hiç çağrışım yapmadığı belirlenmiştir. Serbest mimarlar da opaklığı en çok yan anlamıyla ve daha sonra düz anlamıyla algılamış, diğer anlamlar ise az da olsa çağrışım yapmıştır. Öğrencilerde ise sıralama değişmemekle birlikte opaklığın diğer anlamları daha fazla çağrıştırdığı saptanmıştır (Tablo 11).

Boşluk kavramı ise akademisyen ve serbest mimarlarda saydamlıkta olduğu gibi düz, yan ve diğer anlamları, birbirine yakın ve giderek azalan oranlarda anımsatırken; öğrencilere en çok düz anlamı daha sonra ise yan ve diğer anlamları birbirine yakın oranlarda çağrıştırmıştır (Tablo 11).

Tablo 11. Deneklerin saydamlık, opaklık ve boşluk kavramlarına verdikleri yanıtların konumlarına (akademisyen, öğrenci, serbest mimar) göre dağılım oranları

ANLAMLA İLGİLİ SORULAR	SAYDAMLIK	Anlamlar	Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama
		Düz anlam	53,96	54,16	55,26	54,46
		Yan anlam	25,39	16,67	31,57	24,54
		Diğer anlam	20,63	29,16	13,15	20,98
	OPAKLIK	Anlamlar	Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama
		Düz anlam	34,92	41,66	38,23	38,27
		Yan anlam	65,07	52,08	58,82	58,65
		Diğer anlam	0	6,25	2,94	3,06
	BOŞLUK	Anlamlar	Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama
		Düz anlam	57,14	56,52	54,28	55,98
		Yan anlam	33,33	23,91	37,14	31,46
		Diğer anlam	9,52	19,56	8,57	12,55

3.2.2. Açık Uçlu (Biçimle İlgili) Sorulara Ait Bulgular

3.2.2.1. Açık Uçlu (Biçimle İlgili) Sorulara Ait Genel Bulgular

Deneklere yöneltilen işlevsel açıdan tam saydam, tam opak ve hem saydam hem de opak olabileceğini düşündükleri yapılarla ilgili sorulara alınan yanıtlar; bu yapıların davranış konumları bağlı olarak yapılan yapı türleri sınıflamasına göre değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Yapılan çalışmalar kısmında belirtildiği üzere saptanan 13 adet yapı türü davranış konumlarına göre kamusal, yarı kamusal ve yarı özel olmak üzere 3 grupta sınıflanmıştır. Sorulara alınan yanıtlar da bu sınıflamaya uygun şekilde derlenerek üç grupta sınıflanmış ve değerlendirilmiştir.

Deneklerin tam saydam olabileceğini düşündükleri yapı türleri ile ilgili 4. soruya alınan yanıtlar ve bu yanıtların kişi sayısına bağlı olarak yapı türlerine göre gruplanması (Tablo 12) aşağıdaki gibidir:

1. Kamusal Yapılar: Ticaret Yapıları (alışveriş merkezleri, oto galerileri, fuar) (33); Ulaşım Yapıları (yolcu istasyonu) (7); İbadet Yapıları (4); Spor Yapıları (4).

2. Yarı Kamusal Yapılar: Kültür Yapıları (müze, galeri, sergi, pavyon, kültür merkezi, kütüphaneler, açık sinema, amfi tiyatro) (37); Ticaret Yapıları (büro, medya yapıları, kafeterya/ restoran, eğlence merkezleri, banka, seyir kulesi, atölye, otopark) (35); Endüstri Yapıları (sera) (12); Sosyal Yapılar (rekreasyon alanları) (2); Eğitim Yapıları (1); Resmi Yapılar (idari yapı, adalet yapısı) (3).

3. Yarı Özel Yapılar: Barınma Yapıları (konut)(2).

Tablo 12. Tam saydam yapı türlerine ilişkin yanıtların kişi sayısı ve önem düzeyine göre dağılımları

İŞLEVSEL AÇIDAN TAM SAYDAM OLABİLECEK YAPI TÜRLERİ								
Kamusal Yapılar	Kişi Sayısı	Önem Düzeyi	Yarı Kamusal Yapılar	Kişi Sayısı	Önem Düzeyi	Yarı Özel Yapılar	Kişi Sayısı	Önem Düzeyi
Ticaret Yapıları	33	68	Kültür Yapıları	37	79	Barınma Yapıları	2	4
Ulaşım Yapıları	7	9	Ticaret Yapıları	35	71			
İbadet Yapıları	4	8	Endüstri Yapıları	12	29			
Spor Yapıları	4	8	Resmi Yapılar	3	5			
			Sosyal Yapılar	2	3			
			Eğitim Yapıları	1	1			
			Sağlık Yapıları	-	-			
			Diğer Yapılar	-	-			
T:	48	93	T:	90	188	T:	2	4

İşlevsel açıdan tam saydam olabileceğini düşündükleri ilk 3 yapı türü sorulduğunda deneklerin %93,3'ü soruyu yanıtlarken %6,7'si yanıtı bırakmıştır. Soruyu yanıtlayanların %60'ı en çok kültür yapıları, ticaret yapıları ve endüstri yapıları gibi yarı kamusal yapıları vurgularken, %32'si ticaret yapıları gibi kamusal yapıları; %1,3'ü ise barınma yapılarının dahil olduğu yarı özel yapıları sıralamıştır. Yapı türleri arasında en az vurgulanan yapı türü eğitim yapıları olurken sağlık yapıları ve depo, hangar gibi diğer yapılar hiç vurgulanmamıştır. Yanıtlar 1., 2. ve 3. tercih olarak vurgulanma değerlerine (önem düzeyi) göre genel olarak değerlendirildiğinde ise en çok vurgulanan yapılar sırasıyla alışveriş merkezi, müze, büro, kafe/ restoran, sera, oto galeri, kütüphane olarak saptanmıştır.

Kamusal, yarı kamusal ve yarı özel olarak üç grupta derlenen yanıtlara uygulanan Ki-kare Homojenlik Testi sonucunda ortaya çıkan tercih sıralaması ele alındığında; yanıtların

hiçbir tercihte homojen dağılmadığı saptanmıştır. Buna göre 1. tercihte en çok yarı kamusal, daha sonra kamusal yapıların vurgulandığı, yarı özel yapılar ise çok düşük bir oranda vurgulanmıştır ($\alpha=0,000$). 2. tercihte ise sıralama değişmemekle birlikte yarı özel yapılar hiç vurgulanmamıştır ($\alpha =0,058$). 3. tercihte ise sıralama yine aynı olup yarı kamusal yapıların vurgu oranı azalırken, kamusal yapıların ki artmış, yarı özel yapılar ise çok az seviyede vurgulanmıştır ($\alpha =0,000$). Bu sıralamaya göre tam saydam olabileceği düşünülen yapılar, denekler tarafından en çok yarı kamusal sınıfına giren yapılar olarak düşünülmektedir. Yarı özel yapıların çok düşük oranlara sahip olması bu grupta tek yapı türünün olmasından kaynaklanmıştır (Tablo 13).

Tablo 13. Saydam yapı türlerine ilişkin yanıtların tercih sırasına göre dağılımları

SAYDAM YAPI	Tercih No	Yapı Türü	Gözlenen Değer	Beklenen Değer	Sapma	χ^2	sd	α
	1		Kamusal	14	16,3	-2,3	33,837	2
Yarı kamusal			34	16,3	17,7			
Yarı özel			1	16,3	-15,3			
2		Kamusal	17	23,5	-6,5	3,596	1	,058
		Yarı kamusal	30	23,5	6,5			
		Yarı özel	-	-	-			
3		Kamusal	17	14,7	2,3	21,864	2	,000
		Yarı kamusal	26	14,7	11,3			
		Yarı özel	1	14,7	-13,7			

Deneklerin tam opak olabileceğini düşündükleri yapı türleri ile ilgili 5. soruya alınan yanıtlar ve bu yanıtların kişi sayısına bağlı olarak davranış konumlarına göre gruplanması (Tablo 14) aşağıdaki gibidir:

1. Kamusal Yapılar: Ticaret Yapıları (alışveriş merkezi, fuar) (8); Ulaşım Yapıları (1); İbadet Yapıları (6); Spor Yapıları (spor merkezi) (2).

2. Yarı Kamusal Yapılar: Kültür Yapıları (müze, galeri, sergi salonu, kongre merkezi, kütüphane, sinema, tiyatro, konser salonu) (37); Resmi Yapılar (idari yapılar, adliye, güvenlik yapıları, hapisane, savunma yapıları) (30); Ticaret Yapıları (turizm yapıları, büro/ ofis/ iş merkezi, bar, banka, foto stüdyosu, umumi wc, otopark) (15); Endüstri Yapıları (arıtma tesisi, fabrika, mezbaha binası) (11); Diğer Yapılar (hangar, depo) (8); Sosyal Yapılar (hamam) (5); Eğitim Yapıları (eğitim yapıları, laboratuvar) (5); Sağlık Yapıları (hastane) (1).

3. Yarı Özel Yapılar: Barınma Yapıları (konut) (9).

Tablo 14. Tam saydam yapı türlerine ilişkin yanıtların davranış konumu, kişi sayısı ve önem düzeyine göre dağılımları

İŞLEVSEL AÇIDAN TAM OPAK OLABİLECEK YAPI TÜRLERİ								
Kamusal Yapılar	Kişi Sayısı	Önem Düzeyi	Yarı Kamusal Yapılar	Kişi Sayısı	Önem Düzeyi	Yarı Özel Yapılar	Kişi Sayısı	Önem Düzeyi
Ticaret Yapıları	8	15	Kültür Yapıları	37	70	Barınma Yapıları	9	24
İbadet Yapıları	6	13	Resmi Yapılar	30	63			
Spor Yapıları	2	3	Ticaret Yapıları	15	33			
Ulaşım Yapıları	1	3	Endüstri Yapıları	11	21			
			Diğer Yapılar	8	18			
			Sosyal Yapılar	5	10			
			Eğitim Yapıları	5	8			
			Sağlık Yapıları	1	3			
T:	17	34	T:	112	225	T:	9	24

İşlevsel açıdan tam opak olabileceğini düşündükleri ilk 3 yapı türü sorulduğunda deneklerin % 92'si soruyu yanıtlarken %8'i yanıtı bırakmıştır. Soruyu yanıtlayanların %74,7'si en çok kültür yapıları, resmi yapılar, ticaret yapıları ve endüstri yapıları gibi yarı kamusal yapıları vurgularken, %11,3'ü ticaret ve ibadet yapıları gibi kamusal yapıları; %6'sı ise barınma yapılarının dahil olduğu yarı özel yapıları vurgulamıştır. Yapı türlerinin hepsi 4. sorunun aksine en az bir kez vurgulanırken, en az vurgulanan yapı türleri ulaşım ve sağlık yapıları olmuştur. Yanıtlar 1., 2. ve 3. tercih olarak vurgulanma değerlerine (önem düzeyi) göre genel olarak değerlendirildiğinde ise tam opak olabileceği düşünülen ve en çok vurgulanan yapılar önem derecesine göre hapisane, konut, kongre merkezi, müze, depo, fabrika, sinema, tiyatro, konser salonu, hamam, ibadet yapısı, alışveriş merkezi, güvenlik yapısı ve büro olarak sıralanmıştır.

Yanıtlara uygulanan Ki-kare Homojenlik Testi sonucunda yanıtların hiçbir tercihte homojen dağılmadığı belirlenmiştir. Buna göre opak yapı türlerine ait tercihler sıralandığında 1. tercihte en çok yarı kamusal yapılar yer alırken, kamusal ve yarı özel yapıların birbirine yakın oranlarda vurgulanmıştır ($\alpha=0,000$). 2. tercihte yine en çok yarı kamusal yapılar vurgulanırken daha sonra sırasıyla kamusal ve en az yarı özel yapıların vurgulandığı ($\alpha=0,000$); 3. tercihte ise yanıtların 2. tercihle aynı dağılımı gösterdiği saptanmıştır ($\alpha=0,000$). Buna göre tam opak olabileceği düşünülen yapılar, denekler tarafından en çok yarı kamusal sınıfına giren yapılar olarak ifade edilmiştir (Tablo 15).

Tablo 15. Opak yapı türlerine ilişkin yanıtların tercih sırasına göre dağılımları

OPAK YAPI	Tercih No	Yapı Türü	Gözlenen Değer	Beklenen Değer	Sapma	χ^2	sd	α
	1		Kamusal	6	16,3	-10,3	35,551	2
Yarı kamusal			36	16,3	19,7			
Yarı özel			7	16,3	-9,3			
2		Kamusal	5	15,7	-10,7	61,957	2	,000
		Yarı kamusal	41	15,7	25,3			
		Yarı özel	1	15,7	-14,7			
3		Kamusal	6	14,0	-8,0	48,143	2	,000
		Yarı kamusal	35	14,0	21,0			
		Yarı özel	1	14,0	-13,0			

Deneklerin hem saydam hem de opak olabileceğini düşündükleri yapı türleri ile ilgili 6. soruya alınan yanıtlar ve bu yanıtların kişi sayısına bağlı olarak davranış konumlarına göre gruplanması (Tablo 16) aşağıdaki gibidir:

1. Kamusal Yapılar: İbadet Yapıları (10); Ticaret Yapıları (alışveriş merkezi) (9); Spor Yapıları (spor kompleksi) (4).

2. Yarı Kamusal Yapılar: Ticaret Yapıları (turizm yapıları, otel, büro/ ofis/ iş merkezi, restoran, eğlence merkezi, banka) (32); Kültür Yapıları (müze, sergi, fuar pavyonu, kültür merkezi, kütüphane, sinema/ tiyatro, konser salonu) (31); Eğitim Yapıları (Okul) (10); Sağlık Yapıları (hastane) (9); Resmi Yapılar (idari yapılar, adliye) (3); Sosyal Yapılar (sosyal tesis) (1); Endüstri Yapısı (1).

3. Yarı Özel Yapılar: Barınma Yapıları (konut) (20).

Tablo 16. Hem saydam hem de opak olabilecek yapı türlerine ilişkin yanıtların yapı türü, kişi sayısı ve önem düzeyine göre dağılımları

İŞLEVSSEL AÇIDAN HEM SAYDAM HEM OPAK OLABİLECEK YAPI TÜRLERİ								
Kamusal Yapılar	Kişi Sayısı	Önem Düzeyi	Yarı Kamusal Yapılar	Kişi Sayısı	Önem Düzeyi	Yarı Özel Yapılar	Kişi Sayısı	Önem Düzeyi
İbadet Yapıları	10	22	Kültür Yapıları	31	65	Barınma Yapıları	20	50
Ticaret Yapıları	9	20	Ticaret Yapıları	32	59			
Spor Yapıları	4	6	Eğitim Yapıları	10	19			
Ulaşım Yapıları	-	-	Sağlık Yapıları	9	17			
			Resmi Yapılar	3	6			
			Endüstri Yapıları	1	2			
			Sosyal Yapılar	1	1			
			Diğer Yapılar	-	-			
T:	23	48	T:	87	169	T:	20	50

İşlevsel açıdan hem saydam hem de opak olabileceğini düşündükleri ilk 3 yapı türü sorulduğunda deneklerin % 86,7'si soruyu yanıtlarken %13,3'ü yanıtsız bırakmıştır.

Soruyu yanıtlayanların %58'i en çok kültür, ticaret, eğitim ve sağlık yapıları gibi yarı kamusal yapıları vurgularken, %15.3'ü ibadet ve ticaret yapıları gibi kamusal yapıları; %13.3'ü ise barınma yapılarının dahil olduğu yarı özel yapıları vurgulamıştır. Yapı türleri arasında en az vurgulananlar endüstri ve sosyal yapılar olurken depo vb. diğer yapıların hiç biri yer almamıştır. Yanıtlar 1., 2. ve 3. tercih olarak vurgulanma değerlerine (önem düzeyi) göre genel olarak değerlendirildiğinde ise saydam ya da opak olabileceği düşünülen ve en çok vurgulanan yapılar sırasıyla konut, büro/ ofis, kültür merkezi, ibadet yapısı, okul, hastane, alışveriş merkezi, müze, kütüphane, otel olarak sıralanmıştır.

Yanıtlara uygulanan Ki-kare Homojenlik Testi sonucunda yanıtların hiçbir tercihte homojen bir dağılım göstermediği saptanmıştır. Buna göre, hem saydam hem de opak olabilecek yapı türlerine alınan yanıtların tercih sıralaması değerlendirildiğinde 1. tercihte en çok yarı kamusal yapıların vurgulandığı, bunu yarı özel ve kamusal yapıların izlediği tespit edilmiştir ($\alpha=0,003$). 2. tercih ele alındığında ise yarı kamusal yapıların 1. tercihte olduğundan daha çok vurgulandığı, kamusal ve yarı özel yapıların ise daha az vurgulandığı belirlenmiştir ($\alpha=0,000$). 3. tercihte ise yine en çok yarı kamusal yapılara karşılık kamusal ve yarı özel yapılar daha az vurgulanmıştır ($\alpha=0,000$) (Tablo 17).

Tablo 17. Saydam/ Opak yapı türlerine ilişkin yanıtların tercih sırasına göre dağılımları

SAYDAM/ OPAK YAPI	Tercih No	Yapı Türü	Gözlenen	Beklenen	Sapma	χ^2	sd	α
			Değer	Değer				
	1	Kamusal	8	15,3	-7,3	11,652	2	,003
		Yarı kamusal	26	15,3	10,7			
		Yarı özel	12	15,3	-3,3			
	2	Kamusal	9	15,0	-6,0	22,800	2	,000
		Yarı kamusal	30	15,0	15,0			
		Yarı özel	6	15,0	-9,0			
	3	Kamusal	6	13,0	-7,0	38,000	2	,000
		Yarı kamusal	31	13,0	18,0			
		Yarı özel	2	13,0	-11,0			

3.2.2.2. Biçimle İlgili Sorulara Ait Yanıtların Denek Konumlarına (Akademisyen, Öğrenci, Serbest Mimar) Göre Dağılımları

Biçimle ilgili sorulara alınan yanıtların kamusal, yarı kamusal ve yarı özel başlıkları altında deneklerin konumlarına göre genel dağılımları Ek Tablo 1'de verilmiştir. Yanıtlar yapı türleri bazında ele alındığında, tam saydam olabilecek ilk 3 yapı türü denek grubundaki akademisyenler tarafından kültür, kamusal ve yarı kamusal ticaret yapıları

olarak ifade edilirken; serbest mimarlar tarafından kamusal ticaret, kültür ve yarı kamusal ticaret yapıları olarak farklı sıralanmıştır. Öğrenciler ise saydam yapı türlerini yarı kamusal ticaret, kültür ve kamusal ticaret yapıları olarak serbest mimarların aksine bir sıralama yapmışlardır. Sonuç olarak her üç denek grubu tarafından tam saydam olabilecek yapı türleri olarak ifade edilen yapıların aynı olduğu ancak sıralamalarının farklı olduğu tespit edilmiştir (Tablo 18).

Tablo 18. Deneklerin tam saydam olabilecek yapı türlerine verdikleri yanıtların konumlarına (akademisyen, öğrenci, serbest mimar) göre dağılım oranları

BİÇİMLE İLGİLİ SORULAR	SAYDAM YAPI	Yapı Türü	Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama
		Ticaret	21,31	20	30,76	24,02
Ulaşım	8,19	5	0	4,39		
İbadet	4,91	0	2,56	2,49		
Spor	1,63	2,5	5,12	3,08		
Ticaret	19,67	32,5	25,64	25,93		
Sosyal	0	2,5	2,56	1,68		
Kültür	22,95	27,5	30,76	27,07		
Eğitim	1,63	0	0	0,54		
Sağlık	0	0	0	0		
Resmi	3,27	2,5	0	1,92		
Endüstri	13,11	7,5	2,56	7,72		
Diğer	0	0	0	0		
Barınma	3,27	0	0	1,09		

Tam opak olabilecek ilk 3 yapı türü, akademisyenler ve öğrenciler tarafından kültür yapısı, resmi yapı ve yarı kamusal ticaret yapısı olarak sıralanırken; serbest mimarlar tarafından resmi yapı, kültür, kamusal ticaret yapısı ve ticaret yapısı ile aynı yüzdeye sahip olan sosyal yapı olarak sıralanmıştır (Tablo 19).

Tablo 19. Deneklerin tam opak olabilecek yapı türlerine verdikleri yanıtların konumlarına (akademisyen, öğrenci, serbest mimar) göre dağılım oranları

BİÇİMLE İLGİLİ SORULAR	OPAK YAPI	Yapı Türü	Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama
		Ticaret	5,17	4,76	7,89	5,94
Ulaşım	0	2,38	0	0,79		
İbadet	5,17	4,76	2,63	4,18		
Spor	1,72	2,38	0	1,36		
Ticaret	10,34	16,66	5,26	10,75		
Sosyal	1,72	2,38	7,89	3,99		
Kültür	31,03	21,42	26,31	26,25		
Eğitim	3,44	2,38	5,26	3,69		
Sağlık	1,72	0	0	0,57		
Resmi	17,24	21,42	28,94	22,53		
Endüstri	8,62	7,14	7,89	7,88		
Diğer	6,89	9,52	0	5,47		
Barınma	6,89	4,76	7,89	6,51		

Öte yandan hem saydam hem de opak olabilecek ilk üç yapı türü ise akademisyenler tarafından barınma, kültür ve yarı kamusal ticaret yapısı olarak sıralanırken; öğrenciler tarafından tam aksi bir sıralama ile yarı kamusal ticaret, kültür ve barınma yapıları olarak ifade edilmiştir. Geri kalan denekler olan serbest mimarların ise bu sıralamayı tamamen değiştirerek kültür, yarı kamusal ticaret ve barınma yapısı olarak ifade ettikleri hem saydam hem de opak olabilecek yapılara, barınma yapısı ile aynı orana sahip kamusal ticaret yapılarını da ekledikleri saptanmıştır (Tablo 20).

Tablo 20. Deneklerin hem saydam hem opak olabilecek yapı türlerine verdikleri yanıtların konumlarına (akademisyen, öğrenci, serbest mimar) göre dağılım oranları

BİÇİMLE İLGİLİ SORULAR	SAYDAM/OPAK YAPI	Yapı Türü	Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama
		Ticaret	8,77	2,77	8,10	6,54
Ulaşım	0	0	0	0		
İbadet	10,50	5,55	5,40	7,15		
Spor	1,75	5,55	33,33	13,54		
Ticaret	15,78	33,33	29,72	26,27		
Sosyal	0	0	2,70	0,9		
Kültür	19,29	22,22	32,43	24,64		
Eğitim	10,50	5,55	5,40	7,15		
Sağlık	7,01	8,33	5,40	6,91		
Resmi	3,50	2,77	0	2,09		
Endüstri	0	2,77	0	0,92		
Diğer	0	0	0	0		
Barınma	22,80	11,11	8,10	14		

3.2.3. Anlam ve Biçimle İlgili Sorulara Ait Yanıtlar Arasındaki İlişki

Deneklere yöneltilen saydamlık, opaklık ve boşluk kavramlarının çağrıştırdığı anlamları belirlemeye yönelik anlamlarla ilgili sorular ile tam saydam, tam opak ve hem saydam hem de opak olabileceği düşünülen yapı türlerini belirlemeye yönelik biçimle ilgili sorulara alınan yanıtlar arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını saptamak üzere, yanıtlardan elde edilen verilere Ki-kare Testi uygulanmıştır. Buna göre saydamlık kavramına ilişkin yapılan Ki-kare Testi sonucunda saydamlık ile boşluk kavramları arasında $p=0,10$ güvenilirlik düzeyi ile anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($\chi^2=9,272$, $sd=4$, $\alpha=0,05$); buna karşılık saydamlık kavramı ile saydam yapı türleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($\chi^2=1,403$, $sd=4$, $\alpha=0,84$). Opaklık kavramına ilişkin yapılan Ki-kare Testi sonucunda ise opaklık ve boşluk kavramları arasında anlamlı bir ilişki söz edilemezken ($\chi^2=3,943$, $sd=4$, $\alpha=0,41$); opaklık kavramı ile opak yapı türleri arasında $p=0,10$ güvenilirlik düzeyi ile anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($\chi^2=7,140$, $sd=4$, $\alpha=0,12$).

3.3. 30 Yapı Örneği (Fotoğraflar) İle İlgili Sorulara Ait Bulgular

3.3.1. 30 Yapı Örneğine Ait Genel Bulgular

Saydam ve opak cephe örneklerine ait yapının saydam mı yoksa opak mı olduğu (Ek Tablo 2), işlevinin ne olduğu ve anlamsal derecelendirme ölçeğine göre hangi sıfatlarla hangi değerlerde ifade edildiği ile ilgili soruların yanıtları her bir örnek için ayrı ayrı tablolaştırılarak Tablo 21-50 olarak verilmiştir. Bunun yanı sıra yapının saydamlık-opaklık oranı, mevcut işlevi ve en çok tahmin edilen işlevi, yapıyı tanımlayan faktörlerin sayısı, özdeğerleri, yapıyı açıklama yüzdeleri, faktörleri tanımlayan değişkenler ile bu faktörlerin aritmetik ortalamalarını gösteren birer grafiğin yer aldığı 30 örneğe ait bulgu tabloları; faktörlerin Ek Tablo 3'te verilen aritmetik ortalamaları da eklenerek, yazılı olarak ifade edilmiştir. Ayrıca akademisyen, öğrenci ve serbest mimarlardan oluşan denek grubunun her bir örneğe ilişkin beğeni düzeyleri aritmetik ortalamaları hesaplanarak tablolaştırılmış (Ek Tablo 4, 5) ve en çoktan en aza sıralanarak açıklamaların sonuna eklenmiştir. Yapıları niteleyen sıfatlardan elde edilen faktörlerin her bir örnek için önem sırasına göre dağılımı ise Ek Tablo 6 ve 7'de verilmiştir. Buna göre 30 cephe örneği ile elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

Örnek 1 %98 oranında saydam bulunmuştur. Kültür yapılarından müze yapısı olan Örnek 1'in işlevi deneklerin %48'i tarafından doğru tahmin edilmiştir. Deneklerin anlamsal derecelendirme ölçeğine göre derecelendirdiği sıfat çiftlerine uygulanan faktör analizi sonucunda Örnek 1'i en iyi tanımlayan faktörlerden özdeğeri 1,4'ün üzerinde olanlar alınmıştır. Buna göre derecelendirmeyi %68,5 oranında açıklayan 6 faktör belirlenmiştir (Tablo 21). Belirlenen faktörlere göre Örnek 1 denekler tarafından açık (5,14), düzenli (5,56) ve bitmiş (5,1); orta değerde kendine özgü (4,64), abartılı (4,58) ve mahremiyetsiz (3,14) bulunmuştur (Ek Tablo 3). Öte yandan Örnek 1 serbest mimar (4,70), akademisyen (4,51) ve öğrencilerden (4,40) oluşan denekler tarafından orta düzeyde (4,53) beğenilmiştir (Ek Tablo 4).

%100'lük bir oranla tam opak bulunan Örnek 2, barınma yapılarından müstakil konut yapısı olup işlevi %96 gibi yüksek bir oranla denekler tarafından doğru tahmin edilmiştir. Faktör analizi sonucunda Örnek 2'yi tanımlayan, özdeğerleri 2'nin üzerinde olan ve derecelendirmeyi %66 oranında açıklayan 5 adet faktör belirlenmiştir (Tablo 22). Buna göre Örnek 2 denekler tarafından orta derecede şaşırtıcı (3,56), düzensiz (3,62), abartısız (4,4), sınırlayıcı (3,8) ve içi dışı bir olmayan (3,1) bir yapı olarak tanımlanmıştır (Ek Tablo 3). Öte yandan Örnek 2 akademisyen (4,05), serbest mimar (3,88) ve öğrencilerden (3,56) oluşan denekler tarafından orta düzeyde (3,83) beğenilmiştir (Ek Tablo 5).

%98 oranında opak bulunan Örnek 3, ticaret yapılarından alışveriş merkezi olup işlevi %62 oranında doğru tahmin edilmiştir. Özdeğeri 1,6'nın üzerinde olan 6 faktör Örnek 3'ü %70 oranında açıklamaktadır (Tablo 22). Bu faktörlere göre Örnek 3 denekler tarafından son derece mahremiyet sağlanmış (6,0); düzenli (5,42), karanlık (2,24), kapalı (2,2); orta düzeyde şaşırtıcı (3,36) ve yalın (4,68) olarak tanımlanmıştır (Ek Tablo 3). Öte yandan Örnek 3 serbest mimar (4,47), öğrenci (4,16) ve akademisyenlerden (3,93) oluşan denekler tarafından orta düzeyde (4,18) beğenilmiştir (Ek Tablo 5).

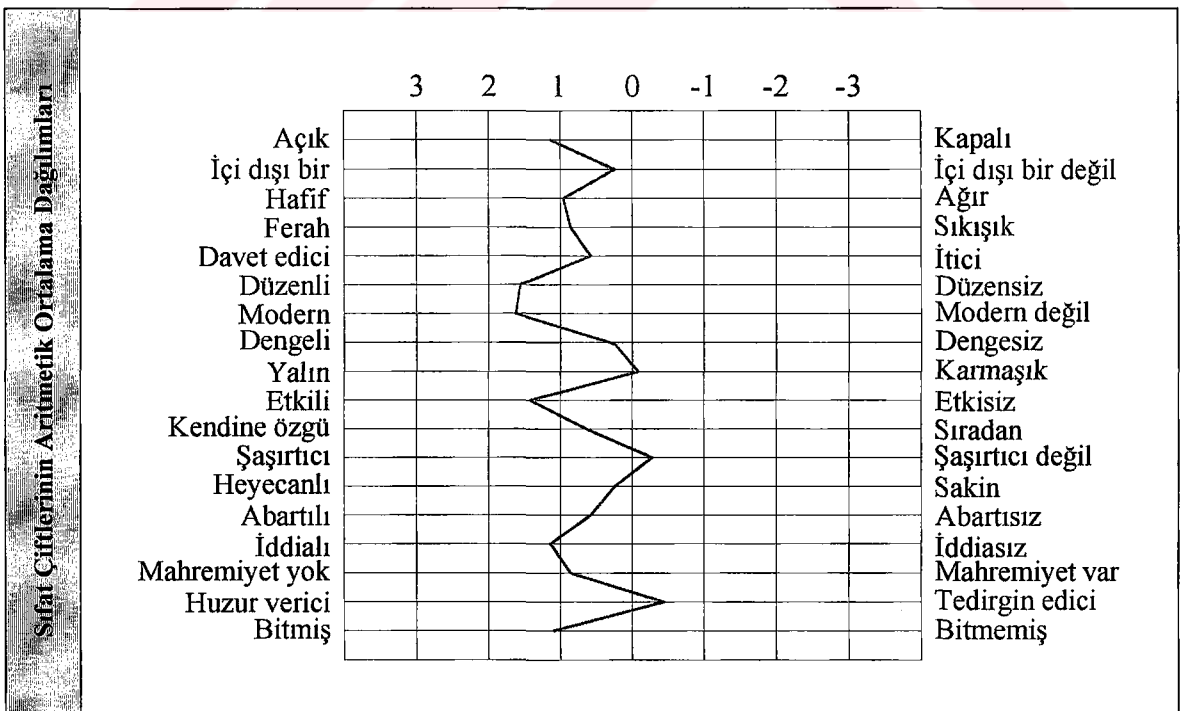
%82 oranında saydam bulunan Örnek 4, ibadet yapılarından cami yapısı olup işlevi %72 oranında doğru tahmin edilmiştir. Özdeğerleri 1,5'in üzerinde olan 6 faktör, Örnek 4'ü %73 oranında açıklamaktadır (Tablo 23). Bu faktörlere göre Örnek 4 denekler tarafından son derece dengeli (6,22) ve modern (5,96); açık (5,42) ve iddialı (5,94); orta derecede yumuşak dokulu (4,02) ve abartılı (4,42) bulunmuştur (Ek Tablo 3). Örnek 4'ün genel beğenilme düzeyine bakıldığında serbest mimar (5,57), akademisyen (5,47) ve öğrenciler (5,26) tarafından ortalamanın üzerinde (5,43) beğenildiği saptanmıştır (Ek Tablo 4).

Tablo 21. Örnek 1 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

ÖRNEK 1	Saydamlık - Opaklık Oranı	Saydam (%)			
		Yarı saydam/yarı opak (%)		98	
	Yapının İşlevi	Opak (%)		-	
		Yapı (%)		Mevcut	Tahmin
		Yapı Türü (%)		Müze	Müze (34)
		Davranış Konumu (%)		Kültür	Kültür (48)
				Yarı Kamusal	Yarı Kamusal (64)

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmalı Yüzde
	F1	açık-kapalı	4,410	19,172	19,172
	F2	düzenli-düzensiz	3,553	15,448	34,620
	F3	kendine özgü-sıradan	2,535	11,022	45,643
	F4	abartılı-abartısız	2,082	9,051	54,694
	F5	mahremiyet var-yok	1,759	7,647	62,341
	F6	bitmiş-bitmemiş	1,429	6,213	68,554

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5	F6
	açık-kapalı (,818)	düzenli-düzensiz (,796)	kendine özgü-sıradan (,821)	abartılı-abartısız (,738)	mahremiyet var-mahremiyet yok (,770)	bitmiş-bitmemiş (,829)
	İçi dışı bir-İçi dışı bir değil (,790)	modern-modern değil (,682)	şşırtıcı-şşırtıcı değil (,786)	iddialı-iddiasız (,644)	huzur verici-tedirgin edici (,614)	
	hafif-ağır (,717)	dengeli-dengesiz (,669)	heyecanlı-sakin (,782)			
	ferah-sıkışık (,688)	yalın-karmaşık (,648)				
	davet edici-itici (,674)	etkili-etkisiz (,634)				

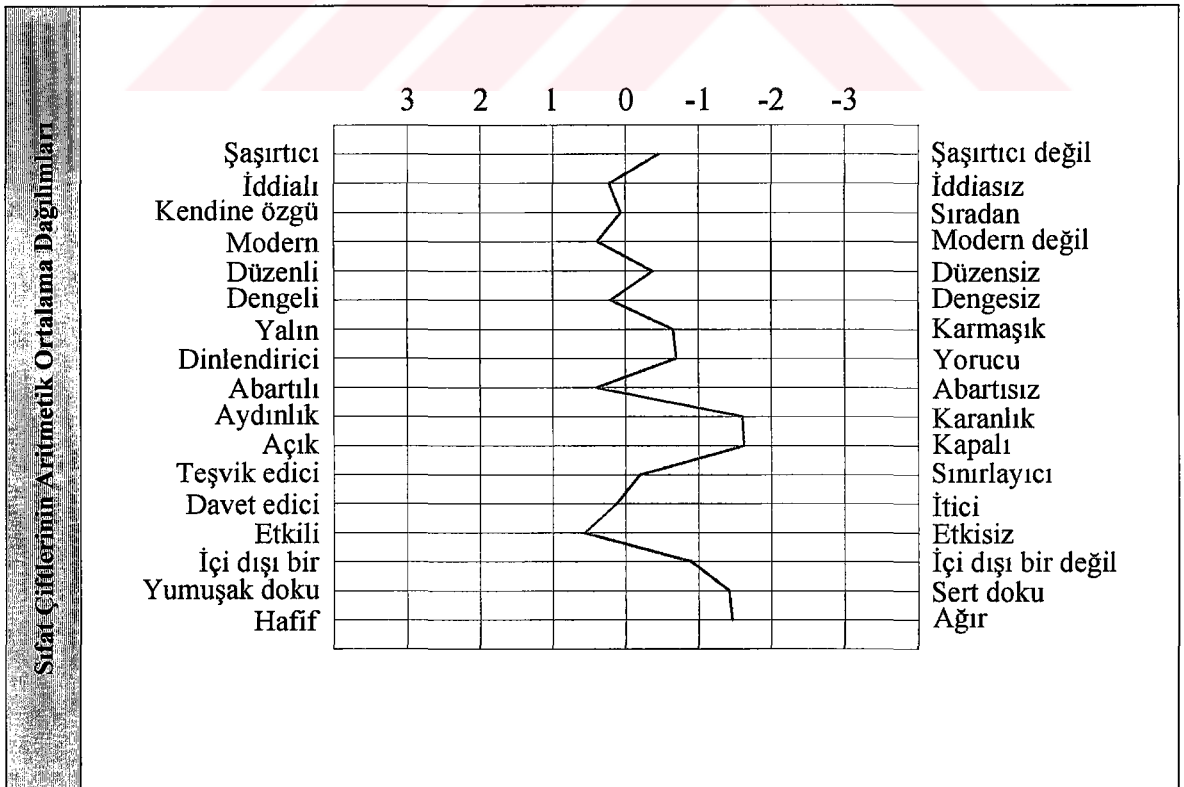

Tablo 22. Örnek 2 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

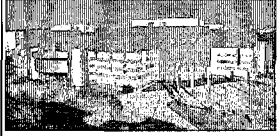
ÖRNEK 2	Saydamlık - Opaklık Oranı	Saydam (%)	-	
		Yarı saydam/yarı opak (%)	-	
		Opak (%)	100	
	Yapının İşlevi		Mevcut	Tahmin
		Yapı (%)	Konut	Konut (96)
		Yapı Türü (%)	Barınma	Barınma (98)
		Davranış Konumu (%)	Yarı Özel	Yarı Özel (98)

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmalı Yüzde
	F1	şaşırtıcı-şaşırtıcı değil	3,748	16,294	16,294
	F2	düzenli-düzensiz	3,561	15,483	31,777
	F3	abartılı-abartısız	2,836	12,329	44,106
	F4	teşvik edici-sınırlayıcı	2,770	12,045	56,151
	F5	içi dışı bir- değil	2,246	9,767	65,918

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5
	şaşırtıcı-şaşırtıcı değil (,846)	düzenli-düzensiz (,830)	abartılı-abartısız (,759)	teşvik edici-sınırlayıcı (,802)	içi dışı bir-içi dışı bir değil (,695)
	iddialı-iddiasız (,820)	dengeli-dengesiz (,806)	aydınlık-karanlık (,735)	davet edici-ıtıcı (,780)	yumuşak doku-sert doku (,665)
	kendine özgü-sıradan (,662)	yalın-karmaşık (,667)	açık-kapalı (,703)	etkili-etkisiz (,605)	hafif-ağır (,601)
	modern-modern değil (,603)	dinlendirici-yorucu (,640)			

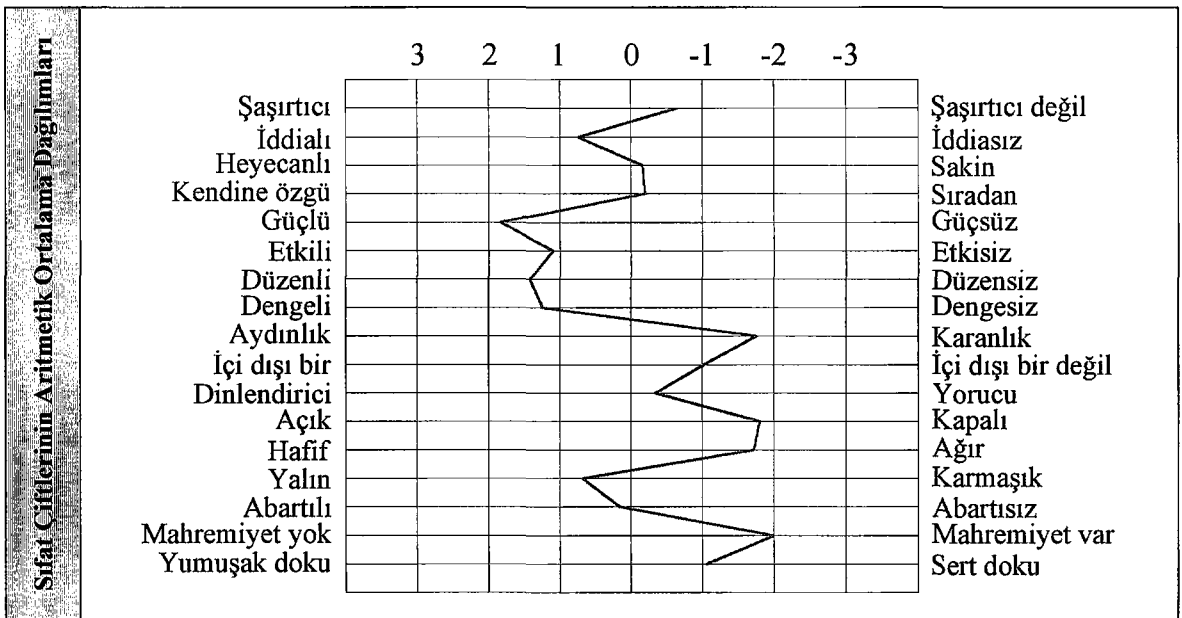

Tablo 23. Örnek 3 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

ÖRNEK 3	Saydamlık - Opaklık Oranı	Saydam (%)			
		2			
	Yapının İşlevi	Yarı saydam/yarı opak (%)			
		-			
		Opak (%)			
		98			
				Mevcut	Tahmin
		Yapı (%)		Alışveriş Merkezi	Alışveriş M. (62)
Yapı Türü (%)		Ticaret	Ticaret (70)		
Davranış Konumu (%)		Kamusal	Kamusal (72)		

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmalı Yüzde
	F1	şaşırtıcı-şaşırtıcı değil	4,940	21,479	21,479
	F2	düzenli-düzensiz	3,143	13,666	35,145
	F3	aydınlık-karanlık	2,631	11,439	46,584
	F4	açık-kapalı	1,932	8,399	54,982
	F5	yalın-karmaşık	1,813	7,884	62,866
	F6	mahremiyet var-yok	1,680	7,305	70,171

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5	F6					
şaşırtıcı-şaşırtıcı değil	(,857)	düzenli-düzensiz	(,866)	aydınlık-karanlık	(,704)	açık-kapalı	(,911)	yalın-karmaşık	(,718)	mahremiyet var-mahremiyet yok	(-,740)
iddialı-iddiasız	(,844)	dengeli-dengesiz	(,691)	İçeride bir-İçeride bir değil	(,680)	hafif-ağır	(,808)	abartılı-abartısız	(-,671)	yumuşak doku-sert doku	(,698)
heyecanlı-sakin	(,727)			dinlendirici-yorucu	(,663)						
kendine özgü-sıradan	(,722)										
güçlü-güçsüz	(,663)										
etkili-etkisiz	(,633)										

%100'lük oranla tam saydam bulunan Örnek 5, barınma yapılarından konut yapısı olup işlevi deneklerin %72'si tarafından doğru tahmin edilmiştir. Örnek 5 için, özdeğerleri 1,4'ün üzerinde olan ve yapıyı %73 oranında açıklayan 6 adet faktör belirlenmiştir (Tablo 25). Buna göre barınma yapısı olan Örnek 5 denekler tarafından son derece aydınlık (6,84) ve yalın (6,4); teşvik edici (5,16) ve bitmiş (5,48); orta seviyede yumuşak dokulu (4,78) ve heyecanlı (4,28) bulunmuştur (Ek Tablo 3). Öte yandan Örnek 5, serbest mimar (5,68), akademisyen (5,37), öğrenci (5,14) gruplarından oluşan denekler tarafından iyi derecede (5,39) beğenilmiştir (Ek Tablo 4).

%98 oranında opak bulunan Örnek 6, kültür yapılarından müze yapısı olup işlevi %40 oranında doğru tahmin edilmiştir. Özdeğerleri 1,9'un üzerinde olan 6 faktör Örnek 6'yı %69 oranında açıklamaktadır (Tablo 26). Faktörlere göre Örnek 6 denekler tarafından son derece mahremiyet sağlanmış (6,68), güçlü (6,1) ve sert dokulu (1,86); iddialı (5,32) ve bitmiş (5,62) ve orta derecede yorucu (3,56) olarak ifade edilmiştir (Ek Tablo 3). Örnek 6'nın genel beğenilme düzeyine bakıldığında serbest mimar (4,32), öğrenci (4,13) ve akademisyenler (4,0) tarafından orta düzeyde (4,15) beğeniye sahip olduğu belirlenmiştir (Ek Tablo 5).

%100 ile tam opak bulunan Örnek 7, eğitim yapılarından okul yapısı olup işlevi %66 oranında konut olarak yanlış tahmin edilmiştir. Örnek 7'nin okul yapısı olabileceği tahmini ise %8 gibi düşük bir orana sahiptir. Öte yandan Örnek 7, özdeğerleri 1,3'ün üzerinde olan 7 adet faktörle %74 oranında açıklanmıştır (Tablo 27). Bu bağlamda Örnek 7, denekler tarafından abartısız (2,66), sert dokulu (2,86), mahremiyet sağlanmış (5,88) ve bitmiş (5,2); orta düzeyde davet edici (4,28), kendine özgü (4,24) ve ağır (3,66) bir yapı olarak değerlendirilmiştir (Ek Tablo 3). Bunun dışında Örnek 7'nin genel beğenilme düzeyi ise akademisyen (4,24), serbest mimar (4,23) ve öğrenciler (4,14) tarafından orta dereceli (4,20) olarak ifade edilmiştir (Ek Tablo 5).

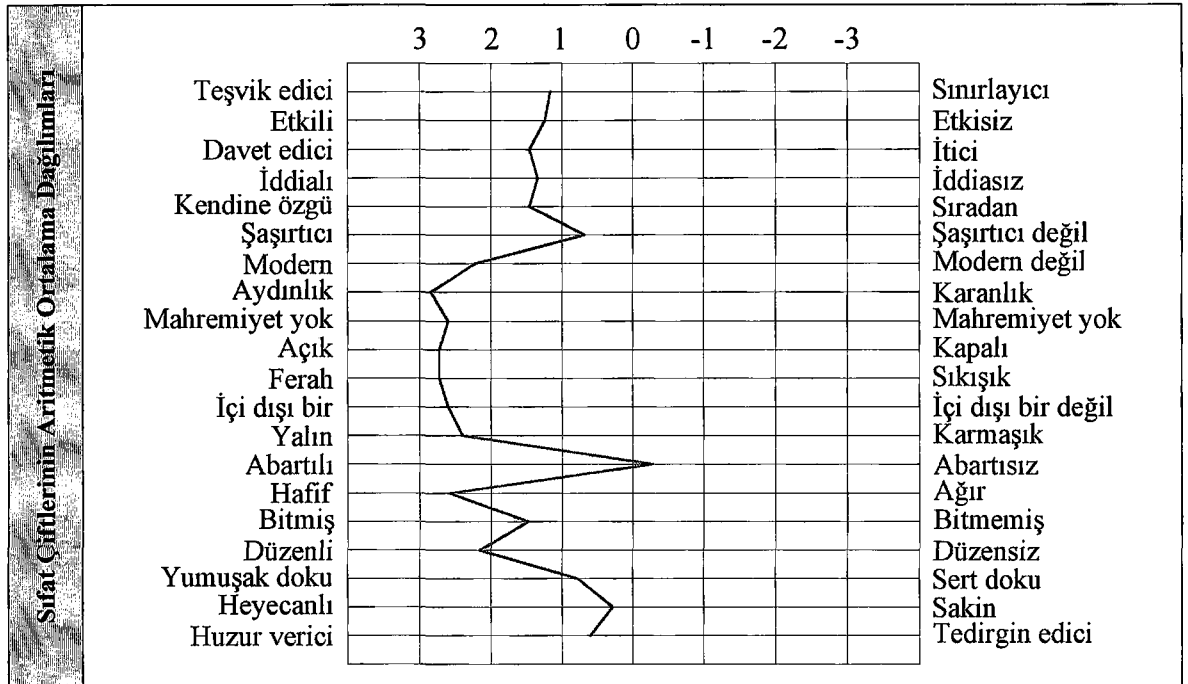
%94 oranında opak bulunan Örnek 8 ticaret yapılarından alışveriş merkezi işlevine sahiptir. Örnek 8'in işlevi %56 oranında fabrika olarak yanlış tahmin edilmiş ve mevcut işlevi %14 oranında bilinmiştir. Örnek 8'i tanımlayan 6 faktörün özdeğerleri 1,5'in üzerindedir ve yapıyı %70 oranında açıklamaktadır (Tablo 28). Faktörlere göre Örnek 8 denekler tarafından kapalı (2,68); orta seviyede iddialı (3,88), yorucu (3,56), sıradan (3,5), abartısız (3,82) ve sakin (3,44) bulunmuştur (Ek Tablo 3). Örnek 8 denekler tarafından serbest mimar (4,21), öğrenci (3,62) ve akademisyen (3,51) grupları olarak orta değerde (3,76) beğenilmiştir (Ek Tablo 5).

Tablo 25. Örnek 5 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

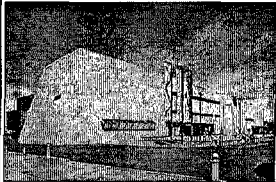
ÖRNEK 5		Saydamlık Oranı	100	
		Yarı saydam/yarı opak (%)	-	
		Opak (%)	-	
		Yapının İşlevi	Mevcut	Tahmin
		Yapı (%)	Konut	Konut (72)
		Yapı Türü (%)	Barınma	Barınma (72)
		Davranış Konumu (%)	Yarı Özel	Yarı Özel (72)

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmalı Yüzde
	F1	teşvik edici-sınırlayıcı	5,606	24,373	24,373
	F2	aydınlık-karanlık	3,370	14,650	39,023
	F3	yalın-karmaşık	2,481	10,785	49,808
	F4	bitmiş-bitmemiş	2,252	9,792	59,600
	F5	yumuşak doku-sert doku	1,654	7,193	66,793
	F6	heyecanlı-sakin	1,425	6,197	72,989

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5	F6
	teşvik edici-sınırlayıcı (,839)	aydınlık-karanlık (,858)	yalın-karmaşık (,807)	bitmiş-bitmemiş (,873)	yumuşak doku-sert doku (,861)	heyecanlı-sakin (,725)
	etkili-etkisiz (,832)	mahremiyet var-yok (-,764)	abartılı-abartısız (-,743)	düzenli-düzensiz (,623)		huzur verici-tedirgin (-,642)
	davet edici-İtici (,830)	açık-kapalı (,741)	hafif-ağır (,692)			
	iddialı-İddiasız (,817)	ferah-sıkışık (,693)				
	kendine özgü-sıradan (,778)	içi dışı bir-değil (,664)				
	şasırtıcı-değil (,684)					
	modern-değil (,652)					

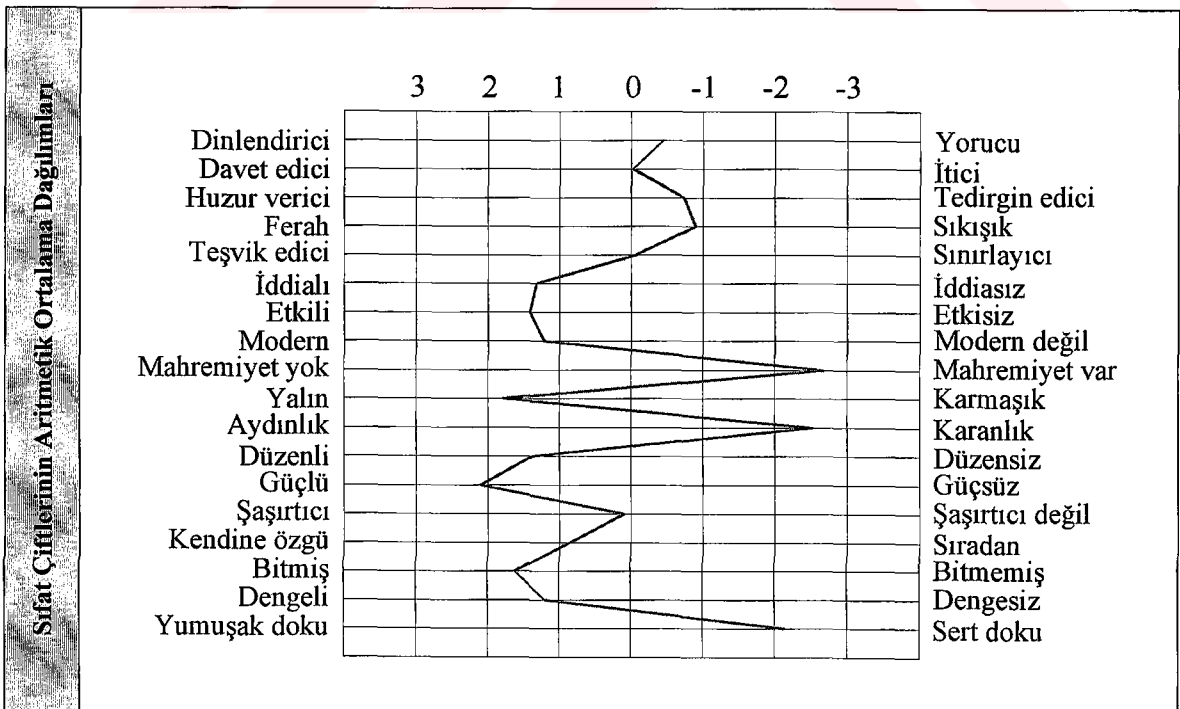

Tablo 26. Örnek 6 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

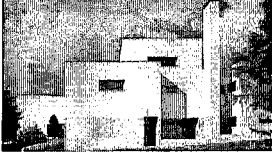
ÖRNEK 6	Saydamlık - Opaklık - Oram	Saydam (%)	-	
			Yarı saydam/yarı opak (%)	2
Opak (%)	98			
Yapının İşlevi	Mevcut		Müze	Tahmin
	Yapı (%)		Müze	Müze (40)
	Yapı Türü (%)	Kültür	Kültür (66)	
	Davranış Konumu (%)	Yarı Kamusal	Yarı Kamusal (82)	

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmış Yüzde
	F1	dinlendirici-yorucu	3,649	15,865	15,865
	F2	iddialı-iddiasız	3,001	13,047	28,912
	F3	mahremiyet var-yok	2,761	12,003	40,915
	F4	güçlü-güçsüz	2,495	10,846	51,761
	F5	bitmiş-bitmemiş	2,060	8,958	60,719
	F6	yumuşak doku-sert doku	1,943	8,448	69,167

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5	F6
	dinlendirici-yorucu (,844)	iddialı-iddiasız (,778)	mahremiyet var-mahremiyet yok (,691)	güçlü-güçsüz (,743)	bitmiş-bitmemiş (,830)	yumuşak doku-sert doku (,699)
	davet edici-itici (,751)	etkili-etkisiz (,775)	yalın-karmaşık (,688)	şaşırtıcı-şaşırtıcı değil (,720)	dengeli-dengesiz (,701)	
	huzur verici-tedirgin edici (,739)	modern-modern değil (,725)	aydınlık-karanlık (-,676)	kendine özgü-sıradan (,673)		
	ferah-sıkışık (,710)		düzenli-düzensiz (,619)			
	teşvik edici-sınırlayıcı (,679)					

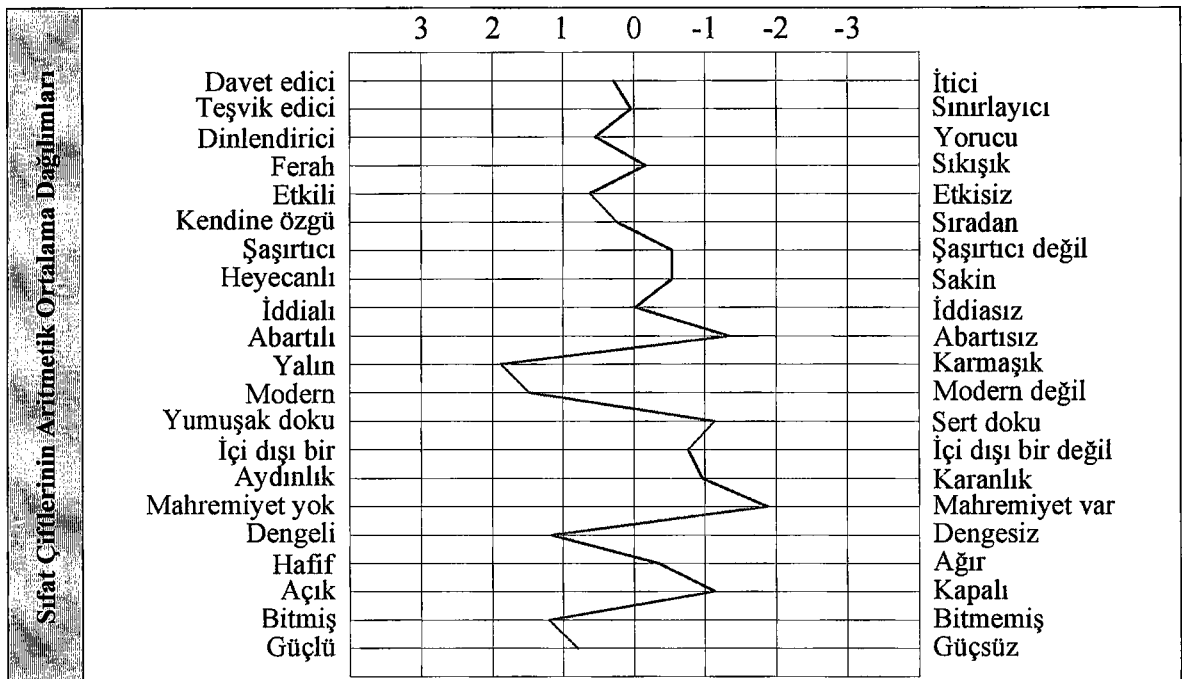

Tablo 27. Örnek 7 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

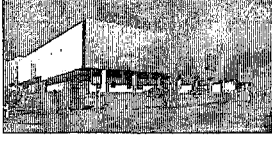
ÖRNEK 7		Saydamlık	Opaklık	Oran	Saydam (%)	-	
					Yarı saydam/yarı opak (%)	-	
					Opak (%)	100	
						Mevcut	Tahmin
					Yapı (%)	Okul	Konut (66)
					Yapı Türü (%)	Eğitim	Barınma (66)
					Davranış Konumu (%)	Yarı Kamusal	Yarı Özel (66)

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmalı Yüzde
	F1	davet edici-itici	4,398	19,123	19,123
	F2	kendine özgü-sıradan	3,321	14,440	33,563
	F3	abartılı-abartısız	2,110	9,173	42,735
	F4	yumuşak doku-sert doku	2,099	9,126	51,861
	F5	mahremiyet var-yok	2,042	8,879	60,740
	F6	hafif-ağır	1,700	7,390	68,130
	F7	bitmiş-bitmemiş	1,321	5,745	73,876

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7
	davet edici-itici (,789)	kendine özgü-sıradan (,856)	abartılı-abartısız (-,784)	yumuşak -sert doku (,841)	mahremiyet var- yok (,692)	hafif-ağır (,804)	bitmiş-bitmemiş (,768)
	teşvik edici-sınırlayıcı (,734)	şaşırtıcı-şaşırtıcı değil (,846)	yalın-karmaşık (,659)	içi dışı bir-değil (,724)	dengeli-dengesiz (,635)	açık-kapalı (,725)	güçlü-güçsüz (-,666)
	dinlendirici-yorucu (,722)	heyecanlı-sakin (,776)	modern-modern değil (,649)	aydınlık-karanlık (,671)			
	ferah-sıkışık (,677)	iddialı-iddiasız (,699)					
	etkili-etkisiz (,618)						

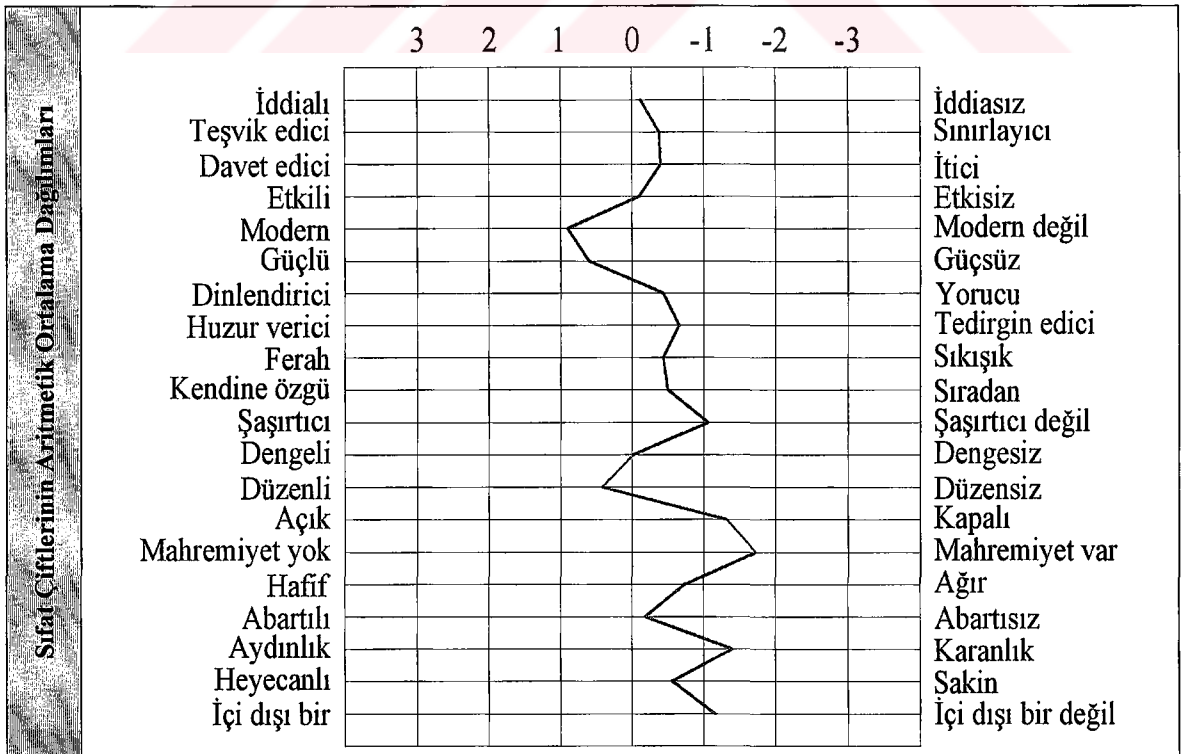

Tablo 27. Örnek 8 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

ÖRNEK 8	Saydamlık - Opaklık Oranı	Saydam (%)				
		Yarı saydam/yarı opak (%)		4		
	Yapının İşlevi	Opak (%)		94		
		Yapı (%)		Mevcut	Tahmin	
		Yapı Türü (%)		Alışveriş Merkezi		Fabrika (56)
		Davranış Konumu (%)		Ticaret	Endüstri (58)	
				Kamusal	Yarı Kamusal (72)	

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmalı Yüzde
	F1	iddialı-iddiasız	4,129	17,951	17,951
F2	dinlendirici-yorucu	3,049	13,257	31,209	
F3	kendine özgü-sıradan	2,859	12,429	43,637	
F4	açık-kapalı	2,457	10,685	54,322	
F5	abartılı-abartısız	1,988	8,645	62,967	
F6	heyecanlı-sakin	1,577	6,858	69,825	

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5	F6
	iddialı-iddiasız (,803)	dinlendirici-yorucu (,790)	kendine özgü-sıradan (,753)	açık-kapalı (,770)	abartılı-abartısız (,738)	heyecanlı-sakin (,734)
teşvik edici-sınırlayıcı (,783)	huzur verici-tedirgin (,750)	şaşırtıcı-değil (,680)	mahremiyet var-yok (-,655)	aydınlık-karanlık (,645)	içi dışı bir-değil (,715)	
davet edici-İtici (,778)	ferah-sıkışık (,646)	dengeli-dengesiz (,648)	hafif-ağır (,604)			
etkili-etkisiz (,711)		düzenli-düzensiz (,643)				
modern-değil (,691)						
güçlü-güçsüz (,610)						

%98 oranında saydam bulunan Örnek 9'un işlevi eğitim yapılarından okul olmasına rağmen en çok tahmin edilen işlevi %16 ile büro olmuştur. Örnek 9'un mevcut işlevi ise %10 oranında tahmin edilmiştir. Özdeğeri 1,2'nin üzerinde olan 7 faktörle, %73 oranında açıklanan Örnek 9 (Tablo 29), bu faktörlere göre denekler tarafından son derece mahremiyetsiz (1,74) ve içi dışı bir (6,08); davet edici (5,88), heyecanlı (5,44), güçlü (5,02) ve bitmiş (5,48); orta derecede dinlendirici (4,58) bulunmuştur (Ek Tablo 3). Ayrıca Örnek 9, serbest mimar (5,63), öğrenci (5,16) ve akademisyen (5,06) olarak dağılım gösteren denek grubu tarafından ortalamanın üzerinde(5,28) bir beğeniye sahiptir (Ek Tablo 4).

Diğerlerine göre % 68 gibi düşük bir oranla saydam bulunan Örnek 10'un mevcut işlevi ibadet yapılarından kilise olmasına rağmen yapının işlevi %30 oranında büro olarak tahmin edilmiş, mevcut işlevi ise %4 gibi çok düşük bir oranda bilinmiştir. Örnek 10 özdeğerleri 1,4'ün üzerinde olan 7 faktörle, %77 oranında açıklanmaktadır (Tablo 30). Denekler en yüksek oranla büro olarak yanlış tahmin ettikleri Örnek 10'u tamamen bitmiş (6,0); yalın (5,6); orta düzeyde içi dışı bir (4,04), teşvik edici (4,2), güçlü (4,6), abartısız (3,76) ve mahremiyet sağlanmış (4,5) olarak ifade etmiştir (Ek Tablo 3). Bununla birlikte Örnek 10; serbest mimar (5,14), akademisyen (4,8), öğrencilerden (4,47) oluşan denekler tarafından orta derecede (4,8) beğenilmiştir (Ek Tablo 4).

Örnek 11 % 98 oranında opak bulunmuş ve işlevi %78 oranında barınma yapılarından konut olarak doğru tahmin edilmiştir. Özdeğerleri 1,8'in üzerinde olan 5 faktörle % 70 oranında açıklanan Örnek 11 (Tablo 31), bu faktörlere göre karanlık (2,86) ve dengeli (5,38); orta seviyede iddialı (4,94), yalın (4,92) ve huzur verici (4,4) olarak ifade edilmiştir (Ek Tablo 3). Örnek 11'in beğeni düzeyine bakıldığında akademisyen (4,59), serbest mimar (4,52) ve öğrencilerden (4,19) oluşan denek grubu tarafından orta düzeyde (4,43) beğenildiği saptanmıştır (Ek Tablo 5).

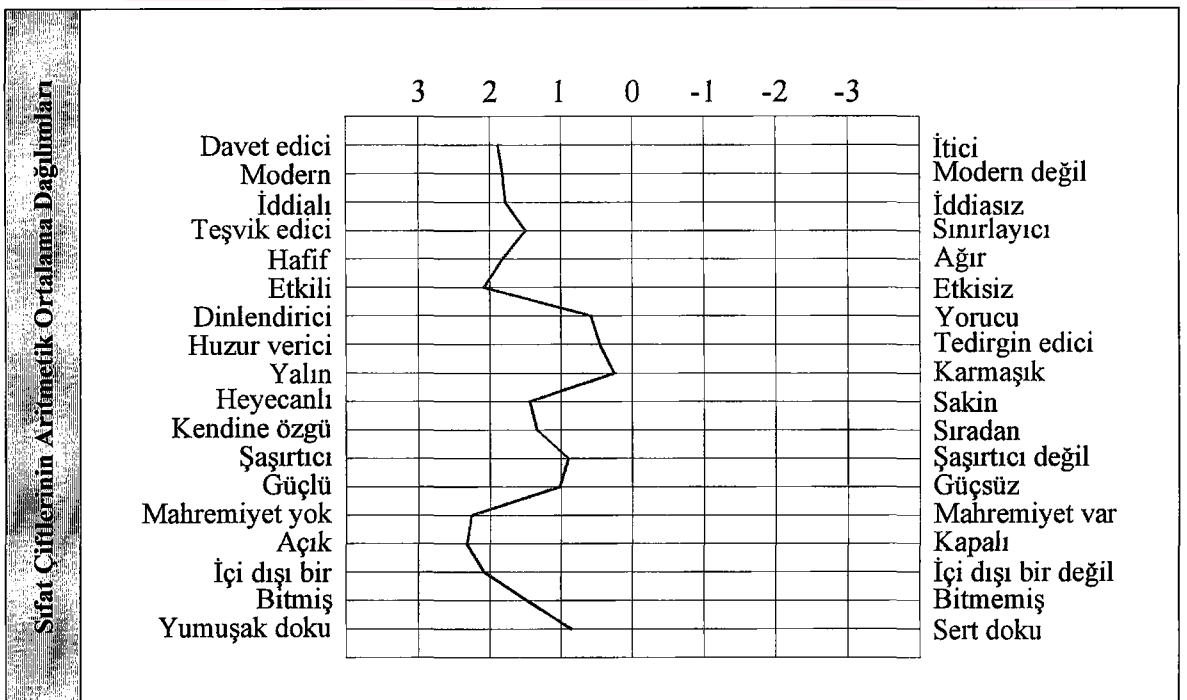
% 94 oranında opak bulunan Örnek 12, kültür yapılarından müze yapısı olup işlevi deneklerce % 42 oranında doğru tahmin edilmiştir. Örnek 12 özdeğerleri 1,5'in üzerinde olan 5 faktörle % 68 oranında açıklanmaktadır (Tablo 32). Denekler tarafından işlevi doğru tahmin edilen Örnek 12, son derece mahremiyet sağlanmış (6,32); etkili (5,9), yorucu (2,58) ve sert dokulu (2,24); orta derecede bitmiş (4,14) olarak ifade edilmiştir (Ek Tablo 3). Opak bulunan Örnek 12; serbest mimar (4,32), öğrenci (4,1) ve akademisyenler (3,74) tarafından orta düzeyde (4,05) beğenilmiştir (Ek Tablo 5).

Tablo 29. Örnek 9 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

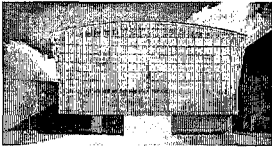
ÖRNEK 9		Saydamlık -Opaklık Oranı	Saydam (%)	98	
	Yapının İşlevi		Yarı saydam/yarı opak (%)	-	
			Opak (%)	2	
		Yapı (%)	Mevcut	Tahmin	
	Yapının İşlevi	Yapı Türü (%)	Okul	Büro (16)	
		Davranış Konumu (%)	Eğitim	Ticaret (22)	
			Yarı Kamusal	Yarı Kamusal (58)	

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmış Yüzde
	F1	davet edici-itici	4,542	19,747	19,747
	F2	dinlendirici-yorucu	3,024	13,146	32,892
	F3	heyecanlı-sakin	2,609	11,344	44,236
	F4	güçlü-güçsüz	2,126	9,245	53,481
	F5	mahremiyet var-yok	1,666	7,244	60,725
	F6	içi dışı bir- değil	1,612	7,009	67,734
	F7	bitmiş-bitmemiş	1,200	5,218	72,952

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7
	davet edici-itici (,853)	dinlendirici-yorucu (,858)	heyecanlı-sakin (,784)	güçlü-güçsüz (,786)	mahremiyet var- yok (-,870)	içi dışı bir- değil (,777)	bitmiş-bitmemiş (,740)
	modern-değil (,830)	huzur verici-tedirgin (,797)	kendine özgü-sıradan (,762)		açık-kapalı (,626)		yumuşak dokusert (-,643)
	iddialı-iddiasız (,793)	yalın-karmaşık (,701)	şaşırtıcı-değil (,660)				
	teşvik edici-sınırlayıcı (,740)						
	hafif-ağır (,706)						
	etkili-etkisiz (,662)						

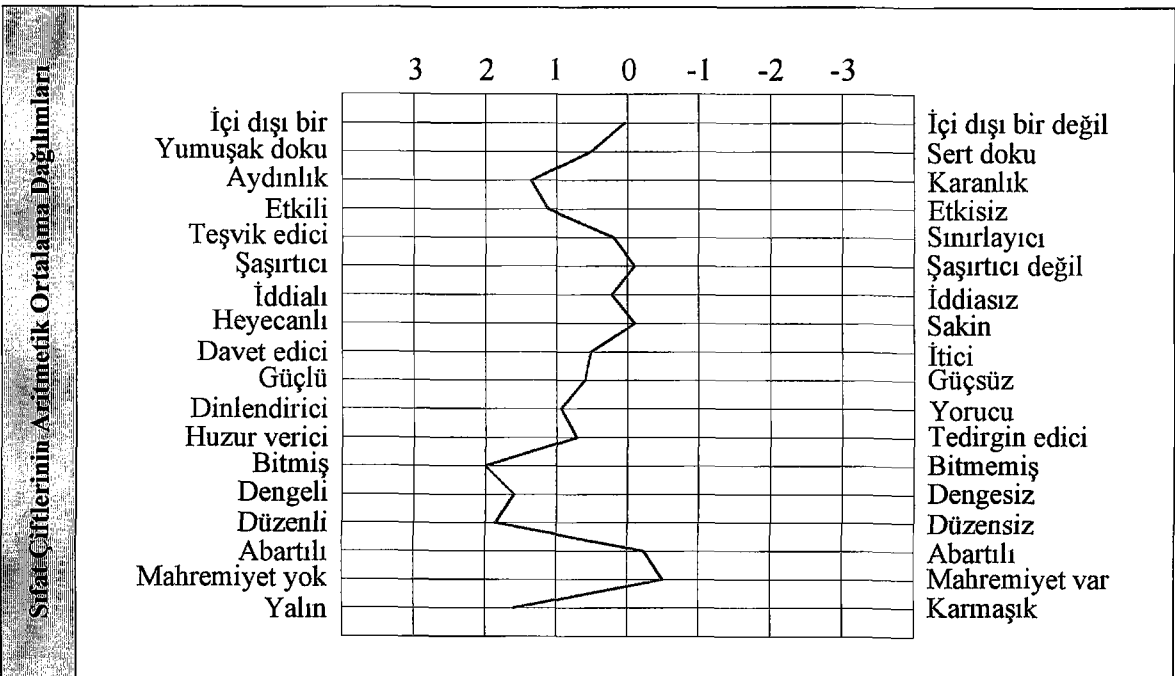

Tablo 30. Örnek 10 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

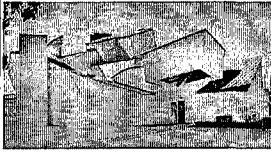
ÖRNEK 10		Saydamlık - Opaklık Oranı	Yapının İşlevi	
	Saydam (%)	68		
	Yarı saydam/yarı opak (%)	4		
	Opak (%)	28		
		Mevcut	Tahmin	
	Yapı (%)	Kilise	Büro (30)	
	Yapı Türü (%)	İbadet	Ticaret (30)	
	Davranış Konumu (%)	Kamusal	Yarı Kamusal (70)	

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmış Yüzde
	F1	İçer dışı bir- değil	4,014	17,454	17,454
	F2	teşvik edici-sınırlayıcı	3,347	14,552	32,006
	F3	güçlü-güçsüz	2,897	12,594	44,599
	F4	bitmiş-bitmemiş	2,761	12,003	56,602
	F5	abartılı-abartısız	1,652	7,183	63,785
	F6	mahremiyet var-yok	1,561	6,786	70,571
	F7	yalın-karmaşık	1,438	6,253	76,823

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7
	İçer dışı bir- değil (,826)	teşvik edici- sınırlayıcı (,830)	güçlü- güçsüz (,754)	bitmiş- bitmemiş (,836)	abartılı- abartısız (-,822)	mahremiyet var- yok (,832)	yalın- karmaşık (,798)
	yumuşak - sert doku (,743)	şasırtıcı- şasırtıcı değil (,683)	dinlendirici- yorucu (,695)	dengeli- dengesiz (,707)			
	aydınlık- karanlık (,697)	iddialı- iddiasız (,676)	huzur verici- tedirgin edici (,631)	düzenli- düzensiz (,606)			
	etkili- etkisiz (,614)	heyecanlı- sakin (,643)					
		davet edici- itici (,604)					

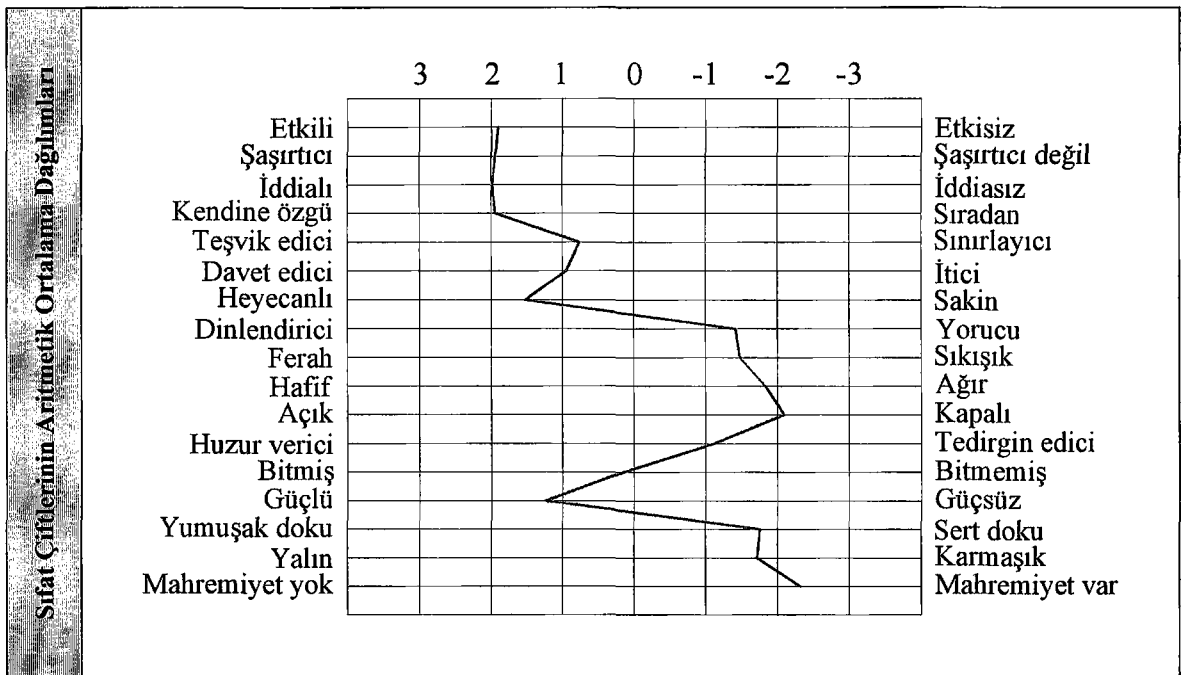

Tablo 32. Örnek 12 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

ÖRNEK 12	Saydamlık - Opaklık Oranı	Saydam (%)			
		Yarı saydam/yarı opak (%)		2	
	Yapının İşlevi	Opak (%)		94	
				Mevcut	Tahmin
		Yapı (%)		Müze	Müze (42)
		Yapı Türü (%)		Kültür	Kültür (50)
		Davranış Konumu (%)		Yarı Kamusal	Yarı Kamusal (70)

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmalı Yüzde
	F1	etkili-etkisiz	4,825	20,979	20,979
	F2	dinlendirici-yorucu	4,128	17,946	38,925
	F3	bitmiş-bitmemiş	2,861	12,439	51,365
	F4	yumuşak doku-sert doku	2,277	9,901	61,266
	F5	mahremiyet var-yok	1,552	6,747	68,013

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5
	etkili-etkisiz (,921)	dinlendirici-yorucu (,818)	bitmiş-bitmemiş (,806)	yumuşak doku-sert doku (,761)	mahremiyet var-yok (-,747)
	şasırtıcı-şasırtıcı değil (,828)	ferah-sıkışık (,795)	güçlü-güçsüz (,689)	yalın-karmaşık (,741)	
	iddialı-iddiasız (,799)	hafif-ağır (,793)			
	kendine özgü-sıradan (,767)	açık-kapalı (,717)			
	teşvik edici-sınırlayıcı (,669)	huzur verici-tedirgin edici (,686)			
	davet edici-itici (,654)				
	heyecanlı-sakin (,618)				

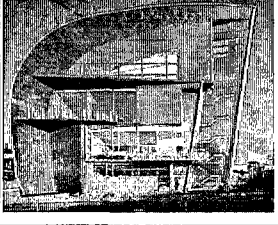
% 90 oranında saydam bulunan Örnek 13'ün mevcut işlevi, kültür yapılarından müze olmasına rağmen yapının işlevi % 40 oranında büro olarak tahmin edilmiş, mevcut işlevi ise %20 oranında bilinmiştir. Özdeğerleri 1,4'ün üzerinde olan 7 faktörle % 74 oranında açıklanan Örnek 13 (Tablo 33), bu faktörlere göre denekler tarafından son derece etkili (6,46) ve açık (6,02); bitmiş (5,58), yumuşak dokulu (5,14) ve hafif (5,32); orta derecede abartılı (4,82) ve mahremiyetsiz (3,22) bulunmuştur (Ek Tablo 3). Bununla birlikte Örnek 13, serbest mimar (5,71), akademisyen (5,44) ve öğrenciler (5,40) tarafından ortalamanın üzerinde (5,51) beğeni kazanmıştır (Ek Tablo 4).

İbadet yapılarından kilise yapısı olan Örnek 14, %100 ile tam opak bulunmuştur. Yapının işlevi deneklerce %36 oranında müze olarak yanlış tahmin edilmiştir. Yapının mevcut işlevi ise ancak %4 oranında bilinmiştir. Özdeğerleri 1,5'in üzerinde olan 7 faktör, Örnek 14'ü % 74 oranında açıklamaktadır (Tablo 34). Faktörlere göre Örnek 14, son derece yalın (6,08) ve güçlü (6,14); kendine özgü (5,44), içi dışı bir olmayan (2,16) ve ağır (2,46); orta derecede davet edici (4,54) ve dinlendirici (4,22) olarak ifade edilmiştir (Ek Tablo 3). Örnek 14'ün serbest mimar (4,61), akademisyen (4,32) ve öğrenciler (4,30) tarafından beğeni düzeyine bakıldığında ise orta derecede (4,41) beğenildiği tespit edilmiştir (Ek Tablo 5).

% 96 oranında saydam bulunan Örnek 15, barınma yapılarından müstakil konut olup işlevi deneklerin % 94'ü tarafından doğru tahmin edilmiştir. Örnek 15, özdeğerleri 1,3'ün üzerinde olan 6 faktörle % 73 oranında açıklanmaktadır (Tablo 35). Buna göre Örnek 15 denekler tarafından son derece mahremiyetsiz (1,74); etkili (5,54), bitmiş (5,84) ve yumuşak dokulu (5,18); orta derecede abartısız (3,38) ve heyecanlı (4,5) bulunmuştur (Ek Tablo 3). Örnek 15'in beğeni düzeyi ise serbest mimar (5,60), akademisyen (5,45) ve öğrenciler (5,23) tarafından ortalamanın üzerinde (5,42) olarak ifade edilmiştir (Ek Tablo 4).

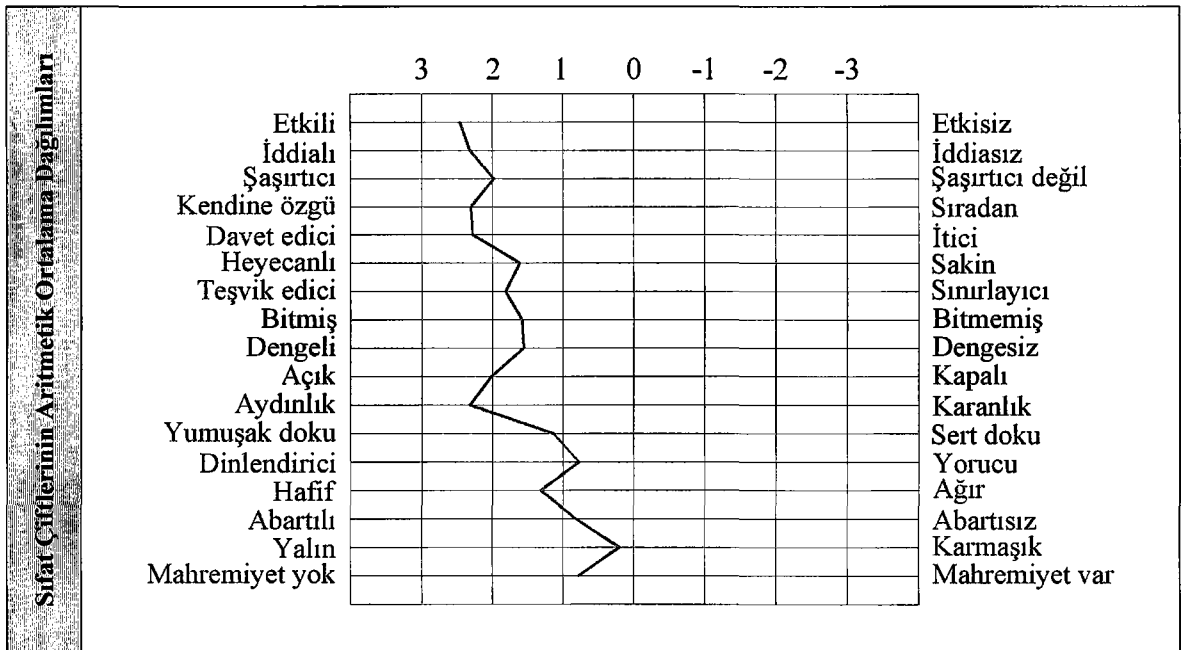
Denekler tarafından % 92 oranında opak bulunan Örnek 16'nın mevcut işlevi barınma yapılarından konut olup % 48 oranında doğru tahmin edilmiştir. Örnek 16 özdeğerleri 1,4'ün üzerinde olan 6 faktörle % 72 oranında açıklanmaktadır (Tablo 36). Faktörlere göre Örnek 16 sert dokulu (2,82), kapalı (2,3) ve yalın (5,36); orta düzeyde modern (4,62), düzenli (4,64) ve sakin (3,3) olarak ifade edilmiştir (Ek Tablo 3). Örnek 16; öğrenci (3,89), serbest mimar (3,81) ve akademisyenler (3,70) tarafından orta derecede (3,80) beğenilmiştir (Ek Tablo 5).

Tablo 33. Örnek 13 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

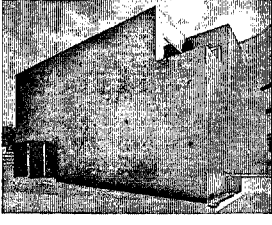
ÖRNEK 13 	Saydamlık - Opaklık Oranı	Saydamlık	
		Saydam (%)	90
		Yarı saydam/yarı opak (%)	2
		Opak (%)	8
Yapının İşlevi		Mevcut	Tahmin
	Yapı (%)	Müze	Büro (40)
	Yapı Türü (%)	Kültür	Ticaret (44)
	Davranış Konumu (%)	Yarı Kamusal	Yarı Kamusal (78)

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmalı Yüzde
	F1	etkili-etkisiz	5,142	22,356	22,356
	F2	bitmiş-bitmemiş	2,437	10,595	32,950
	F3	açık-kapalı	2,211	9,614	42,564
	F4	yumuşak doku-sert doku	2,038	8,861	51,425
	F5	hafif-ağır	1,947	8,464	59,889
	F6	abartılı-abartısız	1,772	7,706	67,595
	F7	mahremiyet var-yok	1,429	6,211	73,806

Faktörler Üzerinde Tamamlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7
	etkili-etkisiz (,870)	bitmiş-bitmemiş (,778)	açık-kapalı (,743)	yumuşak - sert doku (,825)	hafif-ağır (,843)	abartılı-abartısız (-,776)	mahremiyet var- yok (-,746)
	iddialı-iddiasız (,862)	dengeli-dengesiz (,739)	aydınlık-karanlık (,647)	dinlendirici-yorucu (,693)		yalın-karmaşık (,758)	
	şartıcı-değil (,807)						
	kendine özgü-sıradan (,782)						
	davet edici-ıttici (,726)						
	heyecanlı-sakin (,697)						
	teşvik edici-sınırlayıcı (,631)						

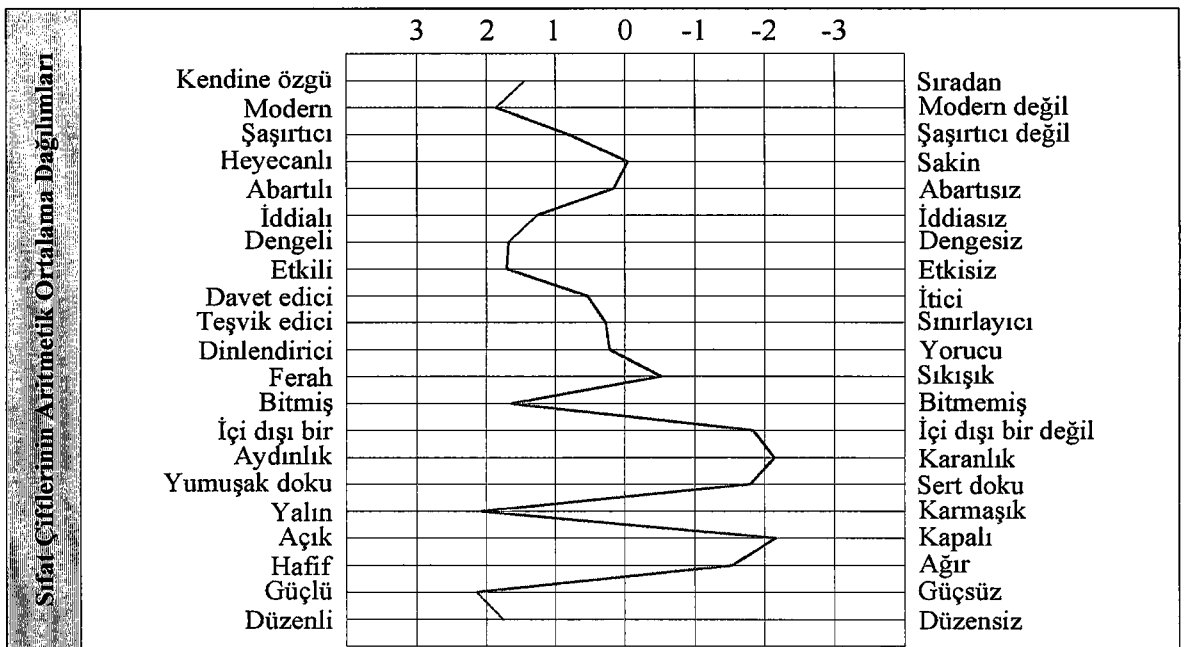

Tablo 34. Örnek 14 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

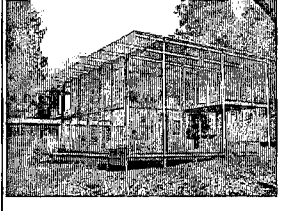
ÖRNEK 14		Saydamlık - Opaklık Oranı		
	Saydamlık	Saydam (%)	-	
	Opaklık	Yarı saydam/yarı opak (%)	-	
	Oran	Opak (%)	100	
	Yapının İşlevi	Mevcut	Yapı (%)	Kilise
		Tahmin	Yapı Türü (%)	Müze (36)
			İbadet	Kültür (42)
			Davranış Konumu (%)	Kamusal
			Yarı Kamusal (88)	

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmalı Yüzde
	F1	kendine özgü-sıradan	4,510	19,608	19,608
	F2	davet edici-itici	2,558	11,123	30,731
	F3	dinlendirici-yorucu	2,365	10,285	41,015
	F4	içi dışı bir- değil	2,321	10,091	51,106
	F5	yalın-karmaşık	1,986	8,636	59,743
	F6	hafif-ağır	1,588	6,906	66,648
	F7	güçlü-güçsüz	1,578	6,861	73,509

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7
	kendine özgü-sıradan (818)	davet edici-itici (,863)	dinlendirici-yorucu (,757)	içi dışı bir-değil (,778)	yalın-karmaşık (,876)	hafif-ağır (,747)	güçlü-güçsüz (,776)
	modern-değil (,784)	teşvik edici-sınırlayıcı (,860)	ferah-sıkışık (,731)	aydınlık-karanlık (,746)	açık-kapalı (-,611)		düzenli-düzensiz (,603)
	şaşırtıcı-değil (,739)		bitmiş-bitmemiş (,695)	yumuşak -sert doku (,743)			
	heyecanlı-sakin (,709)						
	abartılı-abartısız (,667)						
	iddialı-iddiasız (,656)						
	dengeli-dengesiz (,628)						
	etkili-etkisiz (,603)						

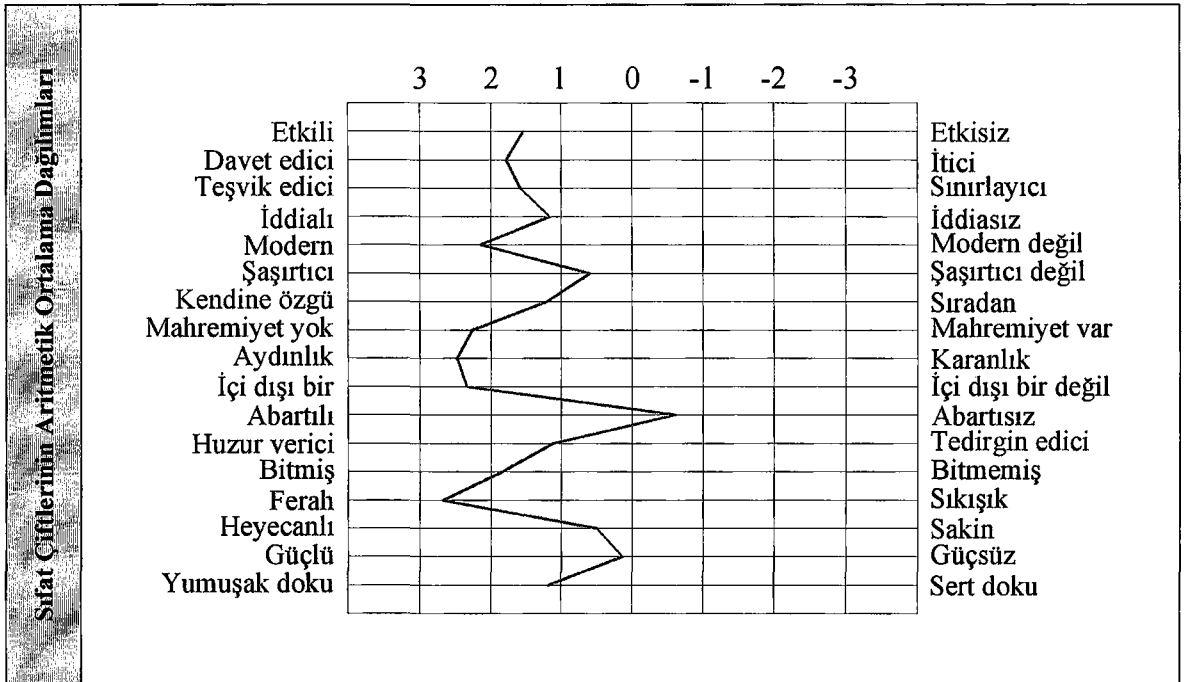

Tablo 35. Örnek 15 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

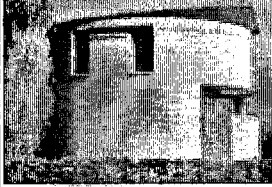
ÖRNEK 15	Saydamlık - Opaklık Oranı	Saydam (%)					
		Yarı saydam/yarı opak (%)		96			
	Yapının İşlevi	Opak (%)		2			
				Mevcut	Tahmin		
		Yapı (%)		Konut		Konut (94)	
		Yapı Türü (%)		Barınma		Barınma (94)	
		Davranış Konumu (%)		Yarı Özel		Yarı Özel (94)	

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmalı Yüzde
	F1	etkili-etkisiz	5,376	23,375	23,375
F2	mahremiyet var-yok	2,746	11,940	35,314	
F3	abartılı-abartısız	2,695	11,716	47,030	
F4	bitmiş-bitmemiş	2,506	10,894	57,924	
F5	heyecanlı-sakin	2,184	9,496	67,420	
F6	yumuşak doku-sert doku	1,320	5,739	73,159	

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5	F6
	etkili-etkisiz (,917)	mahremiyet var-yok (-,805)	abartılı-abartısız (-,817)	bitmiş-bitmemiş (,813)	heyecanlı-sakin (,798)	yumuşak doku-sert doku (,753)
davet edici-itici (,901)	aydınlık-karanlık (,788)	huzur verici-tedirgin (,674)	ferah-sıkışık (,684)	güçlü-güçsüz (,731)		
teşvik edici-sınırlayıcı (,840)	içi dışı bir-değil (,765)					
iddialı-iddiasız (,815)						
modern-değil (,725)						
şaşırtıcı-değil (,721)						
kendine özgü-sıradan (,700)						

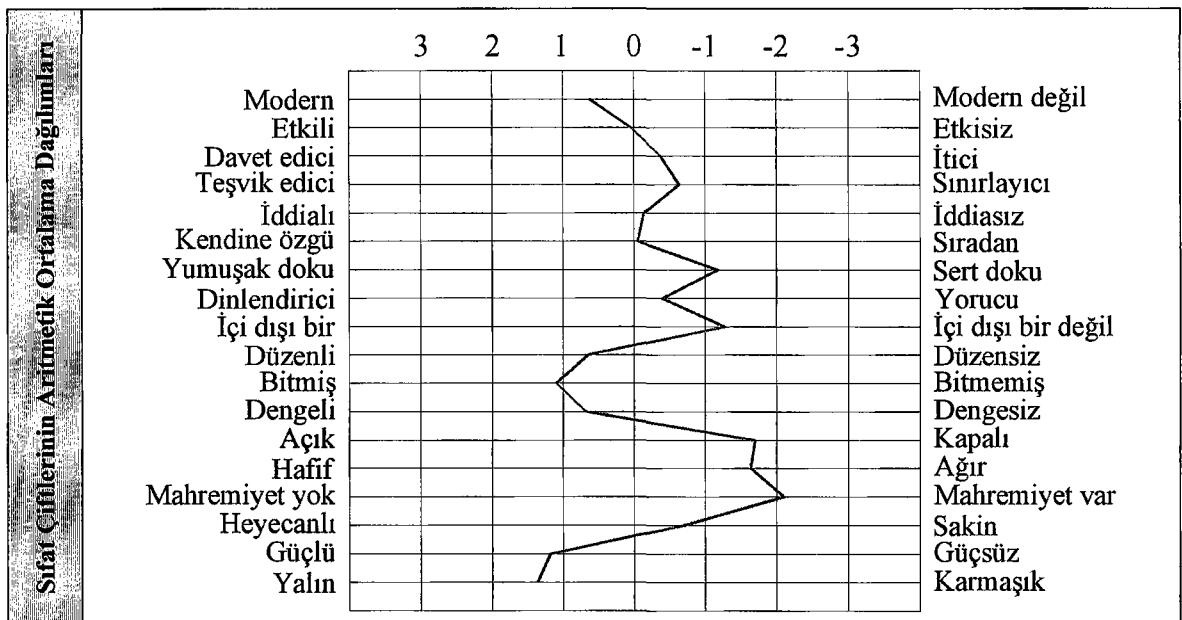

Tablo 36. Örnek 16 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

ÖRNEK 16	Saydamlık - Opaklık Oranı	Saydam (%)	
		-	
	Yapının İşlevi	Yarı saydam/yarı opak (%)	
		8	
		Opak (%)	
	92		
			Mevcut
Yapı (%)		Konut	Konut (48)
Yapı Türü (%)		Barınma	Barınma (48)
Davranış Konumu (%)		Yarı Özel	Yarı Özel (48)

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmalı Yüzde
		F1	modern-modern değil	4,398	19,122
	F2	yumuşak doku-sert doku	2,794	12,146	31,268
	F3	düzenli-düzensiz	2,687	11,683	42,951
	F4	açık-kapalı	2,564	11,146	54,097
	F5	heyecanlı-sakin	2,534	11,016	65,113
	F6	yalın-karmaşık	1,472	6,401	71,513

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5	F6
	modern-modern değil (,828)	yumuşak doku-sert doku (,747)	düzenli-düzensiz (,752)	açık-kapalı (,759)	heyecanlı-sakin (,785)	yalın-karmaşık (,750)
etkili-etkisiz (,809)	dinlendirici-yorucu (,723)	bitmiş-bitmemiş (,714)	hafif-ağır (,749)	güçlü-güçsüz (,717)		
davet edici-İtici (,766)	İçi dışı bir-İçi dışı bir değil (,638)	dengeli-dengesiz (,710)	mahremiyet var-yok (,707)			
teşvik edici-sınırlayıcı (,745)						
iddialı-iddiasız (,713)						
kendine özgü-sıradan (,655)						

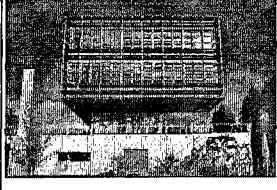
% 94 oranında saydam bulunan Örnek 17, eğitim yapılarından okul olmasına rağmen işlevi %56 oranında büro olarak yanlış tahmin edilmiştir. Yapının mevcut işlevi ise %12 oranında bilinmiştir. Özdeğerleri 1,3'ün üzerinde olan 8 faktörle %77 oranında açıklanan Örnek 17 (Tablo 37), son derece aydınlık (6,02); bitmiş (5,76); orta derecede şaşırtıcı (3,74), davet edici (4,88), mahremiyetsiz (3,42), abartılı (4,3), güçlü (4,68) ve yumuşak dokulu (4,34) olarak tanımlanmıştır (Ek Tablo 3). Örnek 17'nin beğeni düzeyi ise serbest mimar (5,17), akademisyen (4,87) ve öğrenciler (4,72) tarafından orta dereceli (4,92) olarak ifade edilmiştir (Ek Tablo 4).

%100 ile tam opak bulunan Örnek 18, ibadet yapılarından kilise olup işlevi %34 oranında doğru tahmin edilmiştir. Örnek 18 özdeğerleri 1,4'ün üzerinde olan 7 faktörle % 70 oranında açıklanmaktadır (Tablo 38). Buna göre Örnek 18 denekler tarafından son derece karanlık (1,5) ve yalın (6,32); etkili (5,02), dengeli (5,14) ve içi dışı bir olmayan (2,5); orta derecede itici (3,64) ve sıkışık (3,24) olarak ifade edilmiştir (Ek Tablo 3). Örnek 18 denekler tarafından serbest mimar (4,34), akademisyen (3,91) ve öğrenciler (3,90) olarak ortalama değerinde (4,05) beğenilmiştir (Ek Tablo 5).

Denekler tarafından % 94 oranında saydam bulunan Örnek 19'un mevcut işlevi barınma yapılarından konut olup % 88 oranında doğru tahmin edilmiştir. Özdeğerleri 2,3'ün üzerinde olan 5 faktörle %68 oranında açıklanan Örnek 19 (Tablo 39), denekler tarafından bitmiş (5,76), düzenli (5,84) ve yumuşak dokulu (5,34); orta düzeyde şaşırtıcı (4,66) ve abartısız (3,5) olarak tanımlanmıştır (Ek Tablo 3). Örnek 19'un beğeni düzeyi ise serbest mimar (5,59), akademisyen (5,57) ve öğrenciler (5,35) tarafından ortalamanın üzerinde (5,50) olarak ifade edilmiştir (Ek Tablo 4).

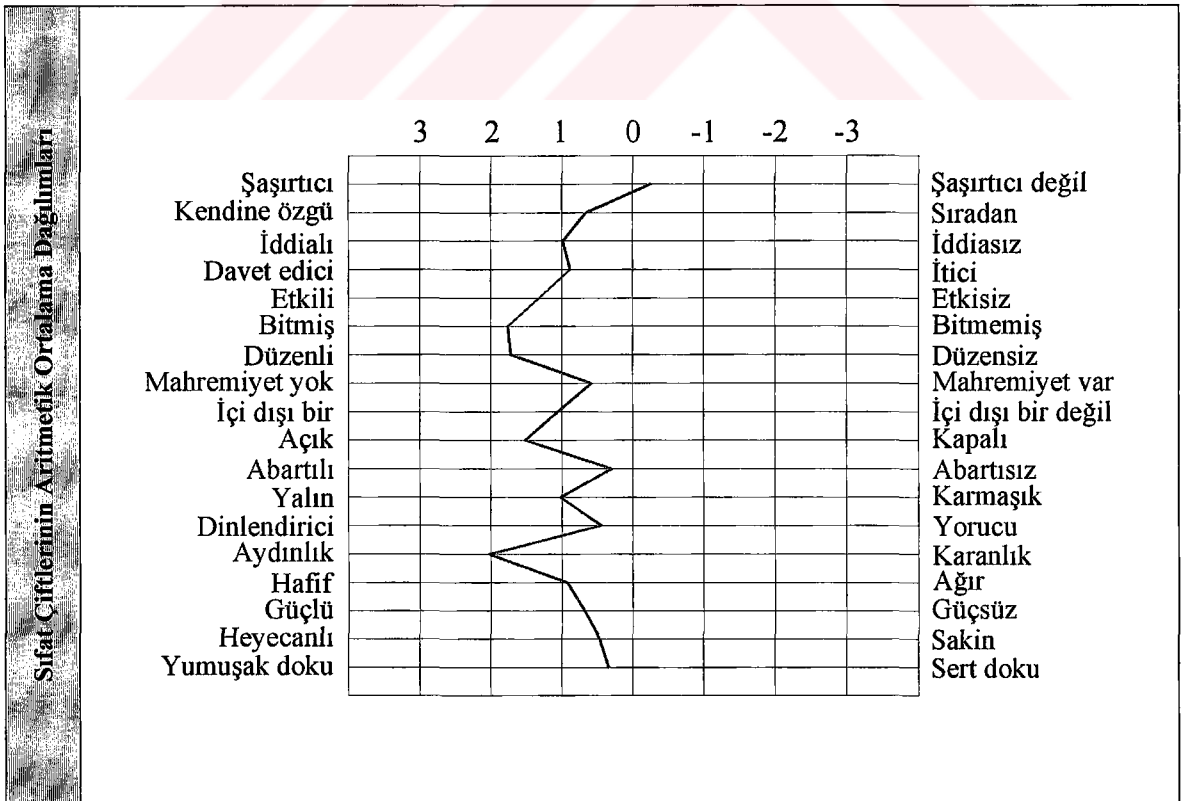
% 92 oranında saydam bulunan Örnek 20'nin işlevi ticaret yapılarından alışveriş merkezi olmasına rağmen %26 oranında restoran olarak yanlış tahmin edilmiştir. Yapının mevcut işlevi ise %20 oranında bilinmiştir. Örnek 20 özdeğerleri 1,4'ün üzerinde olan 7 faktörle %77 oranında açıklanmaktadır (Tablo 40). Buna göre Örnek 20, son derece aydınlık (5,98); etkili (5,6), dengeli (5,72) ve dinlendirici (5,1); orta derecede abartısız (3,96), mahremiyetsiz (3,12) ve güçlü (4,82) olarak ifade edilmiştir (Ek Tablo 3). Öte yandan Örnek 20, serbest mimar (5,26), akademisyen (5,18) ve öğrenciler (4,85) tarafından ortalamanın üzerinde (5,10) bir beğeni kazanmıştır (Ek Tablo 4).

Tablo 37. Örnek 17 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

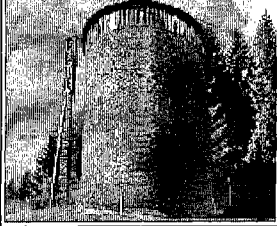
ÖRNEK 17		Saydamlık - Opaklık Oranı		
	Saydam (%)	94		
	Yarı saydam/yarı opak (%)	2		
	Opak (%)	4		
	Yapının İşlevi		Mevcut	Tahmin
	Yapı (%)	Okul	Büro (56)	
	Yapı Türü (%)	Eğitim	Ticaret (68)	
Davranış Konumu (%)		Yarı Kamusal	Yarı Kamusal (94)	

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmış Yüzde
	F1	şaşırtıcı-şaşırtıcı değil	3,456	15,028	15,028
	F2	davet edici-itici	2,548	11,077	26,105
	F3	bitmiş-bitmemiş	2,455	10,676	36,781
	F4	mahremiyet var-yok	2,310	10,044	46,824
	F5	abartılı-abartısız	2,156	9,375	56,199
	F6	aydınlık-karanlık	1,941	8,438	64,637
	F7	güçlü-güçsüz	1,555	6,761	71,398
	F8	yumuşak doku-sert doku	1,333	5,797	77,195

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8
	şaşırtıcı-değil (,790)	davet edici-itici (,852)	bitmiş-bitmemiş (,866)	mahremiyet var - yok (-,791)	abartılı-abartısız (-,743)	aydınlık-karanlık (,819)	güçlü-güçsüz (,849)	yumuşak -sert doku (,800)
	kendine özgü sıradan (,774)	etkili-etkisiz (,785)	düzenli-düzensiz (,709)	içi dışı bir-değil (,746)	yalın-karmaşık (,713)	hafif-ağır (,626)	heyecanlı-sakin (,632)	
	iddialı-iddiasız (,681)			açık-kapalı (,668)	dinlendirici-yorucu (,621)			

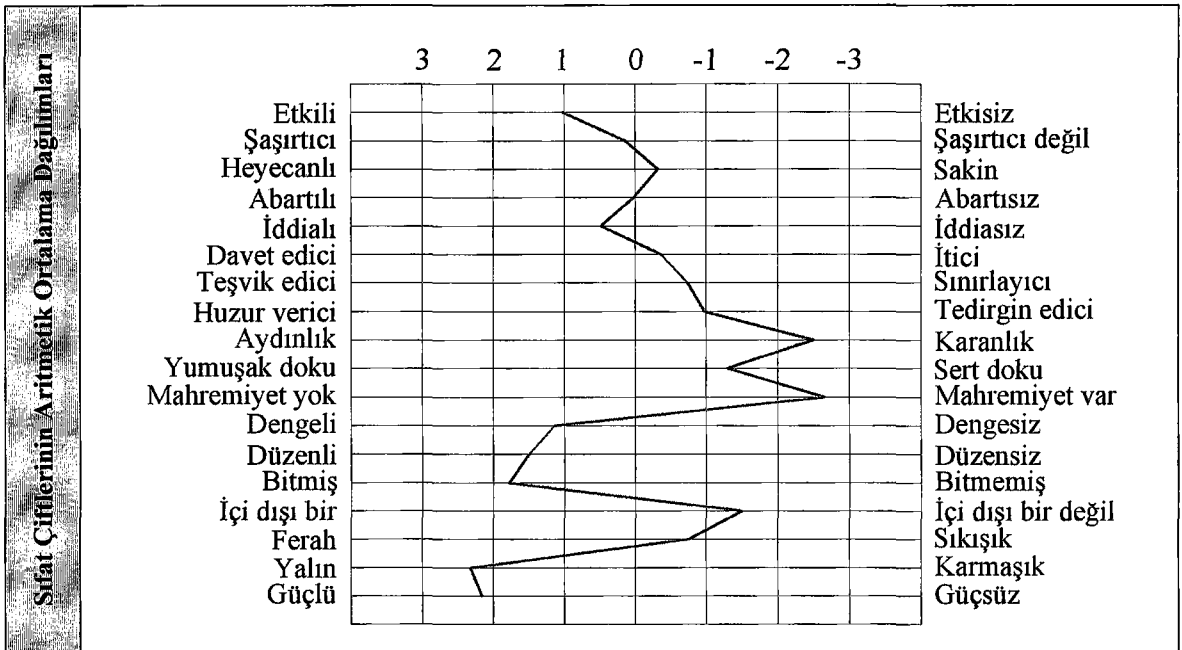

Tablo 38. Örnek 18 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

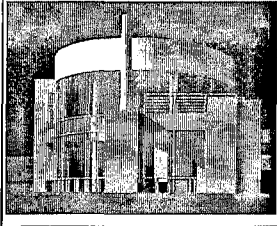
ÖRNEK 18 	Saydamlık - Opaklık Oranı	Saydam (%)		-	
		Yarı saydam/yarı opak (%)		-	
		Opak (%)		100	
	Yapının İşlevi			Mevcut	Tahmin
		Yapı (%)		Kilise	Kilise (34)
		Yapı Türü (%)		İbadet	İbadet (40)
		Davranış Konumu (%)		Kamusal	Kamusal (42)

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmış Yüzde
	F1	etkili-etkisiz	3,400	14,783	14,783
	F2	davet edici-itici	3,016	13,113	27,896
	F3	aydınlık-karanlık	2,455	10,675	38,571
	F4	dengeli-dengesiz	2,450	10,652	49,223
	F5	içi dışı bir- değil	1,730	7,521	56,744
	F6	ferah-sıkışık	1,689	7,344	64,089
	F7	yalın-karmaşık	1,432	6,224	70,313

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7
	etkili-etkisiz (,729)	davet edici-itici (,855)	aydınlık-karanlık (,772)	dengeli-dengesiz (,734)	içi dışı bir-değil (,871)	ferah-sıkışık (,804)	yalın-karmaşık (,666)
	şarıtııcı-şarıtııcı değil (,725)	teşvik edici-sınırlayıcı (,837)	yumuşak -sert doku (,668)	düzenli-düzensiz (,731)			güçlü-güçsüz (,653)
	heyecanlı-sakin (,713)	huzur verici-tedirgin edici (,765)	mahremiyet var-yok (-,617)	bitmiş-bitmemiş (,657)			
	abartılı-abartısız (,703)						
	iddialı-iddiasız (,676)						

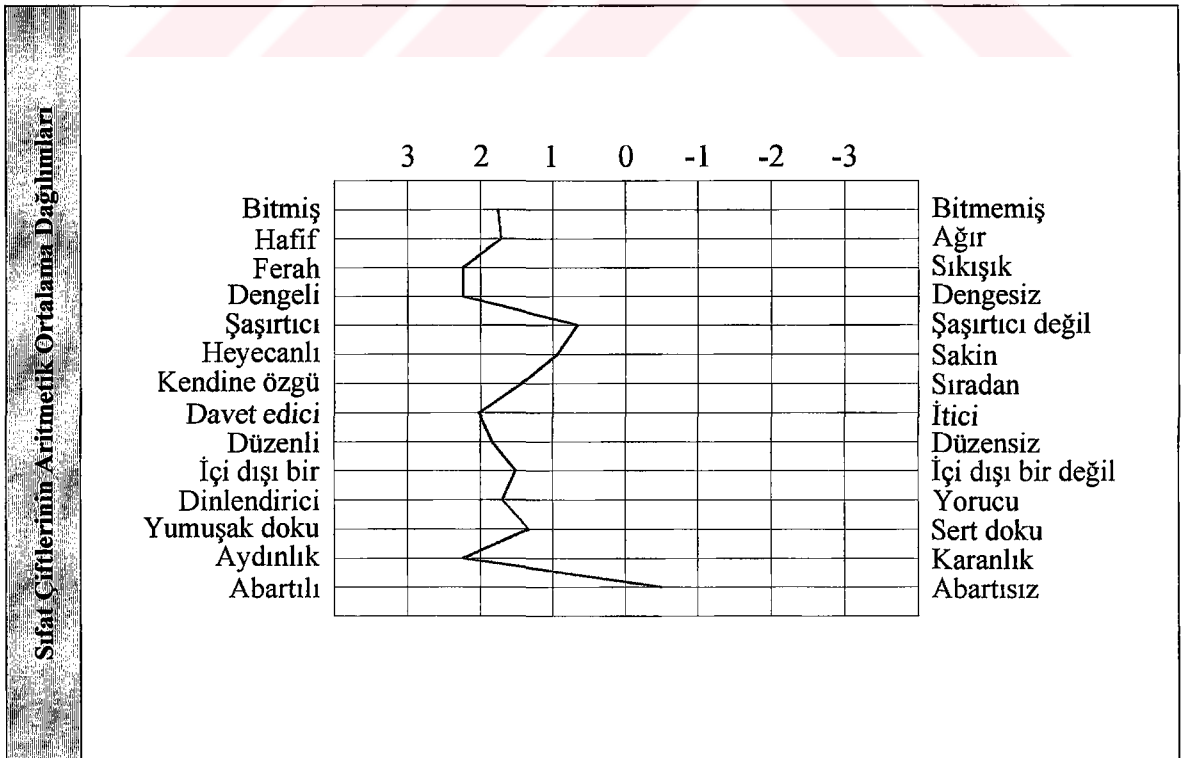

Tablo 39. Örnek 19 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

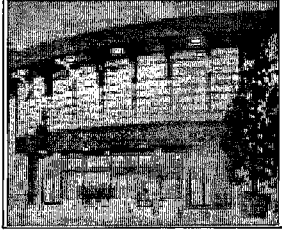
ÖRNEK 19	Saydamlık - Opaklık Oranı	Saydam (%)					
		Yarı saydam/yarı opak (%)		94			
	Yapının İşlevi	Opak (%)		2			
				4			
				Mevcut		Tahmin	
		Yapı (%)		Konut		Konut (88)	
		Yapı Türü (%)		Barınma		Barınma (88)	
Davranış Konumu (%)		Yarı Özel		Yarı Özel (88)			

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmalı Yüzde
	F1	bitmiş-bitmemiş	4,269	18,560	18,560
	F2	şaşırtıcı-şaşırtıcı değil	3,580	15,565	34,125
	F3	düzenli-düzensiz	3,238	14,078	48,203
	F4	yumuşak doku-sert doku	2,341	10,180	58,384
	F5	abartılı-abartısız	2,301	10,002	68,386

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5
	bitmiş-bitmemiş (,772)	şaşırtıcı-şaşırtıcı değil (,832)	düzenli-düzensiz (,797)	yumuşak doku-sert doku (,831)	abartılı-abartısız (-,809)
	hafif-ağır (,771)	heyecanlı-sakin (,798)	içi dışı bir-içi dışı bir değil (,716)	aydınlık-karanlık (,619)	
	ferah-sıkışık (,681)	kendine özgü-sıradan (,740)	dinlendirici-yorucu (,638)		
	dengeli-dengesiz (,658)	davet edici-itici (,633)			

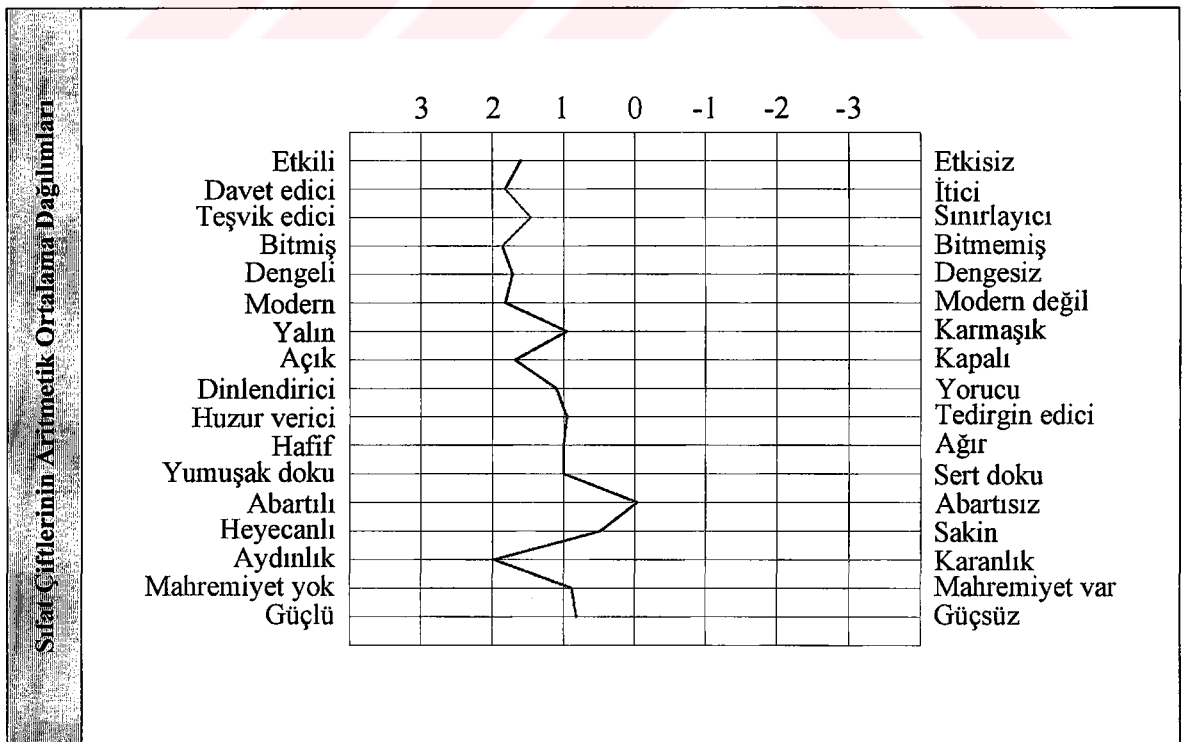

Tablo 40. Örnek 20 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

ÖRNEK 20	Saydamlık -Opaklık Oran	Saydamlık		
		Saydam (%)	92	
		Yarı saydam/yarı opak (%)	-	
		Opak (%)	8	
	Yapının İşlevi		Mevcut	Tahmin
		Yapı (%)	Alışveriş Merkezi	Restoran (26)
		Yapı Türü (%)	Ticaret	Ticaret (50)
	Davranış Konumu (%)	Kamusal	Yarı Kamusal (74)	

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmalı Yüzde
	F1	etkili-etkisiz	3,798	16,515	16,515
	F2	dengeli-dengesiz	3,790	16,477	32,992
	F3	dinlendirici-yorucu	3,009	13,083	46,074
	F4	abartılı-abartısız	2,225	9,676	55,750
	F5	aydınlık-karanlık	1,752	7,616	63,365
	F6	mahremiyet var-yok	1,709	7,429	70,794
	F7	güçlü-güçsüz	1,485	6,457	77,252

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	
	etkili-etkisiz (,854)	dengeli-dengesiz (,758)	dinlendirici-yorucu (,798)	abartılı-abartısız (,815)	aydınlık-karanlık (,839)	mahremiyet var- yok (,812)	güçlü-güçsüz (,682)	
	davet edici-İtici (,845)	modern-modern değil (,736)	huzur verici-tedirgin edici (,791)	heyecanlı-sakin (,718)				
	teşvik edici-sınırlayıcı (,775)	yalın-karmaşık (,637)	hafif-ağır (,764)					
	bitmiş-bitmemiş (,624)	açık-kapalı (,609)	yumuşak -sert doku (,698)					

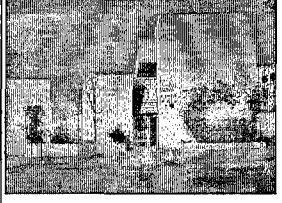
% 98 oranında opak bulunan Örnek 21'in işlevi eğitim yapılarından okul olup deneklerin %12'si tarafından doğru tahmin edilmiştir. Özdeğerleri 1,7'nin üzerinde olan 5 faktör Örnek 21'i %70 oranında açıklamaktadır (Tablo 41). Belirlenen faktörlere göre Örnek 21, denekler tarafından kapalı (2,64) ve mahremiyet sağlanmış (5,7); orta düzeyde kendine özgü (4,68), düzensiz (3,52) ve davet edici (4,14) bulunmuştur (Ek Tablo 3). Örnek 21'in beğeni düzeyi ise serbest mimar (4,10), öğrenci (3,90) ve akademisyenler (3,89) tarafından orta derecede (3,96) ifade edilmiştir (Ek Tablo 5).

%98 oranında saydam bulunan Örnek 22'nin işlevi eğitim yapılarından okul olup % 24 oranında doğru tahmin edilmiştir. Örnek 22 özdeğerleri 1,2'nin üzerinde olan 5 faktörle %,68 oranında tanımlanmaktadır (Tablo 42). Buna göre Örnek 22, son derece ferah (6,02); içi dışı bir (5,54) ve dinlendirici (5,06); orta derecede şaşırtıcı (3,62) ve yumuşak dokulu (4,72) bulunmuştur (Ek Tablo 3). Bununla birlikte Örnek 22 serbest mimar (5,48), öğrenci (4,87) ve akademisyenlerden (4,85) oluşan denekler tarafından ortalamanın üzerinde (5,06) bir beğeni kazanmıştır (Ek Tablo 4).

Denekler tarafından % 98 oranında opak bulunan Örnek 23 eğitim yapılarından okul olmasına rağmen işlevi %36 oranında müze olarak yanlış tahmin edilmiştir. Yapının mevcut işlevi ise ancak %4 gibi çok düşük bir oranla bilinmiştir. Özdeğerleri 1,5'in üzerinde olan 6 faktörle %70 oranında açıklanan Örnek 23 (Tablo 43), denekler tarafından karanlık (2,56), içi dışı bir olmayan (2,52), bitmiş (4,96) ve sert dokulu (2,32); orta düzeyde iddialı (4,56) ve yalın (4,74) olarak ifade edilmiştir (Ek Tablo 3). Öte yandan Örnek 23'ün; serbest mimar (4,15), akademisyen (3,92) ve öğrenciler (3,75) tarafından orta düzeyde (3,94) beğeni kazandığı tespit edilmiştir (Ek Tablo 5).

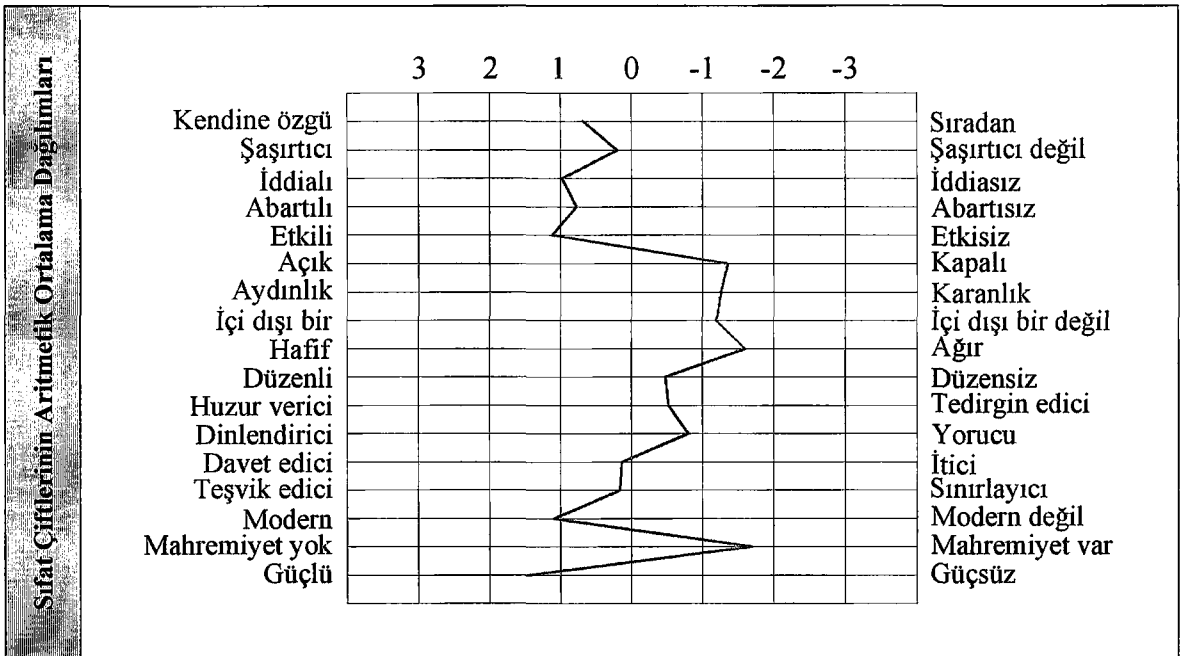
%84 oranında opak bulunan Örnek 24, ticaret yapılarından iş-alışveriş merkezi olup işlevi deneklerin % 74'ü tarafından doğru tahmin edilmiştir. Örnek 24 özdeğerleri 2,1'in üzerinde olan 5 faktörle % 68 oranında açıklanmaktadır (Tablo 44). Buna göre Örnek 24, güçlü (5,68) ve ağır (2,42); orta düzeyde davet edici (4,64), karanlık (3,48) ve heyecanlı (4,58) olarak tanımlanmıştır (Ek Tablo 3). Örnek 24'ün beğeni düzeyi ise serbest mimar (4,65), öğrenci (4,36) ve akademisyenler (3,90) tarafından orta dereceli (4,30) olarak ifade edilmiştir (Ek Tablo 5).

Tablo 41. Örnek 21 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

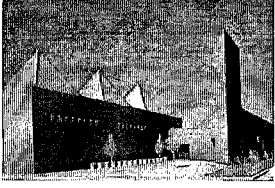
ÖRNEK 21	Saydamlık - Opaklık Oranı	Saydam (%)	2	
			Yarı saydam/yarı opak (%)	-
Opak (%)	98			
Yapının İşlevi	Mevcut		Okul	Tahmin
	Yapı (%)		Okul	Okul (12)
	Yapı Türü (%)		Eğitim	Eğitim (12)
Davranış Konumu (%)	Yarı Kamusal	Yarı Kamusal (82)		

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmalı Yüzde
	F1	kendine özgü-sıradan	3,973	17,275	17,275
	F2	açık-kapalı	3,805	16,545	33,819
	F3	düzenli-düzensiz	3,580	15,565	49,385
	F4	davet edici-itici	3,002	13,053	62,438
	F5	mahremiyet var-yok	1,764	7,668	70,106

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5
	kendine özgü-sıradan (,816)	açık-kapalı (,844)	düzenli-düzensiz (,832)	davet edici-itici (,765)	mahremiyet var-yok (,665)
	şaşırtıcı-şaşırtıcı değil (,783)	aydınlık-karanlık (,840)	huzur verici-tedirgin edici (,774)	teşvik edici-sınırlayıcı (,705)	güçlü-güçsüz (,658)
	iddialı-iddiasız (,780)	içi dışı bir-içi dışı bir değil (,707)	dinlendirici-yorucu (,625)	modern-modern değil (,681)	
	abartılı-abartısız (,682)	hafif-ağır (,676)			
	etkili-etkisiz (,653)				

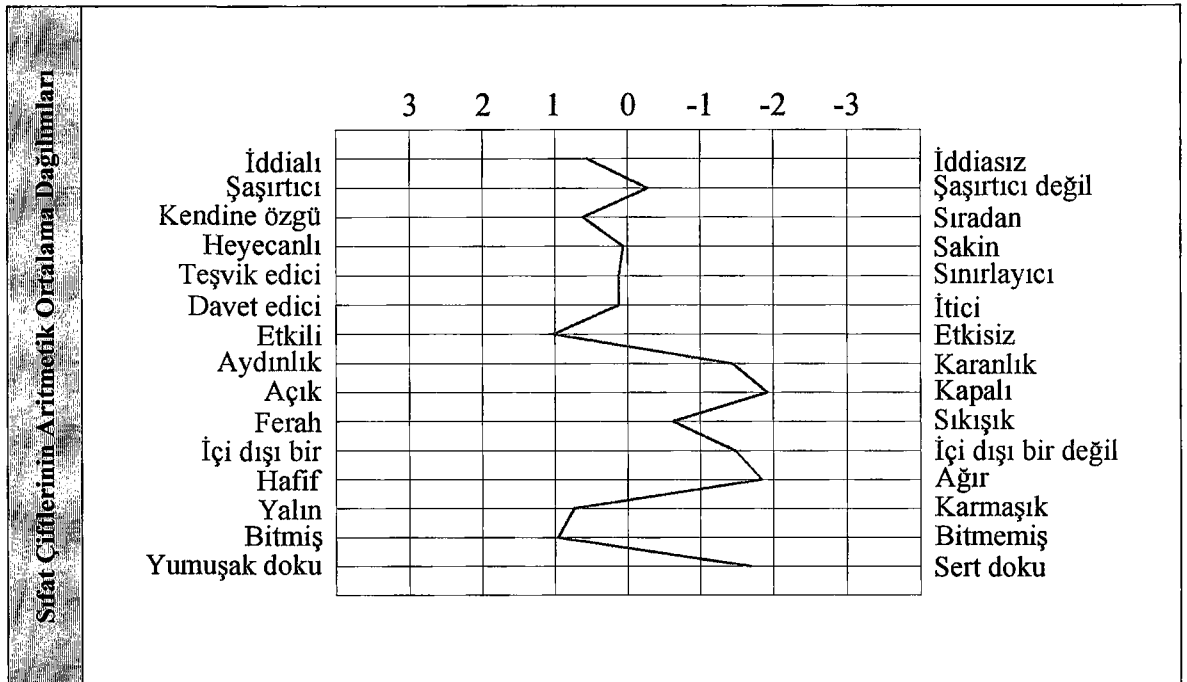

Tablo 43. Örnek 23 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

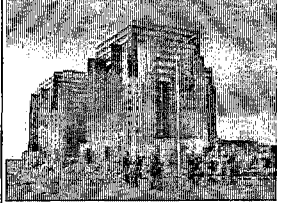
ÖRNEK 23		Saydamlık - Opaklık Oranı		
	Saydamlık	Saydam (%)	-	
	Opaklık	Yarı saydam/yarı opak (%)	2	
	Oran	Opak (%)	98	
	Yapının İşlevi	Mevcut	Yapı (%)	Okul
		Tahmin	Yapı Türü (%)	Müze (36)
				Eğitim
			Kültür (40)	
		Davranış Konumu (%)	Yarı Kamusal	
			Yarı Kamusal (60)	

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmalı Yüzde
	F1	iddialı-iddiasız	4,998	21,731	21,731
	F2	aydınlık-karanlık	2,736	11,897	33,628
	F3	içi dışı bir- değil	2,564	11,147	44,775
	F4	yalın-karmaşık	2,304	10,018	54,793
	F5	bitmiş-bitmemiş	1,978	8,598	63,391
	F6	yumuşak doku-sert doku	1,542	6,702	70,093

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5	F6
	iddialı-iddiasız (,855)	aydınlık-karanlık (,779)	içi dışı bir-değil (,715)	yalın-karmaşık (,812)	bitmiş-bitmemiş (,855)	yumuşak doku-sert doku (,739)
	şahırtıcı-değil (,794)	açık-kapalı (,755)	hafif-ağır (,620)			
	kendine özgü-sıradan (,788)	ferah-sıkışık (,653)				
	heyecanlı-sakin (,708)					
	teşvik edici-sınırlayıcı (,697)					
	davet edici-itici (,645)					
	etkili-etkisiz (,601)					

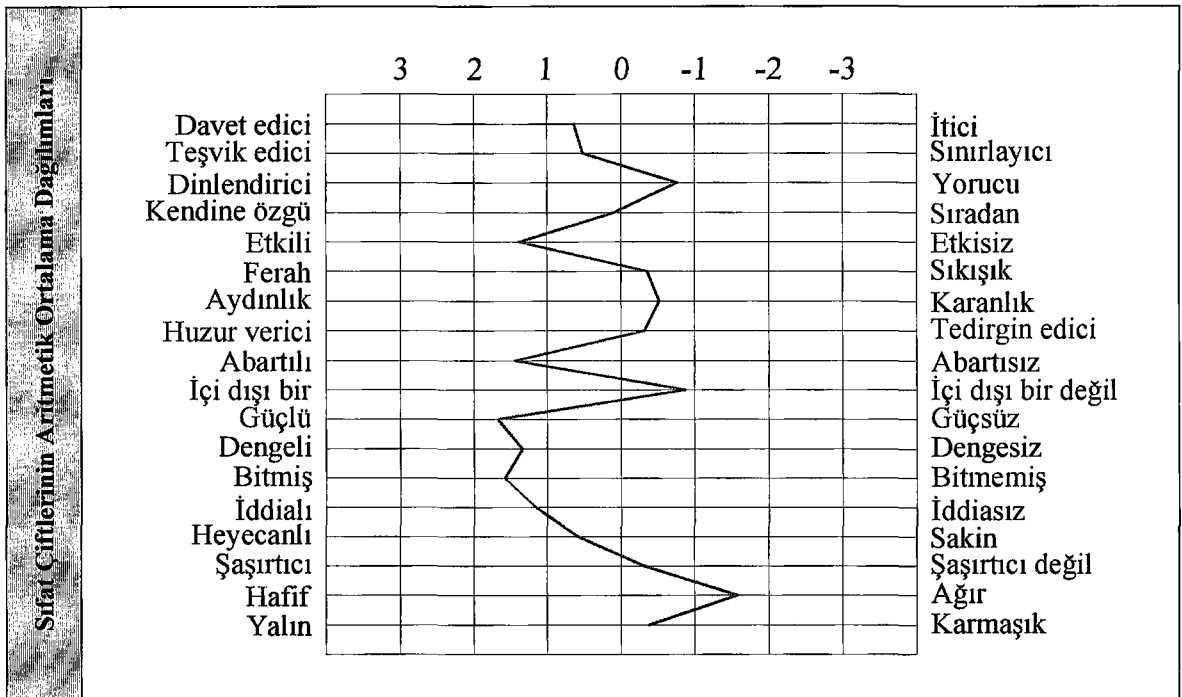

Tablo 44. Örnek 24 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

ÖRNEK 24		Saydamlık	Opaklık	Oran	Saydam (%)	10	
	Saydamlık	Opaklık	Oran	Yarı saydam/yarı opak (%)	6		
				Opak (%)	84		
				Yapı (%)	Mevcut	Tahmin	
	Yapının İşlevi	Yapı Türü (%)	İş-Alışveriş Merkezi	İş- Alışveriş Merkezi (74)			
		Davranış Konumu (%)	Ticaret	Ticaret (76)			
					Kamusal/ Yarı Kamusal	Kamusal/ Yarı Kamusal (94)	

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmalı Yüzde
	F1	davet edici-itici	4,504	19,582	19,582
	F2	aydınlık-karanlık	3,336	14,505	34,087
	F3	güçlü-güçsüz	3,128	13,602	47,688
	F4	heyecanlı-sakin	2,554	11,104	58,792
	F5	hafif-ağır	2,104	9,149	67,941

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5
	davet edici-itici (,875)	aydınlık-karanlık (,649)	güçlü-güçsüz (,776)	heyecanlı-sakin (,819)	hafif-ağır (,775)
	teşvik edici-sınırlayıcı (,872)	huzur verici-tedirgin edici (,623)	dengeli-dengesiz (,669)	şaşırtıcı-şaşırtıcı değil (,683)	yalın-karmaşık (,705)
	dinlendirici-yorucu (,680)	abartılı-abartısız (-,621)	bitmiş-bitmemiş (,641)		
	kendine özgü-sıradan (,662)	içi dışı bir-değil (,618)	iddialı-iddiasız (,617)		
	etkili-etkisiz (,628)				
	ferah-sıkışık (,608)				

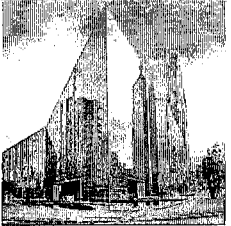
Denekler tarafından %70 oranında saydam bulunan Örnek 25'in işlevi ibadet yapılarından kilise olmasına rağmen deneklerin %56'sı tarafından büro olarak yanlış tahmin edilmiştir. Yapının işlevi ancak %2 gibi çok düşük bir oranla bilinmiştir. Özdeğerleri 1,9'un üzerinde olan 6 faktörle % 74 oranında açıklanan Örnek 25 (Tablo 45), kendine özgü (5,36) ve güçlü (5,64); orta derecede dengeli (4,86), hafif (4,58), sert dokulu (3,52) ve mahremiyet sağlanmış (4,6) olarak tanımlanmıştır (Ek Tablo 3). Örnek 25; serbest mimar (5,17), öğrenci (5,10) ve akademisyenlerden (4,60) oluşan denekler tarafından ortalamanın üzerinde (4,95) beğenilmiştir (Ek Tablo 4).

%72 oranında saydam bulunan Örnek 26'nın işlevi ticaret yapılarından iş-alışveriş merkezi olarak deneklerin %96'sı tarafından doğru tahmin edilmiştir. Özdeğerleri 1,5'in üzerinde olan 7 faktör, Örnek 26'yı %77 oranında açıklamaktadır (Tablo 46). Buna göre Örnek 26; etkili (5,18), düzenli (5,06) ve güçlü (5,38); orta derecede ağır (3,74), içi dışı bir (4,08), yumuşak dokulu (4,38) ve mahremiyet sağlanmış (4,54) olarak ifade edilmiştir (Ek Tablo 3). Ayrıca Örnek 26'nın serbest mimar (4,90), öğrenci (4,58) ve akademisyenlerden (4,51) oluşan denek grubu tarafından orta düzeyde (4,66) beğenildiği saptanmıştır (Ek Tablo 4).

%98 oranında opak bulunan Örnek 27, ibadet yapılarından cami olup işlevi % 58 oranında doğru tahmin edilmiştir. Örnek 27 özdeğerleri 1,7'nin üzerinde olan 7 faktörle %75 oranında açıklanmaktadır (Tablo 47). Bu faktörlere göre Örnek 27; son derece yalın (6,16); düzenli (5,56) ve karanlık (2,4); orta derecede şaşırtıcı (3,42), sakin (3,52), sıkışık (3,82) ve içi dışı bir olmayan (3,08) bir yapı olarak tanımlanmıştır (Ek Tablo 3). Örnek 27'nin beğeni düzeyine bakıldığında ise serbest mimar (4,26), öğrenci (4,08) ve akademisyenler (3,94) tarafından orta düzeyde (4,09) bir beğeniye sahip olduğu belirlenmiştir (Ek Tablo 5).

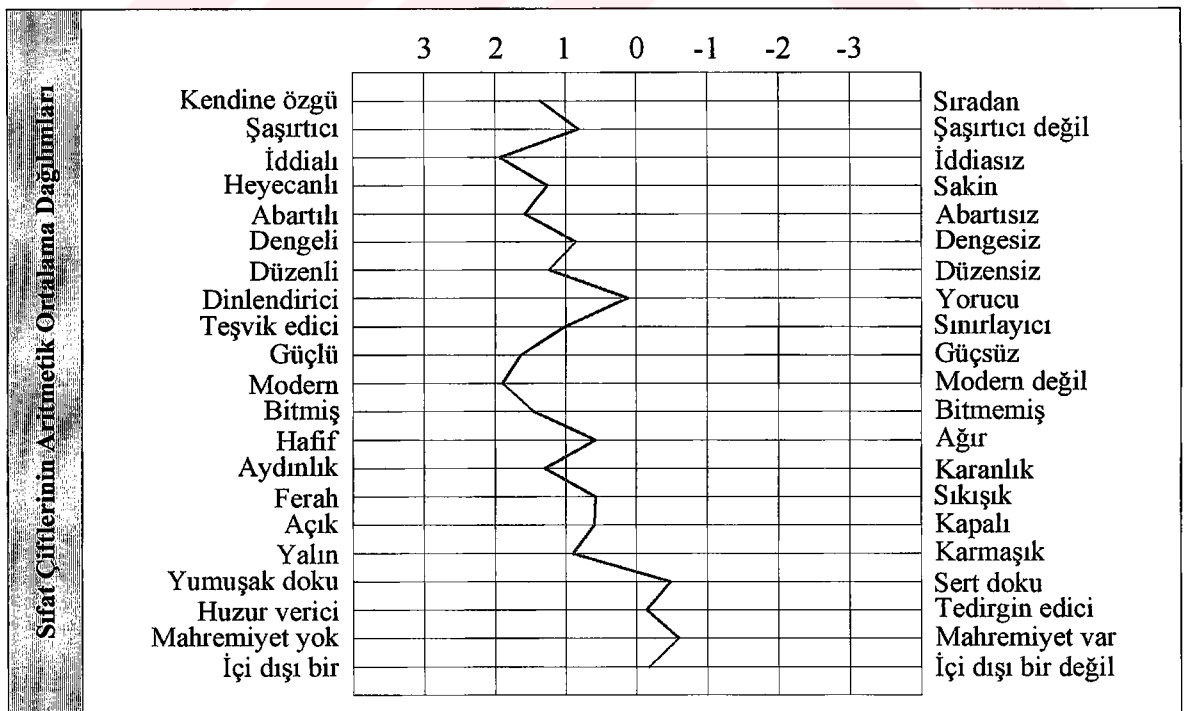
%96 oranında saydam bulunan Örnek 28'in işlevi deneklerin %56'sı tarafından kültür yapılarından müze olarak doğru tahmin edilmiştir. Özdeğerleri 1,2'nin üzerinde olan 6 faktörle % 70 oranında açıklanan Örnek 28 (Tablo 48); denekler tarafından son derece bitmiş (6,0) ve aydınlık (6,72); heyecanlı (5,94), dinlendirici (4,98) ve abartılı (5,24); orta derecede yumuşak dokulu (4,86) olarak ifade edilmiştir (Ek Tablo 3). Bununla birlikte Örnek 28, serbest mimar (6,0), akademisyen (5,70) ve öğrenciler (5,58) tarafından ortalamanın üzerinde (5,76) bir beğeni kazanmıştır (Ek Tablo 4).

Tablo 45. Örnek 25 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

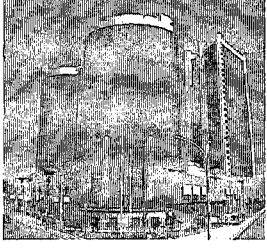
ÖRNEK 25 	Saydamlık - Opaklık Oranı	Saydam (%)		
		Yarı saydam/yarı opak (%)		70
Opak (%)		6		
Yapının İşlevi			Mevcut	Tahmin
	Yapı (%)		Kilise	Büro (56)
	Yapı Türü (%)		İbadet	Ticaret (70)
	Davranış Konumu (%)		Kamusal	Yarı Kamusal (84)

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmalı Yüzde
	F1	kendine özgü-sıradan	4,061	17,657	17,657
	F2	dengeli-dengesiz	3,335	14,499	32,156
	F3	güçlü-güçsüz	2,899	12,605	44,761
	F4	hafif-ağır	2,793	12,145	56,906
	F5	yumuşak doku-sert doku	2,025	8,803	65,709
	F6	mahremiyet var-yok	1,992	8,659	74,368

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5	F6
	kendine özgü-sıradan (,840)	dengeli-dengesiz (,827)	güçlü-güçsüz (,815)	hafif-ağır (,802)	yumuşak doku-sert doku (,663)	mahremiyet var-yok (-,877)
	şarıtııcı-şarıtııcı değil (,789)	düzenli-düzensiz (,686)	modern-modern değil (,670)	aydınlık-karanlık (,670)	huzur verici-tedirgin edici (,654)	içi dışı bir-içi dışı bir değil (,730)
	iddialı-iddiasız (,759)	dinlendirici-yorucu (,665)	bitmiş-bitmemiş (,638)	ferah-sıkışık (,660)		
	heyecanlı-sakin (,741)	teşvik edici-sınırlayıcı (,602)		açık-kapalı (,637)		
	abartılı-abartısız (,687)			yalın-karmaşık (,610)		

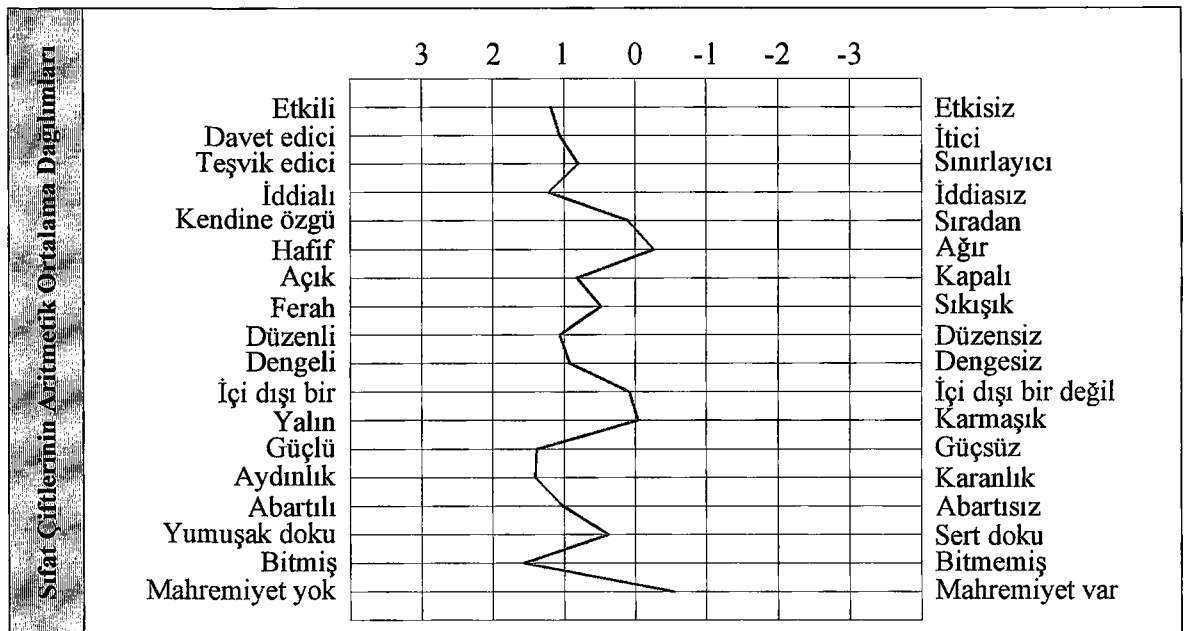

Tablo 46. Örnek 26 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

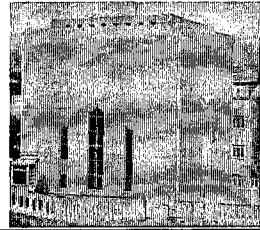
ÖRNEK 26	Saydamlık - Opaklık Oranı	Saydam (%)					
		Yarı saydam/yarı opak (%)		72			
	Yapının İşlevi	Opak (%)		10			
				18			
				Mevcut		Tahmin	
		Yapı (%)		İş-Alişveriş Merkezi		İş-Alişveriş Merkezi (96)	
		Yapı Türü (%)		Ticaret		Ticaret (96)	
Davranış Konumu (%)		Kamusal/ Yarı Kamusal		Kamusal/ Yarı Kamusal (98)			

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmış Yüzde
	F1	etkili-etkisiz	4,815	20,935	20,935
	F2	hafif-ağır	3,289	14,302	35,237
	F3	düzenli-düzensiz	2,270	9,870	45,106
	F4	içi dışı bir- değil	2,116	9,202	54,308
	F5	güçlü-güçsüz	1,949	8,475	62,783
	F6	yumuşak doku-sert doku	1,647	7,161	69,943
	F7	mahremiyet var-yok	1,593	6,926	76,869

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	
	etkili-etkisiz (,892)	hafif-ağır (,822)	düzenli-düzensiz (,816)	içi dışı bir-değil (,917)	güçlü-güçsüz (,753)	yumuşak -sert doku (,701)	mahremiyet var- yok (,879)	
	davet edici-itici (,888)	açık-kapalı (,690)	dengeli-dengesiz (,804)	yalın-karmaşık (,605)	aydınlık-karanlık (,717)	bitmiş-bitmemiş (,698)		
	teşvik edici-sınırlayıcı (,789)	ferah-sıkışık (,660)			abartılı-abartısız (,605)			
	iddialı-iddiasız (,726)							
	kendine özgü-sıradan (,607)							

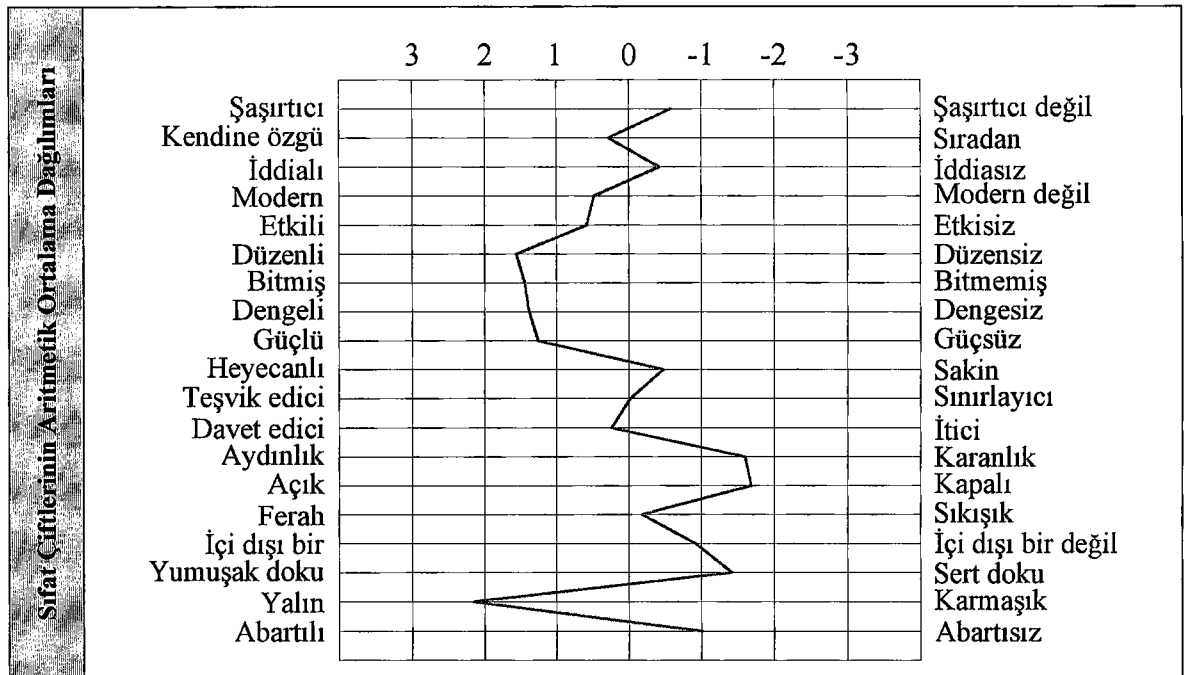

Tablo 47. Örnek 27 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

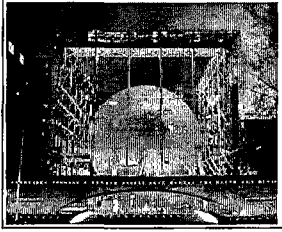
ÖRNEK 27	Saydamlık - Opaklık Oranı	Saydam (%)	
		-	
	Yapının İşlevi	Yarı saydam/yarı opak (%)	
		2	
		Opak (%)	
	98		
			Mevcut
Yapı (%)		Cami	Cami (58)
Yapı Türü (%)		İbadet	İbadet (76)
Davranış Konumu (%)		Kamusal	Kamusal (76)

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmalı Yüzde
	F1	şaşırtıcı-şaşırtıcı değil	3,868	16,817	16,817
	F2	düzenli-düzensiz	3,402	14,793	31,610
	F3	heyecanlı-sakin	2,797	12,159	43,769
	F4	aydınlık-karanlık	1,949	8,475	52,244
	F5	ferah-sıkışık	1,909	8,300	60,543
	F6	içi dışı bir- değil	1,733	7,536	68,080
	F7	yalın-karmaşık	1,702	7,399	75,479

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7
	şaşırtıcı-şaşırtıcı değil (,821)	düzenli-düzensiz (,891)	heyecanlı-sakin (,798)	aydınlık-karanlık (,812)	ferah-sıkışık (,857)	içi dışı bir-değil (,886)	yalın-karmaşık (,718)
	kendine özgü-sıradan (,797)	bitmiş-bitmemiş (,799)	teşvik edici-sınırlayıcı (,732)	açık-kapalı (,780)		yumuşak -sert doku (,761)	abartılı-abartısız (-,691)
	iddialı-iddiasız (,769)	dengeli-dengesiz (,714)	davet edici-itici (,675)				
	modern-modern değil (,731)	güçlü-güçsüz (,675)					
	etkili-etkisiz (,714)						

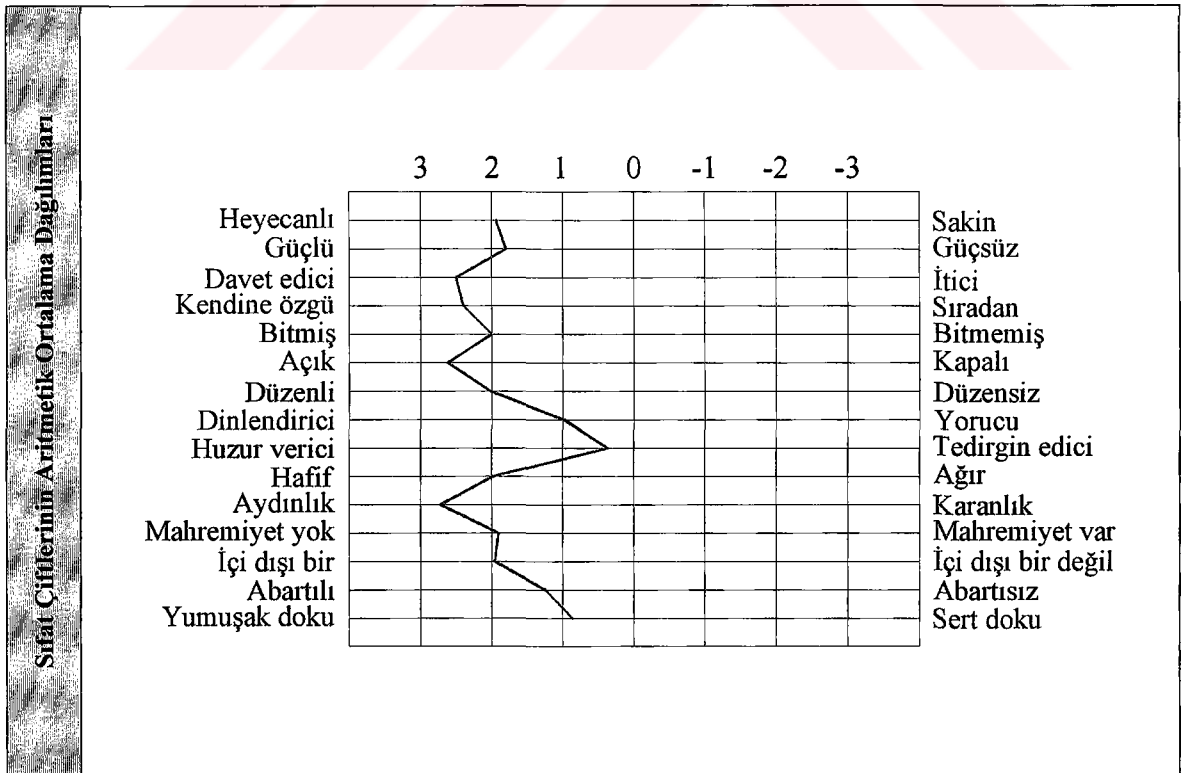

Tablo 48. Örnek 28 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

ÖRNEK 28 	Saydamlık - Opaklık Oranı	Saydamlık		
		Saydam (%)	96	
		Yarı saydam/yarı opak (%)	2	
		Opak (%)	2	
	Yapının İşlevi		Mevcut	Tahmin
		Yapı (%)	Müze	Müze (56)
		Yapı Türü (%)	Kültür	Kültür (70)
		Davranış Konumu (%)	Yarı Kamusal	Yarı Kamusal (80)

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmalı Yüzde
		F1	heyecanlı-sakin	4,100	17,826
	F2	bitmiş-bitmemiş	3,486	15,158	32,983
	F3	dinlendirici-yorucu	2,835	12,325	45,309
	F4	aydınlık-karanlık	2,796	12,156	57,464
	F5	abartılı-abartısız	1,581	6,873	64,338
	F6	yumuşak doku-sert doku	1,298	5,642	69,979

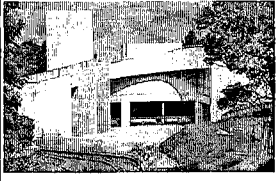
Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5	F6
		heyecanlı-sakin (,782)	bitmiş-bitmemiş (,817)	dinlendirici-yorucu (,793)	aydınlık-karanlık (,749)	abartılı-abartısız (,842)
	güçlü-güçsüz (,733)	açık-kapalı (,779)	huzur verici-tedirgin edici (,757)	mahremiyet var-yok (-,724)		
	davet edici-İtici (,722)	düzenli-düzensiz (,699)	hafif-ağır (,617)	içi dışı bir-içi dışı bir değil (,680)		
	kendine özgü-sıradan (,704)					

Denekler tarafından %98 oranında opak bulunan Örnek 29'un işlevi kültür yapılarından müze olmasına rağmen %34 oranında konut olarak yanlış tahmin edilmiştir. Örnek 29 özdeğerleri 1,3'ün üzerinde olan 6 faktörle %73 oranında açıklanmaktadır (Tablo 49). Buna göre Örnek 29, son derece mahremiyet sağlanmış (6,28); içi dışı bir olmayan (2,92) ve güçlü (5,1); orta derecede iddiasız (3,76), huzur verici (4,04) ve davet edici (4,28) olarak tanımlanmıştır (Ek Tablo 3). Örnek 29'un beğeni düzeyi ise serbest mimar (4,20), akademisyen (4,10) ve öğrencilerden (3,59) oluşan denek grubu tarafından ortalama değerde (3,96) bir beğeni olarak saptanmıştır (Ek Tablo 5).

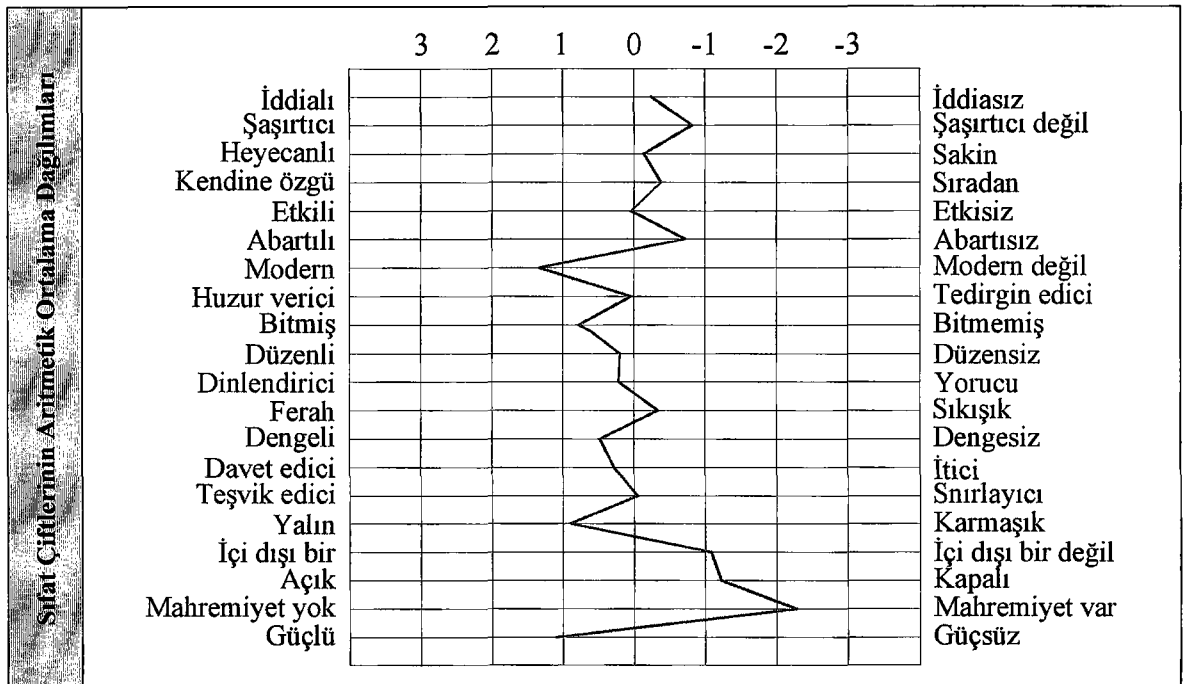
%76 oranında saydam bulunan Örnek 30'un işlevi deneklerin %96'sı tarafından ticaret yapılarından iş-alışveriş merkezi olarak doğru tahmin edilmiştir. Özdeğerleri 1,5'in üzerinde olan 6 faktörle %74 oranında açıklanan Örnek 30 (Tablo 50), denekler tarafından davet edici (5,06); orta düzeyde yorucu (3,76), heyecanlı (4,28), bitmiş (4,88), içi dışı bir (4,2) ve mahremiyet sağlanmış (4,02) bir yapı olarak ifade edilmiştir (Ek Tablo 3). Buna ilaveten Örnek 30 serbest mimar (4,82), akademisyen (4,47) ve öğrencilerden (4,41) oluşan denek grubu tarafından orta düzeyde (4,56) beğenilmiştir (Ek Tablo 4).

Tablo 49. Örnek 29 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

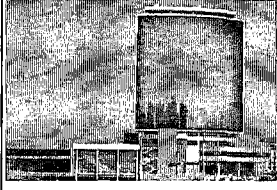
ÖRNEK 29	Saydamlık - Opaklık Oranı	Saydam (%)	
		-	
	Yapının İşlevi	Yarı saydam/yarı opak (%)	
		2	
		Opak (%)	
		98	
		Mevcut	Tahmin
Yapı (%)		Müze	Konut (34)
Yapı Türü (%)		Kültür	Barınma (36)
Davranış Konumu (%)		Yarı Kamusal	Yarı Özel (36)

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmalı Yüzde
	F1	iddialı-iddiasız	4,607	20,030	20,030
	F2	huzur verici-tedirgin edici	4,327	18,813	38,843
	F3	davet edici-itici	2,965	12,890	51,733
	F4	içi dışı bir- değil	2,048	8,903	60,636
	F5	mahremiyet var-yok	1,512	6,575	67,211
	F6	güçlü-güçsüz	1,395	6,065	73,276

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5	F6
	iddialı-iddiasız (,905)	huzur verici-tedirgin (,779)	davet edici-itici (,818)	içi dışı bir-değil (,776)	mahremiyet var-yok (-,815)	güçlü-güçsüz (,705)
	şasırtıcı-değil (,795)	bitmiş-bitmemiş (,710)	teşvik edici-sınırlayıcı (,816)	açık-kapalı (,700)		
	heyecanlı-sakin (,775)	düzenli-düzensiz (,693)	yalın-karmaşık (,756)			
	kendine özgü-sıradan (,740)	dinlendirici-yorucu (,686)				
	etkili-etkisiz (,718)	ferah-sıkışık (,682)				
	abartılı-abartısız (,674)	dengeli-dengesiz (,627)				
	modern-değil (,615)					

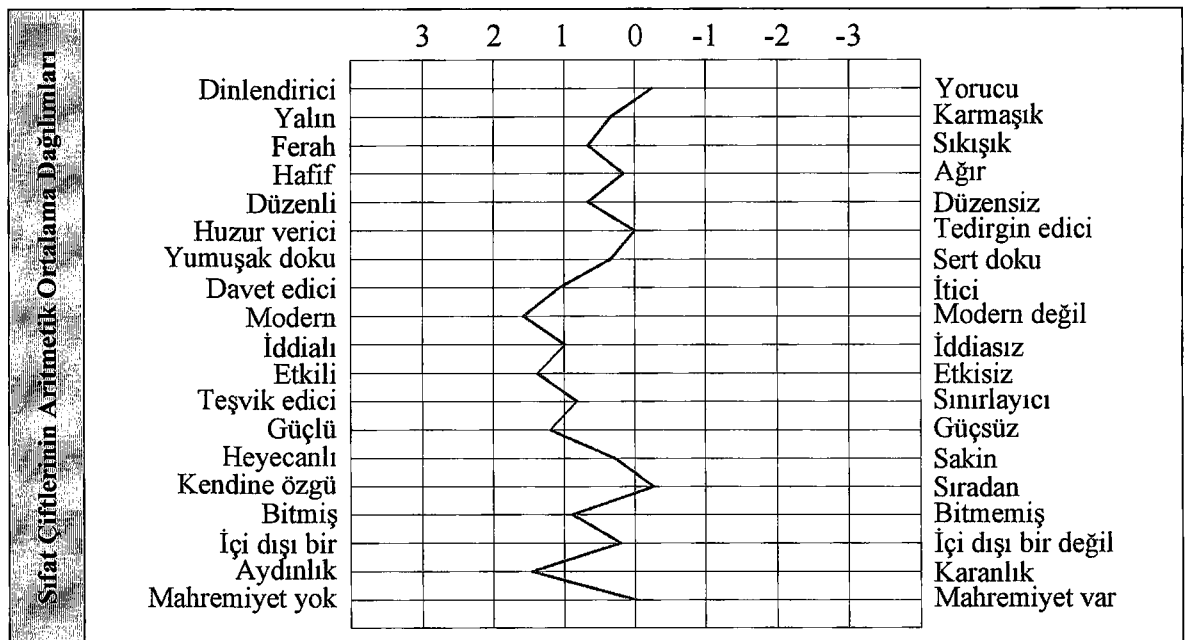

Tablo 50. Örnek 30 için verilen yanıtlar (7, 8 ve 9. soru)

ÖRNEK 30 	Saydamlık-Opaklık Oran	Saydam (%)	76	
		Yarı saydam/yarı opak (%)	6	
		Opak (%)	18	
	Yapının İşlevi		Mevcut	Tahmin
		Yapı (%)	İş-Alışveriş Merkezi	İş-Alışveriş Merkezi (96)
		Yapı Türü (%)	Ticaret	Ticaret (96)
Davranış Konumu (%)	Kamusal/ Yarı Kamusal	Kamusal/ Yarı Kamusal (96)		

Faktör Analizi Değerleri	Faktörler	Değişkenler	Özdeğerler	Yüzde Varyans	Yığılmış Yüzde
	F1	dinlendirici-yorucu	5,188	22,557	22,557
	F2	davet edici-itici	4,301	18,698	41,255
	F3	heyecanlı-sakin	2,171	9,439	50,694
	F4	bitmiş-bitmemiş	2,033	8,839	59,533
	F5	içi dışı bir- değil	1,774	7,714	67,247
	F6	mahremiyet var-yok	1,541	6,701	73,948

Faktörler Üzerinde Tanımlanan Değişkenler	F1	F2	F3	F4	F5	F6
	dinlendirici-yorucu (,857)	davet edici-itici (,864)	heyecanlı-sakin (,705)	bitmiş-bitmemiş (,860)	içi dışı bir-değil (,792)	mahremiyet var-yok (-,770)
	yalın-karmaşık (,830)	modern-değil (,790)	kendine özgü-sıradan (,647)		aydınlık-karanlık (,605)	
	ferah-sıkışık (,824)	iddialı-iddiasız (,773)				
	hafif-ağır (,728)	etkili-etkisiz (,760)				
	düzenli-düzensiz (,692)	teşvik edici-sınırlayıcı (,698)				
	huzur verici-tedirgin (,666)	güçlü-güçsüz (,624)				
	yumuşak doku-sert doku (,611)					

3.3.2. Saydam ve Opak 30 Yapı Örneğinin Mevcut İşlevleri ve En Çok Tahmin Edilen İşlevlerine Ait Bulgular

Deneklere gösterilen 15'i saydam 15'i opak toplam 30 yapı örneğinin işlevlerini tahmin etmeye yönelik soruya alınan yanıtlar; yapıların en çok tahmin edilen işlevleri ile doğru bilinen işlevlerine ait yüzdeler olarak hesaplanmış, saydam ve opak yapı türlerine göre tablolaştırılarak Tablo 51-55'te verilmiştir. Yapıların en çok tahmin edilen ve doğru bilinen işlevleri arasında bir kesişim olup olmadığı ise tablonun sonuna eklenen bir sütunda verilmiştir.

Ticaret yapısı örneği olarak 3'ü alışveriş merkezi, diğer 3'ü iş-alışveriş merkezi olmak üzere toplam 6 yapı seçilmiştir. Bu yapıların %66,7'sinin işlevi doğru tahmin edilirken, geri kalan %33,3'ünün %16,6'sı restoran ve %16,6'sı fabrika olarak yanlış tahmin edilmiştir (Tablo 51).

İbadet yapısı örneği olarak 2'si cami, 4'ü kilise olmak üzere toplam 6 yapı seçilmiştir. Bunların %50'sinin işlevi doğru tahmin edilirken, geri kalan %50'si ise %33,3 oranında büro ve %16,7 oranında müze olarak yanlış tahmin edilmiştir (Tablo 52).

Kültür yapısı örneği olarak 6 adet müze yapısı seçilmiştir. Bunların %66,7'sinin işlevi müze olarak doğru tahmin edilirken, geri kalan %33,3'ünün %16,7'si büro ve %16,7'si konut olarak yanlış tahmin edilmiştir (Tablo 53).

Eğitim yapısı örneği olarak 6 adet okul yapısı seçilmiştir. Bunların %33,3'ünün işlevi okul olarak doğru tahmin edilirken, geri kalan %66,7'sinin %33,3'ü büro, %16,7'si müze ve %16,7'si konut şeklinde yanlış tahmin edilmiştir (Tablo 54).

Bu kategoride tek yapı türü olan barınma yapısı örneği olarak 6 adet müstakil konut seçilmiştir. Bu örneklerin işlevi %100 oranında doğru tahmin edilmiştir (Tablo 55).

Tablo 51. Saydam ve opak Ticaret Yapısı örneklerinin en çok tahmin edilen ve doğru tahmin edilen işlevleri ve tahmin yüzdeleri

		Örnek No	En çok tahmin edilen işlevi	%	Doğru tahmin edilen işlevi	%	
<div style="text-align: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">KAMUSAL</div> <div style="text-align: center;">↓</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">Ticaret Yapısı</div> <div style="text-align: center;">↓</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">Alışveriş Merkezi</div> </div>	SAYDAM	Ö20	Restoran	26	Alışveriş Merkezi	20	
			Ticaret	50	Ticaret	20	
			Y. Kamusal	74	Kamusal	22	
		Ö26	İş-Alışveriş Merkezi	96	İş-Alışveriş Merkezi	96	•
			Ticaret	96	Ticaret	96	
		Kamusal/ Y. Kamusal	98	Kamusal/ Y. Kamusal	98		
	Ö30	İş-Alışveriş Merkezi	96	İş-Alışveriş Merkezi	96	•	
		Ticaret	96	Ticaret	96		
	Kamusal/ Y. Kamusal	96	Kamusal/ Y. Kamusal	96			
	OPAK	Ö3	Alışveriş Merkezi	62	Alışveriş Merkezi	62	•
		Ticaret	70	Ticaret	70		
		Kamusal	72	Kamusal	72		
	Ö8	Fabrika	56	Alışveriş Merkezi	14		
		Endüstri	58	Ticaret	18		
	Y. Kamusal	72	Kamusal	20			
	Ö24	İş-Alışveriş Merkezi	74	İş-Alışveriş Merkezi	74	•	
		Ticaret	76	Ticaret	76		
	Kamusal/ Y. Kamusal	94	Kamusal/ Y. Kamusal	94			

Tablo 52. Saydam ve opak İbadet Yapısı örneklerinin en çok tahmin edilen ve doğru tahmin edilen işlevleri

		Örnek No	En çok tahmin edilen işlevi	%	Doğru tahmin edilen işlevi	%	
<div style="text-align: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">KAMUSAL</div> <div style="text-align: center;">↓</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">İbadet Yapısı</div> <div style="text-align: center;">↓</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">Cami/ Kilise</div> </div>	SAYDAM	Ö4	Cami	72	Cami	72	•
			İbadet	72	İbadet	72	
			Kamusal	74	Kamusal	74	
		Ö10	Büro	30	Kilise	4	
			Ticaret	30	İbadet	4	
		Y. Kamusal	70	Kamusal	16		
	Ö25	Büro	56	Katedral	2		
		Ticaret	70	İbadet	2		
	Y. Kamusal	84	Kamusal	8			
	OPAK	Ö14	Müze	36	İbadet	4	
		Kültür	42	İbadet	4		
		Y. Kamusal	88	Kamusal	4		
	Ö18	Kilise	34	Kilise	34	•	
		İbadet	40	İbadet	40		
	Kamusal	42	Kamusal	42			
	Ö27	Cami	58	Cami	58	•	
		İbadet	76	İbadet	76		
	Kamusal	76	Kamusal	76			

Tablo 53. Saydam ve opak Kültür Yapısı örneklerinin en çok tahmin edilen ve doğru tahmin edilen işlevleri

		Örnek No	En çok tahmin edilen işlevi		Doğru tahmin edilen işlevi		
				%		%	
<div style="text-align: center;"> YARI KAMUSAL ↓ Kültür Yapısı ↓ Müze </div>	SAYDAM	Ö1	Müze	64	Müze	64	•
			Kültür	48	Kültür	48	
			Y. Kamusal	34	Y. Kamusal	34	
		Ö13	Büro	40	Müze	20	
			Ticaret	44	Kültür	30	
			Y. Kamusal	78	Y. Kamusal	78	
	Ö28	Müze	56	Müze	56	•	
		Kültür	70	Kültür	70		
		Y. Kamusal	80	Y. Kamusal	80		
	OPAK	Ö6	Müze	40	Müze	40	•
			Kültür	66	Kültür	66	
			Y. Kamusal	82	Y. Kamusal	82	
	Ö12	Müze	42	Müze	42	•	
		Kültür	50	Kültür	50		
		Y. Kamusal	70	Y. Kamusal	70		
	Ö29	Konut	34	Müze	14		
		Barınma	36	Kültür	18		
		Y. Özel	36	Y. Kamusal	46		

Tablo 54. Saydam ve opak Eğitim Yapısı örneklerinin en çok tahmin edilen ve doğru tahmin edilen işlevleri

		Örnek No	En çok tahmin edilen işlevi		Doğru tahmin edilen işlevi		
				%		%	
<div style="text-align: center;"> YARI KAMUSAL ↓ Eğitim Yapısı ↓ Okul </div>	SAYDAM	Ö9	Büro	16	Okul	10	
			Ticaret	22	Eğitim	10	
			Y. Kamusal	58	Y. Kamusal	58	
		Ö17	Büro	56	Okul	12	
			Ticaret	68	Eğitim	12	
			Y. Kamusal	94	Y. Kamusal	94	
	Ö22	Okul	24	Okul	24	•	
		Eğitim	24	Eğitim	24		
		Y. Kamusal	88	Y. Kamusal	88		
	OPAK	Ö7	Konut	66	Okul	8	
			Barınma	66	Eğitim	12	
			Y. Özel	66	Y. Kamusal	30	
	Ö21	Okul	12	Okul	12	•	
		Eğitim	12	Eğitim	12		
		Y. Kamusal	82	Y. Kamusal	82		
	Ö23	Müze	36	Okul	4		
		Kültür	40	Eğitim	8		
		Y. Kamusal	60	Y. Kamusal	60		

Tablo 55. Saydam ve opak Barınma Yapısı örneklerinin en çok tahmin edilen ve doğru tahmin edilen işlevleri

		Örnek No	En çok tahmin edilen işlevi		Doğru tahmin edilen işlevi		
				%		%	
<div style="text-align: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">YARI ÖZEL</div> <div style="text-align: center;">↓</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">Barınma Yapısı</div> <div style="text-align: center;">↓</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">Müstakil Konut</div> </div>	SAYDAM	Ö5	Konut	72	Konut	72	
			Barınma	72	Barınma	72	•
			Yarı Özel	72	Yarı Özel	72	
		Ö15	Konut	94	Konut	94	
			Barınma	94	Barınma	94	•
			Yarı Özel	94	Yarı Özel	94	
	Ö19	Konut	88	Konut	88		
		Barınma	88	Barınma	88	•	
		Yarı Özel	88	Yarı Özel	88		
	OPAK	Ö2	Konut	96	Konut	96	
			Barınma	98	Barınma	98	•
			Yarı Özel	98	Yarı Özel	98	
	Ö11	Konut	78	Konut	78		
		Barınma	78	Barınma	78	•	
		Yarı Özel	78	Yarı Özel	78		
	Ö16	Konut	48	Konut	48		
		Barınma	48	Barınma	48	•	
		Yarı Özel	48	Yarı Özel	48		

Genel olarak tüm yapı türleri değerlendirildiğinde saydam yapıların işlevi %60 oranında doğru tahmin edilirken opak yapılarda bu oran %66,7 olarak tespit edilmiştir. Buna göre saydam yapıların %40'ının işlevi yanlış tahmin edilirken bu oran opak yapılarda %33,3'te kalmıştır. İşlevleri doğru bilinmeyen saydam yapıların %83,3'ü büro, %17,7'si ise restoran olarak tahmin edilmiştir. Buna karşılık işlevleri doğru bilinmeyen opak yapılar ise %40'ı konut, %40'ı müze ve kalan %20'si ise fabrika olarak yanlış tahmin edilmiştir. Bu bağlamda kullanıcı zihninde saydam yapı olarak büro imajı baskın görülürken opak yapı olarak büyük yapı ölçeğinde müze ve küçük yapı ölçeğinde konut imajlarının hakim olduğu saptanmıştır.

3.3.3. Saydam ve Opak 30 Yapı Örneğine Ait İşlevlerin Denek Konumlarına Göre Doğru Tahmin Edilme Yüzdeleri

Deneklerin kendilerine gösterilen saydam ve opak 5 yapı türüne ait işlevleri doğru tahmin etme yüzdeleri tablolaştırılarak Ek Tablo 8 ve 9'da verilmiştir. Konumlarına göre akademisyen, öğrenci ve serbest mimar olarak dağılım gösteren denekler kendilerine

gösterilen saydam ve opak yapı örneklerinden en çok %51,57 ile saydam yapıların işlevlerini doğru tahmin ederken opak yapılarda bu oran %47,85'te kalmıştır. Saydam yapılardan en çok barınma ve ticaret yapılarının işlevini bilen denekler daha sonra sırasıyla kültür ve ibadet yapılarının işlevlerinin bilmiş en az ise eğitim yapılarını tahmin edebilmiştir. Opak yapılarda da yine en çok barınma yapılarının işlevleri doğru tahmin edilirken bunu ticaret, kültür ve ibadet yapıları birbirine yakın oranlarla izlemiş ve işlevi en az tahmin edilen de yine eğitim yapıları olmuştur. Deneklere genel olarak bakıldığında birbirine yakın oranlara sahip olmakla birlikte saydam yapılar için en doğru tahminde bulunanların öğrenciler, daha sonra serbest mimarlar ve en son da akademisyenler olduğu belirlenmiştir. Opak yapılar için ise serbest mimarlar en doğru tahminlerde bulunurken öğrenci ve akademisyenlerin ise işlevleri birbirine yakın ve daha düşük oranda bildikleri saptanmıştır (Tablo 56).

Tablo 56. Saydam ve opak yapılara ait işlevlerin denek konumlarına (akademisyen, öğrenci, serbest mimar) göre doğru tahmin edilme oranları

SAYDAM YAPILAR	Yapı Türü	Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama
	Ticaret Yapısı	72,26	68,75	76,92	72,64
İbadet Yapısı	25,92	29,16	28,41	27,83	
Kültür Yapısı	48,59	63,49	49,41	53,83	
Eğitim Yapısı	18,97	13,37	15,38	15,90	
Barınma Yapısı	83,96	89,28	89,74	87,66	
Genel Ortalama	49,94	52,81	51,97	51,57	
OPAK YAPILAR	Yapı Türü	Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama
	Ticaret Yapısı	43,19	64,71	64,53	57,47
İbadet Yapısı	47,03	35,55	47,01	43,19	
Kültür Yapısı	50,26	40,91	53,92	48,36	
Eğitim Yapısı	10,82	10,85	13,75	11,80	
Barınma Yapısı	73,41	75,55	86,32	78,42	
Genel Ortalama	44,94	45,51	53,10	47,85	

3.3.4. Saydam ve Opak 30 Yapı Örneğinin Denek Konumlarına Göre Beğeni Düzeyleri

Konumlarına göre akademisyen, öğrenci ve serbest mimar olarak dağılım gösteren deneklerin saydam ve opak 5 yapı türüne ait beğeni tabloları Ek Tablo 4 ve 5'te verilmiştir. Deneklerin beğeni düzeyi açısından örnekler genel olarak ele alındığında; opak yapılar denekler tarafından orta düzeyde (4,07) beğenilirken saydam yapıların ortalamasının üzerinde (5,12) beğeni kazandığı tespit edilmiştir. Opak yapılar en çok serbest mimarlar tarafından orta düzeyde (4,27) beğenilirken akademisyen ve öğrencilerin yine orta düzeyde ancak daha düşük bir değerle (3,98) eşit derecede beğendiği saptanmıştır. Saydam yapılar ise daha çok serbest mimar (5,36) ve akademisyenler (5,05) tarafından iyi derecede beğenilirken öğrenciler tarafından daha az (4,07) beğenildiği saptanmıştır (Tablo 57).

Denekler saydam yapılardan sırasıyla en çok barınma (5,44), kültür (5,26), eğitim (5,09), ibadet (5,06) yapılarını iyi derecede beğenirken, ticaret yapılarını (4,77) en az ve orta derecede beğenmişlerdir. Buna karşılık opak yapılarda ise sıralamanın en çoktan en aza doğru ibadet (4,18), ticaret (4,08), kültür (4,05), eğitim (4,03) ve barınma yapıları (4,02) olarak değiştiğini ve beğeni düzeylerinin birbirine çok yakın orta değerlerde olduğu belirlenmiştir (Tablo 57).

Tablo 57. Saydam ve opak yapı örneklerinin denek konumlarına (akademisyen, öğrenci, serbest mimar) göre beğeni düzeyleri

YAPILAR	Yapı Türü	Akademisyen n: 21	Öğrenci n: 16	Serbest Mimar n: 13	Genel Beğeni Düzeyi
	SAYDAM YAPILAR	Ticaret Yapısı	4,72	4,61	4,99
İbadet Yapısı		4,95	4,94	5,29	5,06
Kültür Yapısı		5,21	5,12	5,47	5,26
Eğitim Yapısı		4,93	4,92	5,43	5,09
Barınma Yapısı		5,46	5,24	5,62	5,44
Beğeni Düzeyi		5,05	4,96	5,36	5,12
OPAK YAPILAR		Yapı Türü	Akademisyen n: 21	Öğrenci n: 16	Serbest Mimar n: 13
	Ticaret Yapısı	3,78	4,04	4,44	4,08
	İbadet Yapısı	4,05	4,10	4,40	4,18
	Kültür Yapısı	3,94	3,94	4,28	4,05
	Eğitim Yapısı	4,02	3,93	4,16	4,03
	Barınma Yapısı	4,11	3,88	4,07	4,02
	Beğeni Düzeyi	3,98	3,98	4,27	4,07

3.3.5. Yapı Örneklerine Uygulanan Faktör Analizi Sonucunda Saydam ve Opak Yapılarla Özdeşleşen Sıfatlar

Fotoğraflarla ilgili bulgulara ait açıklamaya göre; 30 Yapı örneğini anlamsal açıdan değerlendirmeye yönelik uygulanan Anlamsal Derecelendirme Ölçeği sonucunda değer verilen 23 sıfat çifti, Faktör Analizi'ne tabi tutularak sıfat çiftleri özetlenmiş ve böylece her bir yapı örneğini en çok açıklayan daha az sayıda faktör (sıfat) elde edilmiştir. Buradan hareketle elde edilen faktörler öncelikle yapı türlerine (Ek Tablo 10, 11), daha sonra ise saydam ve opak olmalarına göre sınıflanarak saydam ve opak yapıları tanımlayan faktörler başlığı ile tablolaştırılmıştır (Tablo 58, 59). Bu arada sıfatların Anlamsal Derecelendirme Ölçeği'ne göre aldıkları derecelere değer verilerek yapıları niteleyen sıfatların yoğunlukları hesaplanmış ve tabloya değer sütunu olarak eklenmiştir. Anlamsal Derecelendirme Ölçeği Aralıkları ve bu aralıklara verilen değerler aşağıdaki gibidir:

3-4,9 aralığı 1; 2-2,9 ve 5-5,9 aralıkları 2; 1-1,9 ve 6-7 aralıkları 3.

Tablo 58. Saydam yapıları tanımlayan faktörler (sıfatlar) ve tanım aralıkları

Saydam Yapılar (Alışveriş Merkezi, Cami/ Kilise; Müze, Okul; Konut)								
Anlamsal Derecelendirme Ölçeği Aralıkları								
3-4,9	Sayı	Değer (1)	2-2,9, 5-5,9	Sayı	Değer (2)	1-1,9, 6-7	Sayı	Değer (3)
yumuşak dokulu	5	5	bitmiş	7	144	aydınlık	4	12
abartılı	4	4	yumuşak dokulu	3	6	mahremiyet yok	2	6
abartısız	4	4	etkili	3	6	bitmiş	2	6
mahremiyet var	4	4	düzenli	3	6	yalın	1	3
mahremiyet yok	4	4	güçlü	3	6	içi dışı bir	1	3
heyecanlı	3	3	dinlendirici	3	6	ferah	1	3
güçlü	3	3	davet edici	2	4	dengeli	1	3
içi dışı bir	3	3	heyecanlı	2	4	modern	1	3
şaşırtıcı değil	2	2	açık	2	4	etkili	1	3
şaşırtıcı	1	1	teşvik edici	1	2	açık	1	3
dinlendirici	1	1	içi dışı bir	1	2			
davet edici	1	1	dengeli	1	2			
ağır	1	1	iddialı	1	2			
yorucu	1	1	yalın	1	2			
bitmiş	1	1	kendine özgü	1	2			
teşvik edici	1	1	hafif	1	2			
dengeli	1	1	abartılı	1	2			
hafif	1	1						
sert dokulu	1	1						
kendine özgü	1	1						

Tablo 59. Opak yapıları tanımlayan faktörler (sıfatlar) ve tanım aralıkları

Opak Yapılar (Alışveriş Merkezi, Cami/ Kilise; Müze, Okul; Konut)								
Anlamsal Derecelendirme Ölçeği Aralıkları								
3-4,9	Sayı	Değer (1)	2-2,9; 5-5,9	Sayı	Değer (2)	1-1,9; 6-7	Sayı	Değer (3)
davet edici	5	5	karanlık	4	8	mahremiyet var	4	12
şaşırtıcı değil	3	3	kapalı	4	8	güçlü	2	6
yalın	3	3	içi dışı bir değil	4	8	yalın	1	3
sakin	3	3	sert dokulu	3	6	karanlık	1	3
düzensiz	2	2	bitmiş	3	6	sert dokulu	1	3
abartısız	2	2	dengeli	2	4			
içi dışı bir değil	2	2	mahremiyet var	2	4			
iddialı	2	2	düzenli	2	4			
huzur verici	2	2	güçlü	2	4			
kendine özgü	2	2	ağır	2	4			
iddiasız	2	2	etkili	2	4			
yorucu	2	2	yalın	1	2			
sıkışık	2	2	abartısız	1	2			
sınırlayıcı	1	1	kendine özgü	1	2			
modern	1	1	iddialı	1	2			
düzenli	1	1	yorucu	1	2			
ağır	1	1						
sıradan	1	1						
karanlık	1	1						
heyecanlı	1	1						
dinlendirici	1	1						
itici	1	1						
bitmiş	1	1						

Daha sonra saydam ve opak yapıları niteleyen faktörler (sıfatlar) ortak bir tabloda toplanarak en çoktan en aza doğru sıralanmıştır. Buna göre sadece saydam yapıları niteleyen sıfatlar sırasıyla aydınlık, yumuşak dokulu, mahremiyetsiz, içi dışı bir, açık, abartılı, teşvik edici, hafif, ferah ve şaşırtıcı olarak ifade edilirken; sadece opak yapıları niteleyenlerin ise sırasıyla karanlık, içi dışı bir olmayan, kapalı, sakın, düzensiz, iddiasız, sıkışık, huzur verici, itici, sıradan ve sınırlayıcı olarak belirtilmiştir (Tablo 60).

Tablo 60. Saydam ve opak yapıları niteleyen faktörler (sıfatlar) ve değerleri

Saydam Yapıları niteleyen		Saydam ve Opak Yapıları niteleyen			Opak Yapılar niteleyen	
Farklı Sıfatlar	Değer	Değer (Saydam)	Ortak Sıfatlar	Değer (Opak)	Değer	Farklı Sıfatlar
aydınlık	12	21	bitmiş	7	12	karanlık
yumuşak dokulu	11	9	güçlü	10	10	içi dışı bir değil
mahremiyet yok	10	9	etkili	4	8	kapalı
içi dışı bir	8	7	heyecanlı	1	3	sakin
açık	7	7	dinlendirici	1	2	düzensiz
abartılı	6	6	dengeli	4	2	iddiasız
teşvik edici	3	6	düzenli	5	2	sıkışık
hafif	3	5	davet edici	5	2	huzur verici
ferah	3	5	yalın	8	1	itici
şaşırtıcı	1	4	mahremiyet var	16	1	sıradan
		4	abartısız	4	1	sınırlayıcı
		3	kendine özgü	4		
		3	modern	1		
		2	iddialı	4		
		2	şaşırtıcı değil	3		
		1	sert dokulu	9		
		1	yorucu	4		
		1	ağır	5		

3.3.6. 30 Yapı Örneğine Verilen Yanıtlardan Elde Edilen, Saydamlık ve Opaklıkla Özdeşleştirilen Yapı Türleri

Ankette yer alan 30 yapı örneğinin işlevlerini tahmin etmeye yönelik soruya alınan yanıtlar sonucunda saydamlık ve opaklıkla özdeşleştirilen yapı türleri Tablo 61’de verilmiştir. Buna göre saydam yapıların en çok büro olarak nitelendirildiği bunu konut ve müze yapılarının izlediği daha sonra alışveriş merkezi, cami/ kilise, restoran ve okul yapılarının sıralandığı belirlenmiştir. Opak yapılara verilen yanıtlardan ise opak yapıların en çok konut, daha sonra müze olarak nitelenmiş, bunu cami/ kilise ve alışveriş merkezi yapıları, daha sonra okul ve fabrika yapıları ile en son da büro yapıları izlemiştir.

Tablo 61. Saydam ve opak yapılarla özdeşleştirilen yapı türleri

SAYDAM YAPILAR				OPAK YAPILAR			
Davranış Konumu	Yapı Türü	Yapı	%	Davranış Konumu	Yapı Türü	Yapı	%
Kamusal	Ticaret	Alışveriş M.	6,66	Kamusal	Ticaret	Alışveriş M.	10
	İbadet	Cami/ Kilise	6,66		İbadet	Cami/ Kilise	13,33
Yarı Kamusal	Ticaret	Restoran	6,66	Yarı Kamusal	Ticaret	Büro	3,33
		Büro	40		Kültür	Müze	26,66
	Kültür	Müze	13,33		Eğitim	Okul	6,66
	Eğitim	Okul	6,66		Endüstri	Fabrika	6,66
Yarı Özel	Barınma	Konut	20	Yarı Özel	Barınma	Konut	33,33

4. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Literatür bölümünde belirtildiği gibi Modern Dönemde cam seralardan başlayıp, bütün yapılara yayılan cam mimarisi, “saydamlık” kavramı ile mimarlık gündemine damgasını vurmuştur. Günümüzde büyük metropollerde, bu çalışmada yer verilmeyen irili, ufaklı pek çok yapıda, mağaza tasarımlarında, köprülerde saydamlığın etkili olarak kullanıldığı yapılara yer verilmektedir. Dolayısıyla çalışmada konusu geçen ve Modern Mimarlığın temsilcisi olan maddesel saydamlık geçmişe oranla daha sık karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 1980’li yıllardan sonra saydamlık, bazı yapılarda işlevleriyle özdeşleşecek kadar sık ve yoğun kullanılmaya başlanmıştır. Modern Döneme kadar yapılara hakim olan opaklığa yine işlevleri gereği bazı yapı türleriyle özdeşleşmiş durumdaydı.

Mimaride Modern Dönemden sonra, saydamlık bu şekilde yaygın bir tüketime sahip ve opaklık giderek azalan bir değer olurken, farklı yapılarda yer alan saydam ve opak yüzeylerin algılamadaki boyutunun nasıl olduğu ve kullanıcıyı ne yönde etkilediği çalışmada ortaya konan problem olmuştur.

Belirlenen probleme bağlı olarak saydamlık ve opaklık kavramlarının cepheler üzerinde anlamsal açıdan incelenmesi hedeflenen çalışmada, kullanıcının saydamlık ve opaklık kavramlarını nasıl algıladığı, saydam ve opak yüzeylerden işlevsel açıdan beklentilerinin neler olduğu, buna karşılık mevcut çevrede saydam ve opak yüzeylerin özdeşleştiği yapı türlerinin olup olmadığı, varsa bunların kullanıcıya neler ifade ettiği araştırılmıştır.

Kısaca, saydamlık ve opaklık kavramlarının cepheler üzerinde anlamsal açıdan incelenmesi hedeflenen bu çalışmada yapılan anket uygulaması sonucu elde edilen bulgulara göre varılan sonuçlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

• **Saydamlık ve opaklık kavramlarının kullanıcı üzerindeki etkisi ve zihninde çağrıştırdığı anlam ve kavramlar:** Saydamlık kavramı şeffaflık, açıklık, cam, geçirgenlik, aydınlık, su, mahremiyetsizlik, özgürlük, hava, hafiflik, görülebilirlik ve hiçlik olarak çeşitlilik gösterirken; opaklık kavramı kapalılık, (kapalı) duvar, mahremiyet, şeffaf olmama ve betonarme gibi daha az sayıda kavramla daha yoğun ifade edilmiştir. Buna göre saydamlık kullanıcı tarafından kelimenin düz/ temel anlamıyla algılanıp çok çeşitli kavramlarla ifade edilirken, opaklık daha çok mecaz anlamıyla algılanmış ve saydamlığa

göre daha az kavramla eşleştirilmiştir. Buna ilaveten, kullanıcı tarafından saydamlık kavramına verilen yanıtlar boşluk kavramına verilen açıklık, geçirgenlik, özgürlük, hava, hafiflik, hiçlik gibi yanıtlarla opaklık kavramına göre daha çok örtüşmüştür.

• **Saydam ve opak yüzeylerin kullanıcıda bıraktığı etkiler (Anlamsal Derecelendirme Ölçeği'nde değerlendirilmesiyle elde edilen sıfatlara göre):** Saydam yapılar bitmiş, aydınlık, yumuşak dokulu, mahremiyetsiz, güçlü, etkili, içi dışı bir, heyecanlı, açık, dinlendirici, abartılı, dengeli, düzenli, davet edici ve yalın yapılar olarak tanımlanırken; opak yapılar mahremiyet sağlanmış, karanlık, güçlü, içi dışı bir olmayan, sert dokulu, kapalı, yalın, bitmiş, ağır, düzenli ve davet edici yapılar olarak ifade edilmiştir. Buna göre saydam yüzeyler, daha çok sayıda ve olumlu (pozitif) sıfatla tanımlanırken opak yüzeyler daha az sayıda ve olumsuz (negatif) sıfatla nitelendirilmiştir.

• **Saydam ve opak yüzeylerden işlevsel açıdan beklentileri ve tam saydam-tam opak olabilecek yapı türleri:** Tam saydam yapılar; kültür (müze, kütüphane), yarı kamusal ticaret (büro, kafe/restoran), kamusal ticaret (alışveriş merkezi, oto galeri), endüstri (sera) yapıları olarak ifade edilirken; tam opak yapılar ise kültür (kongre merkezi, müze, sinema, tiyatro, konser salonu), resmi (hapishane, güvenlik yapıları), yarı kamusal ticaret (büro), barınma (konut), endüstri (fabrika), diğer (depo, hangar), kamusal ticaret (alışveriş merkezi) ve ibadet yapıları olarak belirlenmiştir. Kısaca, kullanıcının yapı çeşitliliği açısından opak yapılardan beklentileri saydam yapılara göre daha yoğundur.

• **Saydam ve opak yüzeylerle özdeşleştirilen yapı türlerine ilişkin işlev tahminleri:** Saydam yapılar; en çok yarı kamusal ticaret (büro), barınma (konut) ve kültür (müze) yapıları olarak algılanırken; opak yapılarda sıralama barınma (konut), kültür (müze), ibadet ve kamusal ticaret (alışveriş merkezi) yapıları şeklindedir.

Bu incelemeler sonucunda elde edilen bulgulara göre saydamlık ve opaklık kavramları için kullanıcının zihninde canlanan anlamlar ile saydam ve opak yüzeyleri nitelediği sıfatların ve mevcut uygulamalarda yer alan saydamlık ve opaklık kullanımının işlevsel açıdan kullanıcı beklentileriyle örtüşüp örtüşmediğinin araştırılması çalışmanın diğer bir amacıdır. Bu incelemeye ilişkin sonuçlar aşağıdaki gibidir:

• Saydamlık kavramı için aydınlık, yumuşak dokulu (yumuşaklık), mahremiyetsizlik, içi dışı bir (iç dış bütünlüğü, geçirgenlik, şeffaflık, transparan, görülebilirlik), açık (açıklık), hafif (hafiflik), ferah (ferahlık), heyecanlı (heyecan), yalın (sadelik), ve sert dokulu (sert) kelimeleri kullanıcının zihninde ve mevcutta yer alan kavramlarla örtüşmektedir. Buna karşılık opaklık kavramı ele alındığında ise kullanıcının zihninde ve

mevcutta örtüşen kavramlar karanlık, içi dışı bir olmayan (şeffaf olmayan, arkası görünmeyen, ışık geçirmeyen), sert dokulu (sertlik), kapalı (kapalılık), sınırlayıcı (sınırlılık, tutukluluk), itici (sıkıcı), mahremiyet sağlanmış, ağır (ağır/ masif yüzeyler) ve davet edici (gizemli, merak uyandırıcı) şeklinde sıralanabilir.

- Saydam yapı türleri için kullanıcı beklentileriyle, mevcut saydam yapılar karşılaştırıldığında kültür (müze) ve yarı kamusal ticaret (büro) yapıları olmak üzere toplam iki yapı türü örtüşmektedir. Buna karşılık opak yapılara verilen yanıtlar incelendiğinde ise kullanıcı beklentileriyle mevcut opak yapılar arasında yapılan karşılaştırma sonucuna göre barınma (konut), kültür (müze), ibadet ve kamusal ticaret (alışveriş merkezi) yapıları olmak üzere 4 yapı türü örtüşmektedir.

- Kavramlar için yapılan saptamalara göre; saydamlık kavramı kullanıcı tarafından daha çok pozitif anlamda algılanmakta ve kullanıcıyı olumlu yönde etkilemekte, opaklık kavramı ise daha çok negatif olarak algılanmakta ve kullanıcıyı da bu yönde etkilemektedir. Buna ilaveten, yapı türlerine ilişkin yapılan saptamalara göre kullanıcının saydam yapılarla ilgili beklentileri daha çok müze ve ofis gibi yapılarla sınırlı olup, buna karşılık opak yapılarla ilgili beklentileri ise saydam yapılara göre %100 oranıyla daha fazla çeşitlilik göstermiş ve kullanıcı tercihini daha çok opak yapılardan yana kullanmıştır.

Mimaride cephe boyutunda saydamlık ve opaklık kavramlarının analizini kapsayan bu tez çalışması; uygulama, eğitim ve bundan sonraki araştırmalara veri oluşturmak açısından değerlendirilmiş ve öneriler aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Çalışmanın kuramsal kısmında maddesel ve kavramsal olmak üzere iki opaklık; maddesel, olgusal, örgütsel, mekansal ve kavramsal olmak üzere ise beş saydamlık türü belirlenmiştir. Bu sınıflama bu tez kapsamında bu şekilde ele alınmakla birlikte her türlü yoruma açıktır ve sınıflamaya daha farklı düzenlemeler getirilebilir.

- Çalışmanın genelinde cephe boyutunda algısal açıdan ele alınan saydamlık ve opaklık kavramlarının mekansal boyutta nasıl algılandığı araştırılabilir.

- Çalışmada maddesel saydamlık ve opaklığa sahip yapı cepheleri kavramsal açıdan irdelenmiştir, aynı çalışma saydamlık kavramı için belirlenen olgusal, örgütsel ve mekansal saydamlık çeşitleri için de tekrarlanabilir.

- Saydamlık ve opaklık kavramları mimari akımlara bağlı olarak dönemine damgasını vurmuş;

- aynı işlevleri barındıran
- farklı işlevleri barındıran yapılarda analiz edilerek irdelenebilir.

- Burada ele alınan saydamlık ve opaklık kavramları matematiksel ifadelerden uzak olup algıya dayalı bir çalışmadır. Algıya dayalı bu çalışmanın matematiksel ifadeye dayalı başka bir çalışma ile ilişkilendirilip bir üst başlıkta incelenebilir.

- Çalışma kapsamında deneklere gösterilen yapı örneklerinin malzeme (taş, betonarme, çelik vb.) ve renkleri birbirinden farklıdır. Bu farklılaşma algılamayı etkileyen bir faktör olmasına rağmen çalışmayı daraltmak amacıyla konu dışında bırakılmıştır. Bu açıdan opak ve saydam yüzeylerin algılanmasında renk ve malzemenin etkileri üzerine bir çalışma yapılabilir.

- Çalışmanın uygulama kısmında oluşturulan anket çalışmasını düzenleyebilmek için yapılan yapı türleri sınıflaması bu çalışma kapsamında bu şekilde ele alınmış olup değişime ve gelişime açıktır.

- Saydamlık ve opaklık gibi birbirine zıt karakterli olan iki kavramın eşdeğer olarak ele alındığı uygulamanın benzeri farklı kavramlar için de gerçekleştirilebilir. Bu bağlamda ele alınacak farklı kavramların çalışmada izlenen yöntemle irdelenmesi ve SPSS paket programında istatistiksel çözümlenmelerinin yapılması mümkündür.

5. KAYNAKLAR

- Akay, Z., 1998. Transparency Saydamlık, Arciscope Dergisi, 1, 89-91.
- Akcan, E., 2000. Cam: Cinsel Kimlik: Makine-Maison de Verre - Camın Simgeleri ve Deneysel Saydamlık, Domus m Dergisi, 4, 78-82.
- Akyürek, Y., 2002. Doğal Aydınlatmada Pencerenin ve Camın Önemi, Şişecam-Camtaş İnceleme, <http://www.trakyacam.com.tr/tur/urunler/Duzcam/Makaleler/ilksayfa.html>, 22 Mayıs 2002.
- Altınsay, B., 1997. Şehrin Meşrebi Havai, Binaları Hafif Londra 1990+, Arredamento Dekorasyon, 93-96.
- Anonim, 1973. Meydan Larousse, Büyük Lugat ve Ansiklopedi, Cilt 11, Meydan Gazetecilik ve Neşriyat Ltd. Şti., İstanbul.
- Anonim, 1985. Yeni Oxford Resimli Ansiklopedik Sözlük, Cilt 2, Güneş Yayınları, İstanbul.
- Anonim, 1991. Botta'dan Üç Ev, Arredamento Dekorasyon, 100-106.
- Anonim, 1997. Tokyo İsa Kilisesi, Arredamento Dekorasyon, 12, 76-79.
- Anonim, 1998. Transparency Saydamlık, Arciscope Dergisi, 1, 93.
- Anonim, 2000a. Bourdeaux'da Bir Aile Evi, Domus m Dergisi, 4, 117-119.
- Anonim, 2000b. Steven Holl, Boyut Matbaacılık AŞ, İstanbul.
- Anonim, 2000c. Carrefoursa Alışveriş ve Ticaret Merkezi Ümraniye, Yapı Dergisi, 228, 91-95.
- Anonim, 2001. Rodin Pavyonu, Seul- Kore, Tasarım Dergisi, 114, 108-112.
- Anonim, 2003a. EGS Business Park Büro Binaları ve Alışveriş Merkezi, Yeşilköy, İstanbul, 1998-2000, Tasarım Dergisi, 128, 68-75.
- Anonim, 2003b. Yeşil Plaza, Topkapı, İstanbul, Tasarım Dergisi, 128, 84-92.
- Anonim, 2004. Yapı 242-265 2002- 2003 Yılları Dizini, Yem Yayınları, İstanbul.
- Anonymous, 2000. Case Study, Architectural Review, 1246, 63.
- Anonymous, 2001. Concrete Abstraction, Architectural Review, 1249, 84-87.

- Anonymous, 2002a. In The Wilderness, Architectural Review, 1267, 68-71.
- Anonymous, 2002b. Frames of the Forest, Architectural Review, 1262, 62-64.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J. ve Nolen-Hoeksema, S., 1999. Psikolojiye Giriş, çev. Y. Alogan, 12. Baskı, Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- Aydınlı, S., 1993. Mimarlıkta Estetik Değerler, 1. Baskı, İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Balamir, A. ve Uraz, T. U., 2001. Sydney, Sydney... Geçitler, Kıyılar, Saçaklar ve Bir Modern Mabet, Arredamento Mimarlık, 94-103.
- Balkış, E., 2001. Modernist Mekanın Evrimi, Arredamento Mimarlık, 131-133.
- Başar, A. ve Oktay, E., 2000. Uygulamalı İstatistik 2, Bakanlar Matbaacılık, Erzurum.
- Batu, F., 1995. Uygulamalı İstatistik Yöntemler, Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi, Trabzon.
- Baudrillard, J., 2001. Gerçek mi, Radikallik mi? Mimarlığın Geleneği, çev: E., Zeybekoğlu, <http://www.dergi.org/172001/1751.htm>, 14 Ekim 2003.
- Bilgin, İ., 1997. Mimaride Dışavurumculuk, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Cilt 1, YEM Yayınevi, İstanbul.
- Bilgin, İ., 2002. Neredeyse Hiç, <http://www.arkitera.com/diyalog/ihsanbilgin/miesvanderrohe.htm>, 21 Kasım 2002.
- Canan, F., 2003. Sürdürülebilir Mimarlıkta Ahşap Yapı Malzeme Kullanımı Lyss Orman Bekçiliği Okulu Örneği, Yapı Dergisi, 262, 85-90.
- Ching, F. D. K., 2002. Mimarlık, Biçim, Mekan ve Düzen, Sevgi Lökçe, YEM Yayınları, İstanbul.
- Conrads, U., 1991. 20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar, çev. S. Yavuz, 1. Baskı, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, Ankara.
- Cüceloğlu, D., 1991. İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları, 3. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Çinici, B., 1995. TBMM Camii, Tasarım Dergisi, 57, 97-113.
- Çolak, A., 2004. Duvarlar: Anlamsal (Semantik) ve Dizimsel (Sentaktik) Bir Analiz, Doktora Tezi, KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Davulcu, M., 2004. Anadolu'da Konut ve Türk Evleri, <http://www.ahsapev.com.tr/turkevi.htm>, 20 Ağustos 2004.

- Erdönmez, E., 1999. Mimaride Geçirgenlik- Şeffaflık, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erkman, H. S., Yücel, C., Asiliskender, B. ve Bostan, S. B., 2000. İyonya'da Düşsel Bir Gezi, XXI Dergisi, 3, 22-25.
- Erkman, U., 1973. Mimaride Etki ve Görsel İdrak İlişkileri, İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Eroğlu, Y., 2003. Mimarlık ve Şeffaflık, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erpi, F., 1999. Mimari Üzerine Söyleşiler, Mimarlar Derneği Yayınları, İstanbul.
- Ertürk, S., 1984. Mimari Mekanın Algılanması Üzerine Deneysel Bir Çalışma, Doktora Tezi, Karadeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Eşiz, Ö. ve Özgen, A., 1999. High Tech Mimari, Tasarım + Kuram MSÜ Mimarlık Bölümü Dergisi, 1, 36-50.
- Eyüpgiller, K. K., 2000. Türkiye'de Çağdaş Cami Mimarisi: İstanbul'dan Örnekler, Yapı Dergisi, 229, 62-71.
- Feyiz, K., 2003. Duvar, <http://www.2023.gen.tr/eylul2001/duvar.html>, 20 Kasım 2003.
- Gönençen, K., 1999. Cami Mimarisinde Çağdaşlık, Yapı Dergisi, 214, 84-90.
- Gür, Ş. Ö., 1996. Mekan Örgütlenmesi, Gür Yayıncılık, Trabzon.
- Gür, Ş. Ö., 2003. Mimari Akımlar Dersi Notları, Trabzon.
- Gürbüzbalaban, M., 2004. Reddediş ve Direnç Arasında Mimarlık Göl Evi Çanakkale, Yapı Dergisi, 275, 84-88.
- Gürel, H. N., 2004. Guggenheim'in "Bask" Uydusu...ve Biz..., <http://www.sanalmuze.org/paneller/Muzed/guggenheim.htm>, 17 Eylül 2004.
- Harmankaya, S., 2004. Türkiye Neolitik Araştırmaları Üzerine Bir Değerlendirme, <http://mezopotamya.tripod.com/turkneolitik.html>, 20 Ağustos 2004.
- Hasol, D., 1995. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, 2. Baskı, YEM Yayınevi, İstanbul.
- Heyer, P., 2003. American Architecture: Ideas and Ideologies in the Late Twentieth Century, http://www.greatbuildings.com/buildings/Vitra_Design.html, Vitra Design Museum, 03 Aralık 2003.
- Holberton, P., 1997. The World of Architecture, 2. Edition, Chancellor Press, China, 1997, İstanbul.

- İzgi, U., 1999. Mimarlıkta Süreç - Kavramlar – İlişkiler, 1. Baskı, YEM Yayınları, İstanbul
- Jodidio, P., 1995. Grotta House, Richard Meier, Benedikt Taschen Verlag GmbH Köln, Germany, 103-105.
- Johnson, G., 1999. Bearing a Velvetten Cross Self-Esteem in Robert Schuller's Language of Religion, <http://www.twbookmark.com/books/11/0821227882/gallery15649.html>, 24 Mayıs 2004.
- Kalıpsız, A., 1981. İstatistik Yöntemler, Matbaa Teknisyenleri Basımevi, İstanbul.
- Karaaslan, M., 1995. Şefik Gül Villası, Yapıdan Seçmeler I, Konutlar- Villalar, Toplu konut ve siteler, Yenileme Çalışmaları, YEM Yayın, İstanbul.
- Kortan, E., 1986. XX. Yüzyıl Mimarlığına Estetik Bir Bakış, Yaprak Kitabevi, Ankara.
- Köksal, A., 1995. Cam ve Anlamın Dönüşümü, Arredamento Dekorasyon, 85-89.
- Mendez, R., 2000. Mexican Labyrinth, Architectural Review, 1241, 68-71.
- Michelson, W., 1975. Behavioural Research Methods in Environmental Design, Halsted Press, Pennsylvania, 51-53.
- Miles, H., 2001. Coming Together, Architectural Review, 1251, 60-64.
- Mutlu, B., 1996. Mimarlık Tarihi Ders Notları 1, 1. Basım, Mengitan Matbaacılık.
- Neufert, E., 1980. Neufert Yapı Tasarımı Temel Bilgileri, çev. A. Erkan, 30. Baskı, Güven Yayıncılık.
- Özaslan, N., 2000. Reichstag-Toplumsal Bellek-Mimarlık-Toplumsal İmge, Arredamento Mimarlık, 58-62.
- Özdamar, K., 2002. Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi, Cilt 1, 4. Baskı, Kaan Kitabevi, Eskişehir.
- Özel, E., 2001. Olivium Alışveriş Merkezi, Yapı Dergisi, 231, 99-107.
- Özer, B., 1993. Yorumlar Mimarlık Kültür Sanat, 2. Baskı, YEM Yayınları, İstanbul.
- Özer, B., 2002. Başlangıcından Günümüze Yapı'dan Çağdaş Mimarimize Bir Bakış, Yapı Dergisi, 250, 111.
- Öztürk, K., 1978. Mimarlıkta –Tasarım Sürecinde- Cephelerin Estetik Ağırlıklı Sayısal/ Nesnel Değerlendirilmesi İçin Bir Yöntem Araştırması, Doktora Tezi, KTÜ, İnşaat ve Mimarlık Fakültesi, Trabzon.
- Peel, L., Powell, P. ve Garrett, A., 1996. An Introduction to 20th Century Architecture, Shooting Star Press, USA.

- Püsküllüoğlu, A., 1997. Türkçedeki Yabancı Sözcükler Sözlüğü, Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- Rogers, R., 2000. Şeffaf Adaletin Tasviri, Domus m Dergisi, 4, 122-127.
- Rona, Z., 1997. Kübizm, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Cilt 2, Yem Yayınevi, İstanbul.
- Roth, L. M., 2000. Mimarlığın Öyküsü, 1. Baskı, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Rowe, C. ve Slutzky, R., 1998. Transparency: Literal and Phenomenal, çev. Z. Aktüre, Transparency Saydamlık, Arciscope Dergisi, 1, 86-98.
- Ryan, R., 2001. Rough Diamond, Architectural Review, 1249, 40-45.
- Savaş, A., 1993. Screenplay: an inquiry into the doublesideness of facade, Cambridge, MA, USA.
- Sayın, N., 2003. Selamiçeşme Parkı Duvarı, <http://www.nsmh.com/t/projeDetay.php?ID=66>, 19 Kasım 2003.
- Sharp, D., 2004. Twentieth Century Architecture: a Visual History, http://www.greatbuildings.com/buildings/National_Gallery.html, 15 Nisan 2004.
- Slessor, C., 1998. Glass Evolution, Architectural Review, 1215, 54-55.
- Slessor, C., 2000. Galician Abstraction, Architectural Review, 1245, 46-51.
- Somer, E. ve Olcay, B., 1999. Kinkplatz Okulu, Viyana, Yapı Dergisi, 216, 103-108.
- Tanyeli, U., 1998. Profil–Daniel Libeskind, Arredamento Mimarlık Dergisi, 42-45.
- Turani, A., 1995. Dünya Sanat Tarihi, 5. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Türkseven, İ., 1998. Üçüncü Bine Doğru Mimarlıkta Cam, Yapı Dergisi, 200, 180-182.
- Türkseven, İ., 1999. Mimarlıkta Camın Tarihsel Gelişim Serüveni, Ege Mimarlık, 29, 18-22.
- URL-1, Varlık Felsefesi, <http://www10.brinkster.com/felsefeci/varlik.html>, 22 Ekim 2004.
- URL-2, saydam, http://www.tdk.gov.tr/TDKSOZLUK/SOZBUL.ASP?KELIME=saydam&YENI_ARAMA=+++Ara+++&GeriDon=0&EskiSoz=, 22 Ekim 2003.
- URL- 3, saydamlık, <http://www.tdk.gov.tr/TDKSOZLUK/SOZBUL.ASP?KELIME=saydaml%FDk&GeriDon=0&EskiSoz=>, 22 Ekim 2003.
- URL- 4, yarı saydam, <http://www.tdk.gov.tr/TDKSOZLUK/SOZBUL.ASP?KELIME=yar%FD+saydam&GeriDon=0&EskiSoz=>, 22 Ekim 2003.

- URL- 5, yarı saydamlık, <http://www.tdk.gov.tr/TDKSOZLUK/SOZBUL.ASP?KELIME=yar%FD+ saydaml%FDk&GeriDon=0&EskiSoz=>, 22 Ekim 2003.
- URL- 6, saydamsız, <http://www.tdk.gov.tr/TDKSOZLUK/SOZBUL.ASP?KELIME=saydams%FDz&YENIARAMA=+++Ara+++&GeriDon=0&EskiSoz=>, 22 Ekim 2003.
- URL- 7, saydamsızlık, <http://www.tdk.gov.tr/TDKSOZLUK/SOZBUL.ASP?KELIME=saydams%FDzl%FDk&GeriDon=0&EskiSoz=>, 22 Ekim 2003.
- URL- 8, duvar, <http://www.tdk.gov.tr/TDKSOZLUK/SOZBUL.ASP?kelime=duvar>, 18 Aralık 2003.
- URL- 9, Antik Cam Tarihi, http://www.kulturturizm.gov.tr/portal/yazdir_tr.asp?belgeno=3303), 17 Kasım 2003.
- URL- 10, Farnese Palace, <http://www.bluffton.edu/sullivanm/farnese/farnese.htm>, 6 Aralık 2003.
- URL- 11, Chatsworth, <http://www.structurae.net/en/persons/data/cl000260/index.cfm>, 5 Aralık 2003.
- URL- 12, Kew Garden, <http://www.gardendigest.com/time/19.htm>, 5 Aralık 2003.
- URL- 13, Crsytal Palace, http://www.greatbuildings.com/buildings/Crystal_Palace.html, 5 Aralık 2003.
- URL- 14, Galerie des Machines, <http://www.structure.net/en/photos/index.cfm>, 7 Aralık 2003.
- URL- 15, Aeg Turbine, <http://www.mtholyoke.edu/courses/mtdavis/243/futurism/index2.html>, 12 Aralık 2003.
- URL- 16, Fagus Factory, <http://archimagazine.com/bgropius.htm>, 10 Aralık 2003.
- URL- 17, Bauhaus, http://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/fnart/fa267/gropius.html, 2 Aralık 2003.
- URL- 18, Farnsworth House, <http://www.columbia.edu/cu/gsap/BT/GATEWAY/FARNSWTH/farnsworth.html>, 29 Kasım 2003.
- URL- 19, Glass House, <http://www.architecture.about.com/library/bljohnson-glasshouse.htm>, 2 Nisan 2004.
- URL- 20, Glass Skyscraper, http://www.moma.org/collection/depths/arch_design/blowups/arch_design_006.html, 28 Mart 2004.
- URL- 21, Willis Faber Dumas, http://www.anthonyhuntassociates.co.uk/willis_faber.htm, 15 Nisan 2004.

- URL- 22, W. Harrison ve M. Abrowitz, http://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/fnart/fa267/20_sky3.html, 15 Nisan 2004.
- URL- 23, Seagram Building, http://www.greatbuildings.com/buildings/Seagram_Building.html, 15 Nisan 2004.
- URL- 24, madde, <http://www.tdk.gov.tr/TDKSOZLUK/SOZBUL.ASP?kelime=madde>, 09 Aralık 2003.
- URL- 25, boşluk, <http://www.tdk.gov.tr/TDKSOZLUK/SOZBUL.ASP?KELIME=bo%FEluk&YENIARAMA=+++Ara+++&GeriDon=0&EskiSoz=>, 09 Aralık 2003.
- URL- 26, Sendai Mediateque, <http://www.floornature.com/worldaround/articolo.php/art102/3/en+toyo+ito>, 23 Kasım 2003.
- URL- 27, Chameleon, <http://www.gadarchitecture.com/projects.html>, 20 Ekim 2004.
- URL- 28, Odate Sport Hall, <http://www.archinform.net/projekte/7821.htm>, 26 Ekim 2004.
- URL- 29, Saint Chapelle, http://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/fnart/arch/chapelle.html, 10 Nisan 2004.
- URL- 30, Apartment Building Herzog de Meuron, <http://zappa.tvu.ac.uk/01wrighti/hdm/pages/work/flats.html>, 10 Kasım 2004.
- URL- 31, Açı İlköğretim Okulu, <http://amv.arkitera.com/project.php>, 19 Ağustos 2004.
- URL- 32, National Space Center, http://www.arcspace.com/architects/grimshaw/space_centre/+national+space+center, 23 Kasım 2003.
- URL- 33, Mısır Piramitleri, <http://www.gurayim.com/harika/keops.htm>, 27 Ekim 2004.
- URL- 34, Casa Mila, http://www.greatbuildings.com/cgi-bin/gbi.cgi/Casa_Mila.html/cid_863614.gbi, 11 Kasım 2004.
- URL- 35, Ronchamp Chapel, <http://www.galinsky.com/buildings/ronchamp/+ronchamp+chapel>, 11 Kasım 2004.
- URL- 36, Bilbao Guggenheim Museum, http://www.greatbuildings.com/buildings/Guggenheim_Bilbao.html, 7 Şubat 2004.
- URL- 37, Jewish Museum, <http://www.daniel-libeskind.com/projects/pro.html>, 6 Şubat 2004.
- URL- 38, Phenomenal Transparency, http://www.kmtspace.com/purist_transp.htm, 21 Aralık 2003.
- URL- 39, Picasso, <http://www.kmtspace.com/kmt/picasso.htm>, 12 Kasım 2003.

- URL- 40, Picasso, <http://princeton.edu/romance/modsp.html>, 12 Kasım 2003.
- URL- 41, Villa Stein, http://www.greatbuildings.com/buildings/Villa_Stein.html, 12 Kasım 2003.
- URL- 42, Arap Dünyası Enstitü Binası <http://www.arkitera.com/gununsorusu/2001/05/05.htm>, 16 Ağustos 2004.
- URL- 43, Jean Nouvel, http://france.archiseek.com/paris/institut_du_monde_arabe.html, 10 Kasım 2004.
- URL- 44, Jean Nouvel, <http://www.vitruvio.ch/arc/masters/nouvel.php>, 12 Kasım 2003.
- URL- 45, Gökhan Avcıoğlu, <http://amv.arkitera.com/people.php>, 11 Eylül 2004.
- URL- 46, Villa Savoye, http://www.greatbuildings.com/buildings/Villa_Savoye.html, 12 Kasım 2003.
- URL- 47, Pompidou Center, <http://www.galinsky.com/buildings/pompidou/+pompidou+center>, 10 Aralık 2003.
- URL- 48, Caledonia, <http://www.galinsky.com/buildings/tjibaou+caledonia>, 20 Kasım 2004.
- URL- 49, Tugendhat House, http://www.greatbuildings.com/cgi-bingbi.cgiTugendhat_House.html, 13 Ekim 2004.
- URL- 50, AYK Apartmanı, <http://www.arkitera.com/project.php>, 22 Mayıs 2004.
- URL- 51, Glass Pavillion, <http://www.kisbee.co.uk/sarc/ext-sa/taut.htm>, 10 Kasım 2003.
- URL- 52, High tech, http://www.greatbuildings.com/cgi-bin/gbi.cgi/Hongkong_and_Shanghai_Ban.html, 15 Kasım 2003.
- URL- 53, High tech, http://www.greatbuildings.com/buildings/Lloyds_Building.html, 15 Kasım 2003.
- URL- 54, Crystal Palace, <http://www.victorianstation.com/palace.html>, 5 Aralık 2003.
- URL- 55, Farnsworth House, <http://www.farnsworthhousefriends.org/+farnsworth+house>, 29 Kasım 2003.
- URL- 56, BBC Channel 4, <http://www.richardrogers.co.uk/html/projects/channel4.htm>, 27 Kasım 2003.
- URL- 57, BBC Channel 4, <http://www.permasteelisa.com/sgeng/projects/channel/channel.html>, 27 Kasım 2003.

- URL- 58, Yapı Sınıflaması, <http://www.die.gov.tr/binaSayimi.htm>, 15 Nisan 2004.
- URL- 59, Tasarım Dergisi 112 Sayılık Dizin, http://www.tasarimgroup.com/turkish/tasarim_dizin.htm, 13 Nisan 2004.
- URL- 60, Arkitera Mimarlık Veri Tabanı Yapı Tipleri, <http://amv.arkitera.com/buildingType.php>, 15 Mart 2004.
- URL- 61, National Gallery of Canada, <http://www.msafdie.com>, 15 Nisan 2004.
- URL- 62, National Gallery of Canada, http://www.vitruvio.ch/arc/contemporary/1946-2000_01/ngoa.php, 15 Nisan 2004.
- URL- 63, Verviers, <http://www.dethier.be>, Maison Denis-Ortmans, 05 Eylül 2004.
- URL- 64, Lunde & Lovseth Arkitekter AS The Norwegian Petroleum Museum Stavanger, Norway, <http://www.arcspace.com/architects/LundeLoevset/features.htm>, 15 Aralık 2003.
- URL- 65, Agora Alışveriş Merkezi, <http://www.agoraizmir.com/content1.aspx?id=58>, 21 Eylül 2004.
- URL- 66, GGG House, <http://www.kalach.com>, 01 Eylül 2004.
- URL- 67, Frank Gehry Vitra Design Museum Germany, <http://www.arcspace.com/architects/frankgehry/features.htm>, 03 Aralık 2003.
- URL- 68, Vitra Design, <http://www.galinsky.com/buildings/vitradesign>, 03 Aralık 2003.
- URL- 69, Kiasma Museum, http://www.arcspace.com/architects/Steven_Holl/features.htm, 13 Ocak 2004.
- URL- 70, Steven Holl, http://www.arcspace.com/architects/Steven_Holl/features.htm, 13 Ocak 2004.
- URL- 71, Oxfordshire, <http://www.niallmclaughlin.com>, House, 17 Temmuz 2004.
- URL- 72, Casa Rotonda, <http://www.archinf.tu-cottbus.de/lehre/aufgabenCAD/Rotonda.pdf>, 10 Eylül 2004.
- URL- 73, Casa a Medici, <http://www.vitruvio.ch/arc/masters/botta.php>, 08 Temmuz 2004.
- URL- 74, Family House, Stabio, Switzerland, <http://www.botta.ch>, 10 Eylül 2004.
- URL- 75, Saint Benedict, http://travelersdiagram.com/archive/2002_02_10_archive.html, 5 Mayıs 2004.
- URL- 76, Peter Zumthor, <http://www.vitruvio.ch/arc/contemporary/1946-2000/benedictchapel.php>, 26 Nisan 2004.

URL- 77, <http://www.arcspace.com/architects/morphosis/features.htm>, 05 Ocak 2004.

URL- 78, Morphosis Diamond Ranch School California, <http://www.arcspace.com/architects/legorreta/features.htm>, Legorreta +Legorreta Visual Arts Center College of Santa Fe Santa Fe, New Mexico, 26 Ocak 2004.

URL- 79, Kristal Katedral, <http://www.focusdergisi.com.tr/kultur/00320/+kristal+katedral>, 24 Mayıs 2004.

URL- 80, Crystal Cathedral, <http://www.galenfrysinger.com/crystalcathedral>, 24 Mayıs 2004.

URL- 81, Akmerkez, <http://www.akmerkez.com.tr/About.asp>, 13 Ekim 2004.

URL- 82, Polshek Partnership Rose Center for Earth and Space American Museum of Natural History New York, <http://www.arcspace.com/architects/polshekpartner/features.htm>, 18 Aralık 2003.

URL- 83, Chikatsu-Asuka Historical Museum
<http://www.arcspace.com/architects/tadaoando/features.htm>, , 15 Aralık 2003.

URL- 84, Chikatsu-Asuka Historical Museum, <http://www.galinsky.com/buildings/chikatsuasuka/+chikatsu-asuka+historical+museum>, 15 Aralık 2003.

Vanlı, Ş., 2003. İçgüdü ve Pazarlama Arası Bireysellik, Yapı Dergisi, 259, 56-58.

Zevi, B., 1990. Mimariyi Görmeyi Öğrenmek, çev. D. Divanlıoğlu, Birsen Yayınevi, İstanbul.

6. EKLER

Ek 1. Anket Formu

Bu anket, mimari yapılarda yer alan saydam ve opak (saydamsız) yüzeylerin algılamaya etkisinin ve saydam- opak yüzeylerden beklentilerin neler olduğu ve uygulanmış örneklerde saydamlık ve opaklık kullanımlarının kullanıcı beklentileri ile örtüşüp örtüşmediği üzerine yapılacak olan çalışmaya temel oluşturacaktır.

Zaman Ayırdığınız İçin Teşekkürler...

Anlamla İlgili Sorular

1. Saydamlık denince aklınıza gelen ilk 3 kavramı sıralayınız.

1.
2.
3.

2. Opaklık (saydamsızlık) denince aklınıza gelen ilk 3 kavramı sıralayınız.

1.
2.
3.

3. Boşluk denince aklınıza gelen ilk 3 kavramı sıralayınız.

1.
2.
3.

Biçimle İlgili Sorular

4. İşlevsel açıdan tam saydam olabileceğini düşündüğünüz yapı türü var mıdır? Varsa ilk 3 yapı türünü sıralayınız.

1.
2.
3.

5. İşlevsel açıdan tam opak (saydamsız) olabileceğini düşündüğünüz yapı türü var mıdır? Varsa ilk 3 yapı türünü sıralayınız.

1.
2.
3.

Ek 1'in devamı

6. İşlevsel açıdan hem saydam hem opak olabileceğini düşündüğünüz yapı türü var mıdır?

Varsa ilk 3 yapı türünü sıralayınız.

1.
2.
3.

Fotoğraflarla İlgili Sorular

Örnek No:

7. Aşağıda size gösterilen örnekleri kendi tercihinize göre verilen kriterler açısından değerlendiriniz.

(+)	3	2	1	0	-1	-2	-3	(-)
Etkili								Etkisiz
Davet edici								İtici
Teşvik edici								Sınırlayıcı
Abartılı								Abartısız
Yalın								Karmaşık
Modern								Modern değil
İddialı								İddiasız
Hafif								Ağır/ masif
Bitmiş								Bitmemiş
Açık								Kapalı
İyi dengelenmiş								Kötü dengelenmiş
Ferah								Sıkışık
Düzenli								Düzensiz
Kendine özgü/ender								Sıradan/alışılmış
Şaşırtıcı								Şaşırtıcı değil
Dinlendirici								Yorucu
İçi dışı bir								İçi dışı bir değil
Yumuşak dokulu								Sert dokulu
Aydınlık								Karanlık
Mahremiyet var								Mahremiyet yok
Huzur verici								Tedirgin edici
Güçlü								Güçsüz
Heyecanlı								Sakin

8. Sizce bu yapı ağırlıklı olarak ----- Saydamdır. ----- Opaktır/ Saydam değildir.

9. Sizce bu yapı hangi işleve hizmet etmektedir/ ne binası olabilir?

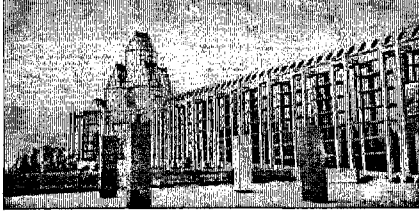
.....

.....

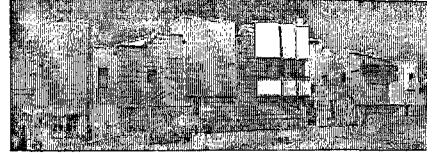
.....

Ek 1'in devamı

Örnek 1

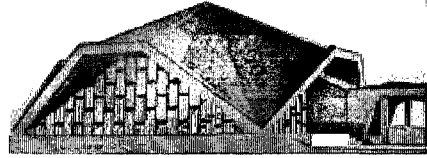
Örnek 2

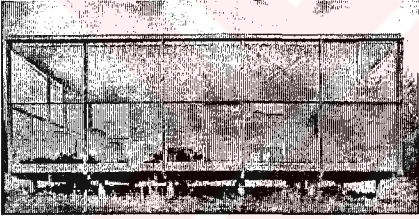
Örnek 3

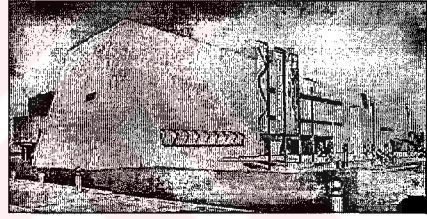
Örnek 4

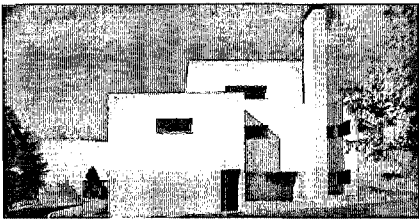
Örnek 5

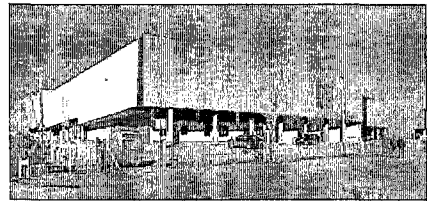
Örnek 6

Örnek 7

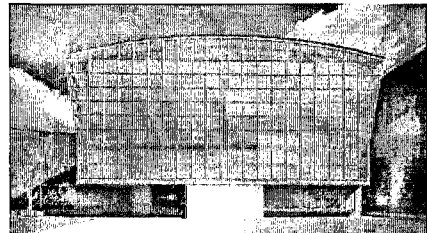
Örnek 8

Örnek 9

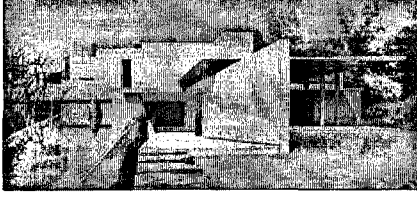

Örnek 10

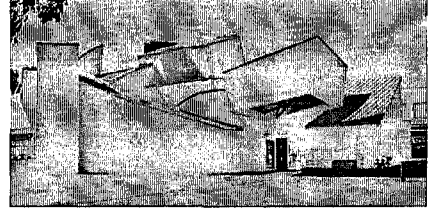

Ek 1'in devamı

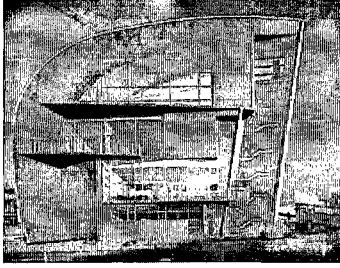
Örnek 11

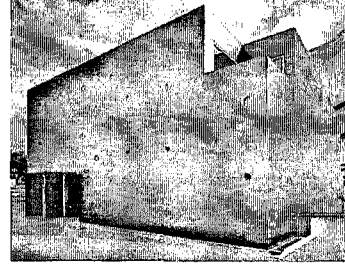
Örnek 12

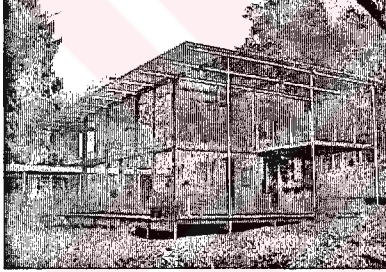
Örnek 13

Örnek 14

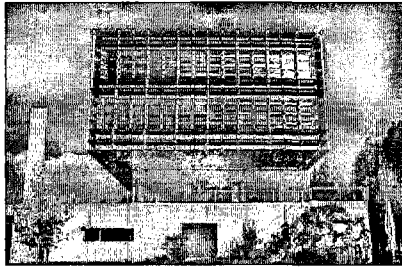
Örnek 15

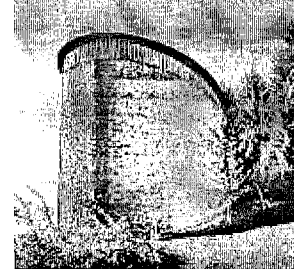
Örnek 16

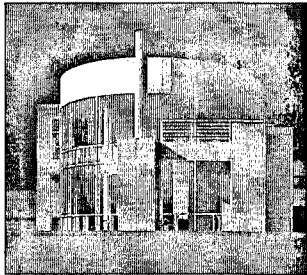
Örnek 17

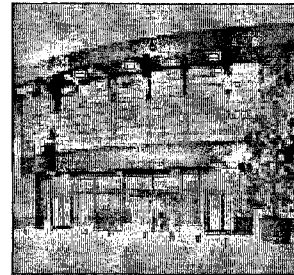
Örnek 18

Örnek 19

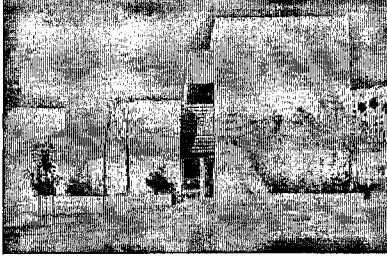

Örnek 20

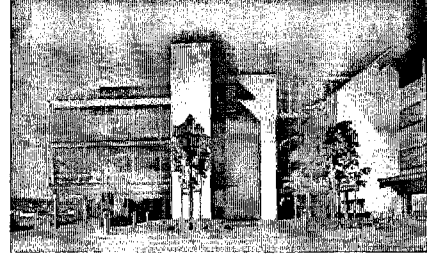

Ek 1'in devamı

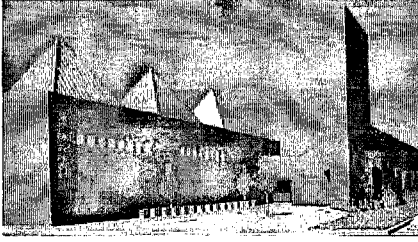
Örnek 21

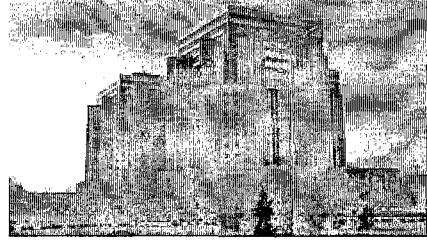
Örnek 22

Örnek 23

Örnek 24

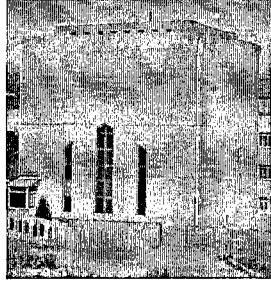
Örnek 25

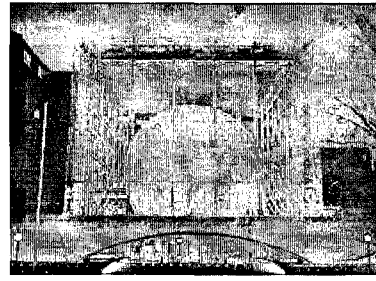
Örnek 26

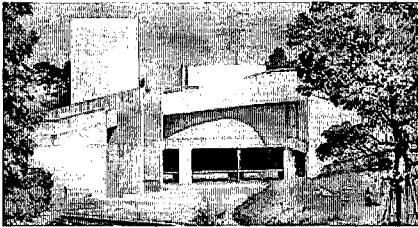
Örnek 27

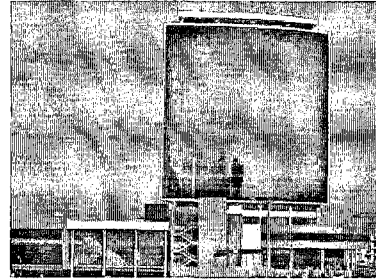
Örnek 28

Örnek 29

Örnek 30

Ek 2. Çeşitli Kaynaklarda Yer Alan Yapılar ve Yapı Sınıflamaları

Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından hazırlanan bina sınıflaması (URL- 58, 2004):

Binanın sayım anında ne amaçla kullanıldığını ifade etmektedir. Binanın kullanım amacının tanımlanmasında uluslar arası standartlara göre oluşturulmuş olan aşağıdaki bina sınıflaması kullanılmıştır.

Konut: Ev veya apartman olarak ikamete ayrılmış yapılardır.

Ticari: - Dükkan, mağaza, pasaj, işhanı vb.: Dükkan, mağaza, pasaj, işhanı, çarşı, büro, yazıhane, acenta vb. yapılardır.

- Sinema, tiyatro vb.: Sinema, tiyatro, opera binaları, sinema stüdyoları vb. yapılardır.

- Otel, motel, pansiyon: Otel, motel, pansiyon, tatil köyü, apart otel vb. yapılardır.

- Ulaştırma (tren garı, otogar, hava limanı binası vb.): Ulaştırma amacı ile kullanılan otogar binaları, hava limanı binaları, benzin ve servis istasyonları binaları, vapur iskelesi binaları, tren garı binaları, otopark binaları vb. yapılardır.

- Diğer ticari: Ticari yapılar sahası dahilinde yapılan ve ticari yapıların yardımcı binası olarak kullanılan depo, ardiye, garaj, hangar vb. ile büfe, bar, gece kulüpleri, düğün salonu, baskül ve kantar binaları, hal binası, lokanta, gazino, kahvehane, bilardo ve oyun salonları, eczane, banka ve sigorta binaları vb. yapılardır.

Sanayi: - Fabrika: Haddehane, dökümhane, darphane, kok fırınları, soğutma kulesi, petrol tasfiyehaneleri, elektrik santral ve trafo binaları, matbaa, şarap fabrikası, sabun fabrikası, un fabrikası, kiremit ve tuğla fabrikası vb. yapılardır.

- İmalathane, Atölye vb. : Fırın, değirmen, kiremit ve kereste kurutma binaları, tabakhane, mandıra, dikimevi, testi imalathaneleri, atölye, tamirhane, deri yıkama yerleri vb. yapılardır.

- Tarımsal : Tarımsal amaçlı kullanılan depo, ardiye, hangar, besihane, ahır, samanlık, çiftlik binası, tahıl ambarı vb. yapılardır.

-Diğer Sanayi : Sanayi yapılar sahası dahilinde yapılan ve sanayi yapılarına yardımcı bina olarak kullanılan depo, ardiye, garaj, hangar, yatakhane, yemekhane, misafirhane vb. ile soğuk hava deposu, mezbaha binaları vb. yapılardır.

Eğitim :Okullar, kolejler, anaokulları, üniversiteler, dersaneler ile eğitimin bir parçası olarak kullanılan yemekhane, yatakhane, kapalı spor salonu, atölye ve ilgili tesislerdir.

Kültür : Arşiv, müze, kütüphane, konferans ve toplantı binaları, radyo, televizyon ve yayın binaları vb. yapılardır.

Sağlık :Hastahane, doğumevi, sanatoryum, sağlık ocakları, hıfzısıhha enstitüleri, klinikler, tıp merkezleri vb. yapılardır.

Sosyal :Dernekler, sendika binaları, kulüp binaları, siyasi parti binaları, ticaret ve meslek odaları binaları, lokal, kreş ve çocuk yuvaları, bakım ve dinlenme evleri, talebe yurtları, özel yurt binaları, kamp tesisleri, hamamlar vb. yapılardır.

Spor : Kapalı spor salonları, jimnastik salonları, buz pateni sahaları, atış poligonları vb. spor merkezleridir.

Resmi daire : Belediye binaları, postahaneler, nüfus müdürlükleri, kaymakamlık binaları, kışlalar, karakollar gibi her türlü resmi ve idari hizmetlerin görüldüğü kamuya ait yapılardır.

Dini : Cami, mescit, türbe, kilise, sinagog (havra), patrikhane vb. yapılardır.

Diğer :Tanımlanan kullanım amaçları dışında kalan ve hangi amaç için kullanıldığı tam olarak belirlenemeyen depo, ardiye, hangar, tandır gibi binaları kapsamaktadır.

Ek 2'nin devamı**Neufert Yapı Tasarımı Temel Bilgileri Kitabı'nda yer alan Yapılar (Neufert, 1980):**

Konut
 Okul, Yüksek okul, Yurt
 Kütüphane-Büro-Banka
 Büyük Mağaza-Dükkan
 Atelye-Endüstri Yapıları
 Çiftlik
 Demiryolları, Hava Alanları
 Otopark- Garaj- Benzin İstasyonları
 Lokantalar
 Otel-Motel
 Tiyatro- Sinema
 Spor Tesisleri
 Hastane
 Çocuk Bakım yurtları- Huzurevi
 Müzeler
 Mezarlıklar

Tasarım Dergisi 112 Sayılık Dizininde yer alan yapılar (URL- 59, 2004):

Alış-veriş Binaları, İş Merkezi, Plaza, Çarşı, Mağaza, Dükkan, Fuar, Stand
 Araştırma Merkezi
 Benzin İstasyonu
 Büro Binaları
 Çok İşlevli Binalar
 Eğitim Binaları
 Eğlence Merkezi
 Endüstri Binaları
 Köprü
 İbadethane
 Kamu Binaları
 Konaklama Binaları, Otel, Tatil Köyü, Motel, Dinlenme Tesisi, Yurt
 Kongre Merkezi
 Kültür Sanat Binaları, Müze, Tiyatro, Sergi, Sinema, Anıt, Sosyal Tesis
 Konut, Toplukonut, Ev
 Kütüphane
 Lokanta, Bar
 Medya Binaları
 Sağlık Binaları
 Spor Binaları
 Ulaşım Binaları

Ek 2'nin devamı

Yapı Dergisi 2002-03 Dizininde yer alan konu ve proje başlıklarından elde edilen

yapılar (Anonim, 2004):

Alışveriş merkezleri	Turizm kompleksleri
Apartmanlar	Üniversiteler
Aquaparklar	Yalılar
Araştırma merkezleri	Yat limanları
Büro binaları	Yayınevleri
Camiler	Yönetim yapıları
Doğa tarihi müzeleri	Yüzme havuzları
Eğitim yapıları	
Enstitüler	
Fabrikalar	
Fuarlar	
Garlar	
Gökdelenler	
Hamamlar	
Hanlar	
Hastaneler	
Hava alanları	
Kiliseler	
Konferans merkezleri	
Konser salonları	
Konutlar	
Kültür merkezleri	
Kütüphaneler	
Manastırlar	
Medya merkezleri	
Metro	
Mezarlıklar	
Moda tasarım merkezleri	
Müzeler	
Okullar	
Opera binaları	
Oteller	
Otoparklar	
Sağlık yapıları	
Sanat galerileri	
Sanat merkezleri	
Showroomlar	
Spor yapıları	
Stadyumlar	
Teknoparklar	
Ticaret merkezleri	
Tiyatrolar	
Toplu konutlar	

Ek 2'nin devamı

Arkitera Veri Tabanında yer alan yapı türleri (URL- 60, 2004):

* Dini

Cami / Cemevi / Mescit, Diğer Dini Yapılar, Kilise / Şapel Sinagog

* Eğitim

Anaokulu / Kreş, Diğer Eğitim Yapıları, İlköğretim Okulu, Lise, Üniversite Kampüsü, Yüksek Öğretim Yapısı

* Endüstriyel

Atölye, Basımevi, Depo, Diğer Endüstri Yapıları, Enerji Üretim Tesisi, Fabrika İdare Binası, Sanayi Sitesi

* Kamu

Adliye, Askeri Tesis Barınak / Sığınak, Belediye Binası, Cezaevi ,Diğer Kamu Yapıları, Elçilik / Konsolosluk, Halk Evi, Hükümet Konağı, İtfaiye Binası, Kamu Yönetim Binası, Karakol, Mezarlık

* Konaklama

Diğer Konaklama Yapıları, Otel / Motel, Tatil Köyü, Yurt

* Konut ve Yerleşme

Apartman, Diğer Konut ve Yerleşme Yapıları, Konut Sitesi / Grubu, Tek Ev

* Kültür

Diğer Kültür Yapıları, Kongre Merkezi, Konser Salonu, Kültür Merkezi, Kütüphane, Müze, Sergi Mekanları, Sergi Tasarımı, Sinema, Tiyatral Mekan Düzenlemesi, Tiyatro, Toplantı Salonları

* Rekreasyon

Diğer Rekreasyon Yapıları, Eğlence Merkezleri, Restaurant-Cafe-Bar, Sosyal Tesis

* Sağlık

Bakım Evleri, Diğer Sağlık Yapıları, Hastahane ve Poliklinik, Sağlık Ocağı

* Spor

Açık Spor Alanları, Diğer Spor Yapıları, Kapalı Yüzme Havuzu, Spor Salonu, Stadyum

* Ticari

Alışveriş Merkezi / Çarşı, Banka, Borsa, Diğer Ticaret Yapıları, Fuar İş Merkezi - Ofis, Mağaza, Medya Yapıları, Ticari, Sergi

* Ulaşım

Benzin İstasyonu, Demiryolu Yapıları, Deniz Ulaşım Yapıları, Diğer Ulaştırma Yapıları, Havaalanı Terminali, Köprü, Metro İstasyonu, Oto Servis İstasyonu, Otogar, Otopark

* Diğer

Anıt, Araştırma Merkezi, İç Mekan Düzenlemesi, Karma Yapı, Kent Mobilyası, Kentsel Tasarım, Konstrüktif KuleKoruma / Onarım, Kurum Kimliği, Park, Peyzaj, Stand Tasarımı Şehir Planlama, Tuvalet

Ek Tablo 1. Deneklerin saydam yapı, opak yapı ve saydam/ opak yapı türlerine verdikleri yanıtların konumlarına (akademisyen, öğrenci, serbest mimar) göre dağılım oranları özeti

BİÇİMLE İLGİLİ SORULAR	SAYDAM YAPISI	Davranış Konumu	Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama
		Kamusal	36,06	27,5	38,46	34
		Yarı kamusal	60,65	72,5	61,53	64,89
	Yarı Özel	3,27	0	0	1,09	
	OPAK YAPISI	Davranış Konumu	Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama
		Kamusal	12,06	14,28	10,52	12,28
		Yarı kamusal	81,03	80,95	81,57	81,18
	Yarı Özel	6,89	4,76	7,89	6,51	
	SAYDAM/OPAK YAPISI	Davranış Konumu	Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama
		Kamusal	21,05	13,88	16,21	17,04
Yarı kamusal		56,14	75	75,67	68,93	
Yarı Özel	22,80	11,11	8,10	14		

Ek Tablo 2.Yapı örneklerinin saydamlık, yarı saydamlık ve opaklık yüzdeleri

ÖRNEK NO	SAYDAMLIK/ OPAKLIK DURUMU		SAYDAM	YARI SAYDAM	OPAK
	SAYDAM	OPAK	Yüzde Oranı	Yüzde Oranı	Yüzde Oranı
Ö 1	•		%98	%2	-
Ö 2		•	-	-	%100
Ö 3		•	%2	-	%98
Ö 4	•		%82	-	%18
Ö 5	•		%100	-	-
Ö 6		•	-	%2	%98
Ö 7		•	-	-	%100
Ö 8		•	%2	%4	%94
Ö 9	•		%98	-	%2
Ö 10	•		%68	%4	%28
Ö 11		•	-	%2	%98
Ö 12		•	%2	%4	%94
Ö 13	•		%90	%2	%8
Ö 14		•	-	-	%100
Ö 15	•		%96	%2	%2
Ö 16		•	-	%8	%92
Ö 17	•		%94	%2	%4
Ö 18		•	-	-	%100
Ö 19	•		%94	%2	%4
Ö 20	•		%92	-	%8
Ö 21		•	%2	-	%98
Ö 22	•		%98	%2	-
Ö 23		•	-	%2	%98
Ö 24		•	%10	%6	%84
Ö 25	•		%70	%6	%24
Ö 26	•		%72	%10	%18
Ö 27		•	-	%2	%98
Ö 28	•		%96	%2	%2
Ö 29		•	-	%2	%98
Ö 30	•		%76	%6	%18
Toplam	15	15	67,1	3,6	58,7

Ek Tablo 3. Yapı örneklerine ilişkin sıfat çiftlerinin aritmetik ortalamaları

Örnek No Sıfat Çiftleri	Ö 1	Ö 2	Ö 3	Ö 4	Ö 5	Ö 6	Ö 7	Ö 8	Ö 9	Ö 10
Etkili- Etkisiz	5,42	4,56	5,1	6,3	5,24	5,42	4,62	3,9	6,08	5,12
Davet edici- İtici	4,58	4,12	5,2	6,1	5,46	3,98	4,28	3,62	5,88	4,52
Teşvik edici- Sınırlayıcı	4,2	3,8	4,46	5,4	5,16	3,94	4,04	3,62	5,5	4,2
Abartılı- Abartısız	4,58	4,4	4,16	4,42	3,72	4,74	2,66	3,82	4,8	3,76
Yalın- Karmaşık	3,92	3,34	4,68	5,16	6,4	5,78	5,88	4,84	4,26	5,6
Modern- Modern değil	5,62	4,38	5,1	5,96	6,22	5,22	5,48	4,9	5,82	5,56
İddialı- İddiasız	5,14	4,22	4,74	5,94	5,34	5,32	3,98	3,88	5,78	4,22
Hafif- Ağır/ masif	4,96	2,54	2,28	5,1	6,58	1,52	3,66	3,26	5,82	5,14
Bitmiş- Bitmemiş	5,1	5,44	5,42	6,14	5,48	5,62	5,2	4,24	5,48	6,0
Açık- Kapalı	5,14	2,38	2,2	5,42	6,72	1,72	2,86	2,68	6,32	4,56
Dengeli- Dengesiz	4,32	4,2	5,24	6,22	6,24	5,2	5,16	3,98	5,3	5,6
Ferah- Sıkışık	4,86	2,86	3,58	5,82	6,72	3,1	3,84	3,56	6,24	5,18
Düzenli- Düzensiz	5,56	3,62	5,42	6,0	6,16	5,38	5,06	4,42	4,94	5,86
Kendine özgü Sıradan	4,64	4,06	3,8	6,3	5,46	4,92	4,24	3,5	5,34	4,6
Şaşırtıcı- Şaşırtıcı değil	3,72	3,54	3,36	5,44	4,68	4,1	3,46	2,94	4,9	3,9
Dinlendirici- Yorucu	3,42	3,3	3,66	4,92	5,74	3,56	4,54	3,56	4,58	4,94
İçeride bir- Değil	4,24	3,1	2,98	5,38	6,6	2,52	3,24	2,84	6,08	4,04
Yumuşak doku- Sert dokulu	3,22	2,58	2,94	4,02	4,78	1,86	2,86	2,98	4,86	4,52
Aydınlık- Karanlık	5,86	2,4	2,24	5,94	6,84	1,48	3,04	2,6	6,72	5,36
Mahremiyet yok- Mahremiyet var	4,86	1,36	2,0	4,76	6,6	1,32	2,12	2,14	6,26	3,5
Huzur verici- Tedirgin edici	3,56	4,1	4,0	4,86	4,6	3,26	4,44	3,34	4,46	4,72
Güçlü- Güçsüz	4,72	5,02	5,84	5,64	4,26	6,1	4,8	4,6	5,02	4,6
Heyecanlı- Sakin	4,24	3,56	3,84	5,18	4,28	3,92	3,46	3,44	5,44	3,9
Σ	104,16	88,16	96,24	124,9	124,08	95,34	96,68	86,38	121,36	110,4
Ortalama	4,53	3,83	4,18	5,43	5,39	4,15	4,20	3,76	5,28	4,8

Ek Tablo 3'ün devamı

Örnek No Sıfat Çiftleri	Ö 11	Ö 12	Ö 13	Ö 14	Ö 15	Ö 16	Ö 17	Ö 18	Ö 19	Ö 20
Etkili- Etkisiz	5,2	5,9	6,46	5,7	5,54	4,04	5,32	5,02	5,92	5,6
Davet edici- İtici	5,34	4,94	6,28	4,54	5,78	3,62	4,88	3,64	6,02	5,82
Teşvik edici- Sınırlayıcı	4,84	4,76	5,82	4,28	5,58	3,36	4,7	3,26	5,86	5,46
Abartılı- Abartısız	3,5	6,58	4,82	4,16	3,38	3,3	4,3	4,02	3,5	3,96
Yalın- Karmaşık	4,92	2,28	4,2	6,08	5,98	5,36	5,02	6,32	5,34	4,96
Modern- Modern değil	5,56	4,92	5,96	5,86	6,14	4,62	5,74	4,42	6,34	5,82
İddialı- İddiasız	4,94	5,98	6,32	5,26	5,16	3,86	4,98	4,48	5,6	4,9
Hafif- Ağır/ masif	3,34	2,16	5,32	2,46	6,52	2,36	4,92	1,8	5,72	5,0
Bitmiş- Bitmemiş	5,04	4,14	5,58	5,64	5,84	5,1	5,76	5,78	5,76	5,86
Açık- Kapalı	3,1	1,9	6,02	1,84	6,66	2,3	5,52	1,52	6,0	5,68
Dengeli- Dengesiz	5,38	3,68	5,56	5,68	6,14	4,68	5,42	5,14	6,24	5,72
Ferah- Sıkışık	3,9	2,52	5,96	3,48	6,68	3,28	5,6	3,24	6,24	5,78
Düzenli- Düzensiz	4,94	2,48	5,2	5,76	6,26	4,64	5,72	5,5	5,84	5,82
Kendine özgü Sıradan	4,94	5,94	6,3	5,44	5,2	3,94	4,66	4,74	5,44	4,42
Şaşırtıcı- Şaşırtıcı değil	4,16	5,94	5,98	4,8	4,6	3,32	3,74	4,14	4,66	3,88
Dinlendirici- Yorucu	4,26	2,58	4,78	4,22	5,68	3,4	4,44	3,88	5,7	5,1
İçi dışı bir- Değil	2,9	2,2	5,58	2,16	6,34	2,72	5,06	2,5	5,52	5,0
Yumuşak doku- Sert dokulu	2,54	2,24	5,14	2,2	5,18	2,82	4,34	2,7	5,34	5,0
Aydınlık- Karanlık	2,86	1,96	6,32	1,86	6,48	2,7	6,02	1,5	6,24	5,98
Mahremiyet yok- Mahremiyet var	2,06	1,68	4,78	1,54	6,26	1,9	4,58	1,34	4,34	4,88
Huzur verici- Tedirgin edici	4,4	2,88	4,94	3,42	5,12	3,36	4,34	3,02	5,6	4,96
Güçlü- Güçsüz	5,42	5,24	5,28	6,14	4,14	5,18	4,68	6,16	5,08	4,82
Heyecanlı- Sakin	4,56	5,52	5,62	3,96	4,5	3,3	4,46	3,68	4,94	4,52
Σ	101,98	93,06	126,66	101,4	124,64	87,36	113,04	93,12	126,56	117,18
Ortalama	4,43	4,05	5,51	4,41	5,42	3,80	4,92	4,05	5,50	5,10

Ek Tablo 3'ün devamı

Örnek No Sıfat Çiftleri	Ö 21	Ö 22	Ö 23	Ö 24	Ö 25	Ö 26	Ö 27	Ö 28	Ö 29	Ö 30
Etkili- Etkisiz	5,12	5,08	5,02	5,38	5,88	5,18	4,58	6,64	4,04	5,38
Davet edici- İttici	4,14	5,46	4,12	4,64	5,06	5,06	4,24	6,5	4,28	5,06
Teşvik edici- Sınırlayıcı	4,16	5,14	4,12	4,52	5,02	4,8	3,98	6,06	3,96	4,82
Abartılı- Abartısız	4,78	3,46	4,76	5,44	5,58	5,02	2,98	5,24	3,28	4,6
Yalın- Karmaşık	3,94	5,34	4,74	3,62	4,9	3,96	6,16	4,64	4,9	4,34
Modern- Modern değil	5,1	5,9	4,22	4,88	5,9	5,5	4,48	6,46	5,34	5,58
İddialı- İddiasız	4,98	4,48	4,56	5,16	5,94	5,22	3,58	6,62	3,76	4,98
Hafif- Ağır/ masif	2,4	5,56	2,16	2,42	4,58	3,74	2,3	5,98	2,96	4,16
Bitmiş- Bitmemiş	4,32	5,74	4,96	5,58	5,46	5,56	5,44	6,0	4,78	4,88
Açık- Kapalı	2,64	6,0	2,08	3,14	4,6	4,82	2,32	6,62	2,78	4,94
Dengeli- Dengesiz	3,74	5,78	4,18	5,34	4,86	4,92	5,38	6,02	4,48	4,5
Ferah- Sıkışık	3,28	6,02	3,38	3,64	4,58	4,48	3,82	6,44	3,66	4,66
Düzenli- Düzensiz	3,52	5,76	4,58	4,96	5,24	5,06	5,56	6,02	4,2	4,66
Kendine özgü Sıradan	4,68	4,36	4,62	4,1	5,36	4,1	4,28	6,4	3,62	3,74
Şaşırtıcı- Şaşırtıcı değil	4,2	3,62	3,72	3,68	4,82	3,76	3,42	6,08	3,18	3,34
Dinlendirici- Yorucu	3,2	5,06	3,38	3,24	4,12	3,8	4,3	4,98	4,22	3,76
İçi dışı bir- Değil	2,8	5,54	2,52	3,12	3,82	4,08	3,08	5,96	2,92	4,2
Yumuşak doku- Sert dokulu	2,34	4,72	2,32	2,96	3,52	4,38	2,58	4,86	2,58	4,34
Aydınlık- Karanlık	2,74	6,28	2,56	3,48	5,3	5,4	2,4	6,72	2,94	5,48
Mahremiyet yok- Mahremiyet var	2,3	4,72	1,96	2,4	3,4	3,46	1,82	5,9	1,72	3,98
Huzur verici- Tedirgin edici	3,48	4,92	3,4	3,68	3,86	3,96	4,2	4,36	4,04	4,0
Güçlü- Güçsüz	5,48	4,62	5,26	5,68	5,64	5,38	5,26	5,8	5,1	5,2
Heyecanlı- Sakin	4,32	4,3	4,06	4,58	5,26	4,48	3,52	5,94	3,86	4,28
Σ	91,06	116,42	90,76	98,84	113,9	107,2	94,04	132,44	91,16	104,92
Ortalama	3,96	5,06	3,94	4,30	4,95	4,66	4,09	5,76	3,96	4,56

Ek Tablo 4. Saydam yapı örneklerinin denek konumlarına (akademisyen, öğrenci, serbest mimar) göre beğeni düzeyleri

SAYDAM YAPI ÖRNEKLERİ	Ticaret Yapısı		Akademisyen n: 21	Öğrenci n: 16	Serbest Mimar n: 13	Genel Beğeni Düzeyi
	Örnek No	Ö 20	5,18	4,85	5,26	5,10
	Örnek No	Ö 26	4,51	4,58	4,90	4,66
	Örnek No	Ö 30	4,47	4,41	4,82	4,56
	Beğeni Düzeyi		4,72	4,61	4,99	4,77
	İbadet Yapısı		Akademisyen n: 21	Öğrenci n: 16	Serbest Mimar n: 13	Genel Beğeni Düzeyi
	Örnek No	Ö 4	5,47	5,26	5,57	5,43
	Örnek No	Ö 10	4,80	4,47	5,14	4,80
	Örnek No	Ö 25	4,60	5,10	5,17	4,95
	Beğeni Düzeyi		4,95	4,94	5,29	5,06
Kültür Yapısı		Akademisyen n: 21	Öğrenci n: 16	Serbest Mimar n: 13	Genel Beğeni Düzeyi	
Örnek No	Ö 1	4,51	4,40	4,70	4,53	
Örnek No	Ö 13	5,44	5,40	5,71	5,51	
Örnek No	Ö 28	5,70	5,58	6,00	5,76	
Beğeni Düzeyi		5,21	5,12	5,47	5,26	
Eğitim Yapısı		Akademisyen n: 21	Öğrenci n: 16	Serbest Mimar n: 13	Genel Beğeni Düzeyi	
Örnek No	Ö 9	5,06	5,16	5,63	5,28	
Örnek No	Ö 17	4,87	4,72	5,17	4,92	
Örnek No	Ö 22	4,85	4,87	5,48	5,06	
Beğeni Düzeyi		4,93	4,92	5,43	5,09	
Barınma Yapısı		Akademisyen n: 21	Öğrenci n: 16	Serbest Mimar n: 13	Genel Beğeni Düzeyi	
Örnek No	Ö 5	5,37	5,14	5,68	5,39	
Örnek No	Ö 15	5,45	5,23	5,60	5,42	
Örnek No	Ö 19	5,57	5,35	5,59	5,50	
Beğeni Düzeyi		5,46	5,24	5,62	5,44	
Yapı Türü		Akademisyen n: 21	Öğrenci n: 16	Serbest Mimar n: 13	Genel Beğeni Düzeyi	
Ticaret Yapısı		4,72	4,61	4,99	4,77	
İbadet Yapısı		4,95	4,94	5,29	5,06	
Kültür Yapısı		5,21	5,12	5,47	5,26	
Eğitim Yapısı		4,93	4,92	5,43	5,09	
Barınma Yapısı		5,46	5,24	5,62	5,44	
Beğeni Düzeyi		5,05	4,96	5,36	5,12	

Ek Tablo 5. Opak yapı örneklerinin denek konumlarına (akademisyen, öğrenci, serbest mimar) göre beğeni düzeyleri

OPAK YAPI ÖRNEKLERİ	Ticaret Yapısı		Akademisyen n: 21	Öğrenci n: 16	Serbest Mimar n: 13	Genel Beğeni Düzeyi
	Örnek No	Ö 3	3,93	4,16	4,47	4,18
	Örnek No	Ö 8	3,51	3,62	4,21	3,76
	Örnek No	Ö 24	3,90	4,36	4,65	4,30
	Beğeni Düzeyi		3,78	4,04	4,44	4,08
	İbadet Yapısı		Akademisyen n: 21	Öğrenci n: 16	Serbest Mimar n: 13	Genel Beğeni Düzeyi
	Örnek No	Ö 14	4,30	4,32	4,61	4,41
	Örnek No	Ö 18	3,91	3,90	4,34	4,05
	Örnek No	Ö 27	3,94	4,08	4,26	4,09
	Beğeni Düzeyi		4,05	4,1	4,40	4,18
Kültür Yapısı		Akademisyen n: 21	Öğrenci n: 16	Serbest Mimar n: 13	Genel Beğeni Düzeyi	
Örnek No	Ö 6	4,00	4,13	4,32	4,15	
Örnek No	Ö 12	3,74	4,1	4,32	4,05	
Örnek No	Ö 29	4,10	3,59	4,20	3,96	
Beğeni Düzeyi		3,94	3,94	4,28	4,05	
Eğitim Yapısı		Akademisyen n: 21	Öğrenci n: 16	Serbest Mimar n: 13	Genel Beğeni Düzeyi	
Örnek No	Ö 7	4,24	4,14	4,23	4,20	
Örnek No	Ö 21	3,89	3,90	4,10	3,96	
Örnek No	Ö 23	3,92	3,75	4,15	3,94	
Beğeni Düzeyi		4,02	3,93	4,16	4,03	
Barınma Yapısı		Akademisyen n: 21	Öğrenci n: 16	Serbest Mimar n: 13	Genel Beğeni Düzeyi	
Örnek No	Ö 2	4,05	3,56	3,88	3,83	
Örnek No	Ö 11	4,59	4,19	4,52	4,43	
Örnek No	Ö 16	3,70	3,89	3,81	3,80	
Beğeni Düzeyi		4,11	3,88	4,07	4,02	
Yapı Türü		Akademisyen n: 21	Öğrenci n: 16	Serbest Mimar n: 13	Genel Beğeni Düzeyi	
Ticaret Yapısı		3,78	4,04	4,44	4,08	
İbadet Yapısı		4,05	4,10	4,40	4,18	
Kültür Yapısı		3,94	3,94	4,28	4,05	
Eğitim Yapısı		4,02	3,93	4,16	4,03	
Barınma Yapısı		4,11	3,88	4,07	4,02	
Beğeni Düzeyi		3,98	3,98	4,27	4,07	

Ek Tablo 6. Saydam yapı örneklerinin faktör dağılımları

Örnek No Sıfat Çiftleri	Ö1	Ö4	Ö5	Ö9	Ö10	Ö13	Ö15	Ö17	Ö19	Ö20	Ö22	Ö25	Ö26	Ö28	Ö30
Etkili-Etkisiz						F1	F1			F1			F1		
Davet edici-İtici				F1				F2							F2
Teşvik edici-Sınırlayıcı			F1		F2										
Abartılı-Abartısız	F4	F6			F5	F6	F3	F5	F5	F4				F5	
Yalın-Karmaşık			F3		F7										
Modern-Modern değil		F5													
İddialı-İddiasız		F2													
Hafif-Ağır/ masif						F5						F4	F2		
Bitmiş-Bitmemiş	F6		F4	F7	F4	F2	F4	F3	F1					F2	F4
Açık-Kapalı	F1	F1				F3									
Dengeli-Dengesiz		F3								F2		F2			
Ferah-Sıkışık											F1				
Düzenli-Düzensiz	F2								F3					F3	
Kendine özgü Sıradan	F3											F1			
Şaşırtıcı-Şaşırtıcı değil								F1	F2		F2				
Dinlendirici-Yorucu				F2						F3	F5			F3	F1
İçi dışı bir-Değil				F6	F1						F3		F4		F5
Yumuşak doku-Sert doku		F4	F5			F4	F6	F8	F4		F4	F5	F6	F6	
Aydınlık-Karanlık			F2					F6		F5				F4	
Mahremiyet yok-Mahremiyet var	F5			F5	F6	F7	F2	F4		F6		F6	F7		F6
Huzur verici-Tedirgin edici															
Güçlü-Güçsüz				F4	F3			F7		F7		F3	F5		
Heyecanlı-Sakin			F6	F3			F5							F1	F3
Σ Faktör Sayısı	6	6	6	7	7	7	6	8	5	7	5	6	7	6	6

Ek Tablo 7. Opak yapı örneklerinin faktör dağılımları

Örnek No Sıfat Çiftleri	Ö2	Ö3	Ö6	Ö7	Ö8	Ö11	Ö12	Ö14	Ö16	Ö18	Ö21	Ö23	Ö24	Ö27	Ö29
Etkili- Etkisiz							F1			F1					
Davet edici- İtici				F1				F2		F2	F4		F1		F3
Teşvik edici- Sınırlayıcı	F4														
Abartılı- Abartısız	F3			F3	F5										
Yalın- Karmaşık		F5				F4		F5	F6	F7		F4		F7	
Modern- Modern değil									F1						
İddialı- İddiasız			F2		F1	F1						F1			F1
Hafif- Ağır/ masif				F6				F6					F5		
Bitmiş- Bitmemiş			F5	F7			F3					F5			
Açık- Kapalı		F4			F2				F4		F2				
Dengeli- Dengesiz						F3				F4					
Ferah- Sıkışık										F6				F5	
Düzenli- Düzensiz	F2	F2							F3		F3			F2	
Kendine özgü Sıradan				F2	F3			F1			F1				
Şaşırtıcı- Şaşırtıcı değil	F1	F1												F1	
Dinlendirici- Yorucu			F1		F2		F2	F3							
İçer dışı bir- Değil	F5							F4		F5		F3		F6	F4
Yumuşak doku- Sert doku			F6	F4			F4		F2			F6			
Aydınlık- Karanlık		F3				F2				F3		F2	F2	F4	
Mahremiyet yok- Mahremiyet var		F6	F3	F5			F5				F5				F5
Huzur verici- Tedirgin edici						F5									F2
Güçlü- Güçsüz			F4					F7					F3		F6
Heyecanlı- Sakin					F6				F5				F4	F3	
Σ Faktör Sayısı	5	6	6	7	6	5	5	7	6	7	5	6	5	7	6

Ek Tablo 8. Deneklerin konumlarına (akademisyen, öğrenci, serbest mimar) göre saydam yapıların işlevlerinin doğru tahmin edilme oranları

SAYDAM YAPI ÖRNEKLERİ	Ticaret Yapısı		Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama
	Örnek No					
	Ö 20		26,32	6,25	30,77	21,11
	Ö 26		95,23	100	100	98,41
	Ö 30		95,23	100	100	98,41
	Ortalama		72,26	68,75	76,92	72,64
	İbadet Yapısı		Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama
	Örnek No					
	Ö 4		66,67	87,5	76,92	77,03
	Ö 10		11,11	0	0	3,70
Ö 25		0	0	8,33	2,77	
Ortalama		25,92	29,16	28,41	27,83	
Kültür Yapısı		Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama	
Örnek No						
Ö 1		42,1	60	63,63	55,24	
Ö 13		30	57,14	7,69	31,61	
Ö 28		73,68	73,33	76,92	74,64	
Ortalama		48,59	63,49	49,41	53,83	
Eğitim Yapısı		Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama	
Örnek No						
Ö 9		16,67	14,28	-	10,31	
Ö 17		5,26	12,5	23,07	13,61	
Ö 22		35	13,33	23,08	23,80	
Ortalama		18,97	13,37	15,38	15,90	
Barınma Yapısı		Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama	
Örnek No						
Ö 5		61,9	81,25	76,92	73,35	
Ö 15		95	93,75	100	96,25	
Ö 19		95	92,85	92,30	93,38	
Ortalama		83,96	89,28	89,74	87,66	
Yapı Türü		Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama	
Ticaret Yapısı		72,26	68,75	76,92	72,64	
İbadet Yapısı		25,92	29,16	28,41	27,83	
Kültür Yapısı		48,59	63,49	49,41	53,83	
Eğitim Yapısı		18,97	13,37	15,38	15,90	
Barınma Yapısı		83,96	89,28	89,74	87,66	
Genel Ortalama		49,94	52,81	51,97	51,57	

Ek Tablo 9. Deneklerin konumlarına (akademisyen, öğrenci, serbest mimar) göre opak yapıların işlevlerinin doğru tahmin edilme oranları

OPAK YAPI ÖRNEKLERİ	Ticaret Yapısı		Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama
	Örnek No					
	Ö 3		47,62	87,5	84,62	73,24
	Ö 8		10,52	33,3	16,67	20,16
	Ö 24		71,43	73,33	92,31	79,02
	Ortalama		43,19	64,71	64,53	57,47
	İbadet Yapısı		Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama
	Örnek No					
	Ö 14		5	0	7,69	4,23
	Ö 18		61,11	26,67	41,67	43,15
Ö 27		75	80	91,67	82,22	
Ortalama		47,03	35,55	47,01	43,19	
Kültür Yapısı		Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama	
Örnek No						
Ö 6		70	56,25	76,92	67,72	
Ö 12		63,15	35,71	66,67	55,17	
Ö 29		17,65	30,77	18,18	22,2	
Ortalama		50,26	40,91	53,92	48,36	
Eğitim Yapısı		Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama	
Örnek No						
Ö 7		5,26	18,75	15,38	13,13	
Ö 21		16,67	6,67	18,18	13,84	
Ö 23		10,53	7,14	7,69	8,45	
Ortalama		10,82	10,85	13,75	11,80	
Barınma Yapısı		Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama	
Örnek No						
Ö 2		95,24	100	100	98,41	
Ö 11		75	80	92,31	82,43	
Ö 16		50	46,67	66,67	54,44	
Ortalama		73,41	75,55	86,32	78,42	
Yapı Türü		Akademisyen n: 21 %	Öğrenci n: 16 %	Serbest Mimar n: 13 %	Genel Ortalama	
Ticaret Yapısı		43,19	64,71	64,53	57,47	
İbadet Yapısı		47,03	35,55	47,01	43,19	
Kültür Yapısı		50,26	40,91	53,92	48,36	
Eğitim Yapısı		10,82	10,85	13,75	11,80	
Barınma Yapısı		73,41	75,55	86,32	78,42	
Genel Ortalama		44,94	45,51	53,10	47,85	

Ek Tablo 10. Saydam yapıları tanımlayan faktörler (sıfatlar) ve tanım aralıkları

Anlamsal Derecelendirme Ölçeği Aralıkları									
Ticaret (Alışveriş) Yapıları	3-4.9	Sayı	Değer (1)	2-2.9, 5-5.9	Sayı	Değer (2)	1-1.9, 6-7	Sayı	Değer (3)
	İçeride dışarıya bir mahremiyet var	2	2	etkili	2	4	aydınlık	1	3
abartısız	2	2	dengeli	1	2				
mahremiyet yok	1	1	dinlendirici	1	2				
güçlü	1	1	düzenli	1	2				
ağır	1	1	güçlü	1	2				
yumuşak dokulu	1	1	davet edici	1	2				
yorucu	1	1							
heyecanlı	1	1							
bitmiş	1	1							
İbadet (Camii/ KİLİSE) Yapıları	3-4.9	Sayı	Değer (1)	2-2.9, 5-5.9	Sayı	Değer (2)	1-1.9, 6-7	Sayı	Değer (3)
	mahremiyet var	2	2	açık	1	2	dengeli	1	3
yumuşak dokulu	1	1	iddialı	1	2	modern	1	3	
abartılı	1	1	yalın	1	2	bitmiş	1	3	
İçeride dışarıya bir teşvik edici	1	1	kendine özgü	1	2				
güçlü	1	1	güçlü	1	2				
abartısız	1	1							
dengeli	1	1							
hafif	1	1							
sert dokulu	1	1							
Kültür (Müze) Yapıları	3-4.9	Sayı	Değer (1)	2-2.9, 5-5.9	Sayı	Değer (2)	1-1.9, 6-7	Sayı	Değer (3)
	abartılı	2	2	bitmiş	2	4	etkili	1	3
mahremiyet yok	2	2	yumuşak dokulu	1	2	açık	1	3	
yumuşak dokulu	1	1	hafif	1	2	bitmiş	1	3	
kendine özgü	1	1	heyecanlı	1	2	aydınlık	1	3	
			dinlendirici	1	2				
			abartılı	1	2				
			açık	1	2				
			düzenli	1	2				
Eğitim (Okul) Yapıları	3-4.9	Sayı	Değer (1)	2-2.9, 5-5.9	Sayı	Değer (2)	1-1.9, 6-7	Sayı	Değer (3)
	şartırcı değil	2	2	bitmiş	2	4	İçeride dışarıya bir mahremiyet yok	1	3
yumuşak dokulu	2	2	davet edici	1	2	aydınlık	1	3	
davet edici	1	1	heyecanlı	1	2	ferah	1	3	
mahremiyet yok	1	1	güçlü	1	2				
abartılı	1	1	dinlendirici	1	2				
güçlü	1	1	İçeride dışarıya bir	1	2				
dinlendirici	1	1							
Barınma (Konut) Yapıları	3-4.9	Sayı	Değer (1)	2-2.9, 5-5.9	Sayı	Değer (2)	1-1.9, 6-7	Sayı	Değer (3)
	heyecanlı	2	2	bitmiş	3	6	aydınlık	1	3
abartısız	2	2	yumuşak dokulu	2	4	yalın	1	3	
yumuşak dokulu	1	1	teşvik edici	1	2	mahremiyet yok	1	3	
şartırcı	1	1	etkili	1	2				
			düzenli	1	2				

Ek Tablo 11. Opak yapıları tanımlayan faktörler (sıfatlar) ve tanım aralıkları

Anlamsal Derecelendirme Ölçeği Aralıkları									
Ticaret (Alışveriş) Yapıları	3-4.9	Sayı	Değer (1)	2-2.9, 5-5.9	Sayı	Değer (2)	1-1.9, 6-7	Sayı	Değer (3)
		şasırtıcı değil	1	1	kapalı	2	4	mahremiyet var	1
	yalın	1	1	düzenli	1	2			
	iddiasız	1	1	karanlık	1	2			
	yorucu	1	1	güçlü	1	2			
	sıradan	1	1	ağır	1	2			
	abartısız	1	1						
	sakin	1	1						
	karanlık	1	1						
	davet edici	1	1						
	heyecanlı	1	1						
İbadet (Cami/ KİLİSE) Yapıları	3-4.9	Sayı	Değer (1)	2-2.9, 5-5.9	Sayı	Değer (2)	1-1.9, 6-7	Sayı	Değer (3)
	sıkışık	2	2	içi dışı bir değil	2	4	yalın	3	9
	davet edici	1	1	kendine özgü	1	2	güçlü	1	3
	dinlendirici	1	1	ağır	1	2	karanlık	1	3
	itici	1	1	etkili	1	2			
	şasırtıcı değil	1	1	dengeli	1	2			
	sakin	1	1	düzenli	1	2			
	içi dışı bir değil	1	1	karanlık	1	2			
Kültür (Müze) Yapıları	3-4.9	Sayı	Değer (1)	2-2.9, 5-5.9	Sayı	Değer (2)	1-1.9, 6-7	Sayı	Değer (3)
	yorucu	1	1	iddialı	1	2	mahremiyet var	3	9
	bitmiş	1	1	bitmiş	1	2	güçlü	1	3
	iddiasız	1	1	etkili	1	2	sert dokulu	1	3
	huzur verici	1	1	yorucu	1	2			
	davet edici	1	1	sert dokulu	1	2			
				içi dışı bir değil	1	2			
				güçlü	1	2			
Eğitim (Okul) Yapıları	3-4.9	Sayı	Değer (1)	2-2.9, 5-5.9	Sayı	Değer (2)	1-1.9, 6-7	Sayı	Değer (3)
	davet edici	2	2	bitmiş	2	4			
	kendine özgü	2	2	mahremiyet var	2	4			
	ağır	1	1	sert dokulu	1	2			
	düzensiz	1	1	abartısız	1	2			
	iddialı	1	1	kapalı	1	2			
	yalın	1	1	karanlık	1	2			
		1	1	içi dışı bir değil	1	2			
Barınma (Konut) Yapıları	3-4.9	Sayı	Değer (1)	2-2.9, 5-5.9	Sayı	Değer (2)	1-1.9, 6-7	Sayı	Değer (3)
	şasırtıcı değil	1	1	karanlık	1	2			
	düzensiz	1	1	dengeli	1	2			
	abartısız	1	1	sert dokulu	1	2			
	sınırlayıcı	1	1	kapalı	1	2			
	içi dışı bir değil	1	1	yalın	1	2			
	iddialı	1	1						
	yalın	1	1						
	huzur verici	1	1						
	modern	1	1						
	düzenli	1	1						
	sakin	1	1						

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Giresun'da doğdu. İlk öğrenimini Giresun Gazipaşa İlkokulu'nda, orta ve lise öğrenimini Giresun Hamdi Bozbağ Anadolu Lisesi'nde tamamladı.

1997 yılında başladığı Karadeniz Teknik Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden 2001 yılında bölüm üçüncüsü olarak mezun oldu. Aynı yıl Antalya Mimarlar Odası tarafından düzenlenen Öğrenciler Arası II. Mimarlık Ödülleri proje yarışması kapsamında Mimarlık Ödülü aldı. Yine 2001 yılında KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda yüksek lisans yapmaya hak kazandı. 2002 yılında Fen Bilimleri Enstitüsü'nce Araştırma Görevlisi kadrosuna atandı. 2004 yılında kurulan KTÜ Mimarlık Bölümü Mezunları Derneği kurucu üyeleri arasında yer aldı. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde Araştırma Görevlisi olarak akademik çalışmalarını sürdürmekte ve iyi derecede İngilizce bilmektedir.